ДИТЯЧА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

КРАЇНИ СВІТУ

АМЕРИКА
АВСТРАЛІЯ
ОКЕАНІЯ

Для дітей середнього шкільного віку

Харків
«ФОЛІО»
2006

I

СПАДОК ХРИСТОФОРА КОЛУМБА

Новий Світ

Америка — це частина світу, яка знаходиться в Західній півкулі між Атлантичним і Тихим океанами. Вона складається з двох великих материків. Той, що лежить на півночі, називається Північною Америкою, а що на півдні — Південною Америкою. Межа між ними лежить по Дар'єнському перешийку, але інколи її проводять по Панамському перешийку. До складу Америки входять також острів Ґренландія і низка наближених до обох материків островів. Загальна площа цієї частини світу становить 42,5 млн $км^2$. Тут живе понад 724 млн чоловік.

Индіанці — корінні мешканці Америки

Велике Невільниче озеро

Північна Америка разом з островами займає площу в 24,25 млн км^2. Це — третій за величиною материк Землі після Євразії й Африки. За формою він нагадує величезний трикутник, який звужується в бік Південної Америки. Цю вузьку смугу називають Центральною Америкою. До Північної Америки відносять також Ґренландію (найбільший острів планети), острови Канадського Арктичного архіпелагу, Алеутські острови та Вест-Індію, тобто — Великі та Малі Антильські, Багамські та деякі інші острови в Атлантичному океані.

Від Азії материк відокремлює Беринґова протока. Із заходу його омивають Тихий океан і Беринґове море, затоки Аляска і Каліфорнійська. Східні береги материка виходять до Атлантичного океану. Прибережними атлантичними морями тут є Саргасове, Карибське. Є на цих берегах також дві великі затоки — Святого Лаврентія та Мексиканська.

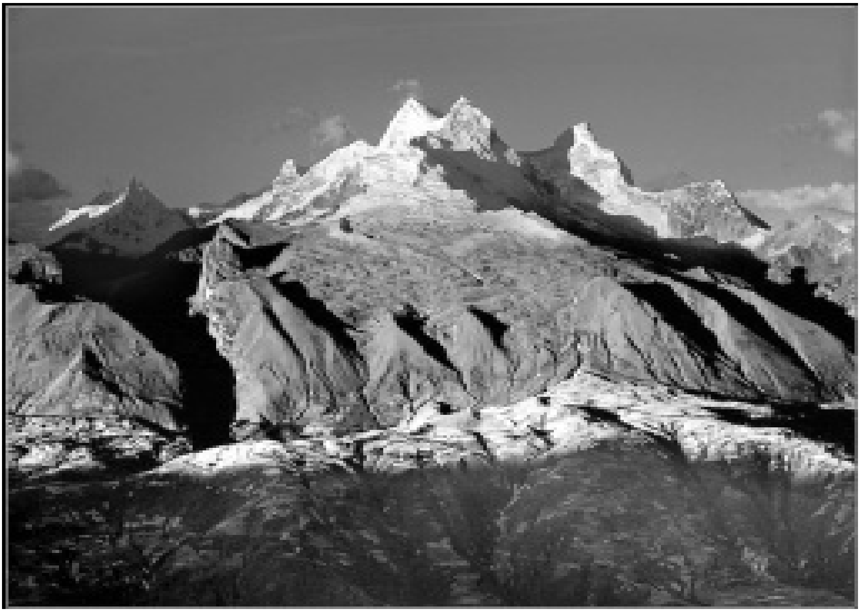
Великі озера вважаються найбільшим на Землі вмістилищем прісної води. Їх сукупний об'єм становить 22,7 тис. км^3, а площа водного дзеркала дорівнює 245,2 тис. км^2.

Північний край континенту заходить далеко за Полярне коло. Там, на узбережжі Північного Льо-

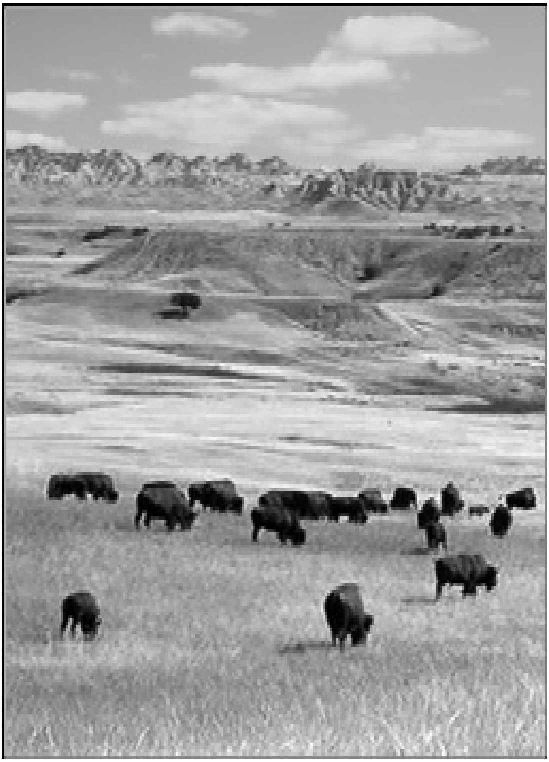
довитого океану, панують льодові пустелі та вічна мерзлота, тож рослинність у тому краї відсутня. Прибережними морями тут є море Бофорта, море Баффіна. А ще на цьому узбережжі є дві великі затоки — Гудзонова та Ґренландська.

Кордильєри — це найдовша гірська система земної кулі. Її довжина становить 18 тис. км. Кордильєри облямовують усе західне узбережжя Північної і Південної Америки від Аляски до Вогняної Землі і поділяються на Кордильєри Північної Америки і Кордильєри Південної Америки, або Анди. Тут багато вулканів і часто бувають сильні землетруси. Це молоді гори, і їхнє формування триває донині.

Льодові пустелі поступово змінює тундра, яка, у свою чергу, поступається місцем густим лісам, які тягнуться аж до північного кордону між США та Канадою. Це типова тайга, тобто густі хвойні ліси. На сході до хвойних порід домішуються широколисті дерева. Саме тут знаходяться знамениті Великі озера. До цієї озерної системи належать озера Верхнє, Гурон, Мічиґан, Ері і Онтаріо. Крім цих озер, є й інші великі озера — Вінніпеґ, Велике Невільниче, Велике Ведмеже та інші.

Кордильєри

Неосяжний простір Великих рівнин

Найбільшою річкою континенту вважають Міссісіпі. Її довжина становить 3950 км. Інші великі річки — Міссурі, річка Святого Лаврентія, Макензі, Юкон, Колумбія, Колорадо.

Західну частину материка займає велика гірська система Кордильєри. Вони тягнуться з півдня через весь материк і заходять аж на півострів Аляска. Тут знаходиться найвища точка Північної Америки — гора Мак-Кінлі заввишки 6193 м. На сході тягнуться рівнини. Їх перетинають плато і невисокі гори. На східному краї материка теж є гори, які більше нагадують плоскогір'я і складаються з Канадського Арктичного архіпелагу, Лабрадору (на однойменному півострові) та Аппалачів.

Північний схід материка займає Лаврентійське узвишшя. У внутрішніх районах розкинулися знамениті Велика і Центральна рівнини. Колись вони були зайняті степами з високими травами (преріями), де паслися численні стада бізонів. Тепер від них залишилися тільки невеличкі острівки незайманої природи, а бізони існують лише у невеликій кількості.

Уздовж південно-східного узбережжя розташовані берегові низини — Приатлантична та Примексиканська. Південь континенту зайнятий безводними пустелями і субекваторіальними лісами. А Карибські острови вкриває тропічна рослинність.

Центральною Америкою називають територію на півдні Північної Америки, розташовану в тропічних широтах між Тихим океаном та Мексиканською затокою Атлантичного океану. Її північний кордон проводять по западині Бальсас поблизу південного краю Мексиканського нагір'я, а південний — по Дар'єнському перешийку на рівні 8—9° північної широти. У рельєфі тут переважають гори середньої висоти і вулканічні хребти. Є діючі вулкани. Найбільшим серед них вважають Тахумулько заввишки 4217 м. Цей регіон дуже багатий на опади (від 3000 до 5000 мм на рік), тож для нього характерні вологі тропічні і листопадні ліси. Тропічні ліси зосереджені на південному сході, листопадні — на південному заході і на півночі.

Материк Південна Америка разом з островами займає площу 18,28 млн км^2. До неї належать архіпелаги Вогняна Земля, Чилійський, Ґалапаґос, Фолклендські (Мальвінські) та інші острови. Так само як Північна Америка, її південна сусідка лежить у Західній півкулі між Атлантичним океаном на сході і Тихим океаном на заході. А на півночі та півдні

Дельта Амазонки

Карибські Анди

Південну Америку омивають Карибське море та Маґелланова протока.

На заході материка тягнуться високі Анди, які є продовженням Кордильєрів. Найвищою вершиною цих гір і всієї Америки вважається гора Аконкаґуа (6960 м). На її крутих схилах лежать льодовики завдовжки 6 км. В Андах на території Венесуели знаходиться найвищий у світі водоспад Анхель Фолз заввишки 2979 м.

Втім, на більшості території Південної Америки розкинулися плоскогір'я і рівнини. На північному сході лежить Ґвіанське плоскогір'я з висотою 3014 м, найбільшою в цьому регіоні (г. Неблін), на сході — Бразильське плоскогір'я з найвищою вершиною Бандейра заввишки 2890 м. Між ними знаходиться величезна низина, по якій тече найповноводніша у світі річка Амазонка. Вона є також другою за довжиною річкою після Нілу. Довжина її русла становить 6,45 тис. км. Амазонка разом із численними притоками займає величезну територію — 7180 тис. км^2. Цей край називається Амазонією.

На північному сході материка по рівнині тече повноводна річка Оріноко. На південь від неї лежать внутрішні рівнини —

У пустелі Мохаві (Каліфорнія) знаходиться знаменита Долина Смерті. Вона є найнижчою територією Північної Америки і лежить на 85 м нижче рівня моря. Тут майже не буває дощів, а повітря прогрівається до +56,7° С. Свою назву Долина Смерті дістала у 1849 р., коли тут загинула від спраги група шукачів золота.

Пантанал, Ґран-Чако, Межиріччя і Пампа. На південному сході від Оріноко на висоті 2,2 тис. м здіймається відкрите вітрам і посушливе плато Патаґонії.

Клімат Америки вражає своєю різноманітністю. Оскільки континент тягнеться майже від полюса до полюса, тут представлені всі кліматичні зони планети.

У Північній Америці клімат змінюється від арктичного на крайній півночі до тропічного в Центральній Америці і Вест-Індії, від океанічного на узбережжі до континентального у центральних районах материка.

У Південній Америці, навпаки, тропічний пояс змінюється помірним і холодним, але тут відсутня тундра і льодові пустелі, хоча від крайньої південної точки материка мису Горн до Антарктиди всього 1 тис. км.

Світовий рекорд посушливості належить не північноамериканській Долині Смерті, а південноамериканській пустелі Атакама, що знаходиться в Чилі. Середньорічний рівень опадів тут становить менше 0,1 мм.

На північному материку середні температури січня змінюються від −36° С на півночі Канадського Арктичного архіпелагу до +20° С на півострові Флорида і Мексиканському нагір’ї. Червневі температури на Канадському Арктичному архіпелазі становлять лише +4° С, тоді як на південному заході США вони сягають до +32° С.

Найбільша кількість опадів буває на Тихоокеанському узбережжі Аляски і Канади та на північному заході США. Тут їх кількість становить від 2000 до 3000 мм на рік. У той же час на південному сході їх рівень знижується до 1000—1500 мм на рік, а в міжгірських долинах субтропічної і тропічної зон взагалі становить лише 100—200 мм. На північ від 40—44° північної широти на землю взимку лягає стійкий сніговий покрив.

Для Південної Америки здебільшого характерним є тропічний і екваторіальний клімат. На півдні він переходить до субтропічного і помірного.

Уся північна рівнинна територія Південної Америки має середньомісячні температури +20—28° С. Влітку, у січні, вони знижуються на півдні до +10° С, а взимку, у червні, на Бразильському плоскогір'ї — до +12, у Пампі — до +6, а на плато Патаґонії — до +1° С і навіть нижче.

Найбільша кількість опадів на рік припадає на схили Анд у Колумбії та в Південному Чилі — від 5 до 10 тис. мм щорічно. У Західній Амазонії та на гірських схилах, що до неї прилягають, на східних схилах Ґвіанського та Бразильського плоскогір'їв їх буває 2 тис. мм на рік. На решті території сходу до 35° південної широти кількість опадів становить 1—2 тис. мм на рік, а на посушливих територіях Пампи, Патаґонії, півдня Центральних Анд і тихоокеанському схилі між 4° і 27° південної широти їх випадає всього від 150 до 200 мм на рік і менше.

Більшість річок Південної Америки тече до Атлантичного океану. Крім Амазонки та Оріноко, до великих південноамериканських річок належать Парана і Параґвай. Ті річки, що течуть на плоскогір'ях, мають багато порогів. На рівнині ж вони здебільшого судноплавні.

Східні схили плоскогір'їв Анд і Амазонії вкриті густими вологими тропічними та екваторіальними лісами — гілеями. В них росте багато цінних дерев — гевея, червоне дерево, хінне дерево тощо. На інших рівнинах і плоскогір'ях розкинулися напівпустелі, степи і рідколісся. Південноамериканські степи називають пампасами і льяносами. Колись тут буяли рясні високі трави, в тому числі знамениті буйволова та пампаська трави. А тепер на місці пампасів тягнуться нескінченні рілля та пасовиська. У помірному поясі ростуть вічнозелені мішані ліси з домішкою листопадних дерев.

Ліси Амазонії, які часто називають сельвою, колись займали близько третини материка. Тепер лісовий покрив скоротився, але й досі у сельві є місця, до яких ще не дісталася людина, бо вони є важкодоступні.

На Північноамериканському материку живе багато тварин, яких нема більше ніде у світі. Це мешканець півночі мускусний бик, широковідомий бізон, ондатра, скунс, ведмідь гризлі та багато інших. Не відстає від північного сусіда і Південна Америка. На її території зустрічаються лінивці, мурахоїди, броненосці, широконосі мавпи, пума, ягуар, пека-

Для охорони природи в Північній Америці створено понад 50 національних парків. Найзнаменитішим з них вважається Єлловстоунський національний парк, заснований ще у 1872 р. Він став першим національним парком у світі. Розкинувся парк на площі майже 10 тис. га. Іншим із найвідоміших у світі заповідників є Ґранд-Каньйон, створений у 1919 р. для захисту одного з чудес світу — Великого Каньйону річки Колорадо. Його довжина становить 446 км, глибина в деяких місцях сягає 1600 м, а ширина коливається від 1 км на дні до 25 км на рівні плато, в якому річка пробила собі русло. На території цього національного парку зустрічається понад 75 видів ссавців, 50 видів рептилій, 25 видів риб і близько 500 видів птахів.

рі. У пампах живуть нанду, пампаський олень, нутрія. На Ґвіанському нагір'ї зберігся дивовижний птах гоацин. У його пташенят на крилах є кігті. Дуже різноманітна також фауна плазунів, риб і комах.

Історія двох складових американського континенту розвивалася дуже по-різному.

Вважають, що першими мешканцями Північної Америки були давні азійські племена, що прийшли сюди з Сибіру. Існує гіпотеза, що десь 40 тис. років тому між Північною Америкою та Азією існувала вузька

Куточок Єлловстоунського національного парку

Багато північноамериканських племен були знищені повністю. Ті, хто залишився, позбулися своїх мисливських угідь і були переселені до резервацій. Багато людей вимерло від хвороб і алкоголю. І те й друге лихо завезли на континент «цивілізовані» завойовники. Майже те саме спіткало індіанців Південної Америки. Але вони щільно змішалися з європейцями та неграми, тому населення латиноамериканських країн дуже метисоване, тобто складається з нащадків кількох рас. А взагалі в обох Америках нині живе всього 35 млн індіанців — стільки залишилося від колись численної раси червоношкірих.

смуга суходолу — Берингія. Можливо, саме вона стала містком для переселення азійців до американського континенту.

Їхніми нащадками стали північноамериканські індіанці та ескімоси. Здебільшого вони вели кочовий спосіб життя і жили завдяки полюванню. Але в центральних районах материка існували й осілі індіанці, які займалися землеробством. Вони будували справжні, інколи багатоповерхові, оселі. Їхні поселення називалися пуебло.

Руїни міста Чичен-Іца

Перу. Стародавня фортеця поблизу міста Трухільйо

На відміну від Північної Америки на території її південної сусідки виникли потужні цивілізації з високою культурою. Тут існували імперія інків Тауантісуйу, яку іспанці пізніше назвали Перу, держави ацтеків зі столицею у Теночтітлані (сучасна Мексика), муїсків (сучасна Колумбія). Втім, усе це було знищене європейцями, котрі зруйнували не тільки давню культуру, а й майже винищили і самих господарів материка.

Контакти Старого Світу з Новим відбулися дуже давно, задовго до офіційного відкриття Америки. Ескімоси та їхні родичі з Чукотського півострова вели між собою торговельний обмін. Гадають, що американського узбережжя досягали полінезійці та жителі азійських островів — вправні мореплавці, які на своїх каное і тростинових човнах вирушали в далекі морські експедиції. Можливо, що до Америки ще на початку V ст. на шкіряному човні дісталася група ірландських монахів на чолі зі Святим Бренданом Мореплавцем. А в 1000 р. вікінг Лейф Ейрікссон зі своєю командою досяг землі, яку він назвав Вінлан-

дом, тобто країною винограду. Вважають, що це був район, де нині знаходиться Бостон.

Утім, офіційною датою відкриття Америки вважають 1492 р., коли Христофор Колумб у пошуках Островів прянощів (так тоді називали острови в Індійському океані) вперше досяг Карибських островів і обстежував шматочок материкового узбережжя. Але він гадав, що відкрив новий шлях до Індії. Потім мореплавець здійснив ще два плавання до цього району і знову побував на материку. Але досі невідомо, чи збагнув Колумб свою помилку, чи так і помер, впевнений, що побував у Азії. Але вже за його життя італійський торговець і мореплавець Амеріґо Веспуччі заявив, що відкрито новий, досі не відомий материк. На його честь Америку і назвали Америкою.

За Колумбом до Америки вирушили тисячі іспанців, які сподівалися знайти тут скарби. Їх називали конкістадорами, тобто завойовниками. Багато з них знайшли смерть у безкраїх тропічних лісах Південної Америки, але декому дуже пощастило. Серед таких щасливців був Ернандо Кортес, котрий у 1519—1523 рр. завоював казково багаті на золото Мексику і Ґватемалу, а також відкрив півострів Каліфорнія. Не менш знаменитим є й завойовник Перу Франсіско Піссарро. Історія зберегла й сотні інших, не таких відомих імен конкістадорів, які відкривали, завойовували території південного материка, нищили давню культуру тубільців і відкрили дорогу іспанській колонізації Південної Америки.

Намагалися іспанці проникнути і в Північну Америку. Один з їхніх загонів на чолі з Ернандо де Сото дістався Міссісіпі. Франсіско Васкес де Коронадо і його супутники першими на власні очі побачили Великі рівнини. А Альваро Нуньєс Кавеса де Вака дев'ять років подорожував по внутрішніх районах материка і навіть жив серед індіанців. Але жоден з цих загонів не знайшов ані золота, ані срібла, тому іспанці припинили походи на північ.

Справжнє відкриття Північної Америки здійснили англійці і французи. Першими після вікінгів у 90-х роках XV ст. до північних берегів материка дісталися Джон та Себастьян Каботи. Але його колонізацію розпочав французький мореплавець Жак Картьє, котрий у 1534 р. привіз кілька десятків чоловік у затоку, що нині має ім'я Святого Лаврентія. Канадці вважають його

своїм національним героєм. Пізніше до Північної Америки прибули англійські переселенці, які стали засновниками США.

Нині в Америці живуть понад 724 млн чоловік, які різняться між собою культурою і мовою. Умовно їх можна поділити на корінних мешканців Америки індіанців, завезених сюди негрів (вони називають себе афро-американцями), нащадків змішаних шлюбів поміж європейцями та представниками інших рас, нащадків європейських колоністів, які зберегли недоторканність своєї раси. Крім того, тут живуть багато вихідців із різних регіонів Азії, особливо багато китайців.

На північному материку та прилеглих островах мешкають понад 442 млн людей. Тут розташовано багато країн. У північній його частині знаходяться Канада, США та частково Мексика. У Центральній Америці — Беліз, Ґватемала, Гондурас, Коста-Рика, Нікараґуа, Панама, Сальвадор, Мексика (теж частково). На островах утворені Республіка Гаїті, Домініканська Республіка, Ґренада, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Ґренадини, Сент-Кітс і Невіс, Антиґуа і Барбуда, а також ряд володінь Великої Британії, Нідерландів, Франції і США. Ґренландія належить Данії. Островами Мікелон і Сен-П'єр, що лежать неподалік від східного узбережжя Канади, володіє Франція. Вона, а також

Канада. Вид на Монреаль

Мексика. Міський собор (1573—1667) у Мехіко

Нідерланди та Велика Британія вважають своїми деякі острови в Карибському морі.

У Південній Америці живуть 343,2 млн людей. Здебільшого вони є нащадками європейців, африканців і тубільців. Більшість населення розмовляють іспанською, але у Бразилії говорять португальською. На материку розташовані держави Арґентина, Бразилія, Болівія, Венесуела, Ґайана, Колумбія, Параґвай, Перу, Суринам, Уруґвай, Чилі та Еквадор, а також володіння Франції — Французька Ґвіана. Фолклендські (Мальвінські) острови належать Великій Британії.

Мексику, країни Центральної та Південної Америки в цілому називають Латинською Америкою, а США і Канада разом складають Англо-Америку.

Серед американських держав економічно найрозвинутішою є Сполучені Штати Америки. Саме вони, як кажуть, вже перейшли від індустріального суспільства до більш розвиненого постіндустріального. Це означає, що тут провідну роль відіграє сфера послуг, наука та освіта, корпорації поступаються місцем

Північна Америка має найвищий серед усіх континентів середній прибуток на душу населення. Хоча тут мешкає лише 10% людства, на кожного жителя материка припадає в шість разів більше електроенергії, ніж іще деінде на Землі.

університетам, а головне значення надається не бізнесменам, а вченим та спеціалістам-професіоналам. У цьому суспільстві все більше поширюється значення виробництва, розподілу і споживання інформації.

Далі за рівнем розвитку йдуть Канада та Мексика. У 1994 р. ці три країни уклали Північноамериканську угоду про вільну торгівлю. Внаслідок цього тут утворилася найбільша у світі вільна зона. Торгівля між країнами-учасницями здійснюється без будь-яких обмежень.

У центральноамериканських та карибських країнах економіка розвинена значно слабкіше. Це є наслідком багатьох революцій і війн, спровокованих політичною нестабільністю. В деяких країнах навіть на певний час установлювалися воєнні диктатури — хунти, які дуже жорстоко розправлялися з неза-

США. Панорама Вашинґтона

доволеним їхніми діями населенням. Внаслідок цього мільйони людей з Центральної і Південної Америки емігрували до Канади і США. Цей процес триває і нині.

На величезному американському материку існує велика кількість різноманітних міждержавних організацій і об'єднань. Чимдалі на південь їхня кількість збільшується. При цьому деякі країни континенту спромоглися за останні 30—40 років стати членами відразу кількох угруповань, бо їх створення активізувалося саме в цей період.

Загальне для всього материка значення має Організація американських держав (ОАД), заснована ще в 1948 р. на Міжамериканській конференції в Боґоті. До її складу входять США, Канада і 36 держав Латинської Америки. Її найвищим органом є Генеральна асамблея міністрів іноземних справ держав-учасниць. Головний виконавчий орган знаходиться у Вашинґтоні і називається Постійною радою.

Утім, американці, чи живуть вони в Північній чи Південній Америці, віддають перевагу створенню об'єднань, що мають на меті розвиток економіки. Відомо, що митні збори і тарифи, різноманітні квоти, ліцензування чи інші перешкоди в пересуванні товарів та послуг через державні кордони негативно впливають на економіку. Тому більшість міжнародних угруповань Америки націлені на створення вільного економічного простору в певних регіонах.

Найпотужнішою з організацій такого типу в Західній півкулі вважається започаткована в 1994 р. Американська асоціація вільної торгівлі, або НАФТА. Її абревіатура походить від англійської назви асоціації — North American Free Trade Agreement. Штаб-квартира організації знаходиться у Вашинґтоні. До неї входять США, Канада і Мексика, які прагнуть до поступової ліквідації всіх тарифних бар'єрів на шляху більшості товарів, що їх виробляють у Північній Америці. Велика увага також надається збереженню старих і створенню нових робочих місць, а також дотриманню екологічних стандартів на всіх виробництвах, що діють у США.

З вересня 1994 р. йдуть переговори про поширення діяльності НАФТА на обидві частини Америки, але за винятком соціалістичної Куби. Передбачається підписання угоди про вільну торгівлю для обох Америк — ФТАА (Free Trade Area of the Americas).

Ґватемала. Панорама столиці

Але інтереси держав півночі і півдня Америки не дуже збігаються. Ще у 1951 р. Ґватемала, Гондурас, Коста-Рика, Сальвадор і Нікараґуа створили Організацію центральноамериканських держав (ОЦАД), яка має на меті політичне, економічне і культурне співробітництво. Керують ОЦАД Рада голів держав і Рада міністрів іноземних справ держав-учасниць, а виконавчим органом вважається Центральноамериканське бюро. Його постійне місцезнаходження — столиця Сальвадору Сан-Сальвадор. Статут організації передбачає можливість входження до неї в майбутньому також Панами.

Одним з найважливіших форумів політичної координації Латинської Америки вважається Група Ріо (Grupo del Rio). У 1986 р. вісім країн регіону, налякані розвитком воєнних конфліктів у латиноамериканських країнах, зокрема в Нікараґуа і Сальвадорі, спровокованих послідовниками комуністичних ідей, зібралися в Ріо-де-Жанейро за ініціативою президента Коста-Рики Оскара Аріаса (за це він став лауреатом Нобелівської премії миру 1987 р.). Вони уклали угоду про економічне і політичне співробітництво. У разі воєнної агресії проти будь-якого члена організації всі інші зобов'язувалися надати йому воєнну допомогу.

Бразилія. Місто Сальвадор

Організація швидко набула авторитету, і до 2000 р. до неї приєдналися всі латиноамериканські країни. В умовах сьогодення об'єднання прагне до миру в країнах Латинської Америки, сприяє поверненню боргів країнам-учасницям і захисту довколишнього середовища, розробляє концепції створення єдиного американського ринку, перешкоджає діям міжнародної наркомафії і тероризму.

Щорічно президенти, міністри іноземних справ і міністри фінансів держав-учасниць збираються для погодження політичних позицій із поточних проблем. Останнім часом Група виявила себе також як орган представництва країн регіону в межах Організації Об'єднаних Націй. Цікаво, що вона навіть стала конкурентом США в рішенні політичних проблем країн Латинської Америки. Саме вона примусила супердержаву виділити значні кошти на боротьбу з наркомафією в Латинській Америці, а також сприяла скасуванню ембарго проти Куби.

Перше велике інтеграційне об'єднання суто з торгово-економічних проблем у Латинській Америці було утворене ще в 1960 р. Воно називається Латиноамериканською асоціацією

вільної торгівлі (АЛАЛК — Asociacio n Latinoamericana de Libre Comercio). До цієї Асоціації увійшли Арґентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Еквадор, Колумбія, Мексика, Параґвай, Перу, Уруґвай і Чилі. Вона працювала над прискоренням темпів економічного росту країн-учасниць і намагалася протистояти економічному тиску з боку США і країн Спільного ринку.

На жаль, члени АЛАЛК не знайшли спільної мови. У 70-х роках стало відомо, що деякі з них порушували досягнуті умови торговельних відносин. Внаслідок цього в 1980 р. організація була перетворена на Асоціацію латиноамериканської інтеграції, АЛАДІ (Asociacio n Latinoamericana de Integracion). До неї ввійшли Арґентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Колумбія, Мексика, Параґвай, Перу, Уруґвай, Чилі та Еквадор.

АЛАДІ вважається дуже впливовою організацією. Вона сприяє розвитку регіонального економічного співробітництва і торгівлі і має на меті утворення латиноамериканського спільного ринку на основі вироблення єдиних для учасників правових принципів і норм. Її найвищим політичним органом є Рада міністрів іноземних справ. Постійним політичним органом Асоціації є Комітет представників. Він розглядає питання, по-

Еквадор. Площа Незалежності в столиці країни

Арґентина. Площа Мадо з резиденцією президента країни у Буенос-Айресі

в'язані з реалізацією завдань, намічених Угодою Монтевідео, яка була підписана країнами-учасницями в 1980 р. Виконавчий орган — Генеральний секретаріат Асоціації — працює у штаб-квартирі угруповання, розташованій у столиці Уруґваю Монтевідео. Він вивчає та оцінює інтеграційний процес та виробляє пропозиції з виконання положень Угоди Монтевідео. Він також надає консультаційну і технічну допомогу державам-учасницям під час переговорів у межах АЛАДІ.

У межах Асоціації налагоджується обмін торговельно-економічною інформацією, укладаються домовленості щодо фінансового співробітництва, податків, взаємного зниження митних тарифів, розвитку торгівлі, в тому числі сільськогосподарською продукцією, захисту навколишнього середовища, розвитку туризму тощо. Особлива увага надається подоланню негативних економічних тенденцій у регіоні та пристосуванню країн-учасниць до нових умов взаємовідносин у світі.

Діяльність АЛАДІ сприяла виникненню у 1991 р. регіональної торговельної організації МЕРКОСУР, назва якої іспанською звучить як Mercado Comun del Cono Sur. У перекладі це означає «Об'єднаний ринок країн південного конусу». До нього

входять Арґентина, Бразилія, Параґвай і Уруґвай. Готується до повноцінного членства і Болівія, яка нині вважається асоційованим членом організації. На черзі — Венесуела, Колумбія, Перу, Чилі та Еквадор. Учасники прагнуть до скорочення або повної ліквідації митних зборів і проведення єдиної митної політики щодо інших країн. Таким чином члени МЕРКОСУР намагаються захистити свої ринки, що розвиваються, від конкуренції.

Ще одним економічним угрупованням, яке поширює свій вплив майже на всі країни Латинської Америки, вважається Латиноамериканська економічна система, СЕЛА (Sistema Economico Latinoamericano), яка була заснована в 1975 р. на заміну Спеціального координаційного комітету країн Латинської Америки. СЕЛА прагне до співробітництва між країнами-учасниками і до прискорення соціально-економічного розвитку регіону. Вона також лобіює інтереси латиноамериканських держав в інших міжнародних економічних організаціях. Очолює СЕЛА Латиноамериканська рада, до якої входять по одному представнику від кожної

Венесуела. Панорама Каракаса

країни-учасниці. Її члени щорічно збираються у штаб-квартирі організації, яку мають у столиці Венесуели Каракасі.

Крім названих, існує ще низка організацій, які опікуються інтересами частин Латинської Америки.

Найпершим економічним угрупованням, що діяло на локальному рівні, став Центральноамериканський спільний ринок, заснований у 1960 р. Тоді до нього ввійшли всі центральноамериканські держави за винятком Панами і Белізу. Але його діяльність була малоефективною. Натомість у 1993 р. країни-учасниці Ринку створили Центральноамериканську зону вільної торгівлі (Central American Free Trade Zone).

У 1969 р. за сприяння АЛАЛК була утворена так звана Андська група (з 1995 р. — Андська спільнота — АС), яка включала Болівію, Колумбію, Перу, Чилі та Еквадор. У 1973 р. до них приєдналася Венесуела, а в 1977 р. Чилі вийшла зі складу цього економічного угруповання. Країни-учасниці прагнуть до індустріалізації, витіснення товарів США власною продукцією, створення першого в Латинській Америці митного союзу.

Болівія. Палац уряду в Ла-Пасі

Органи управління Андської спільноти мають дуже складну структуру. Тут існують ради президентів і міністрів іноземних справ, різноманітні комісії, Резервний фонд, Корпорація розвитку, Консультативна рада тощо. Усі найважливіші питання в АС вирішуються Андським парламентом. Його робочим органом є Генеральний секретаріат, який знаходиться у столиці Перу Лімі. Цей секретаріат підпорядкований Андській президентській раді, до складу якої входять президенти країн-учасниць. Має Спільнота навіть Андський трибунал правосуддя, який займається узгодженням законодавства країн-учасниць.

У 1973 р. англомовні країни Карибського басейну проголосили створення Карибської спільноти і спільного Ринку, КАРІКОМ (Caribbean Community and Common Market) для координації економічної і політичної діяльності країн Карибського моря. До неї увійшли Антиґуа і Барбуда, Барбадос, Беліз, Ґайана, Ямайка, Домініка, Монтсеррат, Сент-Вінсент і Ґренадини, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Тринідад і Тобаґо. Багамські острови є членом політичної організації Карибська спільнота, але відмовилися від участі у Спільному ринку. У 1995 р. до угрупования ввійшов Суринам — перша неангломовна країна-учасник.

Розповідь про міжнародні організації Америки була б неповною, якби ми не згадали про всесвітню Організацію Об'єднаних Націй, що має штаб-квартиру у Нью-Йорку. Вона була створена у 1945 р. за ініціативою країн, що перемогли у Другій світовій війні, на спеціальній міжнародній конференції у Сан-Франциско. В той час її Статут підписали 50 країн. Тепер, за даними 2001 р., кількість її членів сягає 191, тобто охоплює майже всі країни світу. Але є й винятки. Швейцарія, наприклад, вирішила залишитися поза ООН. Вступити ж до лав Організації не дуже просто. Для цього необхідно, щоб за прийняття нового члена проголосувало не менше двох третин держав-учасниць.

Таке розмаїття учасників вимагає від ООН користування багатьма мовами. Тому в межах ООН офіційними вважаються англійська і французька, але документи там ведуть також арабською, іспанською, російською і китайською.

Організація вважає своїм основним завданням підтримку міжнародного миру і безпеки. Вона також розвиває принципи

взаємоповаги між націями, сприяє вирішенню проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, розвитку прав людини і основних свобод для всіх незалежно від раси, статі, мови і релігії.

Відповідно до Статуту ООН має шість основних органів: Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Секретаріат, Економічну і соціальну раду, Раду з опіки, Міжнародний Суд ООН.

Генеральна Асамблея є найбільшим за кількістю учасників органом ООН. У ньому представлені по одному голосу від кожної країни, що увійшла до організації. Вона має право обговорювати будь-які проблеми в межах Статуту, але її рішення необов'язкові для виконання всіма членами ООН. Вони мають характер рекомендацій.

До Ради Безпеки входять п'ять постійних членів. Це відома Постійна п'ятірка — Велика Британія, Китай, Росія, США і Франція. Крім представників цих країн, до Ради входять ще десять членів, яких обирає Генеральна Асамблея на два роки. Така невелика кількість її членів дуже важлива, бо дає можливість оперативно приймати рішення в разі виникнення воєнної небезпеки. Усі члени зобов'язані безвиїзно перебувати у

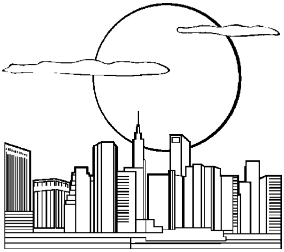

Будинок ООН

штаб-квартирі. Резолюції Ради, єдиної з усіх органів ООН, вважаються обов'язковими для виконання. Але є випадки, коли деякі країни їх порушують. Утім, вона має право використовувати різноманітні санкції, наприклад: переривання дипломатичних відносин, введення миротворчих військових сил ООН на територію конфлікту тощо. Проведення позачергового засідання Ради Безпеки може проводитися за вимогою Генерального секретаря ООН, будь-якого органу організації та будь-якої країни-учасниці.

Секретаріат ООН — це особливий багатотисячний штат службовців, що його очолює і призначає Генеральний секретар. Він є дуже поважною і впливовою особою у світі. Має право звертати увагу Ради Безпеки на будь-яке явище, котре може створити загрозу міжнародному миру і безпеці. Секретаріат виконує дуже багато функцій, у тому числі організовує конференції ООН, збирає і аналізує інформацію тощо. Після призначення на посаду кожен член Секретаріату приносить клятву на вірність ООН і зобов'язується не відстоювати інтереси окремих держав і урядів.

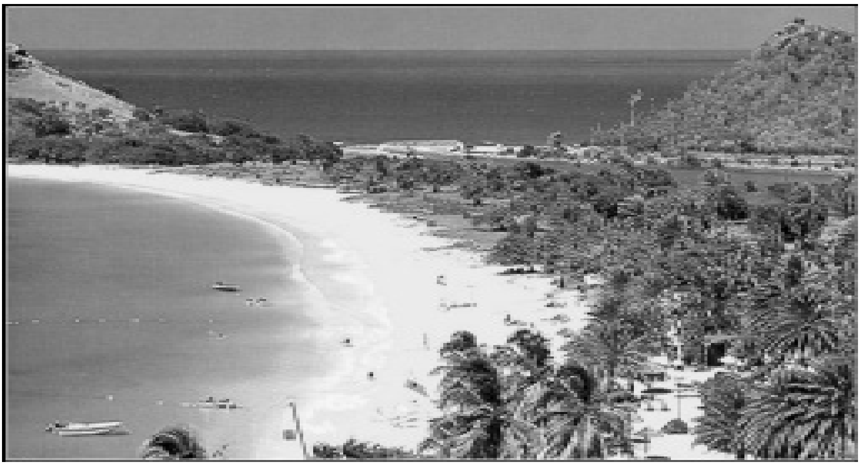
Крім названих органів, у межах ООН працюють численні міжурядові спеціалізовані установи і агентства. Серед них — Міжнародна організація праці (МОП), Продовольча і сільськогосподарська організація (ФАО), Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ), Міжнародний банк реконструкції і розвитку (Всесвітній банк), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний дитячий фонд (ЮНІСЕФ) та багато інших.

ПІВНІЧНА АМЕРИКА

Антиґуа і Барбуда — туристичний рай

Зелено-лазурові хвилі, що хлюпочуться вздовж коралових берегів, мальовничі пагорби, що вдивляються в синє небо, розкішні пальми та пташині базари — можливо, таким був задуманий рай. Принаймні острови Антиґуа і Барбуда, що є водночас однойменною країною, можна назвати туристичним раєм не вагаючись. Колись тут жили індіанці, вони вірили в духів Землі, виконували на білому піску ритуальні танці, варили ворогів у котлах. Відважні мореплавці розповідали домашнім про красоти та небезпеки островів Карибського басейну. Тепер на цьому цивілізованому курорті кожен може відчути захват Христофора Колумба і його команди, коли їм відкрилася тропічна розкіш віддаленого куточка в Атлантичному океані.

Узбережжя Антиґуа

Центральна вулиця Сент-Джонса

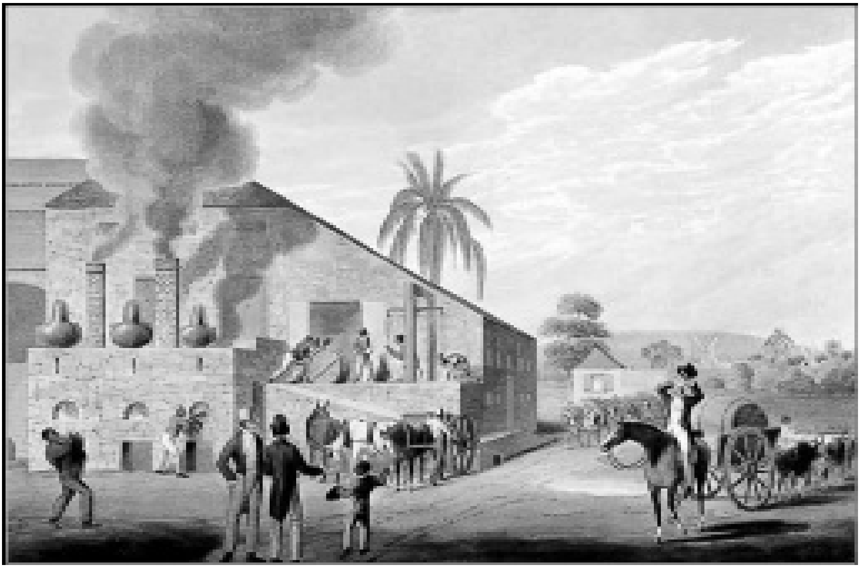
Острівна країна Антиґуа і Барбуда, що розташована у Вест-Індії, входить до архіпелагу Малих Антильських островів. Власне, окрім Антиґуа, де знаходиться столиця Сент-Джонс, і Барбуди держава має ще один острів — Редонду, маленький і не заселений людьми. Загальна площа цієї країни, що розкинулася серед морських хвиль, становить 443 км^2. Найбільший і найвідоміший острів — це, звичайно, Антиґуа. Колумб і його команда були вражені пейзажем, що відкрився їм з кораблів. Мореплавець милувався ним, назвав острів Санта-Марія-де-Антиґуа («острів святої Марії»), але на берег так і не зійшов, поспішаючи далі. Проте до Колумба цей острів відкрили інші, і дуже давно. До європейців тут було своє життя, цікаве, підпорядковане давнім законам.

Природа й тепле море, якими так захоплюються туристи, очевидно, подобалися і першим мешканцям цих острівних земель, індіанцям сібонеям, які мешкали тут з II тисячоліття до н. е. Природа ж їх і годувала: сібонеї ловили рибу й збирали дикі фрукти, взагалі жили тихо й спокійно. Згодом їх потіснили землероби араваки, котрі назвали цей острів Вададлі. Тих, у свою чергу, вигнали войовничі кариби, які до того ж мали погану звичку їсти ворогів і не тільки їх.

На честь висадження перших своїх поселенців на Антиґуа британці збудували на острові церкву святого Джона (Сент Джонс). Цей храм загартовували і вогонь, і землетруси, і урагани. Дерев'яні стіни, звичайно, повною мірою не витримали таких випробувань, і згодом у собору з'явилися нові кам'яні стіни. В кам'яній оправі храм дожив до наших днів. Він пройшов навіть мідні труби, бо вважається однією з найкрасивіших будівель у Вест-Індії, і, крім того, на його честь названа столиця країни.

Колумб відкрив цей острів у 1493 р., проте європейці досить довго не обживали його. Після перших невдалих спроб (вони закінчилися плачевно через гарний апетит карибів і відсутність достатньої кількості прісної води) острів випав із їхнього поля зору на багато років. Лише в 1632 р. за освоєння цих земель узялися британці, які побудували на острові форти і почали вирощувати тут бавовну, тютюн, а незабаром усвідомили перспективність цукрової тростини і продажу цукру.

Поступово тут виросли плантації «солодкої» тростини та осередки її переробки, де було багато млинів. Британці звичайно лише керували процесами на плантаціях, а працювали там раби, яких привозили з Африки. Таким чином, Антиґуа сформувався як більш промисловий острів, тоді як на Барбуді

Підприємство з виробництва рому початку XIX ст. на острові Антиґуа

вирощували різні їстівні рослини, і він постачав харчем працівників плантацій. У 1834 р. рабство на цих островах було скасовано, але землі рабам не дали, і вони, звільнившись, жили у страшних злиднях, у таких халупах, які і нині псують пейзаж у деяких районах. У 1958 р. Антиґуа і Барбуда входили до Вест-Індської федерації, через десять років отримали від Британії внутрішнє самоврядування. Незалежна держава із екзотичною назвою Антиґуа і Барбуда з'явилася в 1981 р. і відразу вступила до ООН, Організації американських держав, а згодом — до Карибської спільноти.

Самостійні Антиґуа і Барбуда досі залишаються під пильним наглядом Британії, адже номінальний правитель держави — королева Туманного Альбіону, і на островах її представляє губернатор із місцевих жителів. Головою уряду є прем'єр-міністр, а законодавчим органом — двопалатний парламент.

Основне населення країни — це нащадки африканських невільників, проте вони вже самі беруть з європейців гроші (східнокарибські долари) за острівну насолоду і всіляко догоджають відпочиваючим, бо туризм є основою економіки — в цій галузі зайнято близько 70% населення. Саме туризм відсунув на другий план прибутки від експорту цукру-сирцю, бавовни, цитрусових, омарів та деяких промислових виробів. Однак і тепер тут вирощують цукрову тростину, хоч виробництво цукру вже не має такого значення, як 50—100 років тому. А відпочинок у цій країні так і хочеться назвати солодким: природа незрівнянна, клімат тропічний пасатний, ніколи не буває холодно й занадто спекотно, а температура води завжди +24° С.

Острів Антиґуа — це рівнинне вапнякове плато. Південна його частина має вулканічне походження, найвища «гора» — Боггі (402 м). На цьому острові побудовано багато готелів та туристичних центрів, які разом з чистими казковими пляжами та теплими хвилями роблять відпочинок незабутнім. Численні лагуни острова колись були пристанню для британських кораблів, а тепер тут збирається багато яхт. До речі, дуже цікавим є Тиждень регат, що відбувається в жовтні.

Острів Антиґуа — економічний центр країни, тут розташований міжнародний аеропорт, резиденція уряду і єдиний коледж. Розкішну природу цього острова свого часу сильно зі-

Краєвид острівної країни

псували занадто активні колоністи. Дика природа краще збереглася на кораловому острові Барбуда. Тут живе лише два відсотки майже стотисячного населення країни, а також численні птахи, які вважають узбережжя острова своєю законною домівкою. Курортів на Барбуді небагато, але це ексклюзивні курорти за відповідними цінами. Острів Редонда (площею всього 1 км^2) нині є національним парком.

Від британських колоністів у цій острівній країні залишилися державна англійська мова, християнство, любов до крикету. Про стосунки індіанців з англійцями нагадує таємничий Диявольський міст, з якого, за легендою, останні корінні жителі, які не хотіли миритися з колоністами, пострибали у воду. На Антиґуа збереглося багато матеріальних спогадів про колоніальне минуле, які тепер «приманюють» сюди туристів, що байдужі

Екзотична казка Антиґуа і Барбуди набуває загрозливих ознак, коли на острови навідуються шалені тропічні урагани. Так, 1995 р. ознаменувався прибуттям сюди урагану Луїс, що мчав зі швидкістю понад 200 км за годину. На Барбуді постраждали готелі та майже половина будинків місцевих мешканців, на Антиґуа збитки були ще значнішими: постраждали понад дві третини будівель, у тому числі курортні центри, школи та лікарні.

до історії. То тут, то там можна побачити численні кам'яні вітряки — на тих місцях, де колись були безмежні плантації цукрової тростини, на них працювали раби. Ці млини є своєрідними візитними картками острова. Їхні могутні крила зупинилися, проте непогано збереглися. Вони ще мають багато сил і готові зустріти будь-якого Дон Кіхота, який наважиться боротися з ними. Проте туристам не до «війни» з млинами, вони поспішають на пляжі — насолоджуватися відпочинком.

Багамські острови — найрозкішніше місце для відпочинку

Хто з нас не мріяв поїхати в далеку подорож за сім морів, побачити вічнозелені пальми і райські острови, покуштувати екзотичні фрукти щойно з гілки, відчути себе мисливцем за скарбами і зануритися в оксамитові хвилі, які колись носили по морю піратські шхуни? А потім повернутися і на запитання, що стало вже майже риторичним: «А чи були ви на Багамах?», з чистою совістю відповісти: «Були!» Багами — одна з найбагатших країн регіону, символ розкоші й успіху. Чудові пляжі, пишна рослинність, мальовничі коралові рифи, м'який клімат роблять Багами одним з найпрестижніших і найпопулярніших зимових курортів у Західній півкулі.

Багамські острови, чи, інакше, Співдружність Багамських островів, розташовані в західній частині Атлантичного океану, на південний схід від півострова Флорида. Багамський архіпелаг включає понад 700 островів, з яких населені тільки 30. Здебільшого це маленькі острови і являють вони собою коралові рифи. Це — найпівнічніші острови Карибського басейну. Їх загальна площа — 13,9 тис. км^2. Найбільші острови — Великий Багама, Андрос, Ельютера, Великий Абако, Нью-Провіденс, Великий Інаґуа. Народу на островах мешкає небагато — 297,48 тис. чоловік.

Жителі островів, молодші 15 років, становлять 28,8% населення, старші 65 років — 5,8%. Густота населення на квадратний кілометр — приблизно 21,4 чоловік.

Острови височать щодо рівня океану від кількох метрів і десь до 60 м. Найвища точка країни — гора Алверніа Кет. Її

Часом, коли потужні прісноводні джерела містяться не дуже глибоко, прісна вода, піднімаючись угору, створює в щільній морській воді своєрідні воронки. Одна з них є на сході від Флориди (тобто на північний захід від Багамів). Уявіть собі велику «чашу» прісної води діаметром 30 м серед неозорих вод Атлантичного океану. Цей прісноводний колодязь позначений на всіх морських картах, і кораблі часом поповнюють з нього запаси прісної води.

висота всього 63 м. Рельєф островів досить рівний. На берегах, звернених у бік океану, простежується серія морських терас. На західному узбережжі є багато солоних лагунових озер і мангрових боліт. Місцями вздовж узбережжя тягнеться смуга піщаних пляжів. На островах дуже поширені карстові явища і форми рельєфу, тому річок на архіпелазі немає, але багато карстових озер. Джерел прісної води тут украй мало.

Державна мова Багамських островів — англійська, але самі багамці розмовляють нею з місцевим акцентом, до того ж використовуючи слова, що прийшли до них з мови індіанців аравак, а також африканських мов. Тож якщо схочете порозумітися з місцевими жителями, доведеться скористатися послугами перекладача.

Пляж на острові Великий Ексума

Як будь-який поважний курорт, Багами мають тропічний і субтропічний клімат. Західне узбережжя омивається теплим Ґольфстрімом, з південного сходу постійно дме м'який екваторіальний вітер. Тому взимку температура рідко буває менша +15° С, а влітку вона не вища +30° С. Температура моря (точніше, океану) в зимовий період — зазвичай близько +23° С, а влітку — близько +27° С. Найбільша вірогідність опадів — з травня по жовтень, хоча чітко визначеного сезону дощів тут немає. Зате доволі часто на островах бувають тропічні урагани. Оскільки острови розкидані на досить великій площі, руйнівна дія ураганів позначається на кожному острові в середньому раз на дванадцять років.

У багамській рослинності переважають кактуси і алое. На більшості островів споконвічно домінували тропічні ліси. Але вони загинули, і на їх місці ростуть низькорослі чагарники. Там, де ліси збереглися (на островах Андрос, Великий і Малий Абако, Великий Багама), розповсюджені такі цінні породи дерев, як червоне (махагоні), кампешеве і залізне дерево, а також карибська сосна. В широколистих лісах у достатній кількості ростуть бугенвілея, жасмин, орхідеї та інші рослини з красивими квітами, що ніжно пахнуть. На деяких островах створені штучні посадки казуарини, махагоні і низки хвойних тропічних порід.

Тваринний світ Багамських островів досить бідний. Ссавців дуже мало, з них найчисленнішими є кажани. Із земноводних багато жаб, з плазунів — ящірок та змій. У фауні островів переважають птахи, зокрема перелітні з Північної Америки, які залишаються зимувати. На болотах і в межах лагун мешкають фламінго, пелікани, чаплі та інші водоплавні. Багато термітів, москітів та інших комах. У прибережних водах, біля рифів, водиться чимало видів риби, в тому числі атлантичний парусник, баракуда, макрель та інші. Зустрічаються також морські черепахи.

А ще тут водиться риба-бігун (латинською мовою — «кларіасбатрахус»), мальків якої в 1965 р. завезли з Індії до Флориди і

У західних водах біля Багамів мешкає риба-плазун — крокуючий зубач. Це амфібія, яка пересувається зі швидкістю приблизно півметра за хвилину, але може «прогулюватись» на відстань до 200 м від води.

яка нині стала справжнім лихом не тільки для місцевої фауни, а й для сусідніх регіонів Центральної Америки. Як і всі риби-амфібії, вона може дихати додатковим органом, що нагадує легені. Риба мандрує суходолом переважно вночі або під час дощу й здатна без перепочинку подолати відстань до 500 м. Тіло її подібне до вугра, а голова нагадує нашого сома, тільки дещо менша. Цю рибу називають ще й індійським сомиком.

Риба-бігун — розбишака. На суші вона вступає у бійку навіть із собаками! Там, де з'являється цей «індійський гість», невдовзі зникають усі цінні види риб. Помічено, що навіть хижа піранья, яка ходить косяками в річках Південної Америки, втікає від риби-бігуна. Вчені ще не знайшли ефективних засобів для знищення цього хижака.

Асортимент корисних копалин на Багамах обмежений вапняками та арагонітом (чистий карбонат кальцію). На шельфі Багамських островів знаходиться його найбільше у світі родовище. Також тут випарюють сіль з морської води на островах Лонґ-Айленд і Великий Інаґуа.

Сільське господарство в країні обмежене нестачею придатних земель на густозаселених островах (обробляється лише один відсоток земель) і забезпечує приблизно 25% потреб країни у продовольстві. В дрібних напівнатуральних господарствах вирощують головним чином овочі, у більших — ананаси, банани, манго, цукрову тростину, цитрусові, кокосову пальму. Розвинене птахівництво. В прибережних водах ведуть невеликий за обсягом промисел лангустів, морських губок та перлів.

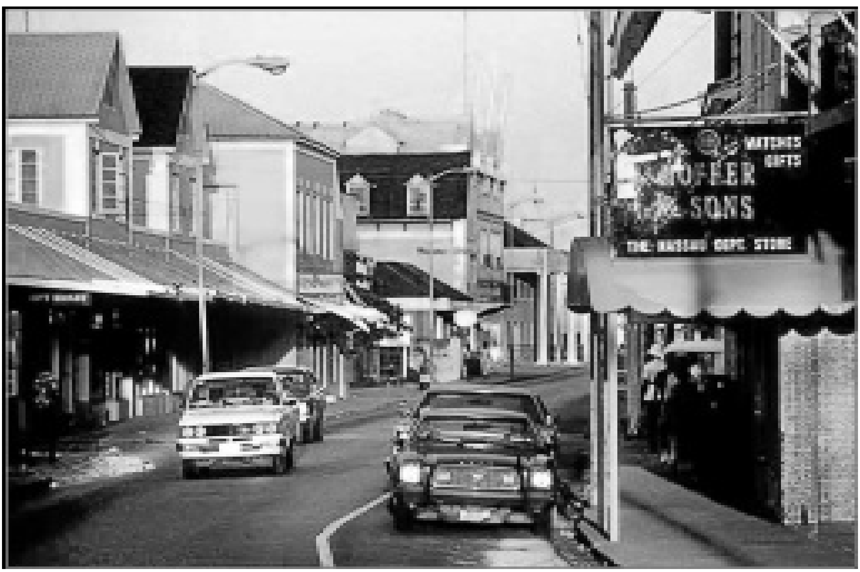
Столиця Багамських островів — Нассау. Місто назване на честь англійського короля, за якого Багами відвоювали в іспанців і який походив з голландської династії Нассау і родове гніздо якого знаходилося в сучасній Франції. Ще до Другої світової війни столиця Багамів стала невеликим туристичним центром, а після війни кількість готелів збільшилася в кілька разів. Нассау — столиця держави, в якій відсутні будь-які податки. Тому сотні банків, кредитно-фінансових установ та фірм США, Канади, Великої Британії та інших держав мають тут свої відділення. Головний порт Нассау може приймати великі океанські кораблі і має також чималу природну гавань, захищену від вітру і хвиль, та безліч якірних стоянок для яхт і маломірних суден.

У Нассау є музей, присвячений рабству на островах. Він розташований в будинку, де свого часу проходили аукціони рабів.

Збереглися і три форти: Фінкасл, Шарлот і Монтеню. Найцікавіший з них — Фінкасл, побудований у вигляді колісного пароплава губернатором Данмором в 1793 р. та нескромно названий на честь свого баронського титулу. Він розташований на високому пагорбі, і три його гармати, що збереглися, тепер уже миролюбно, дивляться на гавань, де замість легкокрилих вітрильників нині велично красуються круїзні кораблі.

На Бей-стрит — це головна вулиця Нассау — є місце, яке неодмінно потрібно відвідати, щоб краще зрозуміти цю країну, — Стро Маркет (Солом’яний ринок). Під великим навісом уздовж корабельного причалу розмістився місцевий речовий ринок. На довгих лотках купами розкладені майки з багамською символікою, вироби місцевих майстрів з дерева й кераміки, ювелірні прикраси. Причому все це ремісники продовжують творити прямо тут же, під навісом.

Однією з найяскравіших урочистостей, що збігаються зі святкуваннями Нового року та Різдва, є фестиваль Юнканоо. Це й карнавал, і театралізована хода, і народні гуляння одно-

Бей-стрит — головна вулиця Нассау

часно. Учасники демонструють фантастичні костюми. Цікавою розвагою є регата, що її проводять у квітні в гавані Єлизавети, та Гумбей Саммер, а ще фестиваль, який влаштовують для туристів у червні.

Але так було не завжди. Споконвічними мешканцями островів були індіанці аравак. Однак іспанці вивезли понад 40 тисяч індіанців для роботи в шахтах і добування перлів на інші острови. Внаслідок цього Багами з часів відкриття їх Колумбом були майже безлюдними протягом 135 років. Британці вперше оселилися на островах Ельютера і Нью-Провіденс у 1647 р. і завезли сюди чорних рабів для роботи на бавовняних плантаціях. На початку на британські поселення часто нападали іспанці. Ці острови були притулком для розбійників і піратів.

З 1670 по 1717 рр. Багами були під управлінням британської колонії Кароліна. У 1776 р. під час американської революції Нассау був узятий американськими військово-морськими силами. У 1782 і 1783 рр. островами тимчасово заволоділа Іспанія. У 1787 р. Багами стали британською колонією.

У 1834 р. рабство на островах було скасовано і раби звільнені. Економічний спад та епідемія холери в центральній

Будинок таможні на атолі Бімині

частині архіпелагу, що сталися по тому, стали причиною значного скорочення населення. Нормальне життя тимчасово поверталося на острови двічі. Під час Громадянської війни у США 1861—1865 рр. вони стали базою життєзабезпечення Конфедерації, чиї судна доставляли з Багамських островів промислові товари і вивозили звідти бавовну. А також у період дії американського «сухого закону» 1920—1933 рр., коли острови перетворилися на справжній центр для контрабандної торгівлі ромом.

У роки Другої світової війни Багами перебували під управлінням герцога Віндзорського, який заради одруження на американці зрікся престолу і титулу короля Едварда VIII і став багамським губернатором. Американські війська використовували Багами як військово-повітряну базу і для боротьби з нацистськими підводними човнами, що діяли в районі Карибських островів. У 1964 р. Велика Британія запровадила на Багамах внутрішнє самоврядування. Після 256-річного британського правління 10 липня 1973 року цій острівній країні була надана незалежність.

Нині Багами — символ туристичного раю. Проте через кілька століть люди можуть не побачити цієї унікальної країни. Річ у тім, що острови поступово опускаються у воду. Але мешканці Багамів сподіваються, що ще багато поколінь туристів будуть запитувати одне одного: «А чи були ви на Багамах?»

Барбадос — «бородатий» острів, оточений кораловими рифами

Барбадос славиться своїми чудовими пляжами, недоторканою природою, рівним м'яким кліматом протягом усього року та привітністю місцевих жителів. Цей острів, оточений кораловими рифами, з горбистими пейзажами, з плантаціями цукрової тростини, розташований на східному кінці Малих Антильських островів.

Традиції та життєвий устрій Барбадосу — маєтки з доглянутими садами, старі кам'яні англіканські церкви, обов'язкова шкільна форма, гра в крикет, що тут є дуже поширеною, — все це сліди колонізації острова. Барбадос так просякнутий британським духом, що його називають «маленькою Англією». А пі-

Пляж поблизу Бриджтауна

щані пляжі і тепла сонячна погода вже двісті років приваблюють туристів з усього світу.

Барбадос знаходиться за 480 км від північного узбережжя Південної Америки і за 2575 км на південний схід від Майамі і має сусідів — острови Сент-Люсія, Сент-Вінсент, Ґренада, Тринідад і Тобаґо. Площа держави Барбадос, що входить до групи Навітряних островів у складі Малих Антильських островів, становить 430 км^2. На цьому доволі невеличкому острові проживають 277 264 мешканців! Це одна з найбільш густозаселених країн світу. Середня густота населення складає 643 чол./км^2, а майже половина всього населення зосереджена в приході Сент-Майкл, де знаходиться столиця і головний порт країни Бриджтаун. Там густота населення ще більша — 2500 чол./км^2.

Західні береги Барбадосу омиваються водами теплого Карибського моря, східні — Атлантичного океану, тому клімат тут більш прохолодний, зі свіжими океанськими вітрами. Його можна вважати одним з найздоровіших у Вест-Індії. Завдяки тропічному пасатному клімату температура майже не змінюється

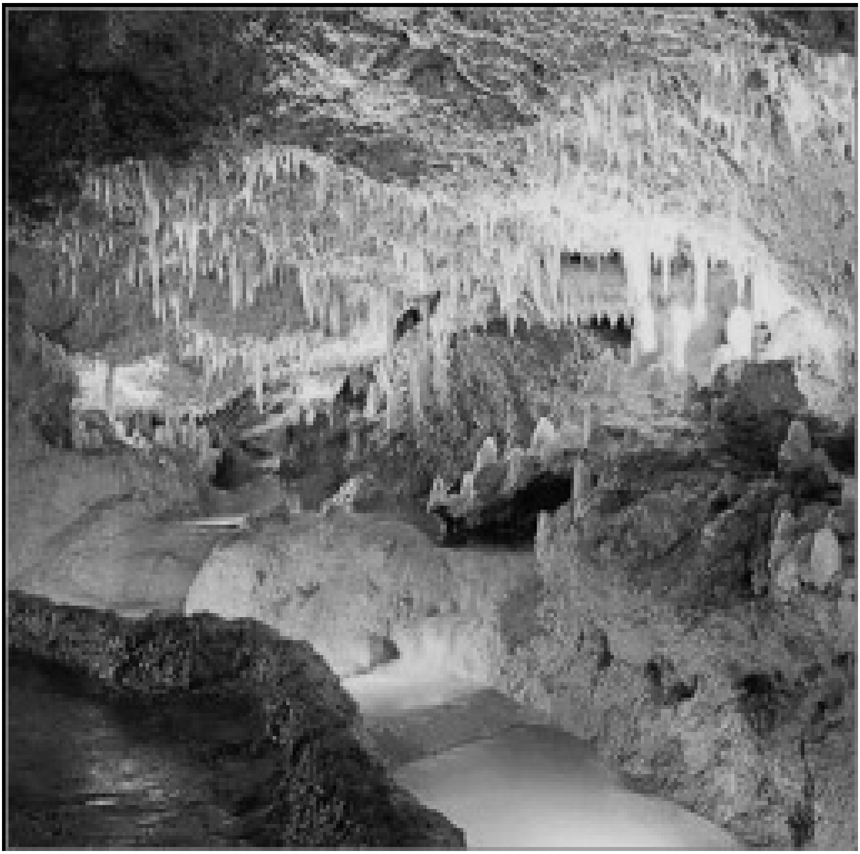
Мешканці островів до 15 років становлять 21%, від 15 до 65 років — 70%, старші 65 — 9%. Офіційною і єдиною мовою на острові є англійська. Серед місцевих жителів, що називають себе «бейджанс», побутують діалектні і місцеві говірки.

впродовж усього року. Середні температури: найпрохолоднішого місяця — лютого — +25° С, найспекотнішого — вересня — +27° С. Отже, різниця зовсім невелика. Барбадосці розрізняють два сезони: більш сухий (грудень—травень) та більш вологий (червень—листопад). Спекотну погоду переносити доволі легко завдяки пасатам та вранішнім і вечірнім бризам. З червня по жовтень можливі ураганні вітри.

Назву острову — «Лос-Барбадос», що означає «бородатий» — дали португальці, які відкрили його в 1536 р. У XVI столітті цей острів називали по-різному. На картах він позначався як Барнадос, Барбудос і Сан-Бернардо. Легенда розповідає про польського матроса, який плив з іншими європейцями до Бразилії. Побачивши з боку моря незвичайні корені фігових дерев, він вигукнув : «Лас Барбадас!». Відтак за східним островом Карибського моря усталилося прізвисько «Бородатий». Барбадоські краєзнавці, щоправда, стверджують, що назва могла виникнути від унікального племені бородатих індіанців, яких нібито зустріли моряки. Але ця версія дуже сумнівна. Малоймовірно і те, що слово Барбадос — похідне від Сан-Бернардо (так звали католицького святого). Природно, що назва не прижилася в англійців, чиї кораблі почали причалювати до цього маленького клаптика суходолу з 1625 р.

Острів Барбадос, що являє собою вершину підводного Барбадоського хребта, утворений осадовими породами, що перекриті шаром коралових вапняків 90 м завтовшки. Поверхня острова рівнинна, трохи горбиста. На сході виражена серія морських терас. Найвища точка — гора Хіллабі. Її висота становить всього 336 м. Великих річок на острові нема, але є нечисленні карстові джерела. Вздовж узбережжя тягнеться широка смуга пляжів, укритих білим піском. До речі, там є не тільки білі-білі, але й чорні-чорні пляжі з піском вулканічного походження. Винятком є обривисті південно- і північно-східні береги. Острів майже повністю оточений кораловими рифами, що вабить сюди любителів підводного плавання (дайвінгу) з усього світу.

Первинні вічнозелені тропічні ліси майже всі знищені. Єдиний лісовий масив — резерват Тернес-хол площею 18,6 га — лежить на півночі острова. Крім того, дерева місцями збереглися на узбережжі. Переважають культурні ландшафти з плантаціями цукрової тростини. Вздовж доріг зустрічаються штучні посадки червоного дерева (махагоні),

Карстові печери Харрісона

казуарини, кокосової пальми, дуже багато квітучих чагарників.

На Барбадосі відсутні змії і хижаки за винятком численних мангуст, яких завезли сто років тому для боротьби зі щурами. Подекуди зустрічаються зайці та мавпи. На острові гніздяться колібрі, папуги, голуби, зупиняються перелітні птахи. В прибережних водах є риба та ракоподібні. Для охорони екосистем коралових рифів створений морський резерват. А незвичних для нас летючих рибок біля Барбадосу стільки, що вони навіть зображені на гербі острова.

Понад 300 років основою економіки Барбадосу було вирощування і переробка цукрової тростини, але в 70-х роках минулого століття на перше місце вийшов туризм. Це спричини-

лося ще й тим, що, починаючи з 60-х років, збір цієї культури значно скоротився через вартість виробництва, яка дедалі зростала, і падіння цін на світовому ринку. Але й нині переробка цукрової тростини, що включає виробництво рому і меляси, яка готується з відходів переробки тростини і використовується на корм худобі, досі утримує провідні позиції в економіці Барбадосу. Розвиваються й інші галузі. Тут вирощуються банани та інші тропічні фрукти й овочі. Практикується розведення овець, свиней, кіз, великої рогатої худоби і домашньої птиці, риболовство. Працюють підприємства з виробництва різноманітного асортименту продуктів, а також таких товарів споживання, як мило, меблі, одяг і предмети домашнього побуту. Налагоджено виробництво комплектуючих для комп'ютерів і будівельних матеріалів. Ведуться розробки вапняку, піску та деяких глин, що використовуються у виробництві цегли. На острові також знайдені невеликі запаси нафти й газу, в Бриджтауні діє нафтопереробний завод.

Барбадос зберіг культурні зв'язки з колишньою метрополією, мабуть, тісніші, ніж в інших острівних державах британської Вест-Індії. Багато барбадосців працюють у Великій Британії. Дотепер на Барбадосі зберігаються і звичаї та традиції африканських предків. Звучать сумні протяжні барбадоські пісні, дають концерти шумові оркестри, які використовують як музичні інструменти порожні бочки і каністри, виконується запальний народний танок «лімбо».

Столицею Барбадосу є Бриджтаун. Його назва перекладається як «місто мостів». Вона пішла від двох мостів, які перекинуті через затоку, що глибоко вдається в сушу і ділить місто на дві частини. Бриджтаун — одне з чотирьох міст у світі після Лондона, Парижа та Нью-Йорка, куди літали надзвукові «конкорди».

Бриджтаун дуже схожий на маленький Лондон. У центрі міста також знаходиться Трафальґарська площа з пам'ятником, що його поставили англійці на честь лорда Нельсона, який змусив франко-іспанський флот відмовитися від захоплення Барбадосу. Від неї починається Броад-стрит, де розташована головна торговельна зона міста. На схід від Трафальґарської площі стоїть собор Святого Михайла, у якому молився Джордж Вашинґтон під час своєї єдиної подорожі за кордони США в 1751 р.

Ботанічний сад «Андромеда»

Є на що подивитися й на самому острові. Це заповідники, серед яких Природний заповідник Барбадосу, Барбадоський зоопарк та Квітковий заповідник; заказники Національного тресту Барбадосу, зокрема ботанічні сади «Андромеда»; селище-музей Тайрол Кот, що відображає повсякденне життя місцевих жителів; цукровий млин Морґана Левіса, абатство святого Миколая, збудоване у 1663 р., — єдина будівля на острові, де є камін; плантаторський дім «Франсія», грот Харрісона, що являє собою ланцюжок карстових печер зі сталактитами і сталагмітами, — до речі, туристи проїжджають грот на електричному трамваї, а також пам'ятники колоніальної архітектури «Оутерсон-хаус», «Санбері-хаус» та барбадоська синагога. А ще кожного року на Барбадосі проводиться найбільший джазовий фестиваль, на який збираються знамениті джазові музиканти з усього світу.

За милю на південь від Бриджтауна знаходиться Барбадоський музей, на схід від собору Святого Михайла розташований Королівський парк, де росте баобаб, вік якого — десять століть, тобто аж тисяча років! У парку є театр (в минулому — резиденція командувача британськими військами) — «Куїнс Парк-хаус». Основні історико-культурні цінності зосереджені

в Барбадоському музеї. Одночасно він є і дослідницьким центром, на базі якого діє Історичне товариство. В музейній науковій бібліотеці зберігаються рідкісні матеріали про Вест-Індію: книги, карти, рукописи та архівні документи (починаючи з XVII ст.). Фонд бібліотеки налічує 159 тис. томів.

Корінними жителями Барбадосу були індіанці аравак, однак іспанці вивезли населення на Еспаньйолу для роботи в шахтах ще до того, як на острів прибули в 1627 р. перші англійські поселенці. В 1637 році на Барбадосі були закладені перші плантації цукрової тростини. Острів став першою територією на Карибах, де почали виробляти цукор. На плантаціях використовувалася праця рабів-африканців, однак у 1838 р. рабство було скасовано. Упродовж трьох століть країна отримувала прибуток від цукрової промисловості: переробляла цукрову тростину і експортувала цукор, мелясу і ром. До речі, Барбадос — батьківщина рому, а знаменитий білий ром «Малібу» виробляється тут уже понад три з половиною століття. Але в наш час основний прибуток державі дає туризм.

У 1885 р. Барбадос отримав власний уряд, у 1950 р. йому було надано загальне виборче право, а в 1961 р. — самоврядування. З 1958 по 1962 р. Барбадос перебував у складі Вест-Індської федерації, яка, втім, проіснувала недовго. До 1966 р. Барбадос залишався британською колонією. Здобувши незалежність, він увійшов до складу держав Британської Співдружності, був прийнятий в ООН, Організацію американських держав, Карибську спільноту та 30 інших міжнародних організацій.

Сьогодні Барбадос — один з найрозвиненіших Карибських островів з високим рівнем життя і розгалуженою туристичною інфраструктурою. Країна пишається своїми традиціями весільних церемоній — тут реєструються шлюби громадян з усього світу. Провести весільну церемонію на Барбадосі вважається дуже престижним у людей найрізноманітніших соціальних прошарків. На острові також є велика кількість заповідників, де в умовах дикої природи збереглися унікальні види тропічних рослин і тварин.

Пляжі на Платиновому узбережжі, коралові рифи, винобробні заводи зі старовинною рецептурою виготовлення рому, традиційні карнавали... Для більшості туристів, що відвідали острів, Барбадос — рай на землі. Ласкаве сонце і тепле море,

безкінечні пляжі та зелені лани, велика кількість історичних пам'яток, пов'язаних із заселенням островів європейцями і, особливо, розквітом піратства, численні культурні та спортивні заходи роблять цей острів безцінною перлиною в короні Карибських островів.

Беліз — країна незайманої природи

Беліз розташований на південному сході півострова Юкатан. Він входить до Співдружності, яку очолює Велика Британія. Зі сходу країна омивається Карибським морем, на північному заході річка Ріо-Ондо відділяє її від території Мексики, а на півдні і заході вона межує з Ґватемалою.

У 1981 р. завершився перехід Белізу від самоврядування до самостійності, і нині це — єдина центральноамериканська англомовна країна.

Площа Белізу становить 22 965 км^2. В адміністративному відношенні його територія поділяється на шість округів: Коросаль, Ориндж-Волк, Беліз, Кайо, Станн-Крик і Толедо. Населення країни близько 240 тис. людей, а його густота — 9 чол./км^2.

Найстаріший (1949 р.) підвесний міст у Белізі

Англійська мова в Белізі є офіційною. Нею ведуть навчання в школах. Іспанську викладають у початкових та середніх класах, вона є розмовною в деяких районах країни. Частина мешканців країни говорить на етнічних мовах: креольській, гарифуна, майя та кетчі.

Колишня назва Белізу — Британський Гондурас. Адміністративна столиця країни — місто Бельмопан, але її головним комерційним центром є Беліз-Сіті — місто, розташоване на східному узбережжі поряд з головним міжнародним аеропортом. Бельмопан був побудований у 1970 р. після того, як у 1961 р. стара столиця Беліз-Сіті зазнала великих руйнувань, що їх спричинив ураган Хетті. Бельмопан розташований на височині, в центральній частині країни, приблизно за 80 км на південний захід від Беліз-Сіті. Там мешкає близько п'яти тисяч чоловік. Серед інших великих міст можна назвати Сан-Іґнасіо, Бенке В'єхо, Коросаль, Манкі-Ривер.

Клімат Белізу — тропічний пасатний. Середні температури липня становлять +24—26° С, січня — +20—24° С. На узбережжі північно-східний пасат трохи гасить спеку, але далеко від берега стовпчик термометра може сягати +38° С, а іноді навіть більше. Вологість висока, особливо в прибережній частині. Як у будь-якій країні з тропічним пасатним кліматом, рік у Белізі поділяється на сухий сезон та сезон дощів, який досить слабко виражений. Сухий сезон триває з лютого по травень (іноді по серпень), а максимум опадів припадає на період з червня по жовтень. Беліз розташований у тому районі Карибського басейну, де бувають тропічні циклони, які завдають країні величезних збитків. Шторми та урагани лютують тут у серпні—жовтні.

Незаймана природа Белізу з піщаними мілководдями і бар'єрними кораловими рифами приваблює любителів відпочинку на лоні природи. Чисті води курортів чудові для плавання, пірнання, риболовлі та занять різними видами спорту. В Белізі безліч археологічних пам'яток давнього народу майя, чимало казкових печер, річок та водоспадів. У країні є заказники, заповідники дикої природи, морські курортні зони. Тут існує єдиний у світі заповідник для ягуарів.

Північна частина країни — низинна заболочена рівнина. В південній частині прибережна рівнина відділена від внутрішньої гірської місцевості, центральну частину якої утворюють

Поліцейський участок в Сан-Ігнасіо, округ Кайо

витягнуті зі сходу на захід гори Майя. Тут знаходиться найвища точка країни — пік Вікторія. Його висота сягає 1120 м. На північний захід від цих гір розташоване гірське пасмо з висотами понад 900 м. Уздовж узбережжя на відстані близько 30 м від нього тягнеться другий за величиною у світі кораловий риф. На півночі країни течуть великі річки Ріо-Ондо та Беліз, які раніше використовувалися для транспортування лісу. Позаяк на півдні країни опади значно рясніші, ніж на півночі, періодично вони призводять до повеней на невеликих річках, які беруть початок у горах Майя, що суттєво утруднює рух автомобільного транспорту. Більша частина півдня країни вкрита вологими тропічними лісами, які займають 40% усієї території. В Белізі росте багато цінних порід дерев, такі як червоне дерево, кедр, дальбергія (рожеве дерево).

У минулому в країні велися активні заготівлі кампешевого дерева та смоли чикле, що використовується для виготовлення жувальної гумки. Також тут вирощується один з найгостріших перців. За гостротою він належить до категорії «вогненно-гострий».

Беліз — аграрна країна. Найрозвиненіша галузь — сільське господарство, далі йде риболовство, а потім — промисловість.

Цей гористий край на узбережжі Карибського моря приваблює увагу ділових людей з усього світу як стабільний і перспективний міжнародний діловий та фінансовий центр. Індустрія обслуговування щойно утвореного бізнесу там ще дуже молода. Але помітні темпи її росту. Наприклад, за рік тут з'явилося близько двох тисяч різних компаній. У країні майже відсутні податки.

Головні товарні культури — цукрова тростина та цитрусові. Добре розвинений промисел омарів. Прибутки Белізу дає туристичний бізнес. Як єдина англомовна країна в Центральній Америці з репутацією місця тихого й безпечного, Беліз має велику популярність серед західних туристів, особливо любителів підводного плавання та екотуризму. Щоправда, звичайних пляжних курортників там теж чимало. Насправді рівень злочинності та корупції там вищий, ніж у сусідній Ґватемалі, але Ґватемала не витрачає стільки грошей на рекламу і тому має репутацію місця більш ризикованого.

Беліз є членом Британської Співдружності Націй, ООН та Руху неприєднання. Державою керує уряд на чолі з прем'єр-міністром. Законодавчу владу здійснює двопалатний парламент: 28 членів палати представників та 8 членів сенату. Формальним же головою держави залишається королева Великої Британії. Її представником є генерал-губернатор, який має бути громадянином Белізу. Правова система заснована на англійському звичаєвому праві.

У країні лишилося кілька давніх міст майя. Щоправда, вони не дуже великі, але все одно цікаві. У горах є красиві водоспади і карстові печери. Печери ці у давнину вважалися священними, і відтоді там залишилися десятки дерев'яних чаш з приношеннями богам.

У Белізі багато національних парків та заповідників, особливо на півдні. Незважаючи на браконьєрство, побачити тут, наприклад, тапіра чи оцелота (родича жирафи) легше, ніж будь-де в Центральній Америці. Однак потрапити туди без машини доволі складно.

Упродовж багатьох століть Беліз був густо заселений індіанцями майя, що підтверджується величезною кількістю руїн. Ще до нашої ери це була порівняно високорозвинена цивілізація, яка згодом занепала, і більша частина індіанців покинула землю своїх предків.

Офіс прем'єр міністра Беліза

У 1502 р., пропливаючи повз береги сучасного Белізу, Колумб позначив на карті Гондураську затоку, однак сам так і не ступив ногою на суходіл. Пізніше цей суходіл став відомий під назвою Британський Гондурас.

Перше поселення європейців було засновано в 1638 р. британськими моряками, чий корабель розбився поряд. Там же влаштувалися британські солдати та матроси після захоплення Ямайки в 1655 р. Поселенці спочатку займалися каперством (тобто грабували іспанські галери, що проходили поряд, з благословення Лондона), але потім перейшли на більш мирне заняття — заготівлю сандалового дерева, яке використовувалося для виробництва барвників і мало велике значення для вовнопрядильної промисловості в Європі. Втім, англо-іспанське суперництво за панування в Карибському басейні тривало, і британські поселенці дуже непокоїли іспанських монархів.

В історичних документах початку XVII століття є свідчення, що в цей час з Ямайки почали привозити рабів-негрів для

роботи на лісозаготівлях. Непокоячись, аби не спровокувати напад іспанців, британський уряд не поспішав визнавати Беліз своєю колонією. Це дало змогу поселенцям установити власні закони і сформувати незалежний від Англії уряд. Вони жили за принципом самоврядування, заснованого на системі примітивної демократії, де роль вищого органу відігравали загальні збори. Королівська колоніальна система правління була введена в дію в 1781 р., виборні збори були замінені радою, що призначалася, на чолі з губернатором. Після поразки іспанців у баталії при затоці Святого Георгія в 1798 р. остаточно утвердився британський контроль над поселеннями.

На початку XIX століття Велика Британія спробувала встановити більш жорсткий адміністративний контроль над поселеннями в Белізі, вимагаючи, наприклад, під загрозою призупинення дії Національних зборів дотриматися вказівки британського уряду щодо відміни рабства. В 1871 р. Британський Гондурас став колонією офіційно. Рабство було офіційно відмінено в 1838 р.

У минулому столітті під час економічної кризи 30-х років економіка колонії опинилася на порозі краху внаслідок різкого падіння у Великій Британії попиту на лісоматеріали. До нещасть, що були спричинені масовим безробіттям, додалися наслідки жахливого руйнівного урагану 1931 р. У 1934 р. країною прокотилася хвиля демонстрацій та виступів, що ознаменували початок руху за незалежність. Зважаючи на це, британська влада скасувала кримінальну відповідальність за порушення робітниками умов трудового контракту і легалізувала профспілки.

Хоча ще у 1961 р. Велика Британія говорила про свою готовність надати колонії незалежність, формальне проголошення незалежності Белізу відбулося тільки через двадцять років. Причиною цього стали домагання Ґватемали, яка посилалася на права, нібито успадковані нею від Іспанії. У 1975 р. Ґватемала навіть погрожувала ввести війська на територію Белізу. У відповідь Велика Британія направила в цей район свої сухопутні війська, воєнні кораблі та реактивні винищувачі. У 1980 р. ООН прийняла спеціальну резолюцію, що визнавала незалежність Белізу. Єдиною країною, що проголосувала проти резолюції, була Ґватемала.

Першого червня 1973 р. назва країни була змінена з Британського Гондурасу на Беліз, а 21 вересня 1981 р. була офіційно проголошена його державна незалежність. Нинішній прем'єр-міністр країни Мануель Ескуївель обіймає цю посаду з 1993 р.

Беліз є прикладом того, як невеличка країна з постіндустріальною економікою, що не має значних природних ресурсів, може досить серйозно заявити себе на арені міжнародного бізнесу продуманою системою пільг та привілеїв, привабивши цим велику кількість іноземних інвесторів.

Гаїті — «висока земля»

Запальна музика та ритуали вуду, гірські вершини, просторі пляжі та смажена рум'яна індичка — такою відкривається країна Гаїті для гостя. Перше, що він побачить, ступивши на її землю, — це гори, які задивилися у синє небо, ціле пасмо гір, що зійшлися, аби зустріти відвідувача. А дещо взагалі може не відкритися йому. Навіщо? Менше знаєш, спокійніше спиш. Сонячна країна може соромливо приховати бідність, нетрі, навколишній хаос і запропонувати розслабитися. Дійсно, в

Узбережжя острова Гаїті

Серед тваринного світу Гаїті є справжнє диво — найменша на планеті ящірка — карликовий круглоголовий гекон. Її довжина не перевищує 18 мм.

мальовничих горах та на пляжах, серед розкішних пейзажів якось не спадає на думку, що ця гарна країна є однією з найбідніших у Західній півкулі. Однак у нашому світі важко щось приховати, і туристи побоюються Гаїті через можливість громадських безпорядків.

Першими жителями острова Гаїті (на ньому, окрім одноіменної країни, розташована Домініканська Республіка) були індіанські племена, які змінювали одне одного або співіснували, — сібонеї, араваки, кариби та інші. Вони і дали назву острову. Хтось із них сказав «гаїті» (що означає «гористий», «висока земля»), просто описавши те, що побачив перед собою, і така назва закріпилася за цим шматком суходолу. Гористий рельєф острова надає йому особливої привабливості. Порівняно з сусідніми островами Гаїті справді є найбільш «високою землею» серед розташованих у Карибському басейні.

Одна з Колумбових каравел, «Санта-Марія», біля узбережжя Гаїті сіла на мілину. Матроси, які залишилися на острові, розібрали її для своїх потреб. Старий якір із цього корабля, поїдений іржею, і досі зберігається в Національному музеї Гаїті. А гордість країни, столичний собор, мабуть, не випадково, називається Санта-Марія.

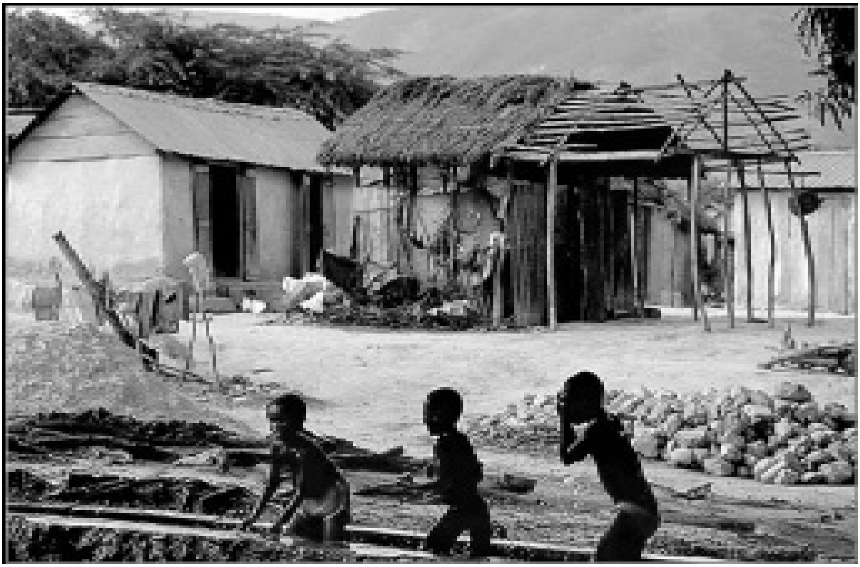
Острів Гаїті належить до групи Великих Антильських островів, одноіменна країна розташована в західній частині острова. Її перетинають численні гірські хребти з найвищою точкою Ла-Сель (2674 м), з них стікають численні річки. На півночі країни лежать рівнини. Гаїті омивають Карибське море, Атлантичний океан та Навітряна протока. Сильно порізані береги острова виглядають мальовничо навіть на карті. А що вже казати про їхній «натуральний» вигляд! Місцеві гірські пейзажі вражають, проте раніше на цих тисячолітніх схилах було набагато більше дерев — людська діяльність дається взнаки. У внутрішніх районах є невеликі ділянки саван із поодинокими деревами, в національних парках охороняються густі ліси. А найбільш характерними дикими рослинами в цій країні є пальми, молочай, злаки та кактуси. Кактуси подекуди сягають чотирьох метрів заввишки.

Христофор Колумб, відкривши острів у 1492 р., був зачарований його красою. Він відразу закохався в нього і, звичайно,

окрилений успіхом, не став прислухатися до місцевої назви, а охрестив острів Еспаньйолою (Іспанським). Проте іспанці не змогли втримати свою владу на цих землях.

У кінці XVII століття Іспанія поступилася Франції західною частиною Еспаньйоли (27,75 км^2), і вона стала французькою колонією Сан-Домінґо (решта земель острова лишилася за іспанцями і отримала назву Санто-Домінґо, проте це історія вже зовсім іншої країни). Спритні французи швидко перетворили Сан-Домінґо на одну зі своїх найбагатших колоній. Тут вирощувалася цукрова тростина, кава, какао, бавовна, індиго. Для роботи на плантаціях колоністи тисячами завозили рабів із Африки. У XVIII столітті на Гаїті виробляли найкращий у світі цукор, він активно експортувався — французи тільки встигали підганяти кораблі. Проте їхнє солодке життя закінчилося в 1791 р., коли раби і вільні негри підняли повстання і почали активно боротися за власні права — вони спалили всі ненависні плантації цукрової тростини. У 1804 р. колонія проголосила свою незалежність і повернула собі вже трохи призабуту назву Гаїті. А потім почалася анархія. Правителі країни проголошували себе довічними президентами; був період, коли країна розпалася на дві частини, а потім не тільки об’єдналася, а й на двадцять років захопила Санто-Домінґо, що тільки-но проголосила незалежність.

На початку XX століття у Гаїті панував економічний і політичний хаос, країна не могла розрахуватися з боргами. США окупували її і запровадили тут певні реформи, піддавши контролю все життя країни. І тільки після Другої світової війни американський фінансовий контроль над Гаїті послабився. Але життя в республіці так і не налагодилося. Один диктатор змінювався іншим. У 90-х роках XX століття США (за рішенням Ради Безпеки ООН) знову вторглися в Гаїті, аби покінчити з диктатурою, що не була сумісна зі статусом республіки. Було проведено вибори, але після виведення військ із території країни внутрішньополітична ситуація залишилася вкрай нестабільною. І нині Гаїті перебуває у непростій ситуації. Уряд не може впоратися з тотальною бідністю, епідеміями та безграмотністю. Тривала соціально-економічна криза призвела до того, що Гаїті є однією з найвідсталіших країн у Латинській Америці, хоча має вигідне географічне положення, красиві пляжі, а отже,

Гаїтянські діти

є потенційно привабливою для туристів, як і інші країни Карибського басейну.

Однак Гаїті залишається аграрним краєм, експортуючи каву, цукор, какао-боби та сизаль. Тут ростуть також кукурудза, рис, овочі та тропічні фрукти. Вести сільське господарство важко через своєрідне поєднання клімату і рельєфу. Тропічний пасатний клімат забезпечує рясне зволоження гір, а ось на рівнинах, де розташовані поля, відчувається нестача опадів. Мешканці Гаїті ловлять рибу, креветок, омарів, розводять домашніх тварин. Особливо остров'яни полюбляють індичок, що є обов'язковою стравою за святковим столом. Окрім сільськогосподарської продукції, країна продає за кордон боксити, запасів яких має досить багато, а також у незначній кількості промислові товари (електроніка з імпортної сировини, спортивне обладнання).

Гаїті є членом ООН та Організації американських держав, дуже залежить від міжнародної допомоги, а її грошова одиниця (гурд) є нестабільною.

Туристичний бізнес давав Гаїті прибутки десь чверть століття тому, в період відносного політичного спокою. Особливо полюбляли цю країну американці. Її й справді є за що люби-

Ще двадцять років тому державною мовою Гаїті була французька. Проте це виглядало парадоксально і неприродно. Адже більшість населення говорила креольською — місцевим варіантом французької, який є досить далеким від оригіналу. А власне оригіналу, треба сказати, багато хто взагалі не знав. З 1987 р. креольська нарівні з французькою мовою стала державною.

ти — гірські віражі та морські хвилі, будівлі колоніальної епохи, екзотичні свята, багатий пташиний світ.

Більшість жителів Гаїті є нащадками привезених з Африки рабів (всього тут мешкає 7,6 млн людей). Французи тоді і не підозрювали, що разом із рабами вони привезли до Нового Світу нову релігію, народжену в африканській далечині, — вуду. Вона поширилася тут чи не більше, ніж на батьківщині, трохи трансформувалася і стала дуже популярною. Хоча більшість населення офіційно вважається католиками, до християнства вони належать часто лише номінально. Попри всю статистику, на Гаїті головною є таємнича релігія вуду — дика суміш африканських вірувань, магії, християнства та ще багато чого. Гостей Гаїті зазвичай запрошують подивитися ритуали вуду. Танці під звуки барабана, принесення в жертву тварин, химерна поведінка віруючих справляють незабутнє враження.

Проте навіть якщо відвідувачу не доведеться стати свідком релігійної церемонії, вуду все одно з'явиться перед ним, адже музика і танці, пов'язані з цими загадковими ритуалами, стали невід'ємною частиною культури Гаїті. Тож африканського колориту в цій латиноамериканській країні вдосталь. Любителі екзотики можуть сміливо обирати Гаїті, якщо не бояться небезпек, які приховує в собі країна. Так, у деякі райони (там розташовані нетрі) ходити категорично не рекомендується. Однак і в центрі столиці Порт-о-Пренс (846 тис. мешканців), нема гарантії, що не трапиться чогось не-

Ритуали вуду дуже відрізняються від стриманих церемоній більшості релігій. Під звуки барабанів віруючі намагаються увійти у транс — тоді, вважають вони, відкриються невидимі «ворота» і духи (лоа), що мають магічну силу, почнуть говорити вустами людини. Поведінка віруючих у такому стані не здається адекватною, вони втрачають контроль над собою, і вуду через це в багатьох асоціюється зі служінням темним силам.

бажаного — сутичок, безпорядків, громадянської непокори з негативними наслідками. І це може бути набагато небезпечніше, ніж ритуали вуду.

Ґватемала — серце імперії майя

Над Ґватемалою витає терпкий аромат кави і захопливих пригод. Тут можна побачити розкішну природу, серед якої жили її діти-індіанці, прості й мудрі. Країна покаже древні міста майя, вкриті сивиною століть, і юнацькі відчуття від романів про індіанців наповняться новим змістом. У Ґватемалі можна познайомитися і з сучасними майя. Вони так само носять яскраве вбрання, торгують своїми нехитрими товарами, грають на стародавніх інструментах. Проте їхнє життя далеке від книжкової романтики. Запрошувати до себе туристів і відкривати їм свій колорит Ґватемала почала нещодавно: надто зайнята була тридцятирічною громадянською війною та відновленням після неї.

Площа з церквою Нуестра Сеньйора де ла Мерсед (XVIII ст.) у місті Антиґуа

Відправною точкою в історії Ґватемали є саме індіанські племена майя. Їхня цивілізація зародилася десь у II тисячолітті до н. е. А на початку нашої ери вона вже була могутньою і квітучою, мала високий рівень культури. Майя збудували багато своєрідних міст на території сучасної Ґватемали. До наших днів дійшли їхні поселення Тікаль, Сакулеу, Сиваль та ін. Завдяки цим археологічним скарбам (вони є найбільш вражаючими свідченнями про майя із усіх знайдених в Америці) Ґватемала стала відомою на весь світ. До того ж вони досить непогано збереглися, зважаючи на свій тисячолітній вік. Рідко знайдеться людина, яка не захоче поринути в індіанську романтику, побачити на власні очі піраміди майя, храми, де вони приносили жертви богам, обсерваторії, де вони вивчали зоряне небо, а також густі ліси, в яких вели війни. Можливо, якесь древнє дерево ще пам’ятає їх.

Самі індіанці часто називали свою територію «Землею, де багато дерев». А іспанським конкістадорам, які завоювали ці краї в 1524 р., припала до душі інша місцева назва — Ґватемала («родюча земля»). Відтоді в майя почалося нелегке життя, адже іспанське завоювання супроводжувалося знищенням корінного населення, позбавленням його волі. «Блідолиці», як називали їх індіанці, примушували майя працювати на себе. В ті часи була поширена практика так званого «боргового рабства», в яке згодом потрапила більша частина місцевого населення. Індіанці мужньо чинили опір цьому насильству, підіймали повстання, однак перемогти сильних європейців не змогли. Нові господарі отримували прибутки, експортуючи какао, золото й срібло. У 1560 р. було створено генерал-капітанство Ґватемала, до якого увійшла більшість центральноамериканських земель. Його столицею стало ґватемальське місто Антиґуа.

Колишню столицю Ґватемали Антиґуа оточують вулкани, проте нині це дуже спокійне місто, яке неодмінно радять відвідати туристам. Свого часу Антиґуа було однією з перлин Нового Світу, проте чудові будівлі в стилі бароко не вистояли під час сильного землетрусу, який нещадно зруйнував їх, і через це столицю було перенесено на нинішнє її місце, до Ґватемали. Мешканці країни з часом зуміли відновити колишню красу Антиґуа. І дух давнини витає тут, і стиль життя нагадує колоніальні часи, однак столиця сюди так і не повернулася.

Іспанської влади Ґватемала позбулася у 1821 р. і незабаром утворила з іншими країнами Центральної Америки федерацію зі столицею у місті Ґватемала. У 1839 р. ця федерація, яка ніколи не була міцною, розпалася на окремі держави. В незалежній Ґватемалі упродовж майже століття точилася жорстока боротьба за владу, уряди змінювалися дуже швидко.

Можливо, найтрагічнішим періодом після іспанського завоювання стала для цих земель друга половина XX століття. Тоді проти встановленого жорстокого військового режиму розпочалася партизанська війна. В кінці XX століття Ґватемала все ще зазнавала репресій, геноциду з боку своїх правителів. У країні тривали політичні вбивства, було багато «зниклих безвісти», активно діяли так звані «ескадрони смерті», вся вона була корумпована. Громадянська війна тривала тридцять років. Лише в 1996 р. було домовлено про припинення воєнних дій, був підписаний мирний договір.

Багато біженців досі не наважилися повернутися на батьківщину. Однак Ґватемала, попри все, є найбільш населеною країною Центральної Америки. На її території (108 899 км^2) про-

Вулкан Атітлан

Більшість мешканців Ґватемали є католиками. Християнство проникло і у свідомість індіанців, проте не витіснило звідти древні вірування предків. Усе це дивним чином сплелося і стало одним цілим. Образ Христа, який майя прийняли майже без вагань, тільки доповнив старі уявлення про сутність світу, а християнські святі дуже добре вписалися до сонму богів, яким поклонялися пращури.

живає понад 13 млн людей. Понад половину населення — нащадки народу майя. Вони зберегли мову своїх предків (точніше, багато індіанських діалектів) та їхні вірування. Проте нині вони не будують ні пірамід, ні обсерваторій. Вони думають, як вижити: плетуть корзини, виробляють старовинним способом тканини, прикраси. А головне місце в країні, разом із важливими постами, посідають метиси (потомки іспанців та індіанців), яких тут називають ладіно. Нині країна — член ООН, Організації американських держав та інших організацій.

Ґватемала може пишатися не тільки колоритом мешканців та древніх міст, а й неймовірно красивими пейзажами. Її омиває Тихий океан, і вона має вихід до Карибського моря. На тихоокеанському узбережжі є прадавні ліси, а на березі моря росте чимало пальм. Індіанська назва «земля, де багато дерев» все ще є актуальною, хоча площі лісів безупинно скорочуються. Нині приблизно 60% території країни вкриті ними. У Ґватемалі росте чимало кипарисів, червоного дерева, орхідей, ліан. Є також дерево, що дає смолу чикле, яка використовується для виробництва жувальної гумки. На рівнині Петен, розташованій у північній частині Ґватемали, можна потрапити до густого тропічного лісу — справжніх джунглів. А ліси, що вкривають центральне нагір'я, змінюються залежно від висоти. Напівлистопадні породи поступово змінюються дубами, потім соснами, а ще вище відкривають свою ніжну красу альпійські луки.

Немов 33 богатирі, височать у Ґватемалі 33 вулкани з найвищим серед них вулканом Тахумулько (4217 м). Він є найвищою точкою всієї Центральної Америки. Ці «богатирі» поблажливо дозволили розкинутися коло підніжжя чистим-пречистим озерам, які так полюбляють прихильники екотуризму. Озеро Атітлан уже зажило слави одного з найкрасивіших у світі гірських озер. Гостям країни буде комфортно в досить м'якому

У новому районі столиці

тропічному кліматі (щоправда, погода дуже залежить від висоти), особливо в сухий сезон, коли дощі не заважають милуватися природним й архітектурним багатством Ґватемали.

Трохи оговтавшись від громадянської війни, країна вже почала отримувати досить великі прибутки від туризму, проте головною статтею доходів все ще залишається продукція сільського господарства — «її величність» кава, плюс бавовна, банани, цукрова тростина. У такий спосіб Ґватемала виправдовує назву «родюча земля». Для внутрішніх потреб місцеві жителі неодмінно вирощують кукурудзу та рис. В останні роки значне місце в структурі доходів посідає нафта, експорт якої розпочався у 80-х роках минулого століття. Окрім неї, Ґватемала має поклади сурми і в невеликій кількості — свинцю, золота та ін. За обсягом виробництва ця країна посідає перше місце серед держав Центральної Америки, однак у ній розвинена тільки легка промисловість.

У Ґватемалі дуже багато птахів із неймовірно яскравим опеpенням та тембром голосів. Для ґватемальців кольорові папуги на гіллі — все одно, що для нас сороки. Найбільше ж мешканці країни шанують рідкісного птаха кецаль. Ця довгохвоста яскраво-зелена пташина є символом країни і посідає почесне місце на її гербі та прапорі. Ґватемальці свою грошову одиницю теж назвали кецаль, на честь цього птаха.

У туристів більшу популярність здобули не фабричні вироби, а те, що виробляють і продають індіанці. Кажуть, що їхні прості, але красиві вироби мають особливу енергетику та магічні властивості. Древні майя, мабуть, устигли передати свою мудрість нащадкам. А нам залишили такі будівлі, що можна тільки дивуватися величі цієї цивілізації.

Гондурас — бананова «глибинка»

Ох, і далася взнаки Христофору Колумбу ця земля! Вона мовби дражнила бувалих моряків глибиною прибережних вод та відсутністю мілин. Це могло неабияк розлючити: земля поряд, а кинути якір, щоб зійти на берег, дуже важко. Моряки так і записали в журналі: «Гондурас», що іспанською означає «глибина». Це трохи незвичне ім'я згодом стало назвою країни. Невдовзі актуальності набуло й переносне значення цього слова — «глибинка». Гондурас одним із перших отримав зневажливе прізвисько «бананова республіка» — дуже багато було там бананів і дуже невисокий розвиток мала економіка країни, що базувалася лише на цій сировині. А нині сміливі туристичні фірми пропонують Гондурас як недорогий варіант теплого і затишного відпочинку — земля розкішна, міста майя дивовижні, та й банани тут, може, кращі, ніж будь-де.

Корінне населення цих земель, індіанці майя, ацтеки та інші народи про економічну перспективність бананів не знали. Вони жили тут задовго до нашої ери, вирощували кукурудзу, курили тютюн, збирали фрукти й споживали морські дари. А моря тут багато — Гондурас омивають карибські води (довжина берегової лінії — 650 км). Він має вихід до затоки Фонсека (Тихий океан). Не знали індіанці й про труднощі, що спіткали команду Колумба біля узбережжя. Проте моряки все ж таки дісталися берега. Це був 1502 рік. Через декілька років іспанці розпочали колонізацію Гондурасу і в 1539 р. включили його до свого генерал-капітанства Ґватемала. У «глибинці» було знайдено золоту руду й особливо багато срібної. Індіан-

Значення покладів срібла було таке вагоме для цих земель, що відбилося і в топоніміці. Поселення «срібний пагорб» (Теґусіґальпа) швидко розрослося й згодом стало столицею країни, де нині мешкає 800 тис. людей.

ці й уявити не могли, як цей блискучий метал (для них — не більш цінний, ніж красиві мушлі молюсків) змінить їхнє життя. Європейці встановлювали на їх територіях свої порядки, експлуатували індіанців на срібних рудниках, а також привозили з Африки їм «підмогу» — чорношкірих рабів.

У 1821 р. Гондурас проголосив незалежність, струсив із рукавів срібний пил і розігнув натруджену спину. Однак не встиг він цього відсвяткувати, як був приєднаний до Мексиканської імперії. У 1823 р. Гондурас увійшов до федерації країн Центральної Америки. У 1838 р. це нестабільне об'єднання припинило своє існування. А потім все закрутилося, мов вихор: країна не могла встежити за зовнішніми проблемами, не кажучи вже про внутрішні. Англійці взяли під контроль Москітовий берег (він тягнеться й територією сусіднього Нікараґуа). Це місце з великою кількістю цінних порід дерев мало для них неабиякий інтерес. У 1853 р. Британія повернула гондураську частину берега законному господарю, проте за нетривалий час хазяйнування гондураського уряду лісів тут суттєво поменшало. Потім поча-

Узбережжя Гондурасу

В історії Гондурасу є безпрецедентна «футбольна війна». Поштовхом до неї став футбольний матч 1969 р. між командою цієї країни та збірною сусіднього Сальвадору (грали в тамтешній столиці). Вболівальники Гондурасу не хотіли визнавати несправедливу, на їхню думку, поразку своїх улюбленців. Сутички між гарячими і не в міру агресивними футбольними фанами переросли у справжню війну. Вона тривала чотири дні і встигла забрати понад дві тисячі життів.

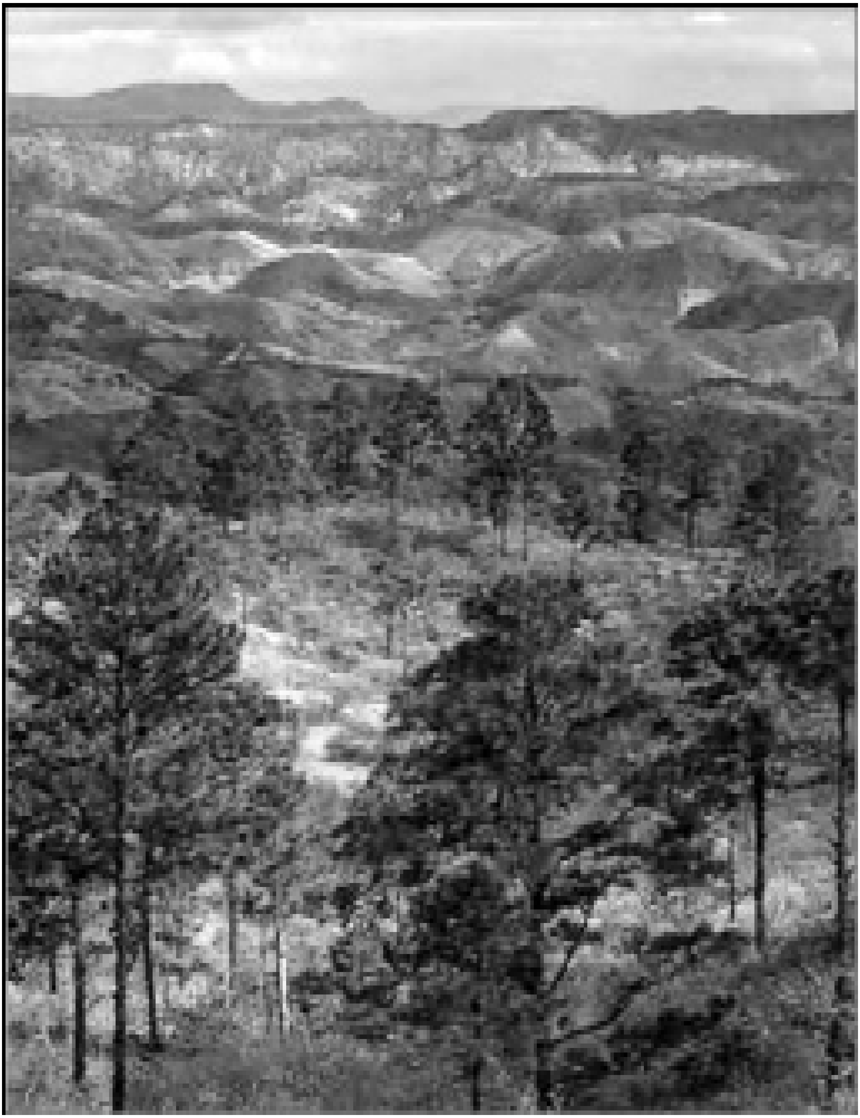
лися воєнні сутички із Сальвадором та Ґватемалою, по їх закінченні в самому Гондурасі вибухнула громадянська війна. А потім в ньому надовго поселилися неспокій, безладдя, нестабільна ситуація...

На початку XX століття американські компанії прибрали до рук території уздовж Карибського узбережжя і відкрили там банановий бізнес. Завдяки цьому Гондурас прозвали «банановою республікою». Ця назва почала широко вживатися для позначення слаборозвинених країн. У ній не було б нічого образливого (хіба банани — не товар, тим паче коли вони якісні й недорогі?), якби б держава сама контролювала їх вирощування та експорт і не віддавала левову частку іноземним бізнесменам. А сталося так, що її використовували як сировинний (банановий) придаток розвинених Сполучених Штатів Америки.

У 1933—1949 рр. у Гондурасі панувала сильна диктатура. А друга половина XX століття була ущерть переповнена зміною урядів, військовими режимами з обов'язковими для них репресіями.

Дійшло до того, що на початку 90-х років минулого століття про Гондурас почали говорити як про державу вкрай убогу. І справді: 70% населення перебувало за межею бідності. І це тільки за офіційними даними. А безробіття, за цими ж даними, становило 30%. Кінець 90-х років ускладнився ще й сутичками з Нікараґуа з приводу кордонів, ураганами і сильною засухою. Щоб подолати голод, країні довелося звертатися до ООН за допомогою. Останні кілька років Гондурас намагається стати на ноги, прий-

На північному узбережжі Гондурасу живуть індіанці гарифи, так звані «чорні кариби». Вони є нащадками власне карибів і завезених африканських невільників. Цей гордий народ пишається своїм походженням, говорить не державною іспанською мовою, а тією, що походить від давньої карибської, полюбляє суп із равликів і кокосовий хліб.

Гори Комаягуа

няти правила ринкової економіки, реформує всі сфери життя. Країна є членом Організації американських держав, ООН та інших організацій.

Багаторічне іноземне панування призвело до того, що чистокровні індіанці (племена чорті, ленка, хікаке та ін.) станов-

лять лише сім відсотків населення Гондурасу, а більшість його мешканців є метисами (нащадками індіанців і білих). Всього ж у країні мешкає 6,6 млн людей.

Гондурас довго лякав світ своєю розрухою та безладдям, що там панувало, а тепер уже з'явився на сторінках деяких туристичних буклетів. Тур-оператори називають його гостинною і спокійною країною, привабливим місцем відпочинку. Напевне, видають Гондурасу аванс, сподіваючись, що з часом він виправдає ці слова. Адже вони знають і не приховують: тут високий рівень злочинності, це одна з найменш розвинених країн Латинської Америки, з епідеміями, низьким добробутом — коротше кажучи, поки що зовсім не казка. Але вона має багато того, що варте уваги: чудові піщані пляжі, древні міста майя (найвідоміше — Копан), острови, печери, водоспади, заповідники. Тропічний пасатний клімат завжди ласкавий до гостя. Температура тут протягом року +22—+26° С, однак у горах ці показники значно нижчі. Проте це не має значення для справжніх підкорювачів гірських вершин.

Гори (до 2800 м), круті та пологі, з прокладеними маршрутами й незнаними стежками, з мальовничими долинами займають більшу частину Гондурасу (його загальна площа — 112 088 км^2). Їхні схили вкриті лісами, переважно дубовими та сосновими. Внизу, коло підніжжя, колись буяли тропічні джунглі, але тепер їх обмаль. Багато пралісів залишилося на східному Москітовому березі, найбільшій низовині країни. У центральних районах розташовані ділянки саван та рідколісся.

Гондурас може пишатися тим, що має багату флору і фауну, охайні національні парки і всі умови для екотуризму. Проте це справа не одного дня і навіть не одного року — зарекомендувати себе на туристичному ринку як цікавий і безпечний об'єкт. Тим паче, що не все так спокійно на теренах країни. Отож поки що Гондурас мало заробляє на туристах і фактично залишається «банановою» республікою. Його економіка базується на сільському господарстві, хоча для обробки придатна тільки чверть земель. Половину всіх експортних прибутків дають банани та кава. Постачають за кордон також м'ясо, деревину, креветки й омарів, корисні копалини. У надрах Гондурасу є срібло, золото, цинк, свинець, залізна руда. Розробляється все це переважно іноземними компаніями. Та й велика кіль-

кість «бананових потоків» залишається під наглядом США (часто — таємно), хоча зрушення в цій сфері відбулися значні і Гондурас намагається досягти тут повної самостійності. Але поки що найболючішим питанням уряду й президента (Гондурас — президентська республіка) є зовнішній борг та швидкі темпи інфляції (грошова одиниця називається лемпіра).

Як у всіх латиноамериканських країнах, у Гондурасі гучно й весело проходять барвисті карнавали й всілякі національні свята. Можливо, колись ця тепла країна й доведе, що вона — гарна й розмаїта місцина, де можуть затишно почуватися не лише бананові гаї.

Ґренада — країна з ароматом прянощів

Мускатний горіх, ваніль, кориця та гвоздика... Скільки витончених страв утратили б свою смакоту без цих пахучих приправ. Часом потрібна лише дрібка прянощів, аби проста страва стала кулінарним шедевром. Старий Світ уже не може жити без них, вважаючи їх своїми. Хоча ростуть прянощі далеко від Європи. От і вирушали за ними у далеку подорож через моря-

Біля берегів Ґренади

океани. Особливо багато прянощів у маленькій Ґренаді, яка має нескінченні гектари «ароматних» плантацій. А окрім них — пляжі, чорні й білі, що їх омивають води Карибського моря і Атлантичного океану.

Ґренада — невеличка країна. Вона розташована на архіпелазі Малі Антильські острови і займає три з них — острови Ґренада, Карріаку та Літл-Мартініка. Їхня загальна площа становить 344 км^2, причому площа найбільшого острова Ґренада, що дав назву країні, — 311 км^2. Він є адміністративним та економічним центром, на ньому знаходиться столиця країни, місто Сент-Джорджес, населення якого становить лише 8 тис. людей (а разом з міською агломерацією — 46 тис.).

Ґренада має вулканічне походження, її острови мальовничі й зелені, з невисокими пагорбами, з яких відкриваються чудові пейзажі. Гора Сент-Катерін (840 м) є найвищою точкою країни. Розташована вона на острові Ґренада, на гірському масиві його центральної частини. Схили гір укривають вологі тропічні ліси. Особливо добре вони збереглися на більш-менш значних висотах. Тут щебечуть яскраві птахи, дзюрчать численні струмочки, взору зненацька відкриваються гірські озера, і здається, що починається казка... Ця краса сама проситься на полотно, і щоб увічнити її, так і хочеться запросити якогось середньовічного митця.

Острів Літл-Мартініка («маленька Мартініка») і насправді дуже маленький. Його площа становить усього 2 км^2, а населення — менше 800 чоловік. Вони живуть за рахунок риболовлі.

Морські краєвиди, довгі пляжі з білим піском (місцями трапляється й чорний, змішаний з вулканічним попелом) приваблюють туристів, а багатий підводний світ в оточенні коралів — прихильників підводного плавання. Це й годує мешканців островів. А ще — плантації мускатного горіха, який так смакує мешканцям Європи. Ростуть тут і улюблені ванільне дерево та гвоздичне. За експортом мускатного горіха маленька Ґренада посідає друге місце у світі (після великої Індонезії). Та й інших прянощів виробляється доволі багато. Для продажу за кордон місцеві жителі вирощують також какао-боби, банани, цитрусові. Для власних потреб і для туристів — соковиті тропічні фрукти, кукурудзу, овочі, картоплю та інше.

Усе це добре росте не тільки завдяки тропічному пасатному клімату (температура +26—+28° С, опади від 1000 до 3800 мм на рік). Попрацювали над цим і вулкани. Родючі ґрунти, удобрені вулканічним попелом, відкривають великі можливості для сільськогосподарської діяльності.

Прянощі далеко не відразу стали головними в економіці цих земель. Кілька століть тому європейці вирішили, що найкраще вирощувати тут, як і на багатьох інших Карибських островах, популярну цукрову тростину. Перше європейське поселення на острові Ґренада заснували французи в 1650 р. Острів був відкритий Христофором Колумбом набагато раніше, в далекому 1498 р. Однак європейська експансія затримувалася через войовничий характер тодішніх місцевих жителів — індіанців карибів. Вони свого часу витіснили з острова інше індіанське плем'я, араваків, і не хотіли поступатися європейцям. Однак остаточно виграти в цій нерівній битві кариби так і не змогли, і, врешті-решт, були переможені більш могутнім суперником. Внаслідок цього індіанців на цих островах практично не залишилося, нині перепис населення фіксує нечисленних «червоношкірих», які є вже мало не екзотикою для цих місць. Більшість же сучасного населення островів (усього тут мешкає майже 90 тис. чоловік) — це нащадки африканських невільників, тих, що їх було привезено для обробки плантацій цукрової тростини.

Із другої половини XVIII ст. і до нашого часу історичні шляхи Ґренади почали тісно переплітатися з британськими. В 1762 р. Британія відібрала ці землі у французів. У 1833 р. Ґренаду було включено до англійської колонії Підвітряні острови, а в 1958 р. — до Вест-Індської федерації, що теж була під контролем Туманного Альбіону. Через дев'ять років Ґренада отримала статус асоційованої з Британією держави, а в 1974 р. її було проголошено незалежною державою. Нині країна теж пов'язана з Британією: вона є членом Британської Співдружності, визнає англійську королеву як голову держави (її представляє генерал-губернатор). ООН, Карибська спільнота, Організація американських держав, Організація східнокарибських держав — з цими організаціями Ґренада теж тісно пов'язана.

Роки незалежності принесли до острівної країни вихор політичних подій. Особливо сильно все в ній закрутилося на по-

Оскільки Ґренада побувала і французькою, і англійською колонією, вона зазнала впливу обох європейських держав. Це позначилося на її мові. Державною на островах є англійська, проте багато мешканців розмовляють на місцевому діалекті французької (патуа).

чатку 80-х років, коли тут відбулися воєнні перевороти, було вбито політичних лідерів і США ввели війська для врегулювання ситуації на свій лад. Нині внутрішнє становище в Ґренаді вважається стабільним, безпечним для туристів, їх стає дедалі більше, особливо з появою міжнародного аеропорту. Однак економічна ситуація залишається незадовільною: ані прибутковий туристичний сектор, ані мускатний горіх не можуть зарадити тому, що видатки перевищують прибутки. Доводиться завозити багато промислової продукції. Місцева ж промисловість представлена невеликими переробними та текстильними підприємствами і не задовольняє потреб населення.

А ось потреби туристів Ґренада задовольняє повністю. Відвідувачі можуть насолоджуватися тропічною природою, грітися на сонці, плавати з аквалангом. Або вирушити на дегустацію рому, що виготовляється старим способом і тому дуже цінується. Або відвідати карнавал чи захопливе змагання рибалок, а потім подивитися собори колоніальних часів (більшість місцевого населення є католиками або протестантами), відвідати мальовничий національний парк. І купити на місцевому ринку за східнокарибські (грошова одиниця країни) або американські долари багато прянощів і, якщо пощастить, дізнатися від продавців про місцеві секрети приготування якоїсь страви. А можна нічого цього не робити і просто насолоджуватися життям. Адже Ґренада — якраз те місце, яке спонукає до цього.

Домініка — країна, відкрита в неділю

У галасі невгамовних реклам гостеві Домініки неодмінно пропонується: «Ласкаво просимо на острів давньої й красивої природи». А потім це відлуниться у шумовинні численних гірських річок, гейзерів та водоспадів і, нарешті, розчиниться в хмарах, що незмінно огортають гострі верхівки вулканів. На Домініці, якщо порівнювати цей острів з іншими Карибськими островами, не надто впадають в око згубні втручання людини в природу.

В цій країні мало неону у вечірніх сутінках, зате є розсипи яскравих зірок на нічному небі, тут немає міжнародного аеропорту та залізниці, і навіть у столиці Розо (20 тис. мешканців) багато низеньких дерев'яних будинків. Домініка не для тих, кому потрібен модний курорт. Вона сподобається допитливим юним (якщо не за віком, то душею) натуралістам, тим, хто зберіг вміння дивуватися і не менш цінне вміння помічати красу.

Тиха країна Домініка має площу 754 км^2 і розташована на однойменному острові в архіпелазі Малих Антильських островів. Її омивають Карибське море й Атлантичний океан, однак більшість пляжів виглядають почорнілими через накопичення вулканічного попелу. Нині вулкани Домініки (найвищий — Дьяблатен, 1447 м) вже заспокоїлися і не приховують у собі загрози. На їхніх схилах ростуть вологі тропічні ліси з кремезними екзотичними деревами, оповитими ліанами. І хоч би що мандрівник зустрічав на своєму шляху — чи тропічні джунглі, чи пальмові гаї, чи бамбукові зарості, — йому відкривається якась дивовижна магія цих місць. Вона в розкішних квітках

Столиця Домініки — місто Розо

Узбережжя острова Домініка

диких орхідей, у веселих зграях барвистих папуг, у розмаїтті ніжних метеликів, вона дарує неповторні звуки й відчуття. А коли тонесенькі гілки куща десидіус укриваються великими квітами, під якими знемагає віття, все довкола радіє цьому таїнству. Головне — не пройти повз нього. У таких місцях на якийсь час стаєш піонером незвіданих світів, і сама природа допомагає відкривати незвіданий рай. Тропічний клімат острова пом'якшується північно-східними вітрами, кількість опадів коливається від 1500 до 5000 мм на рік залежно від висоти, а температура завжди тримається на рівні +25—+27° С. Головне — не потрапити до тропічного лісу під час ураганів.

Унікальний амазонський папуга, зображений на прапорі країни, — це дуже рідкісна істота, яку ще називають імператорським папугою. Він має фіолетове та зелене пір'я і мешкає високо в горах. Папугу жако зустріти простіше, і він теж зухвало-яскравий. На острові мешкають також кілька десятків видів метеликів, величезний жук-геркулес завдовжки 15 см, так звані «вогняні» мухи.

Мабуть, такою ж або, точніше, майже такою (все-таки люди побудували тут міста) Домініка була тисячі років тому. Вчені вважають, що перші поселення з'явилися на цьому острові у IV тисячолітті до н. е. Близько двох тисяч років тому на її про-

сторах оселилися землероби араваки, яких у XIV ст. н. е. витіснили кариби. Вони нападали на різні острови і мали недобру славу, бо були канібалами. Домініка стала основною базою цих індіанців. Вони й не здогадувалися, що 3 листопада 1493 р. Христофор Колумб зі своєю командою приплив до їхнього острова (а це було в неділю). Тому Колумб вирішив назвати цей острів «Домініка», що в перекладі з латини означає «неділя». Щоправда, іспанські моряки тоді не висадилися на берег — чи то гавань не змогли знайти, чи то з карибами не хотіли зустрічатися. Індіанці і згодом тривалий час не давали «блідолицим» надто активно проявляти себе на цих землях. У 1632 р. французи все ж заснували тут поселення, але кариби його знищили. А потім острів поперемінно був то в руках французів, то англійців. Карибів ставало щодалі менше (адже у європейців була краща зброя), рабів із Африки — більше, і працювали вони на плантаціях цукрової тростини.

На початку XIX століття Домініка (за Віденською угодою) остаточно стала британською. Вона була однією з найбідніших колоній Туманного Альбіону. З 1833 р. Домініка входила до британського генерал-губернаторства Підвітряні острови, у 1958—1962 рр. — до підконтрольної англійській владі Вест-Індської федерації, а в 1967 р. отримала статус держави, асоційованої з Великою Британією. Незалежною республікою вона стала у 1978 р. (офіційна її назва — Співдружність Домініка). Першому уряду незалежної країни дістався не найкращий спадок. Населення, знесилене украй важким економічним становищем, розпочало страйки та численні заворушення. Британія відмовила в допомозі. Наступна велика хвиля народних заворушень прокотилася островом на початку 90-х років, її «доповнили» урагани. Нині Домініка є бідною країною, де видатки перевищують прибутки (валютою країни є східнокарибський долар), де немає стабільного економічного зростання, де високий рівень безробіття. Країна входить до ООН, Організації американських держав, Карибської спільноти, Організації східнокарибських держав.

Основа економіки цієї країни — сільське господарство. Домініка спеціалізується на вирощуванні бананів, шоколадного дерева, цитрусових (отже, залежить від примх погоди та ринку). Її промисловість малорозвинена і представлена невелич-

На східному узбережжі, в резервації, мешкає кілька тисяч карибів — нащадків колись могутніх індіанців. Вони, як і їхні пращури, обробляють землю примітивними методами і виготовляють човни каное (видовбують їх із стовбурів великих дерев, переважно із так званого гумового дерева). Більша ж частина остров'ян не має індіанських коренів, а є потомками невільників, привезених із Африки. Вони говорять англійською мовою (вона є державною) або мовою патуа («карибський» діалект французької) і сповідують католицизм.

кими переробними, текстильними та деякими іншими підприємствами.

Свій потужний лісовий та рибний потенціал країна практично не використовує. І це гальмує економічний розвиток, проте є вигідним для збереження навколишнього середовища. Туристичний сектор теж слабко розвинений, особливо порівняно з іншими Карибськими островами. Через відсутність міжнародного аеропорту сюди важко дістатися, туристична інфраструктура тут слабка, та й чорні пляжі не всім подобаються. Проте дехто залюбки їздить сюди. Домініка, як нестандартний вишуканий предмет мистецтва, не призначена для широкого кола і багатьом незрозуміла.

Залишки церкви Святого Франциска у Санто-Домінґо

Вона доступна тим, хто може збагнути мову природи. Саме їм вона відкриє свої таємниці, і вони отримають від цього острова незрівнянну насолоду. Тут добре спостерігати з катера за китами, які плавають неподалік від узбережжя, мандрувати тропічними лісами, купатися в мінеральних джерелах, слухати природу і відчувати себе її частиною. Інколи може здатися, що людей тут узагалі немає, хоча населення країни становить близько 70 тис. чоловік. І навіть жаль тих, хто не здатен сприйняти тиху первозданну красу Домініки, не зіпсовану примхами і гримасами цивілізації. Можливо, коли-небудь такі країни стануть найдорожчими у світі заповідниками, може, тільки на їхніх просторах можна буде побачити справжню природу.

Домініканська Республіка — місце, з якого починався Новий Світ

Ця гостинна країна є справжнім островом скарбів. Якщо бути точним, їй належить дві третини острова Гаїті. Її земля, кажуть, приховує скарби піратів Карибського моря, і кожен бажаючий може спробувати свого щастя. Втім, у Домініканської Республіки чимало й інших скарбів, очевидних, але від того не менш цінних. Її білі пляжі, корали, різнобарвний бурштин, пам'ятки епохи великих відкриттів — хіба це не скарби? Крім того, тут знаходиться найвища точка Карибів, найстаріші в Америці університет та кафедральний собор.

Домініканська Республіка розташована на східній частині мальовничого острова Гаїті і межує з країною, назва якої — Гаїті — збігається з назвою острова. Він належить до групи Великих Антильських островів і є одним із найпривабливіших у Карибському басейні. Острів Гаїті здавна припав до душі індіанським племенам (сібонеям, аравакам, карибам та ін.). Острів вічного літа з його м'яким тропічним пасатним кліматом, лагідним морем, чудовими краєвидами й гірськими ландшафтами дуже сподобався Христофору Колумбу, який відкрив цю землю в 1492 р. і назвав її Еспаньйолою. Через кілька років на Гаїті-Еспаньйолі виросло перше європейське місто в Новому Світі — Санто-Домінґо. Йому судилося стати столицею майбутньої країни. Проте історія внесла свої корективи, і місто стало

Готель Ґран-Байя на узбережжі затоки Самана

центром не всього острова, а лише двох його третин. Річ у тім, що наприкінці XVII століття Іспанія поступилася Франції третиною Еспаньйоли. Тож територія іспанської колонії Санто-Домінґо, а згодом і незалежної Домініканської Республіки становила 48,7 тис. км^2. Однак незалежність треба ще було вибороти. Причому виборювали її для цих земель вже не індіанці.

Іспанці привезли рабів із Африки для роботи на своїх нових землях, проте їхня колонія приносила набагато скромніші прибутки, ніж сусідня французька. Основним джерелом доходів були золоті та срібні копальні. У 1821 р. іспанська колонія проголосила незалежність і запропонувала сусідці по острову, тоді вже незалежній Гаїті, дружбу. Проте гаїтянські війська окупували новостворену Домініканську Республіку і на двадцять років запровадили там свої порядки. Тільки в 1844 р. країна стала справді незалежною. І назавжди зберегла неприязнь до войовничої сусідки. І що цікаво, нині життєвий рівень у республіці вищий, ніж у Гаїті, туристи відвідують її значно частіше, ніж сусідню бідну й небезпечну державу, хоча у тієї такі ж розкішні пейзажі, пляжі та море.

Домініканська затока Самана відома не тільки смарагдовою водою та широкими можливостями для підводного плавання, а й своїми китами. Власне, ці вільні тварини нікому не належать, і «домашніми» стають тут десь у січні—березні, в період шлюбних ігор. Сотні цих велетнів припливають до узбережжя, і тисячі туристів приїздять сюди, аби побачити їх на власні очі, зовсім неподалік.

Звісно, Домініканська Республіка, як і кожна молода країна, не уникла важких часів: її лихоманили численні перевороти, нею керували диктатори, не оминули її військові режими. Найбільше шкоди країні завдав диктатор Трухільйо, який правив близько тридцяти років. Для врегулювання політичної ситуації Сполучені Штати неодноразово вводили на територію Домініканської Республіки війська. Однак нині всі пристрасті вляглися, країна є більш-менш спокійною, особливо порівняно з «вибухонебезпечною» Гаїті. Домініканська Республіка входить до ООН, Організації американських держав, Міжнародного валютного фонду та інших об’єднань. Тут живуть 8,7 млн людей, переважна

Пляж курортного міста Ла-Романа

Площа Де-Еспанья у Санто-Домінґо

більшість з них має афро-європейське походження (мулати). І щороку сюди приїздить багато туристів.

Подобається туристам передусім розкішна природа: лазурова морська гладінь, кокосові пальми та гори, такі мальовничі, що займає дух. Північний берег Домініканської Республіки часто називають бурштиновим, бо на прилеглих пагорбах знайдено величезні запаси бурштину. І він тут казкової краси: не лише жовтий, але й червоний, зелений, голубий. Здається, то індіанські боги в скрутні часи пролили свої сльози, що так і застигли в цих гарних «камінцях» (насправді бурштин — це скам'яніла смола давніх хвойних дерев).

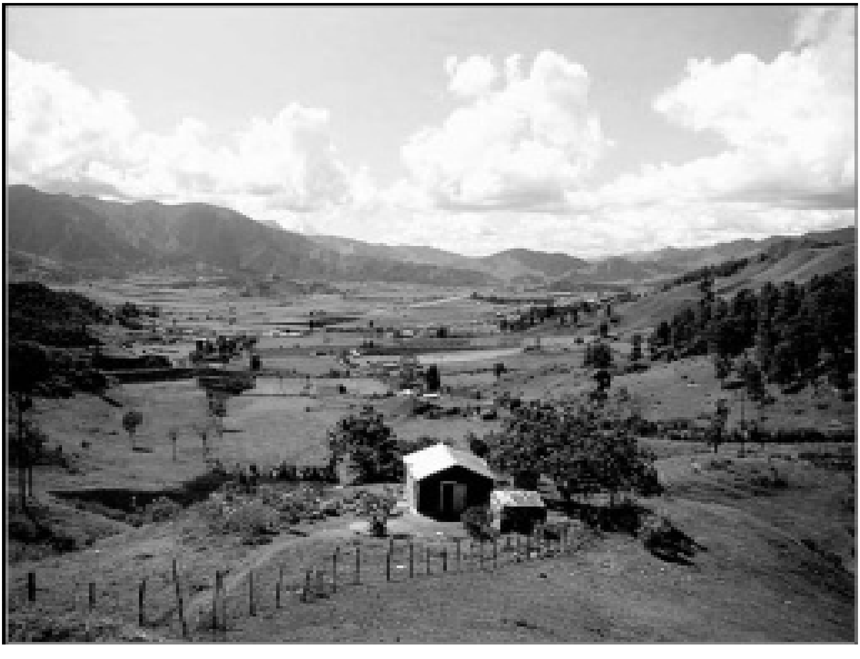
Цей «коштовний» берег омивається Атлантичним океаном, на сході — протокою Мона, на півдні — хвилями Карибського моря. Пишність екзотичної природи відразу обіцяє незабутні враження, бо дійсно Домінікана — це не лише пальми, білий пісок та пляжні розваги: у внутрішніх районах країни розкинулося величезне солоне озеро Енрикільйо, де мешкають крокодили, а ще там є Лимонний водоспад, що, за легендою, може збагатити того, хто скупається в ньому.

Ласкаві, а то й мінливі хвилі Атлантичного океану ваблять на узбережжя Домінікани прихильників серфінгу з усього світу. Особливо багато досвідчених серфінгістів приїздить сюди в березні, коли потужний вітер несе величезні хвилі. А за більш сприятливої погоди тренуються початківці.

Гори ж приваблюють хоробрих дослідників не менше, ніж фантастичні скарби.

Узагалі Домініканська Республіка — країна гориста, як і Гаїті. На її території височить найвища гора Карибів — Дуарте (3175 м), що розташована в масивах Кордильєра-Сентраль. На півночі від цих гір лежить родюча долина Сібао, де мешкає майже половина населення країни. Біля узбережжя Карибського моря простяглася велика рівнина, на якій вибудоване квітуче столичне місто Санто-Домінґо. Воно було засноване братом Христофора Колумба Бартоломʼю Колумбом у 1496 р. Нині в ньому мешкає понад 2 млн людей.

Рослинний світ, що його місцеві жителі мудро охороняють (тут уже немає масового вирубування лісів, що було поширене в середині XX століття), віддячує їм, допомагає приваблювати

Сільський краєвид з фермою

Домініканці пишаються тим, що в їхній країні, в соборі Санта Марія, похований Христофор Колумб. Останнім часом цей факт неодноразово спростовувався, Колумбові могили знаходили в інших місцях. А останки, що зберігаються в Домініканській Республіці, кому тільки не приписували: брату Христофора Колумба, сину… Однак домініканці про всі ці експертизи й чути не хочуть, вони впевнені, що великий мореплавець похований саме на їхній землі.

туристів. Особливо великим успіхом користуються вишукані орхідеї, яких тут понад тисячу видів. Орхідея є лише однією з представниць домініканської флори, барвистої і квітучої, очікуваної і несподіваної. На різних висотах оселилися різні рослини — від неймовірних кактусів (виростають до кількох метрів!) до листопадних порід та хвойних дерев.

Не менш, ніж природні багатства, у Домініканській Республіці охороняють старовинні будівлі в містах, що започаткували свою історію від Колумба. Ця земля свого часу стала осередком європейської культури в Новому Світі, тим місцем, де вперше оселилися «блідолиці». Мешканці країни гордо стверджують, що саме звідси починався Новий Світ, нова ера в історії американських земель. На території країни міститься перший в Америці університет, відкритий ще у 1538 р., перші християнські собори, зведені у XVI—XVII століттях. Собор Санта Марія ля Менор став першим у Новому Світі, і нині ним милуються тисячі туристів. А ще сам Христофор Колумб, відлитий у бронзі, стоїть неподалік нього. Згодом соборів виросло багато, а населення обрало віросповіданням католицизм і прийняло іспанську мову.

Взагалі вважають, що за всілякими «цікавинками» Домініканська Республіка тримає перше місце серед країн Карибського басейну. Туристам можуть запропонувати не тільки морську насолоду, походи джунглями та підйоми на гори. Спритності місцевих менеджерів можна позаздрити, бо вони організовують найнесподіваніші екскурсії. Наприклад, показують цікавим туристам плантації цукрової тростини, головної товарної культури країни, а також кавового дерева та тютюну (де ще житель європейського міста побачить таке?) або скотарські ферми. Цукор дає Домініканській Республіці п’яту частину всіх експортних надходжень, та й вишукана домініканська кава посідає не останнє місце в експорті. За-

кордонні партнери охоче купують і какао, банани та інші фрукти. Експортується також золото, срібло, нікель, яких багато в надрах країни. Промисловість в основному переробляє місцеву сировину.

Домініканська Республіка найчастіше працює з туристами за програмою «все включено», тож домініканські песо (їх ще називають золоті песо) нібито й не потрібні гостям країни. Проте вони знадобляться для купівлі сувенірів, адже важко встояти перед спокусою привезти додому бурштин незвичайного кольору або місцевий камінь ларимар, аналогів якому немає у світі.

Канада — справжня федерація

Колись була така пісня: «Над Канадой небо синее, меж берез дожди косые — хоть похоже на Россию, только все же не Россия...» І справді, Канада дуже схожа на Росію — і кліматом, і розмірами, адже Канада — друга за величиною країна у світі! Але це зовсім інша держава, у якої є свої традиції. Це унікальна країна, яка ввібрала в себе все розмаїття сучасного світу. Канада — це величезний простір і різноманітність ландшафту. Люди різної культури та віросповідання. Химерні історичні реалії і суперсучасні технології. Канада також виділяє значні

Вид на Баффінову Землю

Походження слова «Канада» досі не з'ясоване. Припускають, що воно походить від індіанського «каната» — скупчення хатин чи група людей. Імовірно, саме так називали свої землі індіанці сучасного Квебеку, з якими зіткнулися перші французькі завойовники. В період французького колоніального панування в XVI—XVII столітті назва Канада вживалася паралельно з офіційною — Нова Франція. З 1791 р. так називалися англійські колонії в районі сучасних провінцій Квебеку та Онтаріо, а з 1867 р. назву було перенесено на всю країну між Атлантичним і Тихим океанами.

кошти на збереження своїх природних багатств та реставрацію історичних пам'яток. А ще кажуть, що у цієї країни більше географії, ніж історії. І це правда, адже в Канаді — кілька кліматичних зон.

Канада — федеративна держава у складі десяти провінцій та трьох територій, що займає більшість материка Північної Америки і численні прилеглі острови. Загальна її площа становить 9,976 млн км^2 (на цій території могло б розміститися шістнадцять Україн або пів-Росії). Населення Канади, однак, порівняно невелике — близько 32,207 млн людей (тобто навіть менше, ніж в Україні!). На заході Канада межує з Аляскою (США) і омивається Тихим океаном, на сході омивається Атлантич-

Мальовниче гірське озеро Емірална

Річка Юкон

ним океаном, на півночі — Північним Льодовитим. На півдні вона межує з США (до речі, американсько-канадський кордон найдовшим у світі — 6416 км). Біля східного узбережжя і в затоці Святого Лаврентія розташовані острови Ньюфаундленд, Кейп-Бретон, Принца Едварда та багато інших. На півночі простягнулися Баффінова Земля, острови Гудзонової затоки та численні острови Канадського Арктичного архіпелагу, розділені вузькими мілководними протоками. Тихоокеанське узбережжя сильно порізане вузькими та довгими затоками з крутими схилами. Недалеко від західного берега лежить великий острів Ванкувер, острови Королеви Шарлотти та інші.

Клімат Канади внаслідок великої широтної протяжності і особливостей рельєфу дуже різноманітний, але здебільшого помірний і субарктичний. Можна виокремити декілька кліматичних областей — від холодної на півночі до м'яко-помірної на тихоокеанському узбе-

Острови, що прилягають до берегів півострова Лабрадор, мають народну назву «острови вітру і туманів». Тут на рік буває не більше чотирьох сонячних днів. А ще біля берегів Канади спостерігаються найвищі у світі припливи та відпливи.

режжі. Головна особливість клімату — його континентальність, різкі переходи між крайніми типами погоди: спекотним літом і холодною зимою. Середні температури січня — від −35° C на півночі до +4° C на півдні Тихоокеанського узбережжя, а в липні стовпчик термометра показує від +21° C на півдні до +4° C на островах Канадського Арктичного архіпелагу. Опадів тут буває від 150 мм у північній частині до 1250 мм на Атлантичному та 2500 мм на Тихоокеанському узбережжях.

Більша частина Канади — пагорбиста рівнина, обмежена зі сходу та заходу гірськими узвишшями вздовж узбережжя Тихого та Атлантичного океанів. На півночі — арктична пустеля, тундра, лісотундра, на схилах Кордильєр — хвойні та мішані ліси, на півдні — степ і лісостеп, здебільшого розорані як сільськогосподарські угіддя. На північному сході розташована ціла система Великих озер (Канаді належить третина акваторії). Східна частина Канади — рівнини і плато висотою від 300 до 1500 м. На заході — Кордильєри висотою до 6050 м (гора Лоґан, найвища точка Канади). Ширина гірського поясу сягає тут 600 км. З басейну ріки Лайард у південному напрямку тягнуться Скелясті гори. Їх західні схили вкриті хвойними лісами, а східні — оголені і скеля-

Ніаґарський водоспад на кордоні з США

сті, трапляються вершини, що сягають 4000 м. Західніше Скелястих гір лежить вулканічне плато рік Фрейзер та Колумбія.

Більшість річок Канади належать до басейну Атлантичного та Північного Льодовитого океанів, значно менше їх впадає у Тихий океан. Головні річки — Святого Лаврентія, Макензі та Фрейзер. Найбільша річка — річка Святого Лаврентія — має численні притоки. Вона поєднує басейн Великих озер з Атлантичним океаном. Річка Саскачеван впадає в озеро Вінніпеґ, звідки витікає річка Нельсон, що впадає в Гудзонову затоку. Річки Атабаска та Піс-Ривер (ця назва перекладається як «ріка миру») вливаються в річку Невільничу, яка впадає в Велике Невільниче озеро. З нього витікає велика річка Макензі, яка впадає в Північний Льодовитий океан. В Тихий океан впадає річка Фрейзер, а також ріки Юкон і Колумбія, що частково проходять канадською територією.

Канада — одна з найбагатших на озера країн світу. На кордоні з США розташовані Великі озера (по них і проходить кордон) — Верхнє, Гурон, Ері, Онтаріо. Ці озера з'єднують невеликі річки, утворюючи величезний басейн площею більше 240 тис. км^2. Іншими значними озерами є Велике Ведмеже, Велике Невільниче, Вінніпеґ і Атабаска. Серед потужних водоспадів — знаменитий Ніаґарський водоспад на кордоні з США.

Найбільшим за площею серед прісноводних озер є озеро Верхнє — 82,4 тис. км^2. Воно, власне, є частиною єдиного, найбільшого у світі прісноводного моря, яке складається з п'яти озер: Верхнього, Мічиґан, Гурон, Ері, Онтаріо. Тут зосереджена п'ята частина усієї прісної води земної кулі!

Щодо рослинності Канади, то тут теж багато цікавого. Полярні острови лежать у зоні, поверхня якої вкрита снігами та льодовиками, що не тануть навіть протягом короткого літа. Острови біля Північного узбережжя Канади покриті тундрою, яка займає і всю північну материкову частину, сягаючи далеко на південь уздовж західного узбережжя Гудзонової затоки і на півострів Лабрадор. Тут росте осока, чагарникові береза та верба, водяться північний олень, полярний заєць, лемінг, песець та оригінальний мускусний вівцебик. На південь від тундри між Тихим та Атлантичним океанами простяглася широка смуга лісів. У XIX столітті це був основний продукт експорту в Європу. Тут переважають хвойні ліси; головні породи — чорна ялина на сході та біла ялина на заході, сосна, модрина і туя. Менш розповсюджені

У центрі Торонто

листяні ліси складаються в основному з тополі, берези, верби та вільхи. Особливо різноманітні вони в районі Великих озер (американський в’яз, веймутова сосна, канадська цуга, дуб, каштан, бук). На тихоокеанському узбережжі поширені хвойні ліси з дугласової ситхинської ялини, аляскинського та червоного кедру.

У приморських атлантичних провінціях розкинулися аркадські ліси, де ростуть бальзамічна ялиця, чорна та червона ялини, а також кедр, американська модрина і бук. Південніше поясу лісів на захід від озера Вінніпеґ до підніжжя Скелястих гір розташована степова зона прерій, що здебільшого розорана під лани, на яких вирощують пшеницю. Серед диких трав у преріях ростуть — пи-

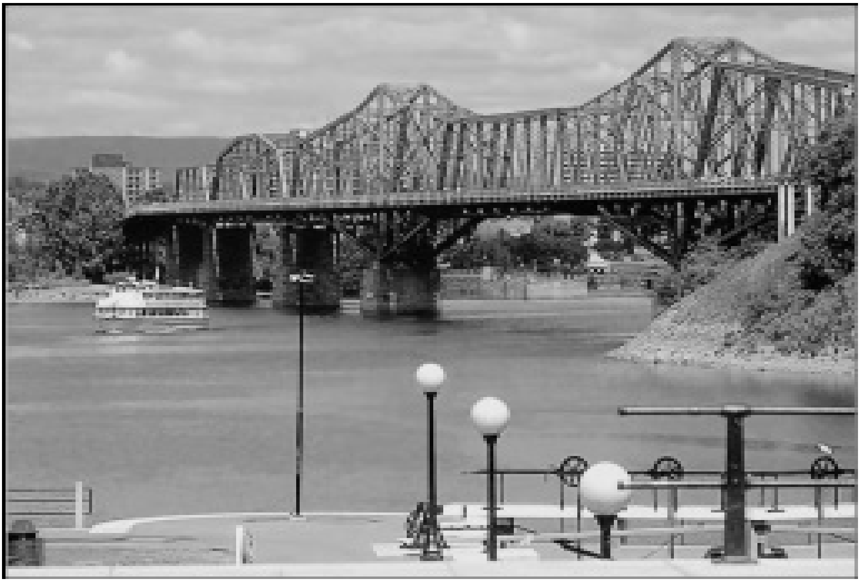
Ми звикли до того, що суниця — це такі собі маленькі кущики, які ростуть у лісі. А ось у Канаді поблизу Ванкувера зустрічається суничне дерево! Його квітка є емблемою Нової Шотландії. А ще звичні нам дерева у цій країні стають «кольоровими» — тут росте жовта береза, а знайома нам зелена ялина, що у нас і взимку і влітку одного кольору, тут має аж три забарвлення — вона буває чорна, червона й біла. Канада дуже бережно ставиться до свого лісового багатства: незважаючи на процвітаючу деревообробну промисловість, канадці невпинно дбають про збереження 400 млн га лісів, що залишилися в країні.

Торонто (до речі, мовою індіанців гуронів це означає «місце зустрічі») офіційно був визнаний ООН як «найбагатонаціональніше місто». Його жителі розмовляють аж 100 мовами!

рій, костер, ковила, бутелоуа та келерія. В Канаді можна зустріти оленів, лосів, вовків, лисиць, гризлі, канадську рись і пуму. У гірських районах є баран товсторогий та сніжна коза. Доволі численними є гризуни — канадська білка чикарі, бурундук, американська летяга, бобер, дикобраз-голкошерст, зайці та пищухи. Мисливці за хутром побачать тут ондатру, песця, соболя та видру. У цій країні багато перелітних птахів та промислової птиці, а в прісноводних озерах — риби.

Канада — високорозвинена індустріально-аграрна країна. Кожна її провінція має свою економічну спеціалізацію, свою історію, свій характер і свої традиції. Офіційними мовами в країні є англійська й французька. Але для багатьох канадців рідними мовами є італійська, китайська, німецька, португальська, польська, українська, датська, грецька та інші.

Столицею Канади є Оттава (понад 1 млн мешканців). Мовою місцевих індіанців назва міста означає «обмін». Цікаво,

Міст Олександра через річку Оттава у столиці Канади

Краєвид провінції Онтаріо

що спочатку люди глузували з того, що Оттаву було проголошено столицею Канади. Казали, що новоявлений центр Канадської федерації (заснований у 1799 р., став столицею у 1867 р.) повністю застрахований від нападу ззовні, бо будь-яка армія обов'язково заблукає в хащах, що оточують місто. Навіть доброзичливо налаштовані спостерігачі, включаючи багатьох канадців, відгукуються про Оттаву як про «найближчу до Північного полюса лісопильню». Але нині провінційний стиль, майже повна відсутність висотних будівель надають цьому місту особливого шарму. Влітку на газонах безліч квітів, тротуарами бігають майже ручні чорні білки, а взимку можна побачити службовця, що поспішає на ковзанах на роботу.

Більше, ніж своїми музеями і театрами, Оттава славиться найбільшим весняним фестивалем тюльпанів. На нього з'їжджаються люди з усього світу. Початок йому поклав царський подарунок нідерландської королівської сім'ї — 100 000 тюльпанів за участь канадських солдатів у визволенні Голландії від фашизму під час Другої світової війни.

Оттава розташована в Онтаріо, емблемою якого є квітка білого триліуму, а девізом — «Вірний від самого початку — вірний

Канада належить до країн з найбільшою кількістю студентів університетів, що становлять 90 відсотків серед молоді.

завжди». Онтаріо часто називають «найбільш канадською провінцією Канади». Згідно з канадським афоризмом, в Онтаріо живе «третина населення країни і половина всього іншого». Також кажуть, що Онтаріо — це Канада в мініатюрі: поряд з густозаселеним (60 чол./км^2), розбудованим індустріальним півднем, де живуть кілька сотень тисяч жителів, тут є і своя північ — малоосвоєні тундри, болота і тайга, населена індіанцями, яких дуже небагато, гірничопромисловий північний схід, заселений франко-канадцями, і сільськогосподарські території. Тут дуже багато свят — зимовий карнавал, свято кленового сиропу, весняний фестиваль мистецтв, свято приходу весни (в Оттаві), фестиваль індіанського мистецтва, свято вина і винограду. Багато музеїв під відкритим небом. Найвідомішим визначним об'єктом світового значення є Ніаґарський водоспад, який щороку приваблює мільйони туристів. Іншими великими містами є Торонто (столиця провінції), Гамільтон, Кітченер і навіть свій Лондон.

Своєрідним антагоністом Онтаріо є Квебек. На його емблемі зображена біла лілея. Монреаль — побратим Санкт-Петер-

Узбережжя Британської Колумбії

Найшвидша з течій — Наквато рапідс — проходить біля берегів канадської провінції Британська Колумбія (в Тихому океані). Її швидкість — 29,6 км/год.

бурга. За кількістю музеїв, художніх галерей, театрів це місто не має собі рівних серед міст Канади. Давня церква Нотр-Дам де Бонсекур, собор Нотр-Дам де Монреаль нагадує знаменитий паризький Нотр-Дам де Парі. А ще тут знаходиться столиця квебекських ескімосів Кууджуак. Девіз Квебеку — «Я пам’ятаю». Єдиною офіційною мовою тут є французька. Неофіційна назва Квебеку — «прекрасна провінція» або «французька Канада» — протиставлення Канаді англійській — тобто іншим дев’яти провінціям. Квебек є також найбільшим виробником кленового сиропу.

Символом Британської Колумбії, яка відокремлена від решти країни Кордильєрами, є кизил. На її території субтропічний клімат. Північна частина цього регіону багата на ліс. Край відомий міжнародними змаганнями лісорубів і міжнародною регатою. Ботанічний сад Батчер-гарден з квітами та деревами різних кліматичних поясів — один із кращих ботанічних садів світу. Столицею цієї провінції є місто Вікторія.

«Найбільш українськими» можна назвати Саскачеван та Манітобу. Емблемою Саскачевану є степова лілія, а Манітоби — квітка степового крокусу. У Саскатауні (Саскачеван) є Український музей Канади, діє фольклорний ансамбль українського танцю. Вінніпеґ (Манітоба) — місто-побратим Львова. Упродовж двадцяти років мером цього міста був канадський українець Стівен Дзюба. Є тут і музей ескімоського мистецтва. Манітоба — перша канадська провінція, законами якої 1870 р. було задекларовано рівноправ’я англійської та французької мов.

Острів Принца Едварда — найменша провінція, емблемою якої є квітка венерин черевичок, а девізом — «Малий під захистом великого». Неофіційна назва острова — «сад у затоці». Саме тут був винайдений і випробуваний перший автомобіль. На острові Принца Едварда майже нема при-

Саскачеван (у перекладі з мови індіанців означає «швидководний») називають «хлібним кошиком Канади», а Манітобу — «пшеничною столицею». Також тут добувають руду кольорових металів, уран, нафту, тут є один з найбільших у світі нікелевий комбінат. Канада є абсолютним лідером у світі з добування урану.

родних ресурсів, основним джерелом прибутку є туризм. І подивитись тут є на що. Село Вудлейд, наприклад, знамените своїми вудлейдськими репродукціями. Відставний військовий, який тут жив, присвятив увесь свій вільний час створенню мініатюрних точних копій знаменитих будівель Англії. Наприклад, з Йоркського собору заввишки 883 мм час від часу лине дзвін та старовинна музика. А ще цей острів славиться найбільшою у світі картоплею і чудовими морськими пляжами.

Ньюфаундленд — наймолодша у складі Канади провінція. Вона приєдналася лише в 1949 р., її емблемою є квітка сараценії. Тут проводяться фольклорні фестивалі, є два національних парки та національний історичний парк у районі розкопок першого поселення вікінгів, який був оголошений пам'яткою світової спадщини. На шельфі північної частини провінції відкрито нафтогазові поклади.

Нову Шотландію називають квіткою суничного дерева. Тут збереглося багато укріплень XVII—XVIII століть: Форт-Босежур в Аннаполісі, Форт-Єнн у Вінсорі, Кейп-Бретон в Луїсбурзі. На вході до цих укріплень туристів зустрічає варта у формі французької армії, яка вимагає паролю. В Люненбурзі є музей

Панорама Монреаля

День народження королеви Вікторії (24 травня 1819 р.) колись був святом усієї Британської імперії. Тепер його забули навіть у Великій Британії. Нині його святкують лише в Канаді.

риболовства. Ця провінція (після Онтаріо) — найбільша, густота населення — 16 чол./км. Це в той час, коли у середньому по країні вона становить 3 чол./км. Нова Шотландія також багата на шельфові поклади нафти та природного газу. Девіз провінції — «Один захищає, інший завойовує» — пов'язаний з англо-канадським суперництвом.

До корінних мешканців Канади належать дві групи населення. Перша — представники численних індіанських племен, що говорять 58 мовами. Друга — ескімоси.

З початку XVII століття почалася французька, а потім англійська колонізація території Канади. Після тривалої англо-

Нині слово «ескімос» у Канаді не вживається, бо вважається образливим — у перекладі з однієї з індіанських мов воно означає «той, хто їсть сире м'ясо». За проханням ескімоських організацій в конституції, офіційних документах і пресі представників цього народу називають інуїтами (в однині — «інук»), що означає просто «людина».

французької боротьби Канада в 1763 р. стала англійською колонією. Антиколоніальне повстання 1837—1838 рр. було придушене англійськими властями. У 1867 р.

Канадські ескімоси

Існує такий вираз: «Канада могла б користуватися англійською формою правління, французькою культурою та американськими технологіями. Замість цього вона має англійську технологію, французьке правління і американську культуру». Річ у тім, що англійська форма правління вважається найдемократичнішою, французька культура — найвитонченішою, а американська технологія — найрозвиненішою. Замість цього Канада, як вважає автор вислову, віддала перевагу застарілій англійській технології, дешевій американській маскультурі, а під французьким правлінням мається на увазі майже 16-річне перебування на чолі уряду франко-канадця П'єра Трюдо.

Канада першою з англійських колоній стала домініоном, тобто здобула часткову незалежність. Сучасні ж кордони Канади склалися в основному в 70-х роках XIX століття, хоча є провінції, які приєдналися до складу Канади пізніше. В Першій та Другій світових війнах Канада брала участь на боці Великої Британії. Згідно з Вестмінстерським статутом 1931 р. була розширена компетенція уряду Канади (як і інших британських домініонів) у міжнародних і внутрішніх справах. Після Другої світової війни посилився вплив США на економіку та політику Канади (при одночасному послабленні англійських позицій).

З другої половини 60-х років у Канаді став помітним поворот до незалежного політичного курсу, а в 60—70-х роках загострилися внутрішні політичні проблеми, зокрема щодо становища франко-канадців. У 1982 році набрала чинності нова конституція країни. Однак її не визнає Квебек, який добивається особливого статусу. Нині Канада входить до складу Британської Співдружності Націй. Главою держави є королева Великої Британії, яка представлена генерал-губернатором. Політична система в країні скопійована з англійської.

Канада — дуже незвичайна країна. Її винятковість полягає в повній схожості водночас на деякі європейські країни та США, в тільки їй притаманних традиціях та особливому канадському характері. Це країна, яка ще повністю не досліджена, і, може, таємниці, які приховує в собі Канада, колись збагатять світ.

Коста-Рика — «багатий берег»

На іншому кінці світу є одна чарівна країна. Там живуть чудові люди: лагідні й добрі, патріотичні та гостинні. В хащах казкових лісів, що вкривають гори, мешкає сила-силенна пре-

Гірсько-лісові ландшафти у долині річки Оросі

красних тварин і птахів. Ласкавий океан ніжно обіймає піщані пляжі і вабить поплавати в його лазурових хвилях...

Коста-Рика була відкрита Колумбом у 1502 р. під час його останньої подорожі в Західну півкулю. Досліджуючи узбережжя Центральної Америки, він звернув увагу на те, що місцеві індіанці носили на собі дуже багато золотих прикрас. Вважається, що саме з цієї причини за країною утвердилася назва Коста-Рика, що означає «багатий берег».

Коста-Рика — одна з найменших країн Центральної Америки. Вона розташована в найвужчій частині перешийка, що з'єднує два континенти. Її площа — всього 51 тис. км^2 (включаючи острів Кокос), а населення — 3896 тис. чоловік. Вона ділиться на 7 провінцій (Алахуела, Картаґо, Гуанакасте, Ередія, Лимон, Пунтаренас і Сан-Хосе), які у свою чергу розділені на кантони та округи. До речі, Коста-Рика — єдина з країн Центральної Америки, в якій головну масу населення становлять нащадки іспанських емігрантів — креоли. На південному заході країна омивається водами Тихого океану, на північному сході — Карибським морем. Північним сусідом Коста-Рики є Нікараґуа, південним — Панама. З півночі на

південь тягнуться гірські пасма, між ними розташоване центральне плато — тут родючі землі, і саме тут живе половина населення Коста-Рики. Гори, що оточують плато, в основному вулканічного походження, є і діючі вулкани, зокрема Ірасу висотою 3482 м, вогняні спалахи якого виконують роль своєрідного маяка для суден, що проходять повз береги Коста-Рики. Але жити поряд з вулканом, навіть сплячим, дуже небезпечно. У 1968 р. костариканці в черговий раз переконалися в правдивості цього виразу. Тоді сталося виверження вулкану Ареналь, який до того залишався спокійним упродовж п'ятисот років! Воно викликало великі руйнування і численні людські жертви. Найвищою ж точкою Коста-Рики є гора Чирріпо-Ґранде. Її висота — 3820 м.

Країні властивий субекваторіальний клімат, там є чотири кліматичні зони. Вологі низини тягнуться на узбережжі Карибського моря і на півдні тихоокеанського узбережжя, вони характеризуються майже повною відсутністю сухої пори року при середній температурі +23—25° С. Пір року всього дві: сухий період та сезон дощів. Сухий сезон починається в грудні і закінчується у квітні, дощі в цей час узагалі не випадають. Сезон дощів продовжується з травня по листопад. Дощі тут «ввічливі» — вони йдуть майже щодня, але завжди після полудня, бувають бурхливими, але завжди недовгими. Їх несуть на рівнини карибського узбережжя пасати, що дмуть в основному зі сходу. Середня температура в Коста-Риці тримається близько +27° С, сезонні коливання незначні. Подекуди густий тропічний ліс поступається плантаціям.

Офіційною мовою Коста-Рики є іспанська, але багато городян, а також афро-костариканські мешканці карибського узбережжя розмовляють англійською.

Найбільш привабливими для більшості туристів є чудові пляжі, а вздовж південної частини узбережжя — гарні умови для підводного плавання серед рифів, рафтингу та серфінгу. Але Коста-Рика приваблює не тільки цим. Це країна-заповідник, яка постійно збільшує територію природоохоронної зони. Численні природні національні парки, печери (в тому числі підводні), різноманітні історичні місця, археологічні пам'ятки (наприклад, давні індіанські поселення), а також найбільш мальовничі об'єкти — водоспади, гірські та річкові долини —

усе це можна побачити в різних куточках країни. Саме тут Стівен Спілберґ знімав фільм «Парк Юрського періоду».

Дарма що назва країни перекладається як «багатий берег» — через відсутність покладів цінних металів і нестачу робочої сили Коста-Рика тривалий час залишалася однією з найбідніших іспанських колоній. У другій половині XIX ст. економіка країни розвивалася помірними темпами, переважно за рахунок експорту кави, бананів та какао. На Центральному плато кава невдовзі стала основною сільськогосподарською культурою. Банани вирощують головним чином на приатлантичних низинах, а рідкозаселені окраїнні області виробляють зерно, цукрову тростину та продукти тваринництва. Швидко розвивається сектор нетрадиційних видів експортної сільськогосподарської продукції, що включає розведення квітів, їстівних бульбокоренеплодів, фруктів та овочів, а також декоративних рослин. Нині основними джерелами прибутку в країні є туризм, вирощування бананів, виробництво кави, м’яса, цукру та какао.

На митниці єдиний продукт, якого можна вивезти майже стільки, скільки забажаєш, це кава. Костариканці вважають це своїм подарунком туристам.

Міжгірська долина у Кордильєрі-де-Гуанакасте

Видобуток корисних копалин — сірки, вапняку та золота (поклади якого були відкриті лише в 1980 р., що спричинило нелегальні гірничі розробки) — обмежений районами Тихоокеанського узбережжя та гір Кордильєра-де-Таламанка. Тут також ведеться промислова розробка червоного дерева та іншої цінної деревини.

Коста-Рика вважається найбільш стабільною демократичною країною Латинської Америки. Демократія тут існує вже понад сто років! Це президентська республіка, голову держави вибирають на чотири роки, законодавча влада належить однопалатній Законодавчій асамблеї. Але країні перед цим довелося подолати досить довгий шлях.

До приходу іспанців територію сучасної Коста-Рики займали три племені загальною кількістю близько 25 тис. чоловік — чоротеги на півночі, боруки на півдні і уетари — в центрі країни. Вони мали давню високорозвинену культуру і зачатки державності.

Іспанцям потрібно було понад двадцять років, щоб зламати опір індіанців і змусити їх визнати панування Іспанії. На той час індіанське населення скоротилося в три рази. Але бідність країни на корисні копалини (насамперед, звичайно, на золото) та некомпактність проживання індіанського населення, віддаленість від головних колоніальних центрів призвели до того, що метрополія втратила цікавість до Коста-Рики. Там почали осідати найбідніші іспанські емігранти, які згодом ставали дрібними землевласниками. За гроші їм правили какао-боби. Попри ріст міст та інші ознаки певного розвитку, Коста-Рика все-таки існувала далеко від Іспанії та іншого світу. Суходолом туди потрапити доволі складно, тому іноземні нашестя були досить рідкісним явищем, що робило країну майже незалежною. Коста-Рика перебувала під юрисдикцією генерал-капітанства Ґватемали, що контролювала район від Мексики до Панами. Але 1 грудня 1821 р. костариканці проголосили свою незалежність, щоправда, справді незалежною країною Коста-Рика стала лише в 1838 р. Коста-Рика відіграла видатну історичну роль, очоливши в 1855—1860 рр. переможну війну центральноамериканських народів за свою незалежність проти нашестя флібустьєрів США. У 80-х роках XIX століття Коста-Рика звільнилася від гніту церкви і прийшла до демократії та лібералізму.

У 1940 р. президентом країни стає Рафаель Кальдерон, який зробив багато для свого народу, але його критикували за неоднорідність політичних союзників, серед яких були і католицький священик, і лідер комуністів. Наприкінці 40-х років почалася громадянська війна, що була спровокована суперечками щодо виборів — наступник Кальдерона, який їх програв, відмовився залишити пост президента, і давній противник Кальдерона Хосе Фігерес виступив на боротьбу з незаконним урядом. Після сорока днів боїв ціною двох тисяч життів Фігерес прийшов до влади. Пізніше його ще кілька разів вибирали на пост президента. Він робив усе можливе для розвитку країни. А конституцією 1948 р. армія була скасована...

Час минав, президенти змінювалися, але все міцнішою ставала стабільність економічного становища маленької республіки. Нині Коста-Рика є країною зі спокійною політичною ситуацією і стабільним економічним становищем, являючи собою унікальний для Центральної Америки зразок стабільної демократії (за винятком 1948 р., коли йшла громадянська війна), уряди змінюються за встановленим законом порядком. Нині її по праву називають «латиноамериканською Швейцарією».

Довжина острова Кокос, що належить Коста-Риці, всього 6,5 км, ширина 3,2 км, а площа — лише 20,8 км^2. Та, незважаючи на досить скромні розміри, цей похмурий гірський, схожий на старовинну фортецю острів підноситься на висоту понад 200 м, об його стрімкі, не приступні береги з невпинним гуркотом розбиваються великі багатометрові хвилі. Тому острова можна дістатися лише в порівняно тиху погоду, яка буває тут дуже рідко, та й то лише тоді, коли, подолавши великі буруни, пощастить потрапити до однієї з маленьких бухт — Чатам та Уейфер, що кишать акулами. У центрі острова височить гора Раундел-Кон — 771 м над рівнем океану. Кокос розташований у зоні вологого жаркого клімату вічного літа. Він укритий густим тропічним лісом. Тваринний світ острова дуже бідний. Птахів чимало. Є отруйні змії та кровожерні москіти. Коли додати, що надміру вологий клімат (опадів понад 3000 мм на рік) острова несприятливий для здоров’я людини, то стане цілком зрозуміло, чому він безлюдний. Подібно до великої губки, він наскрізь просякнутий вологою, що, переповнюючи його, утворює численні болота та джерела. В центрі острова є великий водоспад.

Костариканці

Та ось уже упродовж понад ста п'ятдесяти років назва цього, здавалось би, нічим не примітного клаптика суходолу не зникає зі сторінок преси. За цей час на ньому побувало понад п'ятсот різних експедицій. Чим же приваблює людей цей загублений в океані непривітний острівець?

Ви, напевно, вже здогадуєтеся — казковими багатствами, що, як стверджують різні досить вірогідні джерела, пірати заховали тут, осторонь від основних морських шляхів, як у своєрідному кам'яному сейфі.

Запевняють, що на острові є кілька величезних скарбів. Один з них належить Генрі Моргану (виявляється, він «попрацював» і тут) і, за дуже скромними підрахунками, становить 35—40 млн доларів. Ще більшим, як гадають, є так званий «скарб Ліми»

(кілька десятків тонн золота), захований тут у 1820 р. американським капітаном Томпсоном, який привіз його з порту Кальяо на судні, викраденому в іспанських багатіїв — нащадків конкістадорів. Вони хотіли переправити свої скарби до Іспанії з охопленого національно-визвольним рухом Перу. Серед багатьох золотих та срібних речей тут була статуя діви Марії в людський зріст із чистого золота.

Мали зв'язки з островом і такі пірати, як Едвард Девіс, Беніто-Боніто на прізвисько «Кривавий меч», а також Вільям Дампір, якого сучасники називали великим флібустьєром і «королем моря». Дампір (1652—1715 рр.) був дуже освіченою для свого часу людиною. Він тричі обійшов земну кулю і зробив великий внесок у географічну науку, започаткувавши океанографію. Дампір є автором капітальної праці «Трактат про вітри, пасати, бризи, шторми, припливи, відпливи й течії в теплій зоні світу». Більше вчений, ніж пірат, він приятелював з Джонатаном Свіфтом і Даніелем Дефо, був кавалером англійського ордена Бані. Вважають, що на острові зберігаються скарби стародавніх інків Перу.

Заховані на Кокосі коштовності не дають спокою багатьом шукачам наживи. Хто тільки не мріяв стати казковим графом Монте-Крісто! Шукав, наприклад, тут замолоду скарбів американський правник Франклін Делано Рузвельт, який згодом став видатним державним діячем і президентом США.

Шукачі скарбів використовували багато різної землерийної техніки, але, якщо відомості про заховані на Кокосі скарби є правдивими, доводиться визнати, що пірати вміли не тільки грабувати, а й ховати. За весь час пошуків одному тільки німцеві Августу Гісслеру, який самотужки «перелопачував» острів з 1894 по 1914 рік, пощастило побачити блиск золота. Але, як гадають, знайдена золота монета випала з кишені одного з його попередників. І це після двадцяти років важкої виснажливої роботи!

Саме каторжна праця й паркий, як у лазні, клімат є причиною того, що на Кокосі налічується сотні могил тих, хто наївно тішив себе примарою раптового збагачення. Не багатьом із шукачів скарбів пощастило вийти живими з цього пекла. Джунглі Кокоса були й залишаються німими свідками сотень людських драм, марно витрачених коштів і загублених життів. А викопано тут тисячі ям та ровів.

Постає питання: а може, все це міф, гра хворої фантазії? Похмурий Кокос можна скоріше назвати островом утрачених ілюзій, ніж островом скарбів. А втім, численні шукачі так розкопали острів, що в 1978 р. уряд Коста-Рики, зрештою, прийняв закон, який, щоб уникнути екологічного лиха, строго регламентував тут пошукові роботи.

А в 1994 році на острові та в його водах працювала експедиція Жака-Іва Кусто. Та вони теж нічого не знайшли. Може, вам пощастить?

Куба — перлина Антил

Держава, яку часто називають «перлиною Антил», розташована на найбільшому острові в архіпелазі Великих Антильських островів. Її територія займає 110,9 тис. км^2 і складається з островів Куба та Хувентуд (стара назва — Пінос), а також близько 1600 невеличких островів. Берегова лінія країни простяглася на 4000 км, і її численні протоки, рифи та півострови

Ландшафт провінції Пінар-дель-Ріо

утворюють складний малюнок. На півночі та на сході Кубу омиває Атлантичний океан, на півдні — Карибське море, а на заході — Мексиканська затока. Найближчими сусідами держави є півострів Флорида (на півночі), острів Ямайка (на півдні), півострів Юкатан, Мексика (на заході) та острів Гаїті (на сході). Це — єдина соціалістична країна Західної півкулі. М'який клімат, велика кількість корисних копалин та придатний для розвитку сільського господарства рельєф є запорукою подальшого розвитку місцевої економіки. Столиця країни Гавана відома також як один з найбільших портів світу.

В адміністративно-територіальному плані Республіка Куба поділяється на муніципії, які у свою чергу утворюють 14 провінцій. Окрему одиницю становить острів Хувентуд («острів молоді»), який безпосередньо підпорядкований центральній владі.

Куба — сьомий за розміром острів у світі. Частина його території — це вапнякові плато. На південному сході країну перетинає хребет Сьєрра-Маестра, що є частиною головної складчастої системи Антильської острівної дуги. Взагалі Куба є царством низин та рівнин, подекуди поплямованих невисокими вапняковими пагорбами. Гірські кряжі та узгір'я тут також є, але вони тягнуться переважно вздовж узбережжя; гори на сході вищі, тут знаходиться найбільша гірська система країни. Долина Ґуантанамо перетинає її, відділяючи північну частину (масиви Сьєрра-де-Пур'яль, Сьєрра-дель-Кристаль, Сьєрра-де-Ніпе, Кучильяс-де-Тоа) висотою до 1230 м від південної (хребет Сьєрра-Маестра), де в небо підноситься найвища точка Куби — пік Туркано (1974 м). Трохи західніше Гавани здіймається вузький гребінь Сьєрра-де-лос-Органос висотою від 150 до 750 м. Що ж до півострова Ґуанаакабібес, то його поверхня дуже еродована і має незвичайно своєрідний карстовий рельєф.

Долини на острові напрочуд гарні. Серед них вирізняється Віньялес; її оточують круті узгір'я 300—400 м заввишки, що нагадують формою чудернацькі куполи, поплямовані до того ж численними печерами. Взагалі печер та терас на Кубі багато.

Ще одна відома долина країни — Юмурі. Вона розташована на півночі острова. Нині в цій місцині утворено заповідник, де є чудові тропічні ландшафти, знаменита система печер Бельямар (тут можна подивитися на велику «колекцію» кристалічних утворень) та загадкова западина, через яку протікає річка

Юмурі. Це природне утворення має майже правильну круглу форму, пласке дно діаметром близько 8 км та круті схили висотою 150 м. Здається, наче якийсь розлючений велетень впечатав колись у тутешній ґрунт величезну глибоку тарілку.

Річок тече країною досить багато, і всі вони судноплавні. Найбільша з водних артерій, Кауто, має довжину близько 240 км і протікає в гірській області на південному сході держави. Вона дає можливість пройти невеликим суднам у своїй нижній течії протягом всього 120 км.

Що ж до ґрунту країни, то місцевим жителям дуже пощастило: більшість ґрунтів (80%) — це продукт вивітрювання вапняків. Червоний товстий шар на поверхні острова є дуже родючим. Тут можна отримувати високі врожаї культур, традиційних для тропічних плантацій і насамперед цукрової тростини.

Клімат держави належить до тропічного пасатного, а температурний режим значною мірою пом'якшується завдяки впливу довколишніх водних просторів. Дощі приходять сюди з північно-східними пасатами, що проникають усюди. Виняток становлять хіба що кілька місць на південно-східному узбе-

Червоний товстий шар фераллітних ґрунтів є дуже родючим

режжі та в глибоких гірських долинах. Взагалі на Кубі приємно перебувати протягом усього року: влітку спека тут помірна, а взимку тепло та комфортно. Наприклад, у Гавані середня температура становить +25° С, при цьому різниця між сезонами невелика (в січні тут — +22° С, а в липні — +28° С). Середня температура на острові з жовтня по березень дорівнює +28—+32° С (води — +24—+25° С), а з квітня по вересень — +35—+37° С (води — +27—+29° С). Найвища температура, зафіксована на території Куби, становить +38° С. Звичайно, що на півночі країни та в горах клімат трохи прохолодніший. Але й у європейців є шанс почуватися на острові, наче вдома. Для цього треба завітати на північний схід Куби. Якщо «поталанить», то можна стати свідком «візиту» до країни холодних повітряних мас із півночі, які іноді знижують температуру повітря аж до нуля градусів.

Дощів на Кубі випадає багато, не менше 1100 мм на рік. Виняток становить сухий крайній південний схід. Але більшість злив припадає на літо та осінь, а ось узимку погода в країні напрочуд сонячна, тиха й суха. До речі, тропічні зливи не дуже докучають місцевим жителям: стіна води зривається з неба приблизно протягом 5—10 хвилин, після чого над головою знову на кілька годин з'являється сонце. Воно встигає висушити і калюжі, і промоклий одяг.

Рослинність Куби може здивувати найвибагливішого спеціаліста: завдяки теплому вологому клімату та родючим ґрунтам тут росте понад 3000 видів квітів і тропічних плодових рослин. У вологих гірських місцинах буяють ліси з червоного дерева, цедрели, кампешевого (різновид сандалового) та гуаякового дерева. Крім того, в країні розповсюджена королівська пальма, що належить до цінних порід деревини.

А чого на Кубі справді дуже багато, то це комах та птахів. Птахів тут налічується понад 200 видів! Серед гризунів найпоширеніші кубинський щілезуб, який живиться комахами, та чіпкохвості хутії. А вночі небо окуповують кілька видів кажанів. На острові також багато оленів, на яких офіційно дозволено полювати. Родина рептилій представлена в країні алігаторами, кількома видами

На Кубі водиться найменше у світі земноводне — жабенятко, довжина якого становить 8—12 мм.

Панорама Гавани

неотруйних змій, ігуанами та іншими ящірками, а озера карстових печер дають змогу познайомитися з креветками та сліпими рибами. Але найфантастичніші створіння, яких можна побачити, побувавши на Кубі, — американські ламантини. Саме вони, за версією вчених, спричинили виникнення історій про русалок. Ці лагідні тварини на певній відстані справді нагадують людину, що має риб'ячий хвіст.

Кількість громадян країни в липні 2003 р. становила 11,26 млн чоловік. При цьому ріст населення постійно зменшується: у державі не тільки знижується рівень народжуваності, але ще й періодично відбувається еміграція частини кубинців (переважно до США).

Серед великих міст Куби, звичайно ж, лідирує Гавана. Тут мешкає 2,3 млн людей, або понад 20% жителів країни. Крім того, значною кількістю населення можуть похвалитися Сантьяґо-де-Куба (406 тис. чол.), Камагуей (283 тис. чол.), Ольгін (228 тис. чол.), Ґуантанамо (201 тис. чол.) та Санта-Клара (195 тис. чол.). Статистика стверджує, що в 2003 р. в містах мешкало 68% кубинців. До речі, приїжджих зазвичай приємно вражає чистота, яку підтримують на вулицях тутешніх міст. Офіційною мовою країни є іспанська, а в курортних зонах використовуються англійська, німецька та італійська.

Стара фортеця Ель-Морро (1633—1639) на узбережжі бухти Сантьяго-де-Куба

Місцеві жителі є нащадками переселенців з Іспанії або людьми мішаного походження (народженими від шлюбів іспанців та африканців). Але вони не є аборигенами цих місць. Звичайно ж, така благодатна земля не могла не мати корінного населення — адже найдавніші сліди людини, знайдені на Кубі, датуються IV тисячоліттям до н. е. Ще на початку XVI століття тут мешкали представники кількох груп індіанців: араваків (таїно), ґуанахатабеїв та сібонеїв. Їхня кількість сягала, за різними свідоцтвами, від 60 тис. до 500 тис. чоловік. Острів 28 жовтня 1492 р. було відкрито видатним мореплавцем Христофором Колумбом, а невдовзі цю землю прибрали до рук іспанці, які не бажали миритися з присутністю «дикунів». Жорстокість завойовників, війни, епідемії швидко викосили місцевих жителів: уже в 1600 р. індіанців було майже повністю знищено. До речі, саме від араваків, що стояли на високому ступені розвитку, європейці перейняли звичку палити. От тільки індіанці дим від тютюнового листя вдихали виключно під час релігійних церемоній, а прибульці швидко звикли труїти свої легені просто так.

Дешевої робочої сили на острові не залишилось, а працювати самі іспанці не хотіли, тож вони почали нападати на сусідні острови, захоплюючи в полон місцевих жителів. А згодом войовничі європейці подбали про постійний приплив рабів, яких ввозили з Африки (рабство офіційно скасували тут тільки в 1886 р.).

У 1762—1763 рр. острів захопили англійці. Але після закінчення Семирічної війни вони повернули Кубу Іспанії. Державі довелося пережити важкі часи повстань рабів, зазіхання на острів з боку Сполучених Штатів, важку боротьбу за незалежність, присутність американських військ на своїй території. Нарешті, у 1899 р., згідно з Паризькою мирною угодою, Іспанія відмовилася від своїх претензій щодо влади над Кубою. Однак тепер незалежність країни не поспішав визнати уряд США, який продовжував тримати тут війська. Тільки в 1901 р. була прийнята Конституція незалежної Куби. Але Сполучені Штати при цьому отримали економічні привілеї та право втручатися в політику держави. Іноземні вояки покинули острів тільки після того, як 20 травня 1902 р. було проголошено незалежну республіку Куба. І знову — періоди кризи та диктатури, тепер уже місцевої; на політичну арену вийшла компартія Куби. Нарешті, на початку січня 1959 р. партизанські війська, якими командував Фідель Кастро Рус, вступили до столиці. Цей політичний діяч став главою державного уряду вже через півтора місяця. США, звичайно, не зраділи цьому, проголосили ембарго на постачання цукру і обмежили туризм; трохи згодом Штати розірвали дипломатичні стосунки з Кубою. Натомість свій вплив у країні почав збільшувати СРСР. Розраховуючи на вагому економічну допомогу, Кастро 1 травня 1961 р. проголосив кубинську революцію «соціалістичною». Так і залишилась ця країна єдиною соціалістичною на всю Західну півкулю. А недавно, у 2003 р., місцева влада розпочала нові репресії проти представників опозиції. Через це стан справ на острові знову загострився, а стосунки країни з державами ЄЕС зіпсувалися.

У 2003 р. на Кубі проживало 37% білих, 51% мулатів, 11% африканців та 1% азіатів. А ось про індіанців, на превеликий жаль, лишилися самі лише перекази. Вважається, що більшість кубинців є католиками. Але насправді місцеві жителі якимось чином змогли поєднати католицизм та ті своєрідні вірування,

що виникли завдяки мішанині християнства та різноманітних африканських культів. Такі синкретичні вірування в країні набули двох форм: тут співіснують сантерія (вона найбільш поширена) та ньяньїгос. Крім того, в державі діють невелика іудейська спілка та кілька сект протестантів.

Найвищим органом влади в країні є Національна асамблея, яка обирає Державну раду. Її голова має особливі повноваження, об'єднуючи посади керівника уряду та верховного головнокомандувача збройних сил. З 1959 р. уряд країни очолює Фідель Кастро Рус. З 1965 р. він є також генеральним секретарем комуністичної партії Куби, а з 1976 — головою Державної ради. Першим заступником Кастро «в усіх номінаціях» і його можливим спадкоємцем на державних постах є його брат Рауль. До речі, з 1963 р. у країні існує однопартійний режим. Опозиція на острові все ж таки є, але вона переслідується і тому вимушена діяти нелегально.

Місцева комуністична партія чомусь дуже впевнена в можливості побудування комунізму в майбутньому. А поки щосили завершує будівництво соціалізму.

Економіка держави є однією з найбільш націоналізованих у світі. Централізоване планування, введене на Кубі ще в 60-х роках минулого століття, розроблялося згідно з рекомендаціями радянських спеціалістів. До початку 90-х років у країні існувало Центральне управління планування (ЦУП), а головні рішення щодо ключових питань економіки приймало політичне керівництво. Тільки через економічну кризу, що стала наслідком розпаду світової системи соціалізму, діяльність ЦУПу було вирішено припинити. Натомість на Кубі почало працювати Міністерство економіки та планування. З того часу державні підприємства та установи дістали можливість розпоряджатися прибутками і набули певної автономії. До того ж з метою подолання кризи в країні було легалізовано американський долар, надано дозвіл на вільну зовнішньоекономічну діяльність, створення спільних підприємств та комерційних банківських структур. Державною грошовою одиницею є кубинське песо.

Для нас трохи дивно, що в такій досить великій країні майже зовсім немає ринків. Річ у тім, що більшість споживчих товарів на Кубі поширюється централізовано через систему нормування. Звичайно, що в межах приватного сектора збері-

Академія наук у Гавані

гається бартер, але продаж сільськогосподарської продукції мешканцям міст різко обмежений, а подекуди навіть трактується як злочин. Цей стан речей трохи змінився в останні роки, але на кількох невеличких ринках держави ціни на продукти харчування надто високі. Практично вся внутрішня торгівля нині зосереджена в руках держави, а розподіл товарів ведеться за картковою системою. Ненормовані товари продаються вільно, але за дуже високими цінами. «Чорний» ринок на Кубі теж є, незважаючи на всі заборони. Це схоже на анекдот, але саме він та корумповані чиновники трохи пом'якшують існуючу систему розподілу.

Країна імпортує переважно промислове і транспортне обладнання, нафту, деякі товари народного споживання. А експорт Куби складається переважним чином (на 80%) з цукру, нікелю, тютюну та рибопродуктів. Торговельними партнерами

острівної держави є країни Латинської Америки та ЄЕС, Канада, Китай, Японія та Росія. Значні прибутки в економіку почав вносити також розвиток міжнародного туризму. Нині щороку Кубу відвідує понад два мільйони іноземних гостей.

Крім цукрової тростини, в промисловому секторі країни вирощується рис, боби, овочі, тютюн, кава, бульбові культури. До того ж почало розвиватися вирощування цитрусових та виробництво м'ясомолочної продукції. Що стосується риболовлі, то в 1976 р. за тоннажем флоту ця острівна держава посідала шосте місце серед країн Латинської Америки, але в 90-х роках більшість кораблів не виходила в море через брак пального. Ситуація не стабілізувалася й досі.

Надра Куби багаті на нікель (10% світових запасів!), залізну руду, мідь, нафту, кобальт та хром. На території держави діє кілька сучасних металургійних комбінатів та нафтопереробних заводів (останні, правда, були збудовані більше ніж півстоліття тому). Останнім часом у країні швидкими темпами почала розвиватися важка промисловість, зокрема виробництво цементу, сталі, мінеральних добрив, та хімічна промисловість. Крім того, постійно, хоча й невисокими темпами, зростає виробництво товарів народного споживання.

З транспортом на Кубі на сьогоднішній день виникає багато проблем. Більшість тутешніх транспортних систем почала працювати ще на початку (залізниця) чи в середині (автомагістралі, авіалінії) минулого століття. Останнім часом темпи будівництва шосейних та ґрунтових доріг у державі знову почали зростати. А ось головним засобом пересування тут все ж таки залишається... велосипед!

А тепер погляньмо на стан освіти в країні. Завдяки розгорнутій кампанії проти неписьменності у 1980 р. серед дорослого населення залишилося тільки два відсотки людей, які взагалі не мають освіти. На Кубі працюють більше 12 тис. навчальних закладів різного рівня — дитячі садки, початкові та середні школи. Крім того, тут функціонують чотири університети та 47 центрів вищої і середньої спеціальної освіти. А ще в країні діє понад 200 наукових центрів. Спеціалістам різного фаху є чим пишатися. Але у світі найбільше оцінили вперше створену на Кубі вакцину проти менінгіту-В, яка дала змогу зберегти життя багатьом хворим. До речі, пробле-

мою СНІДу місцеві ескулапи не переймаються: цієї хвороби на острові немає взагалі.

Куба вважається однією з найбезпечніших країн світу. Тут спокійнісінько можна вирушати на прогулянку серед ночі — загрози потрапити на око якомусь бандитові майже не існує.

Серед місць, які варто відвідати, потрапивши до Куби, — Національний музей, музеї кераміки, декоративного мистецтва, мистецтва XVIII століття, етнологічний та Наполеонівський. А в 1984 р. ЮНЕСКО проголосило центр Старої Гавани «культурним надбанням людства». Тоді ж була проведена реставрація багатьох старовинних будівель, розташованих в цьому місці. З дев'ятисот споруд, що мають історичну цінність, тільки 101 з'явилася тут у минулому столітті, а вік інших становить сотні років. Коли над Гаваною кілька десятиліть тому пронісся страшний ураган, що позносив дахи нових будівель та позривав балкони університетських гуртожитків, зі старезними 200—300-річними покрівлями та залишками таких самих старовинних кольорових вітражів нічого не сталося. Особливо цікавою є реконструкція Старої площі (Пласа-В'єха) столиці. А ще Гавана вражає мандрів-

Тринідад — одне з найстаріших міст на Кубі

ників кількістю чудових церков (відреставрованих!). Кастро, на відміну від багатьох інших соціалістичних діячів, їх не руйнує і місцеве населення за релігійність не переслідує.

Щодо сувенірів, то з Куби туристи зазвичай привозять додому чорні корали та прикраси з них, а також вироби з панциру черепахи. Крім того, більшість приїжджих купує кубинський ром та сигари. А ось вироби з крокодилової шкіри без дозволу на вивіз ніхто забрати з собою не зможе.

Звичайно, ця країна має безліч власних проблем, дуже схожих на ті, що недавно переживали ми самі. Однак тут існує багато привабливих місць для відпочинку. Може, саме тому жителі держав, що колись входили до складу СРСР, охоче купують туристичні тури на Кубу?

Мексика — оригінальна суміш індіанських та іспанських традицій

Мексиканські Сполучені Штати — держава, яка розташована в північній частині перешийка, що з'єднує Північну та Південну Америки. На заході узбережжя країну омивають води Тихого океану та Каліфорнійської затоки, на сході — Карибське море та Мексиканська затока. Найближчими сусідами Мексики є Ґватемала та Беліз, що лежать на півдні від неї. Країна складається з 31 штату та одного федерального округу. Зразком для федеративної системи Мексики стала система Сполучених Штатів Америки.

Більшу частину країни займає поплямоване великими западинами-больсонами Мексиканське нагір'я, що на півночі переходить у високі рівнини та плато. Зі сходу, заходу та півдня їх оточують гори. Ширина системи Західна Сьєрра-Мадре сягає 160 км, а її висота місцями перевищує 3000 м. Ці гори вважаються одними з найбільших і складних для подолання в Західній півкулі. Тривалий час усі дороги прокладали таким чином, щоб обминути сувору перепону. Тільки в 1961 р. нова лінія залізниці та одна автомобільна дорога з твердим покриттям пройшли ділянками, які раніше вважалися неприступними. А от Східна Сьєрра-Мадре поможована багатьма зручними шляхами. Серед них — знамените Панамериканське шосе. Плато Герреро та Оахака (Південна Сьєрра-Мадре) являє со-

Ландшафт у пустелі Сонора

бою складну мішанину глибоких улоговин та крутих схилів. Воно спускається до перешийку Теуантепек, що розмежовує води Мексиканської затоки і Тихого океану (висота — всього 240 м, а ширина — 210 км).

На території Мексики розташований ще хребет Поперечна Вулканічна Сьєрра, утворений конусами вулканів, що майже злилися один з одним. Серед них — найвищі піки Орісава (Сітлальтепетль, 5610 м), Попокатепетль (5452 м), Істаксіуатль (5286 м), Невадо-де-Толука (4392 м), Малінче (4461 м), Невадо-де-Коліма (4265 м). Хребет стрімким уступом обривається до тектонічної западини ріки Бальсас. Це — майже пустельний район. Найбільша водна артерія Мексики Ріо-Ґранде та її притока Кончос — єдині річки, які протікають на півночі цієї місцини. Взагалі більша частина північного узбережжя є пустелею.

Політичне та економічне життя Мексики зосереджено на крайньому півдні нагір'я, в так званому Центральному районі (це сьома частина території держави). Саме тут знаходиться столиця країни Мехіко, в якій мешкає 15,3 млн людей (а разом з федеральним округом населення мегаполісу становить майже 22 млн чоловік). У цій місцевості багато улоговин, які дренуються ріками, що впадають до Атлантичного чи Тихого океанів. Виняток становить тільки улоговина Мехіко (довжина її — 80 км, ширина — 50 км). Колись вона мала п'ять неглибоких озер з болотистими берегами. Пізніше їх осушили, щоб побудувати тут столицю держави.

Майже для половини території Мексики характерний субтропічний та тропічний клімат. Північна зона та частина Центрального нагір'я є засушливими; далі на південь кількість опадів постійно зростає. На рік тут випадає 580—890 мм вологи. Але достатньою кількістю дощів можуть похвалитися хіба що штати Веракрус, Табаско та Ч'япас (узбережжя). Більша частина опадів у країні припадає на літо, а ось зими тут переважно сухі. Температура повітря і рослинність різних областей великою мірою залежать від висоти над рівнем моря. Так званий пояс спеки розташований на висоті приблизно від 600 м, помірний — лежить над ним (до 1850 м), а «холодні землі» ще вище — на висоті від 3950 до 4450 м. Сезонні коливання температур не дуже значні (близько 8°C); виняток становлять тільки райони крайньої півночі. Зате протягом доби перепади великі, і в гірській місцевості вночі можна добряче змерзнути. У низинах поблизу Каліфорнійської затоки літо довге та спекотне, температура тут у цю пору не буває нижчою +27° C.

У Мексиці знаходиться найдовша у світі підводна печера — Нахоч-На-Чич. Її довжина сягає 20 км.

Оскільки на півночі Мексики дощі йдуть рідко, рослинність тут представлена переважно мескітовими деревами, юкою, кактусами та колючим саркобатусом червolистним. Нижні схили Сьєрра-Мадре вкриті злаками, низькорослими вербами та тополями, поодинокими дубами. Гори півострова Каліфорнія «одягнені» в соснове рідколісся, а на західному узбережжі вас зустрінуть хіба що кактуси, мескитові дерева та чудернацька фук'єрія колончаста. Ця рослина, яка наче зійшла зі сторінок фантастичного оповідання, схожа на гігантську перевернуту догори нога-

В жилах переважної більшості мексиканців тече індіанська кров

Храм Чака поблизу міста Кабах

ми моркву. Її товстий стовбур має заввишки близько шести метрів.

Далі на південь чагарникові зарості чергуються з рідкотравним злаковником та savановим рідколіссям. Там, де випадає значна кількість дощів, болотисте узбережжя вкрите густими тропічними джунглями та вологими саванами. Штат Табаско, південь штату Юкатан та північні схили гір Ч'япас багаті на вологі тропічні ліси. Північ Юкатану зустріне приїжджих напівлистопадними тропічними лісами, чагарниками та злаковниками. Чимало тут різних видів агав.

На півдні Мексики рослинність істотно змінюється залежно від висоти місцевості над рівнем моря. Спекотна зона — царство густих напівлистопадних лісів. У помірному поясі ростуть численні субтропічні вічнозелені породи, що їх поступово витісняють дуби та інші широколисті листопадні дерева. Холодний пояс починається із сосново-дубових лісів. На висоті близько 3050 м їм на зміну приходять сосново-ялицеві ліси, а між ними та сніговою лінією розкошують альпійські луки.

Нині на території Мексики мешкає приблизно п'ята частина всього населення Латинської Америки. У 2004 р. тут проживало 104,96 млн чоловік. Перші сліди перебування людини на цих землях датуються XX тисячоліттям до н. е. Найдавніша з відомих розвинених культур Мексики, ольмекська, процвітала в XII—V століттях до н. е. Її культурні, політичні та соціальні традиції мали великий вплив на розвиток цивілізацій IV—IX століть н. е. Серед них — культури тотонаків, Теотіуакана, сапотеків. Але найбільше туристів приваблюють пам'ятки, залишені цивілізацією майя. Складна релігійно-міфологічна система, загадкові ієрогліфи, витончене декоративне мистецтво, розвинена архітектура та скульптура хвилюють людство й досі. Не вщухає зацікавленість і науковими досягненнями представників зниклої держави. Їхні знання в астрономії, математиці, майже ідеальний календар досі здаються чимось майже фантастичним. Але майя в IX—X століттях були підкорені завойовниками з півночі тольтеками. Прибульці створили власну державу зі столицею Толлан (сучасна Тула). Майя-тольтекська країна проіснувала на півострові Юкатан досить тривалий час; головним містом її в XI столітті стало величне Чичен-Іца, а після його зруйнування (XII ст.) правителі перебралися в Майяпан. Але й тольтекам довелося скоритися північним кочівникам ацтекам. У 1325 р. на острові посеред озера Тескоко завойовники заснували суворий Теночтітлан, на місці якого свого часу виникла сучасна столиця. Ацтеки за короткий час створили своєрідну імперію, зробили війну своїм культом і почали практикувати масові людські жертвоприношення.

До того як на території цієї держави з'явилися іспанці, населення Мексики становило від 4,5 млн до 25 млн чоловік (за різними оцінками). Індіанці належали до семисот племен, які розмовляли стома мовами та діалектами. У той час величезною територією правив сумнозвісний імператор Монтесума.

Занепад ацтекської цивілізації почався з 1511 р., коли біля півострова Юкатан загинув іспанський корабель. Врятуватися пощастило тільки одній людині — Херoніму де Агілару. Він довго жив серед ацтеків, добре вивчив їхню мову. А вісім років по тому саме де Агілар став перекладачем в експедиції Ернана Кортеса. Цілеспрямоване завоювання Мексики почалося в 1517 р., і країна на три століття стала колонією. Завойовники

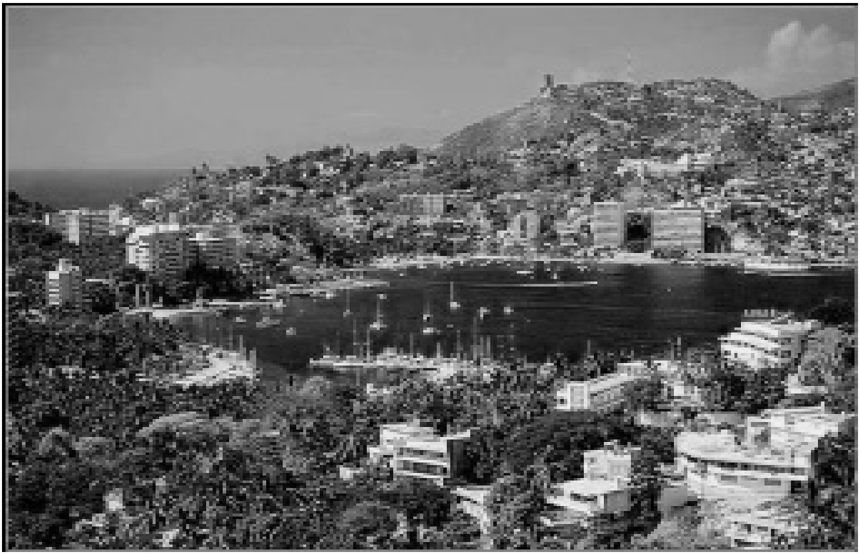
Одна з площ Мехіко

швидко винищили існуюче суспільство, так що в 1605 р. тут залишилося менше мільйона жителів. Кількість населення відновилася лише через двісті років! А от швидке зростання чисельності мексиканців почалося тільки після Другої світової війни. На долю Мексики випало багато потрясінь і навіть національна катастрофа. У 1847 р. у війні з США країна втратила майже

дві третини власної території, тобто ті землі, на яких розташовані нинішні південноамериканські штати Арізона, Каліфорнія, Колорадо, Невада, Нью-Мексико, Техас, Юта. Незалежність була проголошена в державі ще в 1810 р., але доводити своє право на неї і відбудовувати зруйновану економіку довелося впродовж десятиліть... З 1824 р. країна стала федеративною республікою — Мексиканськими Сполученими Штатами. Головою держави є президент, а законодавча влада належить Національному конгресу, що складається з палати депутатів і сенату. Країна пережила кілька криз; у 1982 р. лише завдяки позикам, що їх надали США та міжнародні фінансові організації, Мексика була врятована від банкрутства. На сьогодні економічне становище держави є досить стабільним.

Нині країна є найбільшою іспаномовною державою світу; більшість її населення становлять метиси (нащадки від шлюбів іспанців чи італійців з місцевим населенням). Крім того, тут мешкає невелика кількість італійців, іспанців, японців та китайців.

Чверть населення Мексики постійно проживає невеликими громадами (менше 2500 чоловік) і вважається сільським. Понад 100 тис. селищ узагалі налічують менше чотирьохсот осіб.

Місто Акапулько

Три чверті громадян є міськими жителями. Великих агломерацій у країні небагато. Це — Мехіко, Ґвадалахара (3,3 млн чоловік) та Монтеррей (3 млн жителів). Однак у них мешкає близько чверті всіх мексиканців.

До великих міст країни належать також Сьюдад-Хуарес (1 млн чол.), Тихуана (992 тис.), Сан-Луїс-Мехікалі (696 тис.), Куліакан (696 тис.), Акапулько (687 тис.), Чіуауа (628 тис.), Потосі (625 тис.), Сан-Луїс-Потосі (625 тис.), Агуаскальєнтес (582 тис.).

Більшість мексиканців (90%) є католиками. Три відсотки населення сповідують різні форми протестантизму, крім того, у країні діють іудаїстські та бахаїстські спілки.

Економіка країни нині залежить від видобутку нафти та інших корисних копалин (срібла, кадмію, марганцю, цинку, ртуті, міді, вольфраму, золота, урану, вугілля, молібдену тощо), вирощування сільськогосподарської продукції, цукрової тростини, кави, коноплі, розведення великої рогатої худоби. При цьому більшість малих сільських господарств досі користуються мотиками та плугами, в які запрягають буйволів. Зате телефон, телеграф, телебачення та радіо є майже в усіх, навіть дуже віддалених селищах. Отаке оригінальне поєднання середньовіччя та сучасності! Непоганий прибуток дають також риболовство та заготівля деревини. Крім того, Мексика виробляє широкий асортимент товарів легкої промисловості, автомобілів, має непогано розвинену обробну промисловість. Великі концерни США використовують країну як «інвестиційну експортну платформу»: їх приваблює дешева та досить кваліфікована робоча сила. Місцева влада підтримує цю політику, оскільки Штати надають можливість працевлаштування багатьом мексиканцям.

За видобутком срібла Мексика посідає перше місце в світі.

А тепер стосовно транспорту. Залізничні шляхи країни мають довжину 26,6 тис. км і перебувають під орудою однієї компанії — «Феррокаррилес насьоналес де Мехіко». Метрополітен у державі з’явився в 1969 р., і відтоді кількість і довжина підземних ліній постійно, хоч і не дуже швидкими темпами, зростає. Шосейні дороги Мексики є досить зручними і простяглися на 247 тис. км, охопивши різні куточки країни; з них мають твер-

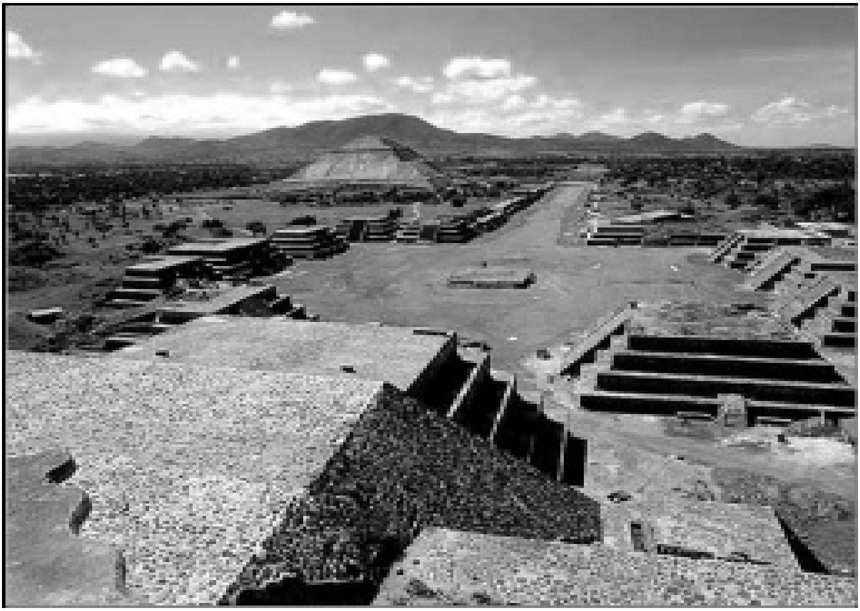

Церква Санта Марія де Окотлан у Тласкалі

де покриття тільки 48,5 тис. км. Дві місцеві авіакомпанії обслуговують велику кількість мексиканських, а також міжнародних рейсів. У Мексиці діють 30 внутрішніх та 32 міжнародних аеропорти. Торговельний флот країни складається з 649 кораблів. Великі порти розташовані в містах Веракрус, Акапулько, Тампіко, Коацакоалькос, Прогресо, Саліна-Крус, Масатлан, Мансанільйо, Ґуаймас, Енсенада, Ла-Пас та Санта-Росалія.

Хоч навчання в початковій школі є обов’язковим і безкоштовним, дев’ять відсотків підлітків від 6 до 17 років відвідувати уроки не можуть: фінансові можливості їхніх сімей не дають змоги купити навіть підручники. Ті, хто отримав атестат про середню освіту, можуть продовжити навчання в середніх спеціальних закладах, коледжах та в 51 університеті країни.

Мексиканська культура є поєднанням іспанських та індіанських традицій, на яку також помітно вплинули культурні надбання європейських країн та Сполучених Штатів. Культові та світські споруди колоніальних часів, створені в стилях бароко та ренесанс, прикрашені великими фресками, справляють

Залишки стародавнього міста Теотіуакана

неабияке враження. А яскравим зразком сучасної архітектури є Університетське містечко (1954), де розміщено Мексиканський національний автономний університет (заснований у 1953), — гармонійна будівля з бетону, скла, металу із настінними розписами та мозаїчними панно.

Мексика — це колиска багатьох величних давніх цивілізацій Нового Світу. Серед цікавих місць, що зможуть розкрити особливості місцевої історії та культури, — Національний музей історії в замку Чапультепек, Національний музей антропології, Національний музей природознавства, музей живопису та скульптури «Сан-Карлос». А колосів з Тули чи золотий календар майя ви не забудете ніколи! Що вже казати про піраміди Теотіуакана! Тутешні споруди храму Сонця (третя за розміром піраміда у світі), Місяця та Кетцалькоатля (Пернатого Змія), з яких видно Дорогу Мертвих, дають можливість відчути всю велич давньої неповторної цивілізації. Теотіуакан у період свого розквіту мав більше населення, ніж Рим періоду Цезарів та Лондон шекспірівських часів! За легендою, це місто збудували велетні для того, щоб перетворювати людей на богів. Розмір

сходинок величних будівель якось ненав'язливо примушує з цим погодитися. Фрески та барельєфи, що вкривають давні стіни, присвячені тільки битвам та жертвоприношенням — інших сюжетів ви тут не побачите. Викликає подив і розташування трьох величних споруд: вони точно орієнтовані на три зірки у Поясі Оріона і... три великі піраміди у Гізі.

Тепер варто вирушити в Чоулу. Саме там знаходиться зруйнована піраміда, яка була найбільшою у світі (Хеопс не йде ні в яке порівняння!). А ще ця споруда цікава тим, що всередині неї знаходяться ще дві, більш давні. Піраміда зовні облицьована гігантськими кам'яними різьбленими плитами. Її вершина прикрашена короною. Коли місцевими справами заправляв Кортес, він звелів засипати будівлю землею та глиною, а на зруйнованому вершечку збудувати церкву.

Якщо ви ще не втомилися дивуватися, подивіться на стели та барельєфи Монте-Альбан. На них знайдуться, наприклад, зображення доісторичного мастодонта (вони вимерли тут близько 40 000 років тому) та знаменитих «Дансантів» — танцюристів. Тут же ви побачите гігантські кам'яні голови, найбільша з яких важить понад 30 тонн. Це — згадка про ольмеків, які

Величний Храм Воїнів у Чичен-Іці

винайшли все, чим пізніше користувалися майя: ієрогліфічне письмо, цифру нуль, місячний та сонячний календарі. Запозичили майя у ольмеків і культ ягуара.

У колишній столиці держави майя Паленке з давніх часів залишилися башта з обсерваторією, храми, парові лазні. Тут же знаходиться всесвітньо-відома Піраміда написів. У 1952 р. в ній знайшли поховання правителя міста, «Великої людини Пакаля» (він жив у VII ст.). Тіло померлого, цілком покрите прикрасами з нефриту, зберігалося в саркофагу вагою 20 тонн, накритому різьбленою кришкою.

Бути в Мексиці й не приїхати до Чичен-Іци було б неприродно. Храм Воїнів, стадіон для гри в м’яча, Храм Ягуара, скульптура Чак Моол та ще багато тутешніх див вражають. Але найбільше враження справляє піраміда Кетцалькоатля. У дні рівнодення гігантська тінь Пернатого Змія сповзає по сходах униз. Через три години 22 хвилини дивовижне видовище зникає. Ще в Чичен-Іці є священний Колодязь жертв. Сюди протягом багатьох століть майя скидали жертвоприношення богам. Найчастіше це були полонені, з великою кількістю золотих прикрас. На початку минулого століття американський археолог Томпсон дістав із колодязя чи не єдиний золотий скарб в історії вивчення культури майя. За 20 років він підняв з глибини 30 000 предметів.

Якщо ви не втомилися від екзотики, тоді вирушаймо до міста-держави Ушмалю, щоб побачити Будинок голубів та Будинок черепах, навдивовижу гарний «Монастир» та піраміду Старої чаклунки. З містом пов’язана легенда про мудрого чарівника: на вимогу правителя він за одну ніч збудував величезний дім. Цей дім стоїть і донині і являє собою 30-метрову овальну піраміду, на вершечку якої знаходиться невеличкий павільйон. До нього з двох боків ведуть криті сходи.

Час уже прощатися з Мексикою... Але перед поверненням додому побувайте ще в плаваючих садах Шочимілко.

Нікараґуа — країна вулканів і озер

Хто знає, якою нині було б майбутнє країни Нікараґуа, якби її територією проліг канал, що з’єднав Атлантичний і Тихий океани. Адже спочатку виникла ідея побудувати його саме тут, проте Панамський канал знаходиться південніше. Якби цей

Нікараґуанський краєвид

канал перетнув терени Нікараґуа, називався б він точно не панамським. А уряду держави не довелося б ламати голову, як навернути інвесторів із великими гаманцями. І не було б Нікараґуа у списках слаборозвинених країн, і була б вона багатою і квітучою. Проте Нікараґуа така, яка є, — бідна, проста і красива, з природними вулканами та бурхливою історією, сповненою драматизму.

Найбільша країна Центральної Америки, Нікараґуа (площею 129 494 км^2), несе у своєму імені пам'ять про те, що вона лежить на давній індіанській землі, адже названо її на честь вождя місцевого племені Нікараґо. На цій території виникали різноманітні індіанські цивілізації. На жаль, часті землетруси не зберегли поселення давніх племен, деінде залишилися тільки руїни. Ці матеріальні спогади про давні часи доводиться шукати, ретельно відстежувати серед густих тропічних лісів. Одна з останніх археологічних знахідок у віддаленій провінції Нікараґуа (кам'яні ідоли, кераміка, а також численні вироби з нефриту) дає підстави стверджувати, що на цій землі мешкали інки.

Церква в Леоні

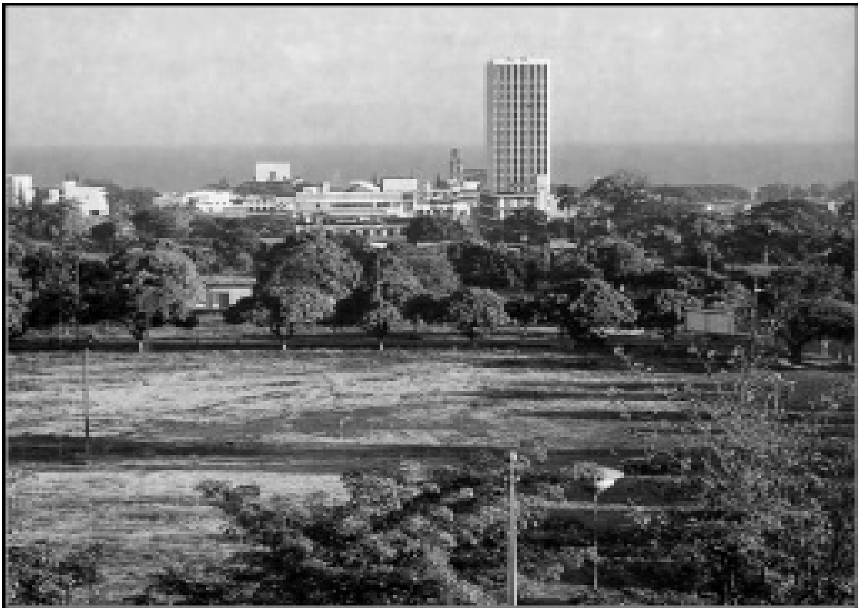
У 1502 р. до Нікараґуа дісталися кораблі Колумба. Згодом ця територія поповнила список іспанських колоній, вона входила до складу Панами, а потім до генерал-капітанства Ґватемала.

У 1821 р. Нікараґуа проголосила незалежність, і швидко опинилася у складі недовговічної Мексиканської імперії. А потім

На зорі колоніального періоду розпочалося суперництво між двома нікараґуанськими містами — Ґранадою та Леоном. Вони були збудовані іспанцями практично одночасно. Помірній, розважливій, інколи занадто обережній і традиційній Ґранаді протистояв більш «рухливий», відкритий для нових течій та палких умів Леон, що став інтелектуальним центром держави. Протистояння цих міст відчутне на політичній арені: Леон перебуває на боці лібералів, а Ґранада підтримує консерваторів.

країна ввійшла до федерації держав Центральної Америки. У 1838 р. це об'єднання розпалося, Нікараґуа стала самостійною державою, хоча потім неодноразово виступала за поновлення цього союзу. У 1841 р. Британія посилила свій вплив на Москітовий берег (він проходить північним сходом країни і продовжується на території Гондурасу) і оголосила протекторат над створеним там за її підтримки королівством Москіто. Хоча згодом справедливість було поновлено, проте ці події залишили неприємний відбиток у стосунках двох країн.

XIX століття минуло в очікуванні будівництва каналу, великі іноземні держави вже ділили сфери впливу, проте самі ж зробили вибір на користь Панами. Коли б цей канал проліг по території Нікараґуа, можливо, в її історії було б менше громадянських війн. Протистояння консерваторів і лібералів у республіці завжди було запеклим і нерідко виливалося в озброєну боротьбу. Ситуація особливо загострилась у другій половині XX століття, коли населення, виснажене диктаторським правлінням консервативного клану Сомосів (спочатку правив батько, потім старший син, потім менший), почало активно заявляти про свої права, вимагати відставки президента. Невдоволення вилилося 1974 р. у повстання, що було назване Сандіністською революцією в пам'ять про ліберального діяча Августо Сандіно, вбитого Сомосами. Сандіністський фронт національного визволення через кілька років скинув-таки диктатуру і розпочав реформи. Однак США, невдоволені приходом лібералів до влади, у 80-х роках почали надавати активну підтримку контрреволюційним силам, які завдяки цьому щодалі міцнішали. Війна і політичний хаос призвели до повного краху економіки, національна валюта (кордоба) стрімко полетіла вниз. До того ж у 1984 р. США розпочали жорстоку економічну блокаду Нікараґуа, уряд країни

Столиця страни — Манаґуа

оголосив надзвичайний стан. На початок 90-х років безробіття в державі сягнуло сімдесяти відсотків.

Лише наприкінці 90-х років у Нікараґуа намітився зріст економіки, вщухли політичні урагани (зате у 1998 р. налетів сильний природний ураган), почалися активні реформи і реанімація господарства. Нині Нікараґуа прагне створити на своїх теренах привабливий інвестиційний клімат. Вона є членом ООН, Організації американських держав, Всесвітньої торгової організації та інших союзів. Поки що Нікараґуа торгує майже виключно продукцією сільського господарства, адже саме на аграрний сектор, як і століття тому, спирається її економіка. Особливо багато на нікараґуанських землях кавових плантацій. Окрім цього країна експортує бавовну, цукор, цитрусові, а також м’ясопродукти та креветки. Для власного споживання вона вирощує різноманітні культури. Промисловість країни працює переважно на те, щоб усе це (тобто сільськогосподарську сировину) переробити. Корисні копалини (золото, срібло, цинк, залізна руда) не посідають значного місця в експорті. Нікараґуа залишається в когорті найбідніших американських країн, проте останнім часом держава значно розширила сфери

економічної діяльності. Нікараґуанці жили переважно за рахунок кави, а тепер прогрес очевидний.

Попри всі потрясіння (а окрім громадянських війн, тут часто трапляються землетруси), в Нікараґуа збереглися куточки дикої природи, яких так часто не вистачає стомленим цивілізацією людям. Там водяться ведмеді, пантери, оцелоти, ягуари, мавпи, фазани, папуги, змії та інші тварини. Національні парки цієї країни вважаються одними з найпривабливіших у Центральній Америці. Ланцюжки вулканів, великі озера, численні острівки, ділянки буйних тропічних джунглів — усе це Нікараґуа. Однак слід бути уважним: у країні високий рівень злочинності. Та й загроза землетрусів не полишає її. Гостям стане у пригоді знання іспанської мови (вона є державною), а інколи й карта, оскільки туристична інфраструктура тут розвинена слабко. Навіть пляжі на Карибському морі та узбережжі Тихого океану не використовуються на повну силу. Найцікавішими історичними об'єктами країни є колоніальні міста Леон та Ґранада, які зберегли майже все, що вклали в них свого часу іспанці. А найвідомішим природним об'єктом є ве-

Значну увагу країна приділяє розвитку медицини та охорони здоров'я, виділяючи на це понад 12 відсотків ВНП.

Нікараґуанські діти

Один із архіпелагів озера Нікараґуа ніби магнітом притягує до себе людей творчих і неординарних. Там знаходиться своєрідна «комуна митців», створена одним із місцевих поетів. Живуть вони як члени великої дружної сім'ї, проте такий стиль життя не кожен може прийняти й оцінити. Тож на островах доречними були б таблички: «Нетворчим людям вхід заборонений».

лике озеро Нікараґуа. Сюди залюбки приїздять і місцеві жителі, і туристи. Це озеро дало притулок багатьом островам і острівкам, об'єднаним в архіпелаги.

Озеро Нікараґуа знаходиться на заході країни, в оточенні вулканів. Цих грізних красенів багато на території країни, зосереджені вони в північно-західній її частині, і деякі з них перебувають у активному стані. Їхні круті схили становлять загрозу для альпіністів й екстремалів. Однак зовсім не обов'язково підкоряти вулкани, можна піднятися на безпечніші гори, адже більшу частину Нікараґуа займає нагір'я. Його найвища точка здіймається на 2438 м, тож початківцям є з чого вибирати. Схили гір укриті лісом, проте він не такий густий, як на заболоченому Москітовому березі. Англійці свого часу значно «проріділи» його, але первозданну красу джунглів тут ще можна побачити. У цей район країни вітри-пасати приносять багато вологи — до 6000 мм на рік (Нікараґуа лежить у зоні тропічного пасатного клімату). По мірі просування в глиб країни кількість злив рідшає, а сонце пече сильніше. Так, у столиці Манаґуа (понад 1,5 млн мешканців), що розташована на заході, річний рівень опадів становить «усього» 1100—1200 мм. А для деяких країн такі цифри вважаються значним показником.

На Москітовому березі в умовах «нездорового» клімату мешкають індіанці міскіто. Інше індіанське плем'я браво обжило деякі райони Нікараґуанського нагір'я. Загалом чистокровні індіанці становлять п'ять відсотків населення. А основна маса мешканців Нікараґуа — це метиси, в яких тече змішана індіанська і європейська кров. Вони живуть у більш зручних районах, у центрі країни та на Тихоокеанському узбережжі, рідною мовою вважають іспанську, сповідують католицизм. Всього ж

У столичному музеї Нікараґуа міститься цікава незвичайна експозиція — колекція слідів. Тут зібрані відбиті у вулканічних осадових породах сліди давніх людей і тварин.

у країні мешкає понад п'ять мільйонів чоловік. І всі вони з надією зустрічають сонце, вірять у краще, сподіваються, що на долю рідної Нікараґуа випало вже достатньо випробувань та потрясінь.

Панама — міст між двома Америками

Невеличка країна Панама здатна швидко перевтілюватися, змінювати обличчя. То вона гамірна і відкрита, а то — таємнича і стримана. Ось зона вільної торгівлі, надійні банки — і раптом — спокійно-неквапні індіанські провінції. Десь тут панували пірати і колоністи накопичували свої багатства. У Панамі можна годинами мандрувати заповідними стежками, милуючись буйними тропічними пейзажами, відпочивати на безлюдних пляжах. І навіть не згадувати про економічне серце країни — Панамський канал. А можна приїхати тільки заради нього або до банку у справах і навіть не помітити навколишньої краси.

Панама, розташована на вузенькому перешийку, з'єднує два материки — Північну та Південну Америку, та два океани — Атлантичний (через Карибське море) та Тихий. Її невелика площа (77 тис. км^2) вміщує дуже багато цікавого, колоритного.

Столиця країни — місто Панама

Бальбоа — так називаються місцеві гроші. Бальбоа — так звали іспанського дослідника, який перетнув Панамський перешийок і першим вийшов до Тихого океану, охрестивши його «Південним морем». Однак у Панамі зовсім не обов'язково мати при собі бальбоа, поряд у вільному обігу давно перебувають долари США.

Центром країни, без сумніву, є рукотворна протока, що дає великі прибутки. Проте Панамський канал існує трохи менше ста років (незначний термін для історії), а країна живе набагато довше. У доколумбову еру тут мешкали, самостійно вирішуючи свої проблеми, різні індіанські племена. Кілька тисячоліть тому вони перейшли від збирання дарів природи до культурного сільського господарства — почали вирощувати кукурудзу. Цей злак, до речі, прийшов до нас саме з Нового Світу. Відкриття Панами здійснив у 1501 р. іспанський конкістадор Родріго де Бастідас, незабаром сюди навідався і Колумб. Через десять років почалася колонізація цих земель. У 1519 р. з'явилося місто Панама. Це сьогодні воно відоме як великий міжнародний порт з майже півмільйонним населенням, де багато офісів, хмарочосів, модних ресторанів та нічних клубів, а тоді про канал навіть не мріяли, проте все одно це місто посіло міцні позиції серед торговельних центрів. У колонії кипіла торгівля, на плантаціях працювали привезені з Чорного континенту раби, через її території вивозили золото й срібло — місцеве і «транзитом». Пірати теж не дрімали, споглядаючи багатство колонії і великі «золоті» потоки. Знаменитий англійський пірат Генрі Морган свого часу «відмітився» у місті Панама, зруйнувавши й пограбувавши його.

Як іспанська колонія Панама входила до генерал-капітанства Ґватемала, потім до Нової Ґранади (нинішня Колумбія). У 1821 р. мешканці Панами вирішили скинути іспанські пута і, повставши, ціною важких зусиль таки домоглися незалежності. Потім Панама об'єдналася з Колумбією, однак політика колумбійської влади викликала невдоволення у панамського населення. З XIX століття значно посилився інтерес США до цього стратегічно важливого перешийка. Зароджувалася ідея каналу, проте колумбійський уряд довго не давав згоди. США підставили плече панамським мешканцям і в 1903 р. допомогли їм здобути незалежність від Колумбії. Вони

Панамський канал щодня пропускає через свої води багато кораблів. Це дуже захопливе видовище. Причому тут немає ніякого хаосу, все працює дуже злагоджено. До обіду кораблі рухаються на Атлантику, після обіду — в бік Тихого океану.

мріяли про свій зиск — занадто великою була спокуса контролювати майбутній канал, справжню водну золоту жилу, і вони здобули всі права на його будівництво і експлуатацію. У 1914 р. відбулося відкриття проекту століття — люди з'єднали Атлантику з Тихим океаном, перевершивши природу. Столиця країни Панама стала портом і швидко набрала обертів. Відтоді головною внутрішньою проблемою, причиною всіх політичних дискусій в країні став цей канал. Мінялися уряди, змінювалося ставлення до проблеми, переглядалися стосунки з США. До 1936 р. Панама була фактично під протекторатом Штатів, договори неодноразово переписувалися, однак сам канал залишався в руках американців. До 1978 р. зона каналу була окупована ними. Нова угода значно розширила права панамців на канал, проте від американської присутності остаточно не позбавила. У 1989 р. Штати, обурені панамським «свавіллям» (переміг небажаний для них президент), ввели до країни війська, що призвело до людських втрат і розрухи.

Панамський канал

Тільки у 2000 р. канал остаточно перейшов до рук Панами, і США передали всі права на нього. В останні роки політична ситуація в країні характеризується стабільністю, а економічна — постійним зростанням та поліпшенням добробуту майже тримільйонного населення.

Панамський канал виправдав сподівання. Він зміцнив економіку країни і дав роботу багатьом панамцям. Нині більшість міського населення зайнята обслуговуванням каналу або комерцією, що пов'язана з ним. Панама є значним фінансовим центром, куди приїздить багато бізнесменів, які зрозуміли, що гроші в банках цієї країни тримати вигідно.

Торгівля має велике значення для країни, тут побудовано великі торгові центри. Місто Колон у 80-х роках стало одним із значних центрів вільної торгівлі, і нині виступає майже нарівні з Гонконґом. У цій вільній зоні працює кілька сот закордонних фірм. Звичайно ж, Панама входить до Всесвітньої торгової організації, ООН, Організації американських держав та ін. Для ще більшого розширення бізнесу в країні введено, нарівні з іспанською, другу державну мову — англійську.

Сільські жителі Панами, які звикли працювати на землі, як і століття тому, вирощують кукурудзу, бобові, фрукти, а також рис. Основною експортною культурою є банани, які тут дуже добре ростуть. Друге місце в експорті належить креветкам. Експортують також цукрову тростину, каву, какао, рибні консерви. Із корисних копалин на перешийку є нафта, золото, срібло, проте прибутки від них скромніші за ті, що дає країні «золотий» канал. Із промислових галузей найбільш розвинені нафтопереробна, харчова, хімічна, легка.

Панама має багаті запаси деревини, проте витрачає їх економно. Помірно ведеться заготівля цінного червоного дерева та кедру. Справді, якщо є інші джерела прибутку, навіщо псувати природу? Майже три чверті країни вкриті лісами з багатою флорою та фауною. Причому чверть усіх земель відведена під заповідники та національні парки.

Панама пропонує мандрівникам різні ландшафти на будь-який смак. Майже половина її території вкрита горами, які знаходяться в центральній частині, а узбіччя перешийку низинне. Найвища точка країни — вулкан Бару (3457 м), на який заповзятливі туристичні компанії організовують екскурсії. Схили

Славнозвісні панамські шляпи

гір вкриті лісами, а на сході країни відважних мандрівників чекають справжні джунглі.

Вражають і узбережні пейзажі. Протягом одного дня можна викупатися в Карибському морі і помилуватися хвилями Тихого океану. Чи тому, що туристів у Панамі не надто багато (хоча цей напрямок в економіці країна активно розвиває), чи пляжі тут довжелезні, але завжди можна знайти безлюдне місце і від усього відпочити. Проте насправді довго вилежуватися на пляжі не доведеться, адже слід подивитися і на колоніальні будівлі в столиці та інших містах, і відвідати заповідники, де живе багато звірів та птахів — лінивці і броненосці, папуги, мавпи, ягуари, а також майже цілий рік квітнуть дикі орхідеї. Всім їм так добре в теплому тропічному кліматі.

У Панамі можна легко потрапити в гості до індіанських племен. Їх залишилося небагато — всього лише сім відсотків населення (більшість мешканців — метиси та мулати). Індіанці зберегли спадок предків: розмовляють своїми мовами, лише номінально визнають панівну релігію католицизм, займаються ремеслами, добре знаються на цілющих травах, проте не кожен згадає ім’я нинішнього президента республіки. На весь

Один із найцікавіших панамських заповідників розташований у кратері згаслого вулкана, який замовк понад мільйон років тому. Цей кратер є одним із найбільших на планеті, а його природний світ практично не має аналогів. Відвідувачі можуть побачити навіть таку дивовижу, як золоті жаби, що є символом країни, а також чудернацькі дерева з квадратною кроною та інші природні дива.

світ відома індіанська провінція Сан-Блас, де жінки місцевого племені обов'язково носять у носі золоті кільця. І це вважається вершиною краси.

У культурі Панами все сплелося: яскраві латиноамериканські карнавали, індіанські прикраси, плетені корзини, світломузика дискотек. Її культура — це неповторний сплав звичок і традицій давніх жителів, іспанських колонізаторів, африканців, які працювали на плантаціях, французів, американців і навіть... китайців (усі вони брали участь у будівництві каналу). Дивна суміш, скаже хтось, а ми додамо: цікава, екзотична!

Сальвадор — латиноамериканський «рятівник»

Ця маленька країна гордо називає себе «рятівник» — саме так перекладається її іспанська назва Сальвадор. Проте природа ніби глузує з такої самовпевненості, знову й знову насилаючи на неї люті урагани, сильні землетруси, виверження вулканів. І жоден рятівник не може врятувати від них, як не може заспокоїти сальвадорські політичні урагани — за 150 років незалежності тут сталося більше ста двадцяти державних переворотів, і нині країна переживає період важкого відновлення після останньої громадянської війни. Так, цей куточок світу не для тих, хто шукає спокою й тиші.

Сальвадору, найменшій країні з розташованих у Центральній Америці, дісталася площа всього в 21,4 тис. км^2. Ця територія являє собою вулканічне нагір'я, що на півдні переходить в узбережну рівнину, яка зустрічається з водами Тихого океану. Вулканів Сальвадор має приблизно два десятки. Хоч більшість із них є згаслими, решти, проте, вистачає, щоб мешканці країни на власному досвіді переконалися, що таке вулкан у дії.

Коло підніжжя багатьох вулканів лежать красиві озера, хоча й не дуже великі. Таємниче озеро Гіха, як вважають місцеві жителі та деякі дослідники, ховає під своїми водами давнє міс-

Сальвадорський краєвид

то. Проте це лише здогадки, а Сальвадор на своїй території має й цілком реальні залишки старих індіанських будівель, що нагадують про величну цивілізацію майя. Відомо, що в X—XI століттях імперія майя, куди входили і нинішні сальвадорські землі, була могутнім утворенням, а через кілька століть по тому на цій території панували ацтеки. Найбільш переконливо про велич імперії майя розповідають руїни Тацумаль — давнього поселення з відомими пірамідами з піщанику. Є в Сальвадорі й інші, менші пам'ятки цієї цивілізації. Проте, як стверджують невтомні дослідники-ентузіасти, це лише крапля в морі, і на території країни можна розкопати ще багато чого цікавого.

Діючий вулкан Ісалько, хоч і не є найвищим у Сальвадорі (таким є Санта-Ана), відомий далеко за межами країни. Причина цього — його кратер, який, здається ніколи не заспокоюється. За його активність Ісалько й назвали «вулканом-маяком», адже вогники на вершині помітні навіть удень за багато кілометрів. Вони з давніх пір були орієнтиром для моряків-бувальців, які борознили Тихий океан.

Усю своєрідність індіанського міста Кускатлан побачили іспанські завойовники в 1524 р. До наших днів ця столиця, на

Центральна частина Сан-Сальвадора

жаль, не збереглася, бо іноземці швидко заснували там місто Сан-Сальвадор (нині тут мешкає 1,5 млн людей). Згодом його перенесли на певну відстань, воно дало назву країні й стало її столицею. А про Кускатлан залишилися тільки спогади. З 1560 р. сальвадорські землі входили до іспанського генерал-капітанства Ґватемала. У 1821 р. ціною війни та багатьох життів Сальвадор домігся незалежності від Іспанії. Через два роки він об'єднався з іншими країнами Центральної Америки у федерацію, яка розпалася в 1839 р. Причиною цьому були міжусобні сутички. Після розвалу федерації сутички ці лише загострилися, і Сальвадор довго не міг налагодити мирні стосунки з незалежними сусідами — Ґватемалою, Гондурасом та Нікараґуа. Крім того, XIX—XX століття були позначені численними державними переворотами, у другій половині XX століття в Сальвадорі декілька разів встановлювався воєнний режим. Наприкінці 70-х років розпочалася громадянська війна, що була спричинена економічною прірвою між купкою багатих та цілою «армією» бідняків, які згуртувалися в партизанські загони, щоб боротися проти існуючого уряду. Під час цієї громадянської війни загинуло щонайменше 75 тис. чоловік. Лише в 1992 р.

З початку ХХ століття в Сальвадорі сформувалася правляча верхівка олігархів. Ці сімейні клани землевласників тримали у своїх руках всю економіку й пишалися великими прибутками. Спочатку вони займалися виключно кавою, а потім кавові магнати почали розширювати зони впливу: контролювати промисловість, банківську справу та інші сфери діяльності. І нині, після підписання мирного договору, який сприяв зростанню економіки в країні, їх вплив залишається дуже великим.

було підписано мирну угоду, що припинила бої і привела до деяких політичних реформ. «Мирова» була підписана не без активної допомоги ООН та Організації американських держав, членом яких є Сальвадор. Від війни дуже постраждала економіка країни. Великої шкоди завдали й сильний ураган (у 1998 р.) та не менш сильний землетрус (2001 р.).

За своїм політичним устроєм Сальвадор — республіка на чолі з президентом. Вищу законодавчу владу має Конституційна асамблея (однопалатний парламент).

Сальвадор намагається підняти свою економіку. Її підґрунтям, як і раніше, є кавові плантації. Для ведення сільського господарства тут цілком придатні умови — є родючі ґрунти і теплий (тропічний пасатний) клімат із значними опадами. Щоправда, опади концентруються переважно в сезон дощів, що триває з травня до жовтня, коли не минає дня без зливи. Кава дає левову частку експортних надходжень. Експортує країна і цукрову тростину, бавовник, а також вироби промисловості (тканини, папір, хімікати) та креветки. Основними культурами, що їх мешканці країни вирощують для власних потреб, є кукурудза, рис, бобові, тропічні фрукти; на ранчо розводять худобу. У зв’язку з сільськогосподарською спрямованістю економіки гостро стоїть проблема сезонного безробіття. Часто основним прибутком сальвадорської сім’ї є гроші, що пересилає родич, який виїхав на заробітки в іншу країну. Тільки в США працює понад мільйон сальвадорців. Причому американські долари, що їх вони пераховують рідним, можна й не обмінювати на місцеві гроші (колон), бо з 2001 р. їх офіційно було введено у вільний обіг нарівні з сальвадорською валютою.

Характерною рисою Сальвадору є те, що тут майже відсутні незаселені площі (за винятком хіба що кратерів вулканів та невеликих національних парків). Уся країна схожа на один густона-

У національних парках Сальвадору зберігся так званий «хмарний ліс», куди майже не потрапляють промені сонця, у цій країні можна побачити унікальні бальзамові дерева. В парках охороняються також рідкісні мавпи-павуки, мурахоїди, пуми, смугасті сови. На території країни, якщо пощастить, можна побачити й колібрі (найменшу пташку у світі), ігуану, каймана, броненосця, дикобраза та інших тварин.

селений пункт. У Сальвадорі мешкає 6,2 млн чоловік, і густота населення є дуже високою — 296 чол./км. Основу місцевого населення становлять метиси — красиві нащадки від змішаних шлюбів індіанців з білошкірими (в основному — іспанцями). Вони мають більше європейських звичок, ніж індіанських: розмовляють іспанською мовою, яка є державною, сповідують католицизм, відзначають традиційні європейські свята. Індіанці становлять лише два відсотки сальвадорців, і тільки частина з них зберігає традиційний спосіб життя.

Багато населених пунктів Сальвадору розташовані на пологих схилах гір. Колись там було суцільне море лісів. Нині великі площі «зелених легенів» знищені, та й тваринний світ дуже постраждав від діяльності людини.

Маленький Сальвадор перебуває в постійній боротьбі зі стихіями та амбіціями верхівки, з економічними кризами та сусідами. Проте, попри всі політичні та природні катаклізми, жителі Сальвадору вміють влаштовувати яскраві свята і фестивалі, доводячи, що вони гідні звання гарячих латиноамериканців.

Сент-Вінсент і Ґренадини — місце, де відпочивають аристократи

Ця країна Карибського басейну майже не рекламує себе. Її ім’я відоме далеко не всім. Як далеко не всім по кишені поринути в її ідилічний затишок, знайти бажане усамітнення та спокій на одному з мальовничих островів. Тут полюбляють відпочивати знаменитості і всі ті, хто може зняти або й купити цілий острів, де не буде нічних клубів та магазинів. На маленьких «острівцях щастя» є спокуса відкласти телефон і забути про нього, закинути діловий костюм та вечірню сукню. Ці вишукані острови слугують обраним, справжнім аристократам, які можуть гідно оцінити свій спокій і гідно оплатити його.

Втім, аристократи полюбляють тільки Ґренадини, а на Сент-Вінсенті можуть відпочити і «прості смертні».

Невеличка держава Сент-Вінсент і Ґренадини лежить на Малих Антильських островах. Острів Сент-Вінсент є «серцем» країни. За ним шлейфом тягнеться ланцюжок малих, маленьких і малесеньких островів архіпелагу Ґренадини. Із Сент-Вінсентом в одну країну поєднані понад три десятки острівців, що лежать у північній частині цього архіпелагу. Кожний острів Ґренадин — це перлина в красивому та дорогому намисті відпочинку. Назви всіх острівців не перелічити, але можна сказати, що їх об'єднує краса природи й сила ненав'язливого першокласного сервісу. Всі ці маленькі шматочки суходолу — лише невеличка частина площі країни (389,3 км^2), з якої найбільший острів Сент-Вінсент займає 344 км^2.

Пагорбкуватий рельєф є характерною рисою острова Сент-Вінсент. Вище за всіх здіймається діючий вулкан Суфрієр (1234 м). Останній раз він вибухнув у 1979 р. і незабаром може знову виплюнути гарячу лаву. Ця вогняна гора — найвища точка країни. Вулкан є окрасою скелястих пейзажів сходу, що поступаються на заході спокійній замріяності пологих пляжів.

Узбережжя Сент-Вінсенту

Поселення на Ґренадинах

Численні річки, струмочки та водоспади нікого не залишать байдужим. Колоритними є і ділянки справжніх джунглів, цікавими — колоніальні собори та інші будівлі. Тропічний пасатний клімат зустріне майже постійною температурою у +27° С. Одна неприємність: як і на інші Карибські острови, сюди досить часто навідуються сильні урагани, і з червня до жовтня триває дощовий сезон.

У деяких місцях (це переважно стосується Сент-Вінсенту) трапляються ділянки чорних пляжів, що їх забарвив вулканічний попіл. Однак і інших пляжів та затишних місць у країні не бракує, тим паче що Ґренадини саме на цьому і заробляють гроші. На Сент-Вінсенті життя вирує не тільки на пляжах і не тільки навколо (і задля) туристів. Це передусім економічний та адміністративний центр країни зі столицею Кінґстауном (близько 20 тис. мешканців), непода-

Сент-Вінсент і Ґренадини — притулок численних видів пернатих. Причому є серед них і такі, яких в інших місцях не зустріти. Ці острови чимось притягують рідкісних птахів, орнітологічні заказники є гордістю місцевих вчених і предметом заздрості їхніх колег із інших країн. Тут живе яскравий рідкісний папуга амазон сент-вінсентський, вимираючий підвид дрозда і багато інших птахів.

Серед Ґренадин є й приватні острови. Господарі використовують їх як дачу або заробляють на них гроші. Культ спокою тут є майже священним. Так, на деяких островах навіть для виклику прислуги телефонів не передбачено (нащо псувати таку дорогу тишу?), а використовується система сповіщення за допомогою прапорів. Наприклад, піднятий над будинком червоний прапор означає «не турбувати», жовтий — «потрібен обслуговуючий персонал» тощо.

лік від якої розташований великий міжнародний аеропорт. На Сент-Вінсенті розвинене й сільське господарство. Слід наголосити, що ця острівна країна відома як найбільший виробник маранти, типової місцевої рослини, з якої отримують крохмальне борошно аррорут. Його вже багато років успішно використовують у кондитерському виробництві. Окрім маранти, із Сент-Вінсенту і Ґренадин експортують банани, продукти кокосової пальми та цукрову тростину. Тут вирощують тютюн, шоколадні та кавові дерева, кукурудзу, овочі. Риболовство і тваринництво задовольняють внутрішні потреби. Промисловості країни не належить провідне місце в економіці. Досить багато тут переробних підприємств (виробляють аррорут, бавовну, пальмове волокно), текстильних фабрик та цементних заводів. Є й обов'язкові для Карибів заводики з виготовлення рому. Однак найбільш розвинена сфера обслуговування. Більшість остров'ян займається саме цією прибутковою справою. Якщо на головному острові, красивому, але не надто спокійному, раді всім туристам, то маленькі острови-перлини чекають на багатих та знаменитих, з яхтами та солідними кредитними картками. Або з готівкою (місцеві гроші — східнокарибський долар, проте і від американських його різновидів тут скоріше за все не відмовляться).

Туристи на цих островах намагаються забути про всі проблеми і повністю віддатися відпочинку, а місцеві жителі виїжджають за кордон у пошуках кращої долі. Всього на островах мешкає понад сто тисяч людей, і переважно це нащадки африканських невільників, що їх завезли європейці. Ці горді люди не тримають зла на європейців, проте поводяться з ними досить стримано. Адже свого часу вихідці зі Старого Світу принесли на ці землі багато страждань. Острів Сент-Вінсент був відкритий Колумбом у день Святого Вінсента (28 січня) 1498 р. Індіанці кариби, які населяли ці території, ні про якого Вінсента

Столиця Кінґстаун — гарне місто з багатою історією та цікавою архітектурою. Будували його англійці. Місцеві будинки зберегли риси колоніальних часів і запрошують на традиційний британський чай о п'ятій. Але про те, що це все-таки не англійське місто, відразу ж нагадають обурені папуги на гілках екзотичних дерев.

не чули і чути не хотіли, як не хотіли й бачити «блідолицих» на своїх землях. Але два століття протистояння виснажили аборигенів і значно зменшили їхню кількість. А потім було ще два століття (XVII—XVIII) боротьби, цього разу між Британією та Францією. У ті часи було завезено багато рабів, вони працювали на плантаціях цукрової тростини, індиго, тютюну. Версальська угода 1783 р. «віддала» Сент-Вінсент у розпорядження Туманного Альбіону. Англійці активно експлуатували його родючі землі, а маленькі Ґренадини залишалися якось осторонь економіки. У 1958—1962 рр. майбутня країна входила до складу Вест-Індської федерації. У 1969 р. Сент-Вінсент і Ґренадини отримали статус асоційованої з Британією держави з правом внутрішнього самоврядування, а через десять років стали незалежною державою. За формою правління вона є конституційною монархією. Глава держави — королева Великої Британії, представлена тут генерал-губернатором. Законодавча влада належить однопалатному парламенту.

Нині Сент-Вінсент і Ґренадини входять до Британської Співдружності. Їхні мешканці говорять англійською мовою і сповідують християнство. Країна є також членом ООН, Організації американських держав, Карибської спільноти та Організації східнокарибських держав. Проте тут чекають на відвідувачів не тільки з найближчих американських країн, а й з усього світу. Хоч би звідки був турист, на цих островах йому будуть раді. Особливо якщо він заможний і хоче відпочити, як аристократ.

Сент-Кітс і Невіс — найменша країна в Західній півкулі

Ці карибські острови часто називають сонними через притаманний їм спокійний і розмірений ритм життя. Цивілізація позначилася на них в обсязі, необхідному і достатньому для туристів. Заради бажаних гостей тут побудовано сучасні готелі, працюють бари й запальні дискотеки. Однак місцеві жителі від

цього далекі: вони мешкають у простеньких будинках, ходять неасфальтованими шляхами своїх селищ, носять поклажу на голові і, здається, байдужі до технічних новинок. Та й природа на островах Сент-Кітс і Невіс зберегла свою красу: на гостроверхих горах розмістилися тропічні джунглі, милують око долини, луки, ліси з яскравими квітами на деревах, гомінкими птахами та спритними мавпами. І, звичайно, ваблять коралові рифи та багатий підводний світ.

Щоправда, море і пляжі на островах подекуди можуть неприємно вразити: пісок темно-сірий, ніби брудний, та й вода каламутна. Але це збентежить тільки того, хто не знає, що цей «бруд» насправді є вулканічним попелом. Саме вулканам місцеві жителі зобов'язані родючими землями (попіл добре їх підживлює) і навіть існуванням цієї землі. Адже обидва острови — і Сент-Кітс, і Невіс — мають вулканічне походження. Найвища точка країни, згаслий вулкан Ліамуїга (раніше Мізері, 1156 м), вкритий лісами, здіймається над островом Сент-Кітс (повна назва Сент-Кристофер). Саме його можна назвати старшим братом у парі Сент-Кітс і Невіс, адже на його теренах мешкає близько 80% населення країни (а всього на островах проживає 39 тис. чол.). Тут знаходиться й столиця держави, Бастер, де проживає близько 20 тис. людей. Зрештою, цей острів більший, його територія становить 168 км^2. «Молодший брат» Невіс теж має свій згаслий вулкан і тропічну зелень, а його площа дорівнює 93 км^2. Розділяє «братів» трикілометрова протока. Отже, за довгою офіційною назвою «Федерація Сент-Кристофер і Невіс» ховається крихітна країна, що є найменшою не тільки серед сусідок по архіпелагу Малі Антильські острови, а й серед усіх країн Західної півкулі.

Багато років тому на островах Сент-Кітс і Невіс мешкали індіанці кариби. Тепер «червоношкірих» серед населення країни не те що мало — немає взагалі. Нагадує про них лише так зване Криваве місце на острові Сент-Кітс, де загинула остання купка волелюбних аборигенів, котрі ніяк не хотіли віддавати свої землі й себе самих європейцям. Хоча Колумб відкрив ці острови в 1493 р., активно колонізувати їхні землі вихідці зі Старого Світу почали тільки наприкінці XVII століття. В цей час англійці заснували на острові Сент-Кітс першу у Вест-Індії неіспанську колонію. Знищивши непокірне місцеве населен-

Назву Сент-Кітс дали острову англійці, трансформувавши Колумбову назву. Мореплавець охрестив цей шматок землі «Сан-Кристобаль» (святий Кристофер). Англійською це звучить як «Сент-Кристофер», і британці скоротили назву до Сент-Кітс. Вершина острова завжди оповита хмарами, що здалеку схожі на сніг. Свого часу Колумбова команда або вирішила, що це сніг, або порівняла хмари з ним, назвавши і гору, і острів «las nieves», що в перекладі з іспанської значить «сніги».

ня, «блідолиці» завезли рабів із Африки. З англійцями за вкриті попелом острівні землі, де добре росла прибуткова цукрова тростина, змагалися французи. Якщо острів Невіс майже постійно перебував під британським контролем, то острів Сент-Кітс неодноразово переходив із рук у руки. Нарешті, в 1783 р. за Версальською угодою Франція поступилася цими землями британській короні. З 1871 р. Сент-Кітс і Невіс (до яких адміністративно нова влада додала ще й острів Ангілья) входили до англійської колонії Підвітряні острови, а з 1958 р. — до Вест-Індської федерації. Статус асоційованої з Великою Британією держави Сент-Кітс і Невіс отримали в 1967 р. Тоді це все ще було об’єднання з трьох островів, а в 1980 р. Ангілья вийшла з нього. Через три роки Сент-Кітс і Невіс стали незалежною державою у складі Британської Співдружності. Країну і нині очолює британська королева, яку представляє генерал-губернатор. Окрім цієї Співдружності, Сент-Кітс і Невіс входять до ООН, Організації американських держав, Організації східнокарибських держав та інших об’єднань.

Як і всі країни Карибського моря, Сент-Кітс і Невіс не мають підстав нарікати на природу. Вона подбала про туристичні можливості. Море, джунглі і пісок — цей туристичний набір дарує гарний відпочинок. Причому попіл далеко не скрізь «псує» вигляд пляжів. Так, на острові Сент-Кітс із боку Карибського моря він підфарбовує пісок, а на Атлантичному узбережжі — чисті білі пляжі. Відвідувачі островів можуть сховатися під пальмами від життєвих проблем, відпочити від галасу цивілізації. І тут зазвичай немає натовпів туристів, можна побути наодинці з собою та незайманою природою. Відпочинок на цих островах, кажуть гості країни, більш спокійний, менш насичений подіями та екскурсіями, ніж на «розкручених» Карибах, проте по-своєму привабливий. Тим паче, що з сервісом тут усе гаразд, мешканці говорять англійською мовою (вона є державною), а в туристичних місцях

Типовий острівний краєвид

охоче приймають долари США, хоча грошовою одиницею країни є східнокарибський долар.

Туризм і банківська справа дають країні найбільше прибутків. Цукрова промисловість, що раніше була стрижнем економіки, тепер дуже відстала від лідерів. Експорт цукру в останні десятиліття суттєво знизився. Про колишню солодку імперію нагадують руїни плантаторських особняків та старі кремезні млини. Заклики відродити цукрову промисловість під час передвиборних кампаній лунають з усіх боків. Звучить це цілком реально, адже цукрову тростину все ще вирощують і не забули, як переробляти.

Цю країну можна назвати Африкою в мініатюрі. Більшість населення — нащадки африканських невільників — хоча і стала християнами, зберігає традиції предків (можливо, підсвідомо). Остров'яни носять яскравий одяг, їхні селища нагадують африканські. Африканський колорит доповнює розповсюджене на островах хлібне дерево, батьківщина якого — Чорний континент.

Проте поки що заклики залишаються тільки словами. Окрім цукрової тростини, на островах культивують бавовник, кокосові пальми, кавові дерева, вирощують деякі зернові. Під теплим сонцем добре ростуть практично всі тропічні фрукти. На островах клімат тропічний, температура майже весь рік близько +27° С, а опадів випадає від 700 до 1400 мм.

Окрім цукру, Сент-Кітс і Невіс експортує бавовну та різноманітні фрукти. Із промислових підприємств найбільш поширені переробні та харчові. Останнім часом країна наполегливо освоює виробництво електроніки та електроапаратури. Однак туристи, мандруючи її просторами, поринаючи в безмежне море тропічної екзотики, навряд чи здогадуються про це. Вони згадуватимуть Сент-Кітс і Невіс як сонні острови, характеризуючи їх так без найменшого негативного забарвлення, навпаки — з ніжністю. Адже ця країна — затишний, приємний куточок, один із небагатьох у наш час спокійний і далекий від суєти.

Сент-Люсія — острів чужоземної святої

Як інколи все хитро і несподівано сплітається в житті: свята Люсія, яка померла за християнську віру, була італійкою, а найбільше її шанують у Скандинавії, острівна країна, що названа на її честь, знаходиться у Вест-Індії, а живуть там нащадки африканців. Появою свого імені на карті Нового Світу свята Люсія зобов’язана Христофорові Колумбу або випадку, що привів великого мореплавця до берегів цього острова саме 13 грудня, в її «законний» день.

То був 1502 рік. Індіанські племена (спочатку тут мешкали араваки, а потім їх витіснили кариби) почувалися господарями на цих землях вже не одне століття, жили за своїми законами і вірили в своїх богів і гадки не мали про існування «блідолицих» із їхніми релігійними уподобаннями. Свята Люсія була для індіанців незнайомою святою, представницею чужого світу, як і ті, хто зійшов із кораблів з її іменем на вустах. Аборигени дали достойну відсіч незваним гостям. Тож розпочати колонізацію острова було дуже важко. Європейці боролися не тільки з карибами, а й між собою: дуже привабливою видавалась їм велика зручна бухта цього острова, що обіцяла стати неперевершеною гаванню. Нині це гавань головного порту

На узбережжі острова Сент-Люсія

країни, міста Кастрі, що одночасно є столицею. Місто було засновано в 1650 р. Нині тут живе близько 60 тис. мешканців.

За цей острів протягом трьох століть змагалися вічні суперники — Англія і Франція. Тривало це протистояння, доки Паризький договір (1814 р.) не закріпив острів Сент-Люсія за Британією. В цей час на острові вже працювало багато темношкірих рабів, яких розлучили з рідною африканською землею. Вони гнули спини переважно на плантаціях цукрової тростини. Скасування рабства у 1834 р. не надто полегшило становище колишніх невільників, які, не маючи землі, продовжували тяжко працювати, отримуючи за роботу мізерну грошову винагороду. Колонія тривалий час намагалася позбутися англійської влади і пройшла довгий шлях до самостійності. У 1838—1958 рр. Сент-Люсія входила до англійської колонії Підвітряних островів, з

На цьому острові скандинави, запеклі шанувальники святої Люсії, не зможуть відзначити її свято, повністю дотримуючись традицій. Адже в них у цей зимовий день зазвичай відбувається хода засніженими вулицями на честь святої. На острові ж Святої Люсії через зрозумілі причини (тропічний клімат) засніжені вулиці забезпечити вкрай важко.

Діамантовий водоспад

1958 до 1962 р. була у складі Вест-Індської федерації. У 1967 р. Сент-Люсію було визнано асоційованою з Великою Британією державою і дозволено їй самостійно вирішувати внутрішні справи. А в 1979 р. острівна країна здобула бажану незалежність. І з'ясувалося, що ім'я заморської святої прижилося тут, тож назву країни не змінили, як часто бувало в інших колоніях, що тільки-но стали самостійними. Але довго радіти не довелося, адже острів охопила політична криза, не менш згубна для країни, ніж тропічний ураган (час від часу він неминуче навідується сюди). На початку 80-х років посилилися виступи тих, хто були невдоволені діяльністю уряду, страйки стали частиною життя країни. Щоправда, через кілька років новий уряд зміг стабілізувати економіку, забезпечити зростання виробництва. А в другій половині 90-х років минулого століття в Сент-Люсії знову виникли проблеми через посилення конкуренції на ринку тропічної продукції.

Нові обрії життя відкрив острову туристичний сектор, що активно розвивався. Це не дивно, адже тут є всі умови для відпочинку втомленого джентльмена. Однак тепер європеєць, ступаючи на острів нібито близької йому святої, є тут лише

Гора Пітон

гостем, від якого чекають поповнення державної казни. Але й від англійців на цьому острові дещо залишилося: це і державна мова, і християнство (його сповідує більшість населення, а всього тут мешкає 162,2 тис. чол.), і старі собори, і британська королева, котра формально очолює острів (її представляє генерал-губернатор, якого призначають із місцевих жителів).

Природа Сент-Люсії дарує гостям традиційні колоритні «карибські картинки»: тропічні ліси на схилах гір, екзотичні рослини й птахи, водоспади, струмочки, мовчазні колоніальні собори... І, звичайно, довжелезні пляжі з теплим піском, що їх пестять теплі хвилі Карибського моря (на заході) й Атлантичного океану (на сході). Країну перетинають невисокі гори (їх і горами назвати важко) з найвищою точкою Жимі (950 м). Вулкани Сент-Люсії (а острів має вулканічне походження) безпечні, згаслі. Про недавню їхню життєдіяльність свідчать сірководневі джерела. Клімат тут типово карибський — тропічний пасатний, із температурою до +26° С. Кількість опадів на узбережжі становить 1500 мм, у внутрішніх районах — понад 3500 мм.

На острові мешкає істота, занесена до Книги рекордів Гіннесса. Вузькорота змія сент-люсійський рейсер (дуже рідкісний вид) є першою в номінації «найменша на світі змія». Найбільший із бачених людьми екземпляр мав довжину 108 мм, решта ж іще менше.

Щодалі більше людей приїздять до цього порівняно невеликого острова (його площа — 616 км^2). Туристичний сектор дає Сент-Люсії понад половину валютних надходжень (місцевою валютою є східнокарибський долар). Йому активно допомагає банківська справа, що потужно розвивається. А сільське господарство вже не має того значення, яким воно вирізнялося в колоніальну епоху. Раніше на острові виробляли багато цукрової тростини, тепер же під неї взагалі перестали відводити землю. Із сільськогосподарської продукції Сент-Люсія експортує банани (в невеликій кількості й інші фрукти) та какао-боби. Окрім того, за кордон продаються деякі види промислової продукції, як-от: готовий одяг, іграшки. Взагалі промисловості Сент-Люсія приділяє багато уваги порівняно з такими ж, як і вона, курортними країнами східної частини Карибського басейну. Підприємства цього острова хоча й переважно невеликі, проте різноспрямовані: тут виготовляють будівельні матері-

али, текстиль, електронні прилади, одяг, переробляють сільськогосподарську сировину. Нещодавно зведені нафтосховище і док (для будівництва і ремонту суден) свідчать про наміри країни працювати в найрізноманітніших сферах.

Головні торгові партнери Сент-Люсії, до яких спрямований експорт, — США, Велика Британія та країни Карибської спільноти. Окрім цього об'єднання, вона входить до Британської Співдружності, ООН, Організації американських держав та Організації східнокарибських держав. Незважаючи на членство у спільноті, країни Карибського басейну є суперницями. Вони змагаються за прихильність туриста. І Сент-Люсія, розважлива і ненахабна, швидко знайшла свою нішу, стала чи не найвідомішою серед країн, розташованих на Малих Антильських островах. На її землях виросли готелі та клуби. Окрім пляжів, вона пропонує захопливі подорожі островом, що включають спуск у надра згаслого вулкана та відвідування резерватів дикої природи. Яскравий карнавал, джазовий фестиваль та регати теж приваблюють туристів. У мешканців країни ще багато задумок, і вони сподіваються на прихильність святої Люсії, адже вона хоч і є заморською, привезеною здалеку святою, але, мабуть, вже вважає їх своїми. І вони її теж.

Сполучені Штати Америки — країна рівних можливостей

Сполучені Штати Америки (США) — одна з провідних держав світу, що відіграє значну роль на політичній арені та у світовій економіці. Ця держава-гігант посідає третє місце у світі за площею та кількістю населення. Загальна площа США становить близько 9629 тис. км^2, населення — 278 млн чоловік (у 2001 р.). Сполучені Штати розташовані в Північній Америці на території між Атлантичним та Тихим океанами (із заходу на схід) та між Канадою й Мексикою (з півночі на південь).

США складаються з 50 штатів: Аляски, Гаваїв та ще 48 штатів. У кожного штату є своє обличчя і свої приводи пишатися собою. Наприклад, Техас добре знають усі любителі вестернів, це — край ковбоїв. Флорида стала символом вічного літа й безлічі квітів. Невада сумнозвісна своїм ядерним полігоном — і так далі.

Біля підніжжя Скелястих гір

Територія країни дуже різноманітна. Близько половини її займають гірські хребти й плоскогір'я. За особливостями рельєфу територію США поділяють на вісім провінцій: Аппалачі, Берегові рівнини, Внутрішні височини, Внутрішні рівнини, височина поблизу Верхнього озера, Скелясті гори, Міжгірські плато й Тихоокеанські Берегові гори. Втім, пересічним громадянам більш знайомі інші американські географічні назви. Скажімо, Великий Каньйон, Скелясті гори, Єлловстоунський національний парк.

Скелясті гори, що входять до Кордильєр, — найдивовижніше гірське пасмо не лише країни, а й континенту (4400 км). А найвищою точкою США є гора Мак-Кінлі (6193 м) на Алясці. Але понад усе вражає своїми розмірами Великий Каньйон (штат Арізона), який вважається найбільшим у світі. Його довжина становить 446 км, ширина — 10 км, а глибина — аж 1600 м!

Клімат США здебільшого помірний, але є тут і райони субтропіків (наприклад, Флорида), і території, мешканцям яких добре відомо, що таке полярна ніч (Аляска). А на внутрішньому

плато Кордильєр зустрічаються напівпустелі. Середня температура січня коливається — від −25° C на Алясці до +20° C на півострові Флорида, липня — +14—+22° C на західному узбережжі, +16—+26° C — на східному. Опади розподіляються по території країни дуже нерівномірно: від 100 мм на внутрішніх плоскогір'ях і плато до 4000 мм на рік у приморській смузі. Зустрічаються тут і особливі місцевості, які встановлюють надзвичайні кліматичні рекорди. Так, у пустелі Мохаве розташована глибока міжгірська впадина, яку називають Долиною Смерті. Це одна з найглибших (на 86 м нижче за рівень моря) та сухих впадин на Землі. Максимальна температура повітря в Долині Смерті становить +56,7° C. А свою назву вона дістала після того, як у 1849 р. від нестачі води в ній загинула партія золотошукачів. У той же час на Гавайських островах випадає понад 10 000 мм опадів на рік, завдяки чому тут чимало ендемічних видів рослин.

Взагалі рослинний світ США дуже різноманітний. Тут зустрічається рослинність, властива майже всім природним зонам:

Долина Смерті в пустелі Мохаві

Найрясніший снігопад, що був зафіксований на Землі, спостерігався взимку 1971—1972 рр. на горі Раньєр у штаті Вашинґтон. Тоді на її схилах випало понад 30 м снігу!

тундрі, тайзі, лісостеповій та степовій, субтропічній та пустельній. На Алясці можна побачити мохи, лишайники та рідкостійні ліси, на північному сході — хвойні і мішані ліси, на півдні — широколистні й субтропічні мішані, які вкривають 29 відсотків території країни. У низькозлаковій північноамериканській прерії (так тут зветься степ) господарюють два види трав — буйволова трава і трава Грама. Їхні листя та стебла утворюють на поверхні ґрунту рясну щітку, а корені — не менш рясне сплетіння в землі. У їхні щільні зарості не може втиснутися ніяка інша рослина. Серед дерев, особливо в південних лісах Каліфорнії, найпоширенішими є жовта сосна, ялиця і знаменита секвоя гігантська — могутнє дерево з червоно-білою корою і широкою пірамідальною кроною.

Найбільшою за розмірами секвоєю в світі є «Генерал Шерман» з Каліфорнійського національного парку. Це дерево має в діаметрі 11 м, висоту — 83 м, і вік 2200 років. З його деревини можна було б виготовити 600 тис. дощок, 115 будинків і 5 млрд сірників. Воно важить 1400 тонн.

Каліфорнійська секвоя віком 12 тис. років, яку називають «Вічним богом», з'явилась на світ ще до спорудження єгипетських пірамід. Це найстаріше дерево, що росте на планеті. Воно має у діаметрі 6 м і заввишки 72 м.

А найдивовижнішим деревом у світі є секвоя «Говард Ліббі» (110 м), яка висотою не поступається статуї Свободи.

Не менш багатий і тваринний світ країни. У лісовій зоні тут водяться вовк, росомаха, горностай, американський соболь, дикобраз, куниця ілька, червона білка, велика летяга тощо. На південному сході в лісах поширені опосум, червона рись, ведмідь барибал, віргінський олень, скунс, сіра білка, великий бурундук, мала летяга. Колись майже на всій території США господарювали численні стада бізонів, але нині вони охороняються в Єлловстоунському парку — одному з найбільших заповід-

Гніздо північноамериканського білоголового орлана завширшки 3 м, глибиною 6 м і вагою 2 тонни є найбільшим у світі. Його будова така, що здається, що його споруджували люди.

Річка Міссісіпі

ників світу. Серед птахів розповсюджені вилохвостий лунь, дика індичка, дятел-пересмішник, зустрічаються й колібрі. Дуже багато різних плазунів та земноводних, серед риб переважають лососеві.

Водні ресурси США надзвичайно багаті. Головні річки — Міссісіпі з притоками Міссурі й Огайо, Колумбія, Колорадо та Юкон. Міссісіпі разом з Міссурі вважається найдовшою річкою країни: її довжина становить 5620 км, а площа басейну 3,3 млн км^2. Є тут і ціла система озер, які недаремно називають Великими. До них належать Верхнє озеро, озера Гурон, Мічиґан, Ері та Онтаріо. Площа Великих озер становить 245,2 тис. км^2, а об'єм води в них (22,7 тис. км^3) є найбільшим на Землі скупченням прісної води. Великі озера за допомогою каналів перетворилися на водний шлях для океанських суден, довжина якого перевищує три тисячі кілометрів. Ці озера здавна використовувалися людьми для подорожей. Найглибшим озером країни є Кратерне (589 м). Воно може також похвалитись і найбільшим водоспадом на континен-

Еверлейдс — великі болота у Флориді. Це не просто простора болотяна місцевість, а ніби справжня річка 80 км завширшки й 106 км завдовжки, яка має глибину лише 15 см (!) і при цьому… впадає в Атлантичний океан.

ті — Йосемітським (739 м) та найвищим у світі гейзером — Стімбот.

Історія США поділяється на дві нерівних частини. Перша з них сягає в прадавні часи, ще до завоювання американських земель європейцями. Тоді на цих землях мешкали індіанці (Аляску населяли ескімоси), які мали своєрідну культуру, що була заснована на мирному співіснуванні з природою. Жило кілька народів, які складалися з багатьох племен. Найвідоміші з них — ірокези (до них входили, зокрема, гурони та чирокі), сіу (дакота, кроу, оседж та ін.), атабаски та ін. Деякі з племен (більшість) були мисливцями, деякі займалися землеробством. Кожне плем'я мало свій тотем (зазвичай — того чи іншого звіра-покровителя), свою, аж ніяк не примітивну, культуру. Але коли на їхні землі почалося вторгнення, ці народи були практично винищені. Європейці, яким спочатку просто дозволили жити поруч, вбивали без ліку бізонів та хутрових звірів, вони принесли з собою хвороби, до яких в індіанців не було імунітету (цілі поселення вимирали від звичайної ангіни або вітрянки). Справу довершила «вогненна вода» — дешева горілка. Починаючи з XVI століття йшло планомірне винищення корінних мешканців заокеанських колоній. Решта потрапляла до резервацій, які влаштовували на найбільш дешевих та зовсім непридатних для будь-якої діяльності землях.

Спочатку Сполучені Штати були британською колонією. Тисячі європейців продавали все, що мали, й вирушали в подорож, сподіваючись розпочати нове життя. Зрозуміло, що жаданої землі не вистачило на всіх. До того ж серед пасажирів кораблів, які перевозили до Нового Світу колоністів, було багато злодіїв та розбійників. Тому зброя стала чи не головним аргументом при вирішенні конфліктів. Саме в ті часи з'явилося знамените на весь світ американське прислів'я: «Бог створив людей, а кольт зробив їх рівними». У ході війни за незалежність (1775—1783 рр.) була утворена незалежна держава, першим президентом якої став Джордж Вашинґтон. Отже, відлік історії США починається з 1776 р.

Територія нової держави поступово розширювалася. У 1803 р. США купили у Франції Луїзіану, у 1819 р. змусили Іспанію поступитися Флоридою, у 1840—1850-х роках захопили понад половину території Мексики, у 1867 р. купили в Росії

Лани бавовнику в штаті Міссурі

Аляску й Алеутські острови. Економіка США базувалася на рабстві. Тисячі торговців «живим товаром» поставляли на плантації рабів з Африки. Найбільш страшним для себе невільники вважали продаж у південні штати.

Між Півднем та Північчю завжди існувала конкуренція, яка вилилася в Громадянську війну (1861—1865). Перемога Півночі у війні привела до знищення рабства і розчистила шлях для швидкого розвитку капіталізму. Країна розвивалася швидкими темпами і розпочала боротьбу за власні колонії. Внаслідок іспано-американської війни 1898 р. США захопили Філіппіни, Пуерто-Рико, Гуам, Кубу. З початку XX століття США неодноразово здійснювали збройні вторгнення на території латиноамериканських країн.

У 1917—1918 рр. США брали участь на боці Антанти в Першій світовій війні, після закінчення якої посіли провідне становище серед держав світу. Але всього через якихось одинадцять років розпочалася світова економічна криза 1929—1933 рр., що призвела до різкого падіння виробництва і росту безробіття. Під час цього страшного періоду в США різко зросла кількість самогубств, люди голодували й місяцями не могли знай-

У світовій банківській сфері нині на «верхівці» знаходиться американський банк «Сітігруп», який має оборот 477 млрд доларів. Серед світових біржових гігантів перше місце посідає компанія «Майкрософт» Білла Гейтса з капіталом 586 млрд доларів. На другому місці знаходиться інша американська компанія «Дженерал електрик». Гігантами американської економіки є автомобільні компанії «Дженерал моторс», «Форд моторс» і «Даймлер Крайслер».

ти ніякої роботи. Уряд Ф. Рузвельта зумів перебороти наслідки кризи за допомогою «Нового курсу»: для молоді були влаштовані трудові табори, працівники яких могли розраховувати на їжу та одяг, населення зобов'язали здати в банк усі коштовності. Засоби були дуже жорсткими, але вони себе виправдали.

У грудні 1941 р. після нападу Японії на американські бази в Тихому океані США вступили в Другу світову війну. Разом з СРСР та Великою Британією вони були головними учасниками антигітлерівської коаліції. В 1965 р. США розпочали безславну війну у В'єтнамі (Паризька угода про припинення війни підписана в 1973 р.).

В умовах «холодної війни» радянсько-американські відносини мали складний, напружений характер. Здавалося, кожної миті може розпочатися нова світова війна з використанням ядерної зброї. На щастя, цього не сталося. На початку 70-х років Сполучені Штати зробили деякі кроки для розрядки міжнародної напруженості, нормалізації відносин із країнами Східної Європи. Була підписана низка радянсько-американських угод, спрямованих на запобігання небезпеки ядерної війни, обмеження стратегічних озброєнь. Радянсько-американські зустрічі на вищому рівні наприкінці 80-х — на початку 90-х років привели до підписання договорів про скорочення ядерного стратегічного і звичайного озброєння, а також укладення торгової угоди. Із середини 90-х років країна вступила в смугу економічного підйому, викликаного випереджальним порівняно з іншими країнами розвитком високих

29 жовтня 1998 р. Дж. Гленн встановив новий рекорд: він став першим американцем, що побував у космосі у віці 77 років, і найстарішим космонавтом, який будь-коли брав участь у польотах. Його перший космічний політ був здійснений 20 лютого 1962 р.

технологій. Після розпаду соціалістичної системи США стали претендувати на світове лідерство.

Після того, як 11 вересня 2001 р. терористи-смертники на захоплених ними пасажирських літаках атакували Міжнародний торговий центр у Нью-Йорку і будинок Пентагону у Вашинґтоні, президент Дж. Буш-молодший закликав світове співтовариство до боротьби з міжнародним тероризмом і очолив коаліцію, що почала воєнну операцію «Відплата» в Афганістані по знищенню баз терористів. Боротьба з тероризмом згодом була перенесена до Іраку, який в результаті операції опинився під контролем США.

США — високорозвинена індустріально-аграрна країна. Провідними галузями промисловості є машинобудування, нафтопереробна, хімічна, легка й харчова промисловість. Дуже швидко розвиваються виробництво авіаційної та космічної техніки, електронного обладнання, приладів, нових технічних матеріалів. На експорт ідуть промислове обладнання, літаки,

Будинок Пентагону у Вашинґтоні

США займають перше місце в світовому промисловому виробництві. ВПН країни нині сягає понад 9 млрд доларів. Тут щороку видобувається 340 тонн золота, 2 тис. тонн срібла, виробляється 6,5 млн автомобілів, використовується для внутрішніх потреб понад чверть усієї нафти, що видобувається в світі.

автомобілі, військова техніка, кукурудза, соя, продукти птахівництва.

Сполучені Штати посідають одне з перших місць у вирощуванні сої та кукурудзи, пшениці, бавовни, тютюну, виробництві м’яса й молока. Добре розвинене птахівництво, зокрема вирощування бройлерів. Щороку в країні виробляється понад 335 млрд тонн зерна і 37 млрд тонн м’яса.

Подорож видатними місцями США зайняла б, мабуть, кілька років. Майже неможливо описати їх усі в одній маленькій статті. Але є те, що з повним правом можна назвати національною гордістю Сполучених Штатів.

Столицею США є Вашинґтон. Це місто з білого мармуру, в якому безліч парків та видатних місць, справляє на американців та туристів з усього світу дуже сильне враження. У центрі міста знаходиться Капітолійський пагорб. Навпроти Білого дому

Білий дім у Вашинґтоні

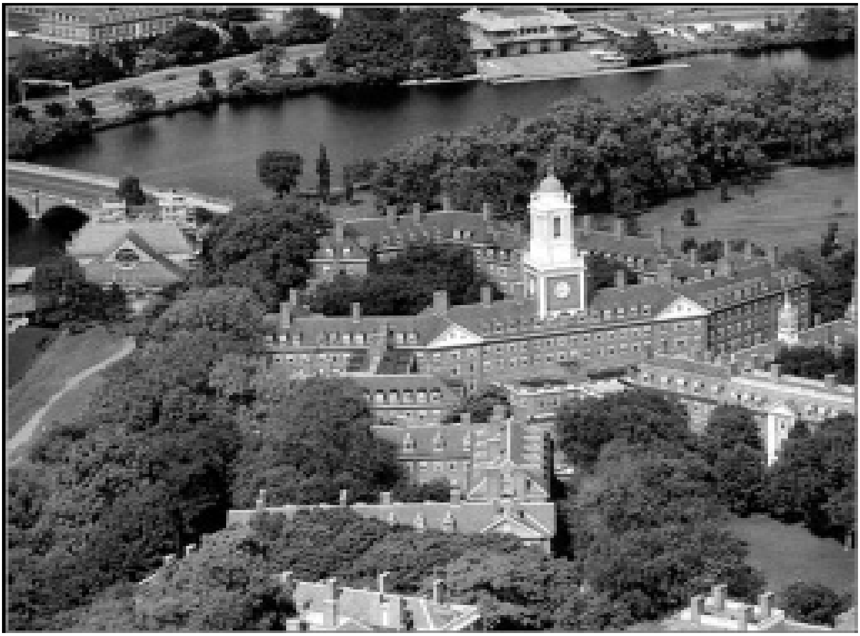
Будинок Капітолію у Вашинґтоні — місце засідання Конгресу США

стрімко підноситься обеліск на честь першого президента США Джорджа Вашинґтона. Цікаво, що навіть з появою сучасних матеріалів жоден хмарочос не здіймається вище за цей обеліск (170 м), бо це забороняється законом.

Вашинґтон пишається тим, що в ньому збудований один з найбільших музейних комплексів світу, куди входять Національний музей авіації та космонавтики, Національна художня галерея, Національний музей американської історії та ще дев'ять музеїв. Тут також розташований Смітсонівський інститут, що об'єднує кілька науково-дослідницьких закладів, художні галереї та зоопарк. У Вашинґтоні також розташована знаменита бібліотека Конгресу.

Нью-Йорк — одна з найбільших у світі столиць бізнесу та індустрії розваг. На маленькому острові біля входу в Нью-Йоркську бухту піднімається знаменита на весь світ статуя Свободи. З катера, на якому туристи підпливають до

Щороку в США продається в середньому 27 млн книг. Країна очолює світовий «хіт-парад» з продажу дисків, аудіокасет і CD. Близько 51% американців мають власні комп'ютери (141 млн чол.).

Гарвардський університет у Кембриджі

острівця, і з оглядового майданчика, що знаходиться у вінку статуї, відкриваються чудові види на хмарочоси Манхеттена. Інші «візитки» Нью-Йорка — неповторний Бродвей з його яскравими оригінальними шоу в численних театрах та грандіозний Бруклінский міст, що з'єднує Манхеттен з Лонґ-Айлендом, музей Метрополітен.

Майамі, що знаходиться у Флориді, — це місто, де живуть найбагатші люди США та зірки кіно й музики. Воно є центром величезного курорту, який приймає гостей протягом усього року. Тут знаходиться безліч місць для відпочинку й екскурсійних об'єктів: крокодилячі ферми, парк мавп, найбільший в Америці тропічний сад.

У США знаходиться найбільший у світі парк розваг «Діснейленд». Його площа сягає 122 км². Він був засновний Волтом Діснеєм — видатним американським художником- мультиплікатором і кінопідприємцем, творцем чудових мультиплікаційних фільмів про Дональда Дака і Міккі Мауса, Білосніжку та сімох гномів, оленятко Бембі, веселих цуценят-далматинців та багатьох інших.

Лос-Анджелес («місто янголів») набув

всесвітньої відомості завдяки Голлівуду — «Фабриці мрій». Туристи із задоволенням прогулюються по Родео Драйв (найдорожчій вулиці у світі) і милуються віллами Беверлі-Хіллз.

Не можна не згадати ще одне місто, яке було побудоване й існує завдяки пристрасті людства до азартних ігор. У Лас-Веґасі знаходиться найбільший у світі готель «Ем-Джі-Ем» на 5005 номерів. На центральному бульварі Лас-Веґаса розташовані казино, споруджені в давньоримському і давньогрецькому стилях, що імітують пустелю Сахару і приморську Рив'єру. Вражає давньоєгипетська піраміда, що височить над містом, — це казино «Луксор». Воно займає площу, на якій можна розмістити дев'ять «боїнгів» — найбільших пасажирських літаків. У Лас-Веґасі щодня відбувається якесь свято — фестиваль, шоу, феєрверк.

Ще одне легендарне місто США називається Сан-Франциско. Це — головний морський порт і важлива військова база Сполучених Штатів на тихоокеанському узбережжі. Місто розташоване навколо бухти, до якої веде знаменита протока Золоті Ворота.

У США велику увагу приділяють охороні навколишнього середовища. Тут створено безліч національних парків, голов-

Статуя Свободи у Нью-Йорку

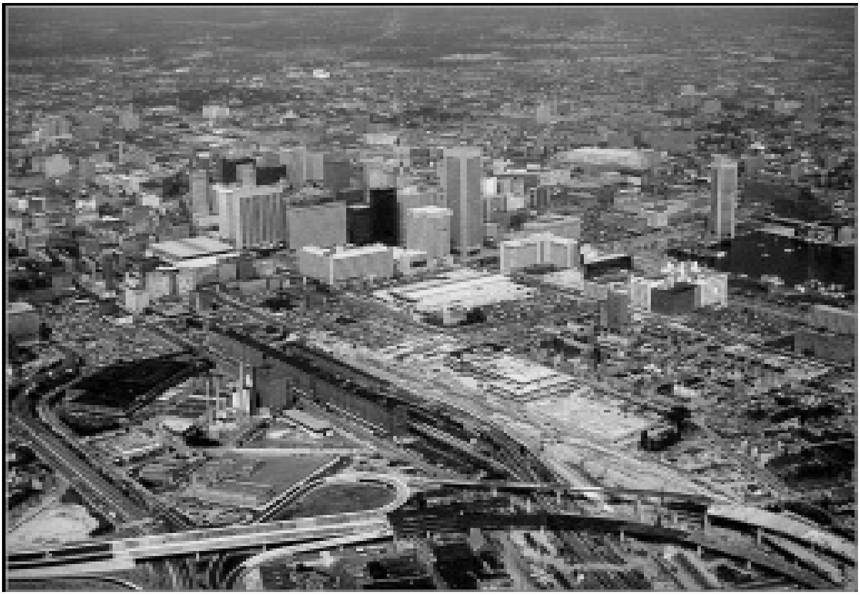
Національний заповідник Єловстоун є справжнім геологічним дивом. Тут знаходиться понад 200 гейзерів, які розташовані серед мальовничих ущелин.

ними з яких є Єлловстоун («Жовтий камінь»), «Секвоя», Білі піски, Долина Смерті, «Петріфайд-Форест» («Кам'яний ліс»), національний парк «Бедлендс» («Погані землі»), національні парки «Грейт-Смокі-Маунтінс» і «Шенандоа», національний парк «Еверглейдс», Великий Каньйон.

Сполучені Штати вважаються країною рівних можливостей. Тому до країни щороку приїздить багато емігрантів з різних кінців світу та 48,5 млн туристів. Отож тут можна зустріти людей будь-якої національності. Саме через це мало не кожного дня в США щось святкують. Але суто американських національних свят не дуже багато. Офіційними є Різдво, Новий рік, День Незалежності (4 липня), День пам'яті Мартіна Лютера Кінґа, день народження Джорджа Вашинґтона, Поминальний день, День президента, День праці та День ветеранів. Відзначають також Великдень, День матері, Хеллоуїн та День святого Валентина.

Нью-Йорк. Панорама Централ-парку

Місто Балтимор

Як і в усіх народів, у американців є особливі риси характеру. Вони дуже пишаються своєю країною і вважають її найкращою у світі. Вони часто посміхаються, навіть тоді, коли їм зовсім невесело. Вони просто обожнюють різноманітні змагання й спорт і дуже піклуються про своє здоров'я. А якщо вам хочеться дізнатись про США та мешканців цієї країни більше — приїздіть до Америки!

ПІВДЕННА АМЕРИКА

Арґентина — країна дивовижного калейдоскопу ландшафтів

Арґентинська Республіка — держава, яка розташована в південній частині Південної Америки на сході від Анд. Це — друга за розміром (після Бразилії) країна цієї частини суходолу: її площа становить 2780 тис. км^2. Найближчими сусідами Арґентини з півночі та північного сходу є Болівія, Параґвай та Бразилія, з півдня та заходу — Чилі, а зі сходу — Уруґвай. Територія держави з півдня омивається субантарктичними водами, а зі сходу — Атлантичним океаном. В адміністративно-територіальному плані Арґентина поділяється на 23 провінції та окремий Столичний (Федеральний) округ. Останній цілком належить столиці республіки Буенос-Айресу.

Ця країна є членом Організації американських держав, ООН та більшості спеціалізованих закладів цієї організації. За рівнем доходів на душу населення, урбанізації, освіти та соціального забезпечення Арґентина посідає одне з перших місць у Південній Америці. Водночас, на жаль, країна випереджає сусідів по континенту і за рівнем безробіття (понад 18%).

Територія Арґентини витягнута з півночі на південь. Цей факт, як і різноманітність місцевого рельєфу, є причиною дивовижного калейдоскопу тутешніх ландшафтів. Узагалі в країні відокремлюють чотири великих природних області. Насамперед це гірська частина величних Анд — масивна система, що складається з окремих хребтів та паралельних пасом, які простяглися вздовж західного кордону держави. На півдні гори утворюють єдиний хребет висотою 4300 м. Тут багато льодовиків та засніжених рівнин (на острові Вогняна Земля вони взагалі опускаються на 800 м нижче рівня моря). Далі на північ

межа вічних снігів стає вищою (ця територія ближча до екватора), тож озерний район (провінції Ріо-Неґро та Неукен) є вільним від шару криги. Тутешні озера — це частина великої області, яка охоплює і територію Чилі. На півночі піки «солідніші». Поблизу міста Мендоса височить найбільша гора Західної півкулі Аконкаґуа (6959 м). Паралельні пасма, висота яких збільшується в напрямку заходу, — прерогатива ландшафтів північного заходу країни. Дощі тут ідуть рідко, а коливання температури повітря мають значний діапазон. Місцеві краєвиди одноманітні — це або високогірні пустелі, або сухі степи (пуна). Оскільки опади в горах трапляються рідко, річок тут небагато, а ті, що є, беруть свій початок у зоні вічних снігів, і їх живлять сніги. Западини часто стають місцем утворення солоних озер та солончаків. Там, де кілька річок виходять на рівнину, з плином часу утворилися родючі ґрунти. Поступово в цій зоні з'явилися досить великі селища. А на сході області здіймаються гори Сьєррас-де-Кордова, що мають висоту близько 1,5 км. Поступово вони стають нижчими, а передгір'я непомітно зливається з Пампою.

Друга велика природна область — північні рівнини. Сюди входять межиріччя Уруґваю та Парани, а також частина рівни-

Гори Сьєррас-де-Кордова

ни Ґран-Чако. Остання є зоною субтропічного клімату; влітку тут випадає багато опадів. Цю рівнину перетинають численні річки, які в західній, більш засушливій частині мають паводковий режим. Через це їхні русла сильно покручені і часто міняють своє місцезнаходження. А у східній частині влітку повені стали нормальним явищем (постійні поселення тут розмістилися на пагорбах). І хоча рівень води найчастіше залишається невеликим, щоразу затопленими опиняються дуже великі площі. При цьому повінь довго не спадає: частина Ґран-Чако вкрита товстим шаром глини, тож волога не може одразу просотатися в ґрунт. Цікаво, що з питною водою в цьому районі скрутно. Навіть зі свердловини можна добути здебільшого солону рідину. Оскільки велика частина ґрунтів рівнини засолена, сільськогосподарські роботи тут майже не ведуться, — немає сенсу. Зате в Ґран-Чако поширене тваринництво.

На просторі між річками Парана та Уруґвай розкинулася ще одна низина. Це — вологе Межиріччя, що сягає значної ширини (від 240 до 320 км). А трохи далі лежить вузька стрічка землі, яка відмежовує Арґентину від сусідньої країни. Там розташоване вулканічне плато Парана, яке високим уступом входить до річки Парана. У цій місцевості багато красивих водоспадів, найбільш знаменитим з яких є Іґуану. У центрі Межиріччя та на його півдні лежить відкрита полога місцина — кучильяс. Її подекуди перетинають широкі долини річок, вкриті густими лісами з численними болотами.

Тропічна савана цих територій непомітно поступається місцем сухим субтропічним степам Пампи, що розташовані на півдні від Ґран-Чако, на півночі від ріки Ріо-Колорадо та на сході від Анд. Звичайно розрізняють східну, більш вологу Низьку Пампу (чудові місця для випасу худоби) та західну, Високу Пампу. Місцеві ґрунти утворюють товстелезний шар осадів, що лежить на давніх пагорбах з граніту та інших твердих порід. Гір тут небагато, існує лише кілька масивів: Сьєррас-де-Кордова (1500 м), Сьєрра-де-ла-Вентана (1280 м) та Сьєрра-дель-Танділь (490 м). Біля річкової долини та затоки Ла-Плата Пампа дуже урвиста — круті уступи сягають у висоту до 30 м. Далі на захід місцевість стає вищою, а на півдні плато знижується, переходячи в болотисті низини. На півдні та південному заході ландшафт трохи одноманітний: самі тільки хвилясті рівнини та

Водоспади Іґуасу

подекуди невеличкі болота. А на заході Пампи, наче варта, вишикувалися піщані дюни. Перед ними розкинулися великі клапті родючих ґрунтів. Взагалі Пампа є головною сільськогосподарською областю Арґентини.

А на крайньому півдні республіки простерлися суворі, відкриті всім вітрам степи Патаґонії. Тут досить холодно й сухо, узбережжя урвисте. Єдина більш-менш придатна для суден га-

Пастухи-гаучо в арґентинській Пампі

вань у цій частині країни — Пуерто-Мадрін. Плато місцями неохоче поступаються западинам. Вони лежать на висоті 300—600 м над рівнем моря і відділені одне від одного відрогами Анд. А на висоті 1200—1500 м плато прорізають глибокі сухі каньйони. Тільки в кількох з них течуть постійні річки.

Оскільки природних областей в Арґентині чотири, то й кліматичних зон налічується стільки ж. Це сухі високогір'я Анд, де вище 6100 м лежать вічні сніги. А ще — пуна, де в основному росте ковила та смолисті вічнозелені чагарники. На північ від Тукумана починаються густі широколисті ліси, які поступово змінюються низькими колючими деревами, чагарником, кактусами та полином. А біля самого Тукумана розкинувся своєрідний «оазис» напівлистопадних лісів.

У цій частині Арґентини температура повітря значною мірою залежить від висоти над рівнем моря. Узимку тут холодно, а влітку не дає дихати спека. Взагалі тутешні сезонні та добові перепади температур можуть витримати далеко не всі. Дощі в цій зоні йдуть рідко (з жовтня по травень), а посуха — частий гість.

У Ґран-Чако та Межиріччі здебільшого спекотно й волого. Узимку часто трапляються похолодання (хоча середня температура становить +13° С); у цей період тут відносно сухо. А ось улітку розпочинається сезон дощів, а температура повітря сягає від +28 до +47° С. Опадів тут нараховують від 900 до 2000 мм на рік. Такі умови сприяють буянню пальмової савани та великих масивів склерофільного листопадного рідколісся. А вздовж річок чудово себе почувають так звані галерейні ліси (високі напівлистопадні дерева сплітаються вітами над самісінькою водою). Далі на північний схід простяглися паркові савани, лісові болота, густі тропічні та субтропічні ліси.

У зоні Пампи влітку тепло. Та й узимку ви не замерзнете: клімат залишається м’яким, заморозки бувають дуже рідко, а сніг майже відразу тане. Опадів на рік тут випадає достатньо:

Озеро Лаго-Архентино в Патаґонії

від 975 до 550 мм. Зливи, що супроводжуються сильними грозами, найчастіше йдуть узимку. Це — зона високотравної прерії, яка на заході переходить у низькі злаковники та рідколісся.

Патаґонія зустрічає гостей прохолодою. Середня температура січня становить тут від +24 до +15° С, а липня — +7° С. Узимку Патаґонія негостинна: сильні вітри здіймають завісу з пилу, гойдають тумани, приносять шторми. Заморозки та сніг примушують одягатися тепліше. Опадів у цій зоні випадає небагато — від 626 до 125 мм (більшість цієї території розташована в так званій «дощовій тіні»). У Патаґонії ростуть суворі на вигляд ліси помірного типу, які складаються з величезних дерев давньої породи, що схожі на секвою. Вони тягнуться до озера Науель-Уапі, де передають «естафету» вічнозеленим субантарктичним лісам з південного буку та низькотравним злаковникам. Далі на схід ростуть чагарники «монте» і простираються пасовиська.

Арґентинську фауну важко порівнювати з фауною інших країн. Вона така різноманітна, що відразу й не збагнеш, як усі ці тварини можуть існувати на території однієї держави. Тут можна зустріти мавп, оленів, ягуарів, тапірів, гуанако (родичів лам), пум, лисиць, видр, гризунів, броненосців, вікуньїв, шиншил, свинорилів, скунсів, «патаґонських зайців» — мара. Птахів на території держави теж чимало: страуси нанду (їх залишилося небагато), дрозди, шпаки, постільги, гуси, качки, горлиці, куріпки. А поряд з ними радісно кричать папуги, полюють чаплі та фламінго — зоопарк, та й годі! А от із ким навряд чи захоче зустрічатися більшість людей, то це зі зміями. В Арґентині вони переважно отруйні, а найбільш небезпечними вважають гримучника та коралового аспида. Комах у країні, звичайно ж, багато. Але найбільшого клопоту людині завдає сарана.

У 2003 р. на території Арґентини мешкало 38,74 млн людей. Більшість населення (97%) — білі. Це переважно нащадки іспанських чи італійських колоністів. Американських індіанців, метисів та інших «небілих» меншин мешкає тут лише три відсотки.

Аборигени (вони мешкають тут із часів неоліту — VII—VIII тисячоліття до н. е.) до приходу на ці землі європейців не створили розвиненої цивілізації. Араукани, гуарані, веранді та

чарруа здебільшого вели кочовий спосіб життя і зберігали общинно-родові стосунки. У ті часи країна була чи не найбезлюднішою і найменш розвиненою в регіоні. З кінця XVIII століття Арґентина поступово почала перетворюватися з відсталої колонії на державу-експортера сільськогосподарської продукції, яка відігравала помітну роль у світовій економічній системі. Прибульці справили позитивний вплив на розвиток історії цієї країни, підштовхнувши її до подальшого розвитку. Завдяки їм економіка Арґентини пройшла нелегкий шлях від натурального господарства (XVI—XVIII ст.) через важкі часи формування загальнонаціональної економіки, створення промислової бази, перебудови економіки та економічної нестабільності до поступової стабілізації та розвитку ринкових відносин.

Офіційною державною мовою Арґентини є іспанська, але дуже поширені також італійська, англійська, німецька, французька та португальська мови.

Дві третини місцевого населення живуть у зоні Низької Пампи, а половина з них — у великих містах. Густозаселеними є також оази біля підніжжя Анд (10% населення країни). На рівнині Чако оселилися тільки три відсотки арґентинців, а Патаґонія, яка обіймає четверту частину території держави, є

Єзуїтська церква XVII ст. в Кордові

Панорама Буенос-Айреса

майже безлюдна. Тільки два відсотки громадян живуть у цій суворій місцевості.

Столиця Арґентини Буенос-Айрес є третім за величиною містом Південної Америки. Тут мешкає 3,4 млн людей, а взагалі столична агломерація налічує 11,3 млн жителів. Великими містами країни є також Кордова, Росаріо, Ла-Плата, Тукуман, Мар-дель-Плата, Сан-Хуан, Сальта, Санта-Фе, Ресістенсія, Байя-Бланка, Коррієнтес, Парана та Сант-Яґо-дель-Естеро.

Цікаво, що конституція в Арґентині була прийнята ще в 1853 р. Хоча багато років деякі її положення ігнорувалися цілою низкою диктаторів, головний документ залишався чинним. Навіть поправок за весь час існування цієї поважної за віком конституції було внесено небагато. Згідно з документом Арґентина — демократична республіка на чолі з президентом. Хоча демократія тут — поняття дещо химерне: наприклад, провінції не можуть брати участь у прийнятті змін до конституції, а федеральний уряд має повне право втручатися в провінційні справи. З релігією — те саме. Дарма що кожен арґентинець

має свободу віросповідання — усі привілеї в країні належать Римсько-католицькій церкві.

Історично склалося так, що Арґентина має тісніший зв'язок з країнами Європи (насамперед — з Іспанією, Італією та Францією), ніж із державами Західної півкулі. Стосунки зі Сполученими Штатами стали близькими після повернення демократичного режиму в 1983 р. А ось із Великою Британією Арґентина ніяк не може дійти згоди. Причиною конфлікту стали Фолклендські (Мальвінські) острови. У 1982 р. країни навіть розірвали дипломатичні стосунки і розпочали військові дії. Конфлікт трохи вщух тільки в 1998 р. Крім того, Арґентина вела довгу суперечку щодо приналежності трьох островів у протоці Біґл. «Опонентом» держави виступав її сусід Чилі. У справу довелося втручатися навіть Ватикану. Нарешті, острови відійшли до Чилі, але Арґентина отримала права на води поблизу них.

Ця країна багата на природні ресурси. Тут видобувають нафту, природний газ, уран, кам'яне вугілля, олово, цинк, срібло, залізну та мідну руду; річки країни дають змогу отримувати достатню кількість електроенергії; експорт бавовнику, цукрової тростини, рису, чаю мате, цитрусових, овочів, фруктів, винограду та зернових дає значні прибутки. Держава до того ж повністю забезпечує себе майже всіма видами необхідної продукції. Зверніть увагу: в Арґентині при цьому обробляється тільки вісім відсотків земель! Великий внесок в економіку країни роблять також тваринницькі ранчо. Ця держава входить до числа найвпливовіших виробників і постачальників пшениці, великої рогатої худоби, овець та коней.

Риболовство не відіграє великої ролі в економіці країни, хоча у нас, наприклад, з путасу та сріблястим хеком, що виловлюються арґентинцями, знайомі всі. А ось лісове господарство дає значні прибутки.

Арґентина стала першою серед країн Латинської Америки, що побудувала власну сталу індустріальну базу. Основний прибуток нині дає харчова, текстильна, хімічна та автомобільна промисловість. Швидко розвиваються також виробництво електротехнічного та електронного обладнання, металургійна, нафтопереробна, сталеплавильна та верстатобудівна промисловість.

Основними статтями експорту в Арґентині залишаються сільськогосподарські продукти, пальне, руди, метали та вироби зі шкіри. А імпортує країна машини, деякі хімічні товари, метали. Торговельними партнерами її протягом багатьох років є Бразилія, Німеччина, Японія, Велика Британія та США.

Транспортні шляхи країни досить розвинені, їхня кількість постійно зростає. Щоправда, останнім часом залізничний транспорт почав занепадати, натомість різко зросла кількість автомобілів та сучасних автострад (їхня загальна довжина становить 217 тис. км). Дедалі популярнішими стають повітряні шляхи сполучення. Сучасний міжнародний аеропорт і дев'ять трохи менших у межах столичної агломерації (Великий Буенос-Айрес) обслуговують внутрішні та міжнародні лінії. Крім того, в Арґентині функціонує сім великих та 30 менших портів. Першість і тут тримає столиця: через неї здійснюється чотири п'ятих усіх океанських перевезень. А річки Уруґвай, Параґвай та Парана утворюють зручну систему «блакитних» шляхів завдовжки понад 3000 км.

Арґентина створила одну з найкращих систем освіти у своїй півкулі. У країні діє велика кількість різноманітних державних навчальних закладів, серед яких — 28 університетів. Крім

Вулиці Буенос-Айреса

Вуличне кафе

того, тут працюють і приватні заклади. Навчання дітей віком від шести до 14 років є обов'язковим. Здобути освіту будь-якого рівня можна безкоштовно.

Культура країни формувалася під впливом іноземних духовних досягнень. Верхівка арґентинського суспільства досі вважає Париж своєю «другою батьківщиною». Саме французька філософія і політична думка народила специфічну літературу цієї держави, вплинула на розвиток живопису. Крім того, помітний слід залишили в місцевій культурі італійські та англійські митці. Але особливою сторінкою серед духовних здобутків Арґентини стала культура гаучо — нащадків шлюбів європейців та індіанців, які вирощували худобу. А знаменитий танець танго пов'язаний з піснями міських околиць і з'явився в Буенос-Айресі наприкінці XIX століття.

Побувавши в Арґентині, не можна не відвідати оперного театру «Колон», що вважається одним з найкращих у світі. Слід побувати також у національних музеях історії та мистецтв, музеях «Бернардіно Рівадавія», декоративного мистецтва та іспано-американського мистецтва, Національній та Центральній бібліотеках. А 25 приватних та безліч експериментальних теат-

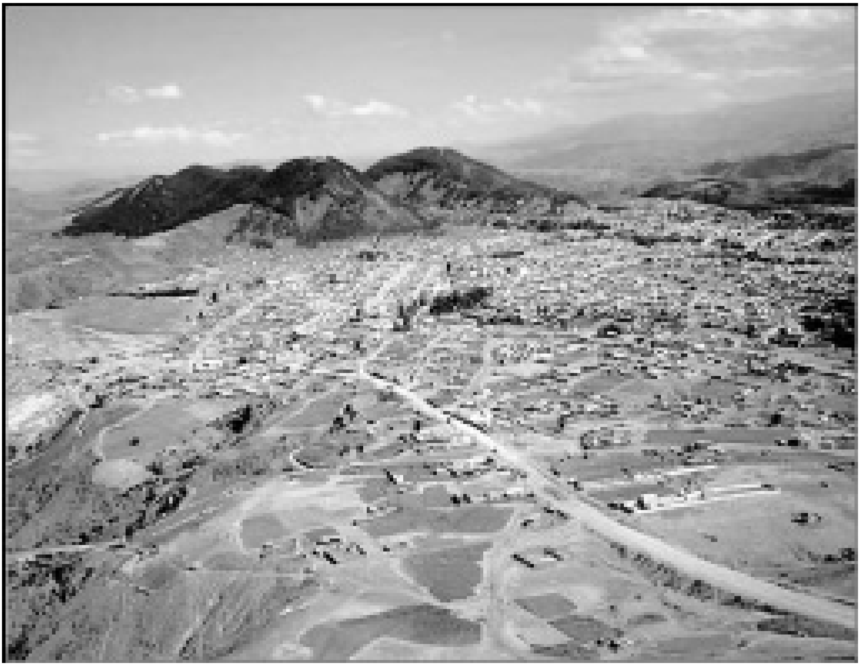
рів запропонують відвідувачам багатющу програму. Звичайно ж, доведеться зазирнути також на стадіон: футбол у країні — національний ідол, у нього грають люди будь-якого віку і на кожному рівному клаптику землі. А потім залишається піти до кафе на найближчій площі, випити мате й дивитися, як місцеві жителі танцюють танго. Можна, звичайно, спробувати зробити це самому (партнер чи партнерша знайдуться завжди). От тільки чи вийде так яскраво та темпераментно, як в арґентинців?

Болівія — найвисокогірніша країна

Якщо ви справжній цінитель давніх культур і серйозно захоплюєтеся індіанською культурою, якщо ви хочете побувати у всіх кліматичних зонах одразу, а також змінити своє уявлення про світ — ваш шлях лежить до Болівії. Це країна з дивовижно різноманітним ландшафтом та кліматом, з надзвичайно багатими традиціями та культурою. Населення її на 80% складається з індіанців, які не прагнуть цивілізуватися і зберігають «доіспанські» корені. До того ж це — найвисокогірніша країна. Близько 75% населення живуть тут на висоті більше 3700 м над рівнем моря.

Республіка Болівія має площу 1098 тис. км^2 і охоплює хребти Центральних Анд та розташовані на схід від них рівнини. Вона є п'ятою за величиною в Південній Америці. На півночі і на сході країна межує з Бразилією, на південному сході — з Параґваєм, на півдні — з Арґентиною і на заході — з Чилі та Перу. Кількість населення республіки становить 8,59 млн людей. Таким чином, Болівія є країною з найменшою у Південній Америці густотою населення — всього 8 чол./км^2. Згідно з діючою конституцією Болівія — унітарна президентська республіка. Вона має дві столиці: офіційна Сукре, адміністративна (тобто фактична, де перебуває резиденція уряду) — Ла-Пас. Іншими великими містами є Санта-Крус, Кочабамба, Оруро та Потосі. Офіційна мова в Болівії — іспанська, хоч більше половини населення розмовляє мовами аймара та кечуа; грошова одиниця — болівіано.

У західній частині країни з півночі на південь тягнеться гірське пасмо Анд. Їхня ширина тут найбільша — 650 км. Вони діляться на три області — Західна Кордильєра, що простягну-

Офіційна столиця Болівії — Сукре

лася вздовж чилійського кордону, Кордильєра-Реаль, витягнута в тому ж напрямку на сході гірської країни, та високогірне плато Альтиплано, що розділяє ці хребти. На сході і північному сході розкинулися широкі амазонські рівнини, на південному сході — долини Чако, які належать до басейну річок Параґвай — Парана. На території Болівії здіймаються деякі з найвищих вершин цієї гряди: Анкохума (6550 м), Сахама (6542 м), Іллам── (6485 м) та Іллімані (6462 м). Вище 5500 м над рівнем моря починається пояс вічних снігів.

Серед основних річок Болівії найбільшими є Бені, Маморе, Мадре-де-Дьйос на півночі та північному сході, Пілкомайо та Десагуадеро на південному сході. Десагуадеро, що витікає з озера Тітікака, має довжину близько 300 км, тече на південний схід і впадає в мілководне солоне озеро Поопо, яке час від часу утворює стік у солончак Койпаса, розташований за 80 км від озера. Ще південніше знаходиться великий солончак Уюні. В невисоких горах, що височать над западинами, заповненими потужними товщами вулканічного попелу та давніх озерних осадів, знайде-

ні поклади корисних копалин. Центром видобування міді є Корокоро. Велике родовище Оруро, колись основне джерело срібла, містить також олово. У горах Кордильєра-Реаль розробляються численні родовища олова, вісмуту, сурми, свинцю, цинку та срібла. Найбільш відомі — Потосі та Унсія.

Щодо клімату Болівії, то він доволі різноманітний. У гірських районах холодно й сухо, в долинах тепліше. Середньорічна температура в горах становить близько +8° C, а в долинах — близько +26° C. Завдяки різноманітному ландшафту в Болівії є рослини майже всіх кліматичних зон. Це каучукові дерева, понад дві тисячі видів твердодеревних порід, ваніль, салсаларила та шафран. А якщо вам захочеться побувати в горах і долинах, ви можете побачити лам, броненосців, пум, ягуарів, альпака, шиншил та гуанако. А ще там водиться звір — різновид лами з майже людським ім'ям — вікунья. Також ви маєте змогу помітити багато рептилій, птахів та комах, серед яких є дуже красиві — деякі колібрі, пурпурова барвиста танагра та місцевий вид лелеки і такі птахи, як кондори, орли та грифи. В озері Тітікака та ріках водиться багато риби, зокрема окунь, форель та піранья.

Влітку (з грудня по березень) на масиві Кордильєра-Реаль у другій половині дня часто бувають грози, з якими випадає понад 60% опадів.

На території Болівії чітко розрізняються три сільськогосподарські райони: плато Альтиплано, долини східних Анд та східні рівнини. На оброблюваних землях Альтиплано (близько 150 тис. га) ведеться натуральне господарство, де вирощують картоплю (основну харчову культуру Альтиплано), ячмінь, кіноа (злак з високим вмістом білка, різновид проса), юку та каньяуа. Біля озер Тітікака та Поопо вирощують пшеницю, люцерну, боби та овочі. З домашніх тварин, окрім свиней, великої рогатої худоби та овець, тут розводять ендемічних лам та альпака.

Найбільш родючими ґрунтами, придатними для різноманітних культур, вирізняється департамент Кочабамба. Тут вирощують пшеницю, кукурудзу, ячмінь, овочі, тропічні фрукти, а також виробляють молочні продукти.

Видобуток руд становить традиційну галузь болівійської індустрії. Саме ця галузь є головним споживачем сільськогоспо-

дарської продукції та вироблюваних у країні промислових товарів, а продаж на зовнішніх ринках рудної сировини слугує основним джерелом валюти для імпорту протягом більшої частини XX століття. Підвищення цін наприкінці 60-х сприяло підйому гірничовидобувної промисловості Болівії, яка тривалий час перебувала у стані занепаду. Олово та цинк є основними видами рудної сировини. Крім них експортується також срібло, золото, свинець, сурма та вольфрам. Болівія має багаті родовища літію, заліза, фосфатів та природного газу.

Про Болівію кажуть, що це — жебрак, який сидить на золотому троні. Країна дуже багата природними ресурсами — золотом, оловом, але значна кількість корінних мешканців і дотепер живе дуже бідно.

Ла-Пас — столиця, яка розташована найвище за всі інші у світі. Вона трохи нагадує місячний кратер. Місто височить на чотири кілометри над рівнем моря, лежить у каньйоні, де є тільки натяк на рослинність. Навіть кисню тут мало. Але життя та краса міста зосереджені не в довколишніх пейзажах, а в його жителях і культурі. Якщо ви знайдете затишне місце і просто поспостерігаєте за натовпом, ви побачите багато цікавого. На-

Торговець на ринку

Бізнес-центр в Ла-Пасі

приклад, жінки тут носять просторі сорочки і високі капелюхи. Але це ще не все: капелюхи носять набік, якщо жінка неодружена, і прямо, якщо вона заміжня.

Сучасна болівійська культура — це сплав традицій корінного населення та впливу іспанців. Національні традиції особливо яскраво виражені в літературі, живописі, музиці, танцях та фольклорі. Люди збираються біля чудової церкви святого Франциска (її почали будувати в 1549 р.), яка поєднує в собі архітектуру метисів та іспанський стиль. Позаду церкви розташований Ринок відьом, де ви зможете придбати різні дрібнички, амулети, настойки, ювелірні вироби ручної роботи та солодощі. В Ла-Пасі багато музеїв, включаючи Музей Костумбриста Хуан де Варґаса, де створені прекрасні діорами міста, та музей де Металес Пресіосос Пре-Колумбіноса, де в трьох залах представлені золоті, срібні та мідні вироби, що датуються доіспан-

Місто з не дуже звичайною для нашого вуха назвою — Тупиця — напрочуд гарне. Воно розташоване в серці чарівної болівійської сільської місцевості — це справжня знахідка для тих, хто любить пустельні ландшафти. Це молоде доглянуте містечко лежить у долині річки Тупиця. З усіх боків місто оточують Кордильєри-де-Чичас, які постануть перед вашими очима у всій своїй красі: гори, скелі, прірви, чисті річки, кактусові ліси, кришталево чисте небо і відкрита місцевість.

ським періодом. Неподалік від міста, за 60 км на схід, піднімається гора Ліміні — 6460 м над рівнем моря, одна з найвеличніших вершин Болівії.

За 11 км від Ла-Паса лежить Місячна долина, яка являє собою лабіринт каньйонів та стрімчаків, а за 50 км від міста розкинулася Долина Конґо, у якій є льодяні печери, бірюзові озера та пік Ґайана Потосі. За 70 км від міста розташований історичний центр Тіахіанако, де містяться найважливіші для Болівії археологічні знахідки.

Серед великих озер у світі озеро Тітікака — найвисокогірніше (3810 м над рівнем моря). Воно просто величезне, бо тягнеться на 233 км з північного заходу на південний схід і на 97 кілометрів з північного сходу на південний захід. Озеро на-

Озеро Тітікака

Болівійське місто Потосі є найвище розташованим містом у світі. Воно знаходиться на висоті 4200 м.

лічує 36 островів, має мальовничі береги та чисту блакитну воду. Тітікаку дуже шанують індіанці, що живуть на його берегах, а два острови — острів Сонця та острів Місяця — ніби вийшли з давніх легенд інків. Основним містом тут є Копакабана, де розташований білий собор у мавританському стилі, з церквою Фієста де ла Вірхен де Канделарія. Острів Сурікі відомий на весь світ своїми очеретяними човнами — тотора, острів Калахута — кам'яними гробницями, а на острові Інків існують давні підземні проходи, що ведуть до старої столиці інків у Перу.

Мандрівникам рекомендовано носити захисні головні убори і закритий одяг, бо через розріджене повітря тут доволі сильне ультрафіолетове випромінювання. Половина озера належить Перу.

Біля озера Тітікака є печера Сората, в якій, за легендами, відбувається перехід в інший світ. Як розповідають, у ній є

Високогірне місто Потосі

озеро і річка, по якій нібито і здійснюється цей перехід. Кажуть, звідти ніхто не повертався. Місцеві жителі в печеру взагалі не ходять. Туди вирушають лише посвячені і тільки цілеспрямовано. Сідають на каное і відпливають назавжди...

А на самому озері є таємничий острів Тіуа Кауа, на якому також є місце, крізь яке можна потрапити в інший світ. «Кауа» означає «кішка». В цих місцях ходять легенди про величезну пуму, священну тварину, яка приходила на цей острів. Він має і другу назву — острів Золотої Лами. На ньому, за переказами індіанців, сховані скарби доінкської культури тіауанако. І охороняє їх священна тварина — золота лама в натуральну величину. На острів раз на декілька років для своїх шаманських справ приїжджають шамани з племен, що живуть на березі озера. Таким є це священне місце. Прості люди туди не їздять, кажуть, небезпечно, навіть човни біля берега тонуть.

Поряд з островом є храм під водою. Під час штилю його руїни добре видно, бо вода чиста і там не дуже глибоко.

Кочабамба, що має репутацію міста з найдосконалішим кліматом у світі, лежить у родючій зеленій долині серед пагорбів. Це місто Болівії, засноване у 1574 р., можна впевнено назвати містом ринків, і воно тривалий час було головним зерносховищем країни. В цьому квітучому і прогресивному місті багато історичних пам’яток і визначних місць, включаючи 400-річний собор Конвенто де Санта Тереза і Археологічний музей.

Вважають, що це одне з наймальовничіших міст Болівії, яке займає частину долини на висоті 2700 м над рівнем моря і згори на нього дивляться два снігових піки — Іллам					пу (6362 м) і Анкохума (6427 м). Пишна рослинність долини приваблює мандрівників, яких чарує краса цього місця.

Дуже цікавим є соляне озеро Салар-де-Юїні. Його площа становить 12 тис. км^2, а розташоване воно на висоті 3650 м. Це — лише частина доісторичного соляного озера, яке колись розлягалось на південно-східній частині Болівії. В ньому міститься приблизно

А ще в Болівії можна зустріти... слов’ян. Справжнісіньких слов’янських старовірів. Вони зберегли стару російську мову і старі звичаї. Вони не їдять того, що не виробляють самі. Тканину купують у містах, але шиють усе самі. Жінки носять довгі сарафани, а чоловіки не голять бороди.

Карнавальное шествие в Оруро

Не останнім фактором, який приваблює туристів з усього світу в Оруро, є розмаїття свят. Щорічно карнавал, який тут проводять, збирає дуже багато людей. Влаштовує карнавал і столиця Ла-Пас.

10 млрд т солі. Щорічно тут добувають близько 19—20 т солі. Острів Пескадорес розташувався на середині соляного озера. Він укритий лісом кактусів і є житлом для віскачасів (довгохвостих гризунів із родини шиншилових). На північному заході від Салар-де-Юїні лежить озеро Салар-де-Коїпаза, на східному березі якого знаходиться єдине у своєму роді селище індіанців чипайа. Мешканці цього селища є нащадками давньої цивілізації Тіахуанако. До уваги майбутніх туристів: пам’ятайте — місцеві жителі не люблять, коли їх фотографують.

Якщо зазирнути глибше в історію цієї країни, можна дізнатися багато цікавого. У XIII столітті територія сучасної Болівії увійшла до складу імперії інків. У 1538 р. вона була завойована іспанським конкістадором Франсіско Піссарро, пізніше іспанці відкрили велику кількість срібних родовищ, і протягом наступних двохсот років цей регіон був одним з найквітучіших серед іспанських колоній. Однак у XVIII столітті родовища стали

вичерпуватися і практично закрилися до кінця століття. Болівія домоглася незалежності від Іспанії в 1835 р. і була названа на честь борця за незалежність Симона Болівара. У результаті кількох війн держава поступилася узбережжям Чилі, багатими нафтою територіями Чако — Параґваю та частиною своєї території — Бразилії.

Перші два десятиліття XX століття були найтривалішим мирним періодом в історії Болівії. Нині ця країна вважається найреволюційнішою — тільки до початку 80-х років тут відбулося понад двісті вдалих і невдалих переворотів. Але після виборів 1985 р. здійснений перехід до президентського правління, і тепер це країна з доволі стабільним політичним режимом. Вона є членом багатьох міжнародних організацій.

Бразилія — країна сельви та самби

Наші уявлення про Бразилію зростали разом з нами. Дивлячись мультфільм про броненосців, ми уявляли собі країну, у якій водиться безліч дивних звірів, що блукають в амазонських лісах. Коли ми трохи підростали, то дізнавалися про шалені бразильські карнавали і місто Ріо-де-Жанейро — місто мрій Остапа Бендера, де всі ходять у білих штанях. Потім пересвідчувалися, що бразильська кава — найкраща у світі, а амазонські ліси перебувають під загрозою винищення. Втім, хоч би як багато ми знали про цю країну, вона завжди дивуватиме нас.

Федеративна Республіка Бразилія — найбільша за площею (8,5 млн км^2) і чисельністю населення (165,6 млн людей) держава в Південній Америці. На півночі вона межує із заморським департаментом Франції Ґвіаною, Суринамом, Ґайаною, Венесуелою і Колумбією; на заході — з Перу; на південному заході — з Болівією, Параґваєм, Арґентиною й Уруґваєм. На сході Бразилія омивається Атлантичним океаном. Державна мова країни португальська.

Бразилію можна умовно поділити на чотири географічних регіони. Вздовж вузької смуги узбережжя, між річками Ріо-Ґранде-ду-Сул та Банею розташовані гори. На північ від Бані рельєф розгладжується. На більшій частині країни розкинулося Бразильське плоскогір'я (найвища точка — гора Бандейра, 2890 м), на якому є кілька невисоких гірських пасом. А на пів-

дні й півночі розташовані дві великі рівнини — Ла-платська та Амазонська низини.

Клімат Бразилії менш різноманітний, ніж її рельєф. Хоча вона є тропічною країною, у ній небагато районів, що несприятливі для постійного мешкання, — надто спекотних або надто вологих. Клімат змінюється «за діагоналлю» — з північного заходу до південного сходу — від екваторіального до субтропічного. Бразильська зима триває з червня по серпень, і в найпівденніших районах країни середня зимова температура повітря коливається між +13° і +18° С. Влітку (з грудня по лютий) у Ріо-де-Жанейро спекотно і задушливо, температура повітря нерідко сягає +40° С. В інші пори року вона становить близько +25° С. Найбільша вологість спостерігається в басейні Амазонки, а на центральному плато опадів менше, тож і повітря більш сухе.

Через Бразилію несе свої води найповноводніша у світі річка — Амазонка. За довжиною (6565 км) вона посідає друге місце, поступаючись тільки Нілу. Ця грандіозна річкова система перетинає половину країни. Вона є судноплавною, навіть океанські лайнери можуть пройти її руслом. Коли в 1500 р. іспанці відкрили узбережжя нинішньої Бразилії, вони побачили диво

Гора Пан-ді-Асукар (Цукрова Голова)

Амазонка

Амазонка — найповноводніша річка планети. Її води становлять 20 відсотків світових запасів прісної води.

природи, що дуже їх налякало. Таємнича земля скидала в океан величезні маси води, що клекотіла й вирувала. Вири кишіли стовбурами могутніх дерев, що були вирвані з корінням, а плавучі лісові острівці, відірвані від суші, носилися по хвилях, наче тріски. Припливи в гирло річки сягали п'яти метрів. Іспанці такого ніколи не бачили. Вони хрестилися і злякано запитували у своїх супутників-індіанців: «Що це?» Індіанці відповідали: «Великий грізний бог! Амассона!» Їхньою мовою це означало «розтрощувач човнів».

Інші великі річки — Сан-Франсіску та Парана. На кордоні між Бразилією та Параґваєм протікає річка Іґуасу (у перекладі — «велика вода»), з найширшим у світі водоспадом. Він теж має назву Іґуасу. Потік, що сягає 2,7 км у ширину, поділяється на 275 водоспадів, які падають з 72-метрової висоти. За добу через Іґуасу протікає понад мільйон тонн води.

Щодо природи, то тут Бразилія є справжнім рекордсменом. Серед країн світу вона посідає перше місце за кількістю видів

Чи доводилося вам чути про дерева, які можна подоїти? Виявляється, в бразильській сельві є й такі. Місцеве населення називає їх «коровами» й дуже цінує. А вчені дали їм назву галактодендрон. Якщо надрізати в нього кору, то за годину можна націдити літр соку, який за смаком нагадує вершки з цукром. З молока, якщо його скип'ятити, виходить сир. А ще з нього можна виділити речовину, з якої виробляють свічки.

ссавців, прісноводних риб та рослин, друге місце — за чисельністю видів амфібій, третє — за різноманітністю пташиного царства і п'яте — за кількістю видів рептилій. Утім, статистичні дані не можуть передати того враження, яке справляють на туристів представники бразильської фауни: ягуари, тапіри, павукоподібні мавпи та їх крихітні родички ігрунки (завбільшки з олівець), лінивці, броненосці, каймани, анаконди й прісноводні дельфіни. Про метеликів, яких у долині Амазонки налічується понад 1800 видів, можна складати легенди. Вони міняться всіма кольорами веселки, а деякі з них могли б своїми крилами вкрити голову дорос-

Річка Ігуасу

Долина річки Шингу

лої людини. Проте ті, хто захоче їх побачити, повинні взяти з собою репелент — москітів у бразильських лісах близько двохсот видів.

У ріках водяться пірані, електричні вугри, багато крокодилів та водяних змій, тому купатися в них небезпечно. Пірані — справжнє лихо бразильських річок. У 1981 р., після того як зазнало аварії пасажирське судно, понад 300 його пасажирів були миттєво з'їдені піраньями. Недарма місцеві мешканці склали приказку: «Три маленьких пірані — це вже один великий крокодил». Птахи в сельві живуть майже всюди: у кронах дерев ніколи не стихає галас туканів, ара та дрібних папуг, над квітами пурхають колібрі, схожі на коштовні камінці. Слід сказати, що деякі з видів тварин та рослин ще й досі не досліджені і навіть не мають наукової назви.

За даними бразильських учених, у долині Амазонки, у сельві (так називають амазонські вологі ліси) мешкає понад 50 племен, які ніколи не чули про навколишній світ. У деяких з них панує матріархат — усі важливі справи вирішують жінки. Але племена — це ще не все... Невелике поселення займає невеличку територію. І ось у 1973 р. у тропічних лісах Бразилії, поблизу кордону з Колумбією, зненацька знайшли річку понад 400 км

Амазонські ліси називають «зеленими легенями планети», бо вони постачають чверть усього кисню, яким забезпечують нас рослини. На жаль, вони можуть зникнути через те, що їх вирубують. Вчені підрахували, що кожної хвилини площа екваторіальних лісів зменшується на 50 га! Тільки в амазонських лісах за один день вирубують близько 1,5 млн дерев. За останні 80 років тут зникла зелена територія, яку можна порівняти з площею Франції, — 55 млн га. Найстрашнішим є те, що ці ліси не можуть відновлюватися: дощі миттєво змивають шар родючого ґрунту, й після цього на вирубках не може вирости жодне дерево.

завдовжки! А через дев'ять років у штаті Байя були знайдені руїни стародавнього міста. Дослідження показали, що це місто було побудоване інками, які, очевидно, шукали порятунку від іспанських конкістадорів. Можливо, саме його шукав свого часу знаменитий мандрівник Персі Фоссет, розповіді якого дали матеріал для книги «Загублений світ». Учені цілком допускають, що в сельві можуть ховатися інші покинуті міста, які неможливо знайти навіть за допомогою сучасної техніки.

Історія Бразилії не така багата, як у Перу чи Мексики. Індіанські племена, які мешкали тут віддавна, не створили могут-

Сельва

Порт Росіфі

ньої цивілізації. Майже всі головні події починаються з XVI століття. Португалець Педро Альварес Кабрал у 1500 р. випадково замість Індії потрапив до Південної Америки. Коли португальці вперше вийшли на берег Бразилії, її населення сягало шести мільйонів. Та племена були розрізнені, що й полегшило завоювання цих земель. Уже в 1531 р. король Португалії Жуан III відправив до Бразилії перших колоністів. Територія колонії була поділена на 15 капітанств, які були роздані друзям королівства. Після того як з'ясувалося, що місцевий клімат ніби спеціально створений для вирощування цукрової тростини, колоністи заснували плантації. Спочатку на них працювали полонені індіанці, пізніше їх замінили раби з Африки. У 90-х роках XVII століття в Бразилії було знайдене золото. Незліченна кількість рабів була привезена з Африки, щоб закінчити своє життя на золотих рудниках.

Нині Бразилія посідає перше місце в світі з виробництва цукру та кави.

У 1807 р. армія Наполеона ввійшла до Лісабона. За два дні до нападу португальський принц-правитель, що потім став доном Жуаном VI, вирушив до Бразилії. Приїхавши, він назвав Ріо-де-Жанейро столицею Об'єднаного королівства Португалії, Бразилії й Алгарве. Таким чином, Бразилія стала єдиною

Будинок Конгресу в Бразиліа

колонією Нового Світу, що здобула статус адміністративного центру європейської монархії. У 1822 р. син принца-правителя, Педро, що залишився правити колонією після повернення його батька в Португалію, вихопив із піхов свій меч і вигукнув:

«Незалежність чи смерть!» У цей час Португалія була занадто слабка, щоб воювати проти заокеанської колонії, тому Бразилія стала незалежною імперією без кровопролиття.

У XIX столітті Бразилія з «цукрової» країни перетворилася на «кавову». Численні плантації кави спочатку обробляли раби, а після скасування рабства в 1888 р. їх замінили італійські робітники. В 1889 р. стався військовий переворот, і протягом наступних сорока років у країні було дуже неспокійно. Після світової економічної кризи 1929 р. був створений Ліберальний альянс, який через рік узяв владу до своїх рук і призначив президентом Хетуліо Варґана, який впровадив профашистський режим і залишався головою держави до 1954 р. Його спадкоємець Хускеліно Кубіцчек, заснував нову столицю — Бразиліа, що повинна була стимулювати розвиток країни. Над проектом працював знаменитий архітектор Оскар Німейєр. У 1960 р. економіка країни була підірвана інфляцією, стався новий військовий переворот. Військова диктатура змінилася демократичним устроєм тільки в 1989 р. Втім, Бразилії ще далеко до того, щоб називатися справді демократичною країною. В 1996 р. ООН проголосила, що в цій державі найнерівномір-

Собор за проектом Оскара Німейєра в Бразилія

Про недоліки економічного життя Бразилії свідчить той факт, що вона має найвищий зовнішній борг — 245 млн доларів.

ніший поділ матеріальних благ у світі. Нині економіка країни поступово піднімається, але понад 50 млн бразильців живуть поза межею бідності.

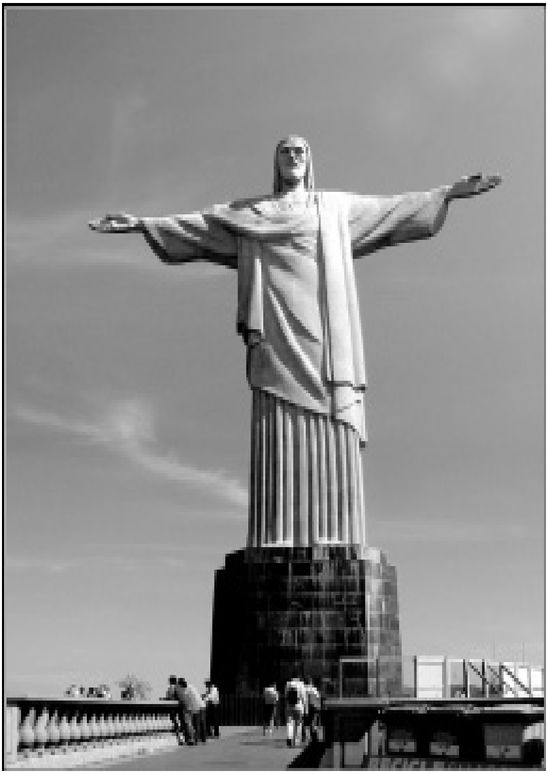
Бразилія має найбільший економічний потенціал з усіх країн Південної Америки. Тут є родовища залізних і марганцевих руд, руд кольорових металів, у тому числі ніобію, берилію, танталу, бокситів, нафти, кам'яного вугілля. Електроенергією країну забезпечують ГЕС, побудовані на численних річках. Основою експорту є кава, залізна руда, соєві боби, тютюн та цукор. Все це потрапляє до інших країн морем. Найбільші портові міста Бразилії — Ріо-де-Жанейро, Сантус, Ріу-Ґранді, Порту-Алеґрі, Тубаран та Сан-Себастьян.

Столиця країни — Бразиліа — є адміністративним центром. Тут міститься більшість урядових закладів і мешкає майже вся політична еліта. Ще одне бразильське місто — Сан-Паулу — за кількістю населення (16,6 млн мешканців) посідає перше міс-

У центрі міста Сан-Паулу

це на континенті. Але «візиткою» країни є інше місто — Ріо-де-Жанейро. У перекладі це означає «річка січня». Такою дивною назвою місто зобов'язане географічній помилці. Під час експедиції 1502 р. Амеріґо Веспуччі відкрив невелику затоку, що глибоко врізалася в берег. Португальці дуже поспішали, тому вони не стали детально обстежувати узбережжя, а просто нанесли на мапу гирло річки й дали їй назву на честь місяця, коли вона була відкрита. Потім на берегах затоки виникло місто, яке перейняло її ім'я. Воно багато років було столицею, тож і досі залишається культурним центром Бразилії.

Статуя Ісуса Христа в Ріо-де-Жанейро

В Ріо мешкає понад сім мільйонів людей, третина — у бідних районах, де немає ані шкіл, ані лікарів, ані роботи. Серра-да-Каріока — круті гори, що є частиною національного парку Тіжикі — поділяють Ріо-де-Жанейро на північну і південну зони. Вид з Корковадо (750-метрової вершини гори, де стоїть статуя Христа Спасителя, який мовби благословляє Ріо) дає можливість ознайомитися з географічним розташуванням міста.

Серед видатних місць Ріо-де-Жанейро слід згадати численні музеї (історичний, національний, музей індіанців, сучасного мистецтва, аеронавтики, дорогоцінних каменів та рідкісних металів), театри, Національну бібліотеку, у фонді якої багато

Бразильський карнавал — найвідоміший у світі

раритетів, кафедральний собор. Пляжі Ріо заповнені протягом усього року. Копакабана, мабуть, найвідоміший пляж у світі. Він тягнеться на 4,5 км уздовж узбережжя і приваблює тисячі людей, які люблять море й сонце.

Найбільш відомим бразильським святом є карнавал, який офіційно триває п’ять діб, а неофіційно — всі десять. На самбадромі, багатоярусній вулиці, призначеній для фестивалів самби, бразильці розважаються і галасують, тоді як кожна група з 16 найкращих шкіл самби танцює цілу годину. В Бразилії кажуть, що той, хто не бачив карнавалу на власні очі, не має права писати про нього більш ніж п’ять рядків. Лише заради цього фантастичного видовища вже варто відвідати Бразилію!

Венесуела — край, де шумить найвищий водоспад

Стрімкий потік води впевнено мчить до своєї мети. Перед обривом річка ніби впадає у розпач. Важкі краплі, збираючись докупи, стрімголов летять униз, у невідомість, і розбиваються на мільярди бризок... Водоспад — справді захопливе видови-

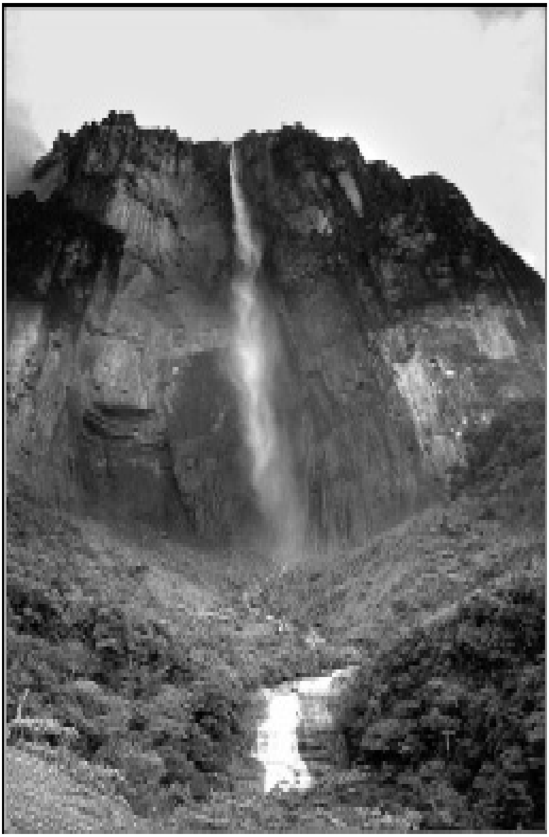
ще, довершене й просте, як уся природа. А найвищий у світі водоспад, де водяний стовп сягає кілометра, — справжнє природне диво, заради якого варто їхати й за тридесять земель, наприклад — до південноамериканської країни Венесуели. Вона має вдосталь розкішних пейзажів: тут виблискує озерна гладінь і в'ються річки, спочиває морське узбережжя, обіцяють небезпеку таємничі джунглі і пульсує життя у столиці, Каракас — чарівна «долина співаючих птахів».

Видатний мореплавець Амеріґо Веспуччі, мабуть, поквапився охрестити ці землі «малою Венецією» (саме так перекладається назва країни). Щодо води, то її тут дійсно багато. І озеро Маракайбо, яке наштовхнуло Веспуччі на таку назву, вражає і бере у свій чарівний полон, як справжня Венеція. Проте є одне «але»: «мала Венеція» насправді — велика (набагато більша за просто Венецію). Адже важко назвати малою країну, що має площу завбільшки 900 тис. км^2. Її територія має значні перепади висот: від впадини озера Маракайбо до піку Болівар (5007 м). Різні висоти — різні погодні умови, хоча вся країна лежить у зоні тропічного клімату. Вічне літо Карибського узбережжя (північ Венесуели) ефектно контрастує з вічними снігами Анд, відроги яких знаходяться на заході країни. Не схожі між собою

Національний парк Канайм

Водоспад Анхель — найвищий у світі. Його висота дорівнює 1054 м, що в 15 разів перевищує висоту Ніаґарського водоспаду. Він названий на честь американця Джиммі Ейнджела (його прізвище, що означає «ангел», іспанською звучить як «анхель»), який шукав у цих краях золото і наштовхнувся на… водоспад. Мабуть, він був розчарований, що не знайшов великих скарбів. Але коли б він знайшов багато золота, його ім'я навряд чи увійшло б до історії та потрапило на карти. Хоча в цій назві є й несправедливість: першим описав водоспад венесуельський офіцер Ернесто Санчос. Однак і Америку ж відкрив не Амеріґо Веспуччі…

Водоспад Анхель

замріяна високотравна савана Льянос, розташована в центральних районах, та пагористе, химерно порізане Ґвіанське плоскогір'я із ділянками джунглів, що охоплює південний схід Венесуели, як не схожі й гірський підмарний ліс та зарості саванових злаків. Не менш різноманітним є й тваринний світ — від пуми до черепахи, від каймана до червоного ібіса. Ні, Венесуелі явно не пасує визначення «мала»...

Від природного різнобарв'я забиває дух мандрівників. Не вгадаєш, який пейзаж відкриється за пагорбом. Навіть досконало дослідивши карту, не перестаєш дивуватися і йти назустріч незвичному, пірнати у вир пригод та несподіванок. Як та річка Чурун, що завмирає кожної миті перед урвищем і, довірившись долі, поринає назустріч

цьому відчуттю, утворюючи найвищий у світі водоспад Анхель (1054 м). Проте Чурун не є найбільшою річкою країни. Головну роль тут відіграє велика річка Оріноко, що проходить через усю Венесуелу. Вона пишно тече-розтікається, збираючи притоки — численні річки, що плинуть з Анд та Ґвіанського плоскогір'я. Оріноко знає собі ціну, усвідомлює, наскільки вона важлива для країни. Майже вся територія Венесуели належить до її басейну. Вона зволожує, побіля неї добре ростуть такі культури, як каучуконоси, канатні пальми та ін. А її мешканець орінокський крокодил занесений до Червоної книги.

Венесуела дуже змінилася з давніх пір: колись індіанці схилялися перед силою природи і тільки мріяли піднятися в небо, а нині найпопулярнішою розвагою туристів є огляд водоспаду згори, з невеличкого літака. Однак країна, приміривши сучасне вбрання, обрісши містами, заговоривши іспанською та прийнявши католицтво, зберегла первозданну чарівність і велич. Є в ній щось таємниче, якесь велике знання, що відоме було тільки індіанцям.

Отже, індіанці. Жили вони (араваки, кариби та інші племена) на цих землях багато тисячоліть тому. Тепер індіанців дуже мало і мешкають вони в таких недоступних місцях, що офіційні дані, які повідомляють про населення країни у 24,7 млн чоловік, взагалі їх не враховують. Це стосується аборигенів, які ведуть майже первісний спосіб життя, однак є й такі, котрі співпрацюють із туристами і дружать із благами цивілізації. А більшість населення Венесуели становлять метиси, в яких тече змішана індіанська і європейська кров.

Вперше європейці з'явилися тут п'ять століть тому. Відкрив ці землі Христофор Колумб у 1498 р. Амеріґо Веспуччі незабаром пройшов берегом до озера Маракайбо, яке й навіяло асоціації з Венецією. Венесуела була однією з найбідніших іспанських колоній. Якийсь час її частина входила до віце-королівства Нова Ґранада, а з 1777 р. вся територія Венесуели об'єдналася в генерал-капітанстві Каракас.

У першій половині XIX століття «мала Венеція» активно боролася за незалежність — іспанців то виганяли, то вони поновлювали свою владу. Очолював визвольну боротьбу Симон Бо-

Столиця Венесуели — Каракас — веде свою історію з 1567 р., коли на місці спаленого індіанського поселення племені каракас у день Святого Якова було розпочате будівництво міста. Нині це найбільше місто країни, великий торговельний, промисловий, культурний та науковий центр, де мешкає понад 2 млн людей.

лівар, тепер національний герой усієї Латинської Америки, який повів за собою народи кількох латиноамериканських країн. У 1818 р. конгрес Венесуели проголосив його президентом республіки Венесуела. Через рік була створена федерація Велика Колумбія, куди увійшли сучасні території Колумбії та Венесуели, а згодом приєднався Еквадор. Болівар став президентом об'єднаної республіки. В 1830 р. Венесуела вийшла зі складу федерації. Потім упродовж тривалого часу земля «малої Венеції» була сповнена хаосу, політичних криз, сутичок між різними партіями та угрупованнями, що рвалися до влади. Численні каудильйо (іспанською — вожді) самовільно захоплювали владу протягом двох століть. Були серед них і помірні, прогресивні, однак все більше приходили до влади керівники з диктаторськими замашками. У 1969 р. відбу-

Столиця Венесуели — Каракас

В кінці XIX століття завершилася тривала територіальна суперечка між Венесуелою та Британською Ґвіаною з приводу прикордонних територій, де було знайдено золото. Зрештою, міжнародний арбітражний суд віддав більшість цих земель Ґвіані (тобто збагатив британську корону).

лася визначна для Венесуели подія — вперше влада від одного президента до другого була передана конституційним шляхом.

На початку 90-х років XX століття у країні розгорілася велика політична криза, «посипалися» перевороти, виступи невдоволених. Народні заколоти, особливо у «сезон» виборів, і досі час від часу накочуються на Венесуелу, як морські хвилі на берег.

Політичні скандали в останні десятиліття часто траплялися через головний стратегічний товар, що дає Венесуелі основні прибутки, — нафту. Свого часу ця країна була однією із засновниць Організації країн — експортерів нафти (ОПЕК). Входить вона й до ООН, Організації американських держав та ін. Окрім великих покладів нафти, на території «малої Венеції» є значні запаси бокситів, залізної й алюмінієвої руд, кам’яного вугілля. Нафтове багатство і досить вдала економічна політика дали змогу Венесуелі у 2002 р. за доходом на душу населення вийти на перше місце серед країн Латинської Америки. От і спробуй, аналізуючи ці вражаючі цифри, повірити, що перед нами — спадкоємниця бідної колонії.

Нафта і нафтопродукти становлять основу венесуельського експорту і є гарантом добробуту населення та економічної стабільності. Вугілля й алюміній теж посідають чимале місце в експорті. Країна посилено розвиває важку промисловість, металургію, виробництво добрив. І це зовсім не значить, що легка або харчова промисловість тут занедбані, просто у Венесуели є гроші для розвитку зазначених вище потужних галузей. Не забувають мешканці «псевдо-Венеції» і про землю, що годувала їхніх предків. Кава й какао йдуть на експорт, для внутрішніх потреб тут ростуть всі-

Венесуельці — майстри змінювати свій основний закон, постійно вдосконалюючи його. Нині вони живуть при 24-й конституції, що набрала чинності у 2000 р. За цією конституцією, їхня федеративна держава офіційно називається Боліваріанська Республіка Венесуела. Це ще один знак поваги до національного героя, ім’я якого додалося до численних місцевих назв та валюти, яка теж іменується боліваром.

На одній з площ Каракаса

лякі овочі та фрукти. А прибережні води дають змогу ловити багато риби. В останні роки неабиякі прибутки приносять і туристи. Красуня Венесуела не приховує своїх скарбів, вона відкрита і чекає гостей. І її гостем варто стати — для того, щоб політати над водоспадом, відомим на весь світ, або ж для того, щоб відкрити свій ще не знаний куточок. А таких куточків тут багато, вона ж велика, ця «мала Венеція».

Ґайана — «країна вод»

Кооперативна республіка Ґайана, розташована на північному сході Південної Америки, є унікальною відразу в кількох «номінаціях». По-перше, це єдина англомовна країна на всьому материку. По-друге, ця невелика держава посідає четверте місце у світі з видобутку бокситів. І, нарешті, вона є однією з найбідніших країн Західної півкулі і має найменший прибуток на душу населення серед держав Південної Америки.

Країна межує з Венесуелою, Бразилією та Суринамом. Якщо поглянути на мапу, ми побачимо не дуже велику (215 тис. км^2) територію, яка виходить до Атлантичного океану. За даними 2000 р., в країні мешкає 787 тис. людей, більшість із них — на узбережжі.

На півночі і північному сході Ґайани розташована заболочена низовина, в центральній частині і на півдні — Ґвіанське плоскогір'я (його найвища точка, гора Рорайма, підіймається над рівнем моря на 2772 м). На крайньому півдні країни тягнуться невисокі гори Кануку, Камоа і Серра-Акараї.

Клімат у країні субекваторіальний. Середньомісячні температури становлять від +26 до +28° С. Опадів багато — понад 2230 мм на рік. Близько 85% території Ґайани вкривають постійно вологі вічнозелені ліси, на південному заході, півночі і північному сході розташовані савани. У лісах внутрішніх районів Ґайани росте багато цінних порід дерев, що використовуються у виробництві меблів, будівельних та ізоляційних матеріалів. У цих районах добувають золото, алмази, марганець і боксити, сировину для алюмінієвої промисловості. Серед ґайанських річок вирізняються Ессекібо і Коранштейн, які здавна використовувалися як водні шляхи. Втім, річок та струмків у Ґайані так багато, що місцеве населення дало їй назву «країна багатьох вод». У річках та струмках плавають риби, яких ми звикли бачити в акваріумах, — кольчужні сомики, риби-олівці, орнатуси. Тут водиться знаменита черепаха мата-мата з довжелезною шиєю, а в джунглях можна зустріти зелених удавів.

Узбережжя Ґайани

Водоспади Кайєтур (225 м) та Рорайма (457 м) посідають помітне місце нарівні із всесвітньо відомими Ніаґарським, Вікторією та Іґуасу.

Племена карибів та аравaків населяли територію Ґайани приблизно з X століття. Вони полювали, рибалили і вели напівкочовий спосіб життя. Для європейців узбережжя Ґайани відкрив у 1499 р. учасник першої експедиції Колумба Алонсо де Охеда, але європейці дістали докладні відомості про цю територію лише через століття. В 1530 р. іспанський конкістадор Педро де Акоста намагався заснувати тут поселення, але зустрів сильний опір індіанців і був змушений відступити. Втім, дослідження ґайанських земель тривали і давали певні результати. В 1593 р. одна з експедицій, що була послана на Оріноко, принесла губернатору Тринідаду Антоніо де Берріо повідомлення про багатство Ґайани. Наступного року на Тринідад прибув Роберт Дадлі. Дізнавшись про країну Ельдорадо, де було стільки золота, що місцеві жителі обсипали себе золотим піском і мостили вулиці золотими плитами, Дадлі послав невеликий корабель до берегів Ґайани. Слідом за ним у 1595 р. до Ґайани прибула експедиція Волтера Релі, який безуспішно намагався встановити англійське правління на межиріччі Амазонки й Оріноко. Голландці, що заснували перше поселення на узбережжі Ґайани (1581 р.), наприкінці 90-х років XVI століття заклали на острові в гирлі річки Ессекібо форт, який став опорним пунктом голландської колонізації. У 1621 р. голландська Вест-Індська компанія здобула право на освоєння значної частини території нинішньої Ґайани.

Голландці поступово проникали в глиб країни й засновували все нові й нові плантації цукрової тростини. Вони побудували захисні дамби й створили зрошувальні системи. Після цього землі голландської колонії почали купувати багаті англійські плантатори з острова Барбадос. Становище рабів на плантаціях було таким жахливим, що в 1763 р. на плантації Маґдаленебурґ спалахнуло повстання, яке очолив раб на ім’я Каффі. Голландські плантатори не зуміли подолати його самотужки, і невдовзі вся колонія Бербіс опинилася в руках повстанців. Кілька сот білих колоністів було вирізано. Лише введення військ припинило різанину.

Здавалося б, Ґайана, як і сусідній Суринам, мала стати нідерландською колонією. Але сталося інакше, бо на нові тери-

торії претендували відразу три країни: Велика Британія, Франція та Нідерланди, тому Ґайана була свого роду «перехідним кубком». На межі XVIII—XIX століть Ґайана кілька разів змінювала власників. Остаточно вирішив долю країни договір 1814 р.: вона стала англійською територією. Британці назвали нову колонію Британською Ґвіаною. Вони значно розширили площі сільськогосподарських земель, побудували нові дороги й мости, завезли нових рабів з Африки. Але боротьба за скасування рабства набула такої сили, що вже в 1838 р. воно було відмінено. Колишні раби спробували створити поселення на покинутих плантаціях, але маленькі господарства не могли впоратись із такою кількістю землі, тому більшість поселенців вирішила пошукати щастя в містах.

Англійці намагалися відновити надходження робочої сили на плантації. Спочатку вони уклали контракти з португальцями. Але від тропічних хвороб робітники гинули тисячами. Тоді уряд звернувся до мешканців Індії та Китаю, і в країну ринув потік іммігрантів.

У 1857 р. у Британській Ґвіані на території, що на неї претендувала Венесуела, було відкрито родовище золота. Відноси-

Ґайанське містечко

У середині 70-х років XX століття уряд Ґайани дозволив діяльність релігійних сект США в країні. Зокрема, він виділив територію Джонстаун у глибині джунглів для північноамериканської секти Народний Храм. Люди приїжджали в джунглі, щоб побудувати місто своєї мрії, але замість цього ставали рабами на плантації, яка належала голові секти Джеммі Джонсу. В 1978 р. увесь світ потрясла звістка про самогубство й убивство 900 членів секти.

ни між країнами різко загострилися. При дипломатичному посередництві США в 1899 р. конфлікт був залагоджений на користь Великої Британії. XX століття стало періодом розвитку демократії та боротьби за автономію. Велика Британія кілька разів вводила до Ґайани війська, але, зрештою, відступила під тиском світової громадськості. 26 травня 1966 р. була проголошена незалежність Британської Ґвіани, а країна одержала назву Ґайана.

Столиця Ґайани — Джорджтаун — пройшла довгий шлях від центру работоргівлі та однієї з основних піратських гаваней до спокійного колоніального міста. Від повеней місто захищає морська дамба, яка є улюбленим місцем відпочинку городян (а їх у Джорджтауні понад 190 тис.). Тут працюють великі харчові підприємства, підприємства з обробки деревини, міжнародний аеропорт та порт для кораблів, які вивозять основне джерело прибутків країни — боксити, рис, цукор, цитрусові та діаманти. З видатних місць столиці слід згадати університет і найбільший у світі дерев'яний собор, побудований в позаминулому столітті.

Європейців у Ґайані дуже мало — після проголошення незалежності країни більшість із них виїхала за кордон. Але, як не дивно, головну роль у її житті відіграють не колишні корінні мешканці — індіанці, а нащадки привезених сюди рабів і робітників-контрактників з Індії та Португалії. А народи, які дали назву цій країні, намагаються триматися якомога далі від міст з їх цивілізацією і ведуть майже той самий спосіб життя, що й кілька століть тому.

Еквадор — країна, названа на честь екватора

В Еквадорі темні шпилі вулканів тягнуться довгою подвійною низкою, густі джунглі приховують величезні скарби у вигляді цінних порід дерев, колоритна колоніальна архітектура переплітається з традиціями індіанців. Окрасою різноманітної

Обеліск на вершині екватора

місцевої фауни є величезні ґалапаґоські черепахи. Навіть дивно, як усе це увібрала порівняно невелика територія Еквадору.

Із назви цієї країни неважко збагнути, що її простори перетинає екватор (іспанською слово «екватор» звучить як «еквадор»). Для гостей організована навіть екскурсія до «середини світу», де умовна лінія екватора матеріалізується. Простіше кажучи, вона намальована на землі, і на ній стоїть символічний монумент. Щоправда, кажуть, екватор намальований не зовсім точно, насправді проходить він трохи далі, однак кого це хвилює в туристичній ейфорії? Головне відчути, що ти побував на самісінькій середині світу.

Еквадор розташований у західній частині Південної Америки. Його омивають води Тихого океану, які відділяють від

Ґалапаґоські острови ввійшли до складу Еквадору в 1832 р. Їх досліджував сам Чарлз Дарвін. Неймовірно, але до 1959 р. Ґалапаґос використовували як колонію для злочинців. У 1959 р. він став заповідником, одним із найкращих у світі національних парків. Сюди ринув потік цікавих, попри всю дорожнечу такого відпочинку. Кожному хочеться сфотографуватися з живою «горою», ґалапаґоською черепахою, самці якої важать до 225 кг (самки менші — 100—150 кг). Однак подорожувати по острову можна тільки в супроводі гіда.

материка далекі, але законно еквадорські острови, що є предметом заздрості всього світу. Це архіпелаг Ґалапаґос, що лежить майже за 1000 км від берегів Південної Америки. Окрім гігантських слонових (ґалапаґоських) черепах, тут мешкають морська ігуана, морські леви, кити, дельфіни, альбатроси. А як сюди (практично на екватор) занесло пінгвінів, взагалі збагнути важко. Ґалапаґос є барвистим наочним посібником не тільки для еколога або біолога, але й для кожної людини, не байдужої до краси і чудес природи.

Острів Фернандина

На материковій частині Еквадору тваринний світ теж дуже різноманітний. Тут живуть ягуари, пуми, ведмеді, мавпи, скунси, коати (рід широконосих мавп), лінивці, мурахоїди, броненосці, єноти, крокодили, багато птахів, у тому числі і кондор — найбільш хижий птах нашої планети. І це далеко не повний перелік диких мешканців Еквадору. Через багатство дикої природи цю країну прозвали «гарячою точкою» видової різноманітності. Наявність дуже й дуже різних тварин (яких навіть дивно зустрічати в межах однієї невеликої країни) пояснюється тим, що на цій території швидко змінюється рельєф і відповідно різняться кліматичні умови. Тут трапляються райони з екваторіальним, субекваторіальним, вологим тропічним та гірським кліматом, а погода зовсім непередбачувана. Тож на цій землі є природні умови для різних тварин.

У межах Еквадору виокремлюють чотири зони — західні приморські рівнини (місцеві жителі називають їх Коста), джунглі басейну Амазонки на сході країни (Ор'єнте), гірську систему Анд (Сьєрра) і ні на що не схожі Ґалапаґоські острови. Амазонка територією Еквадору не протікає, однак усі його річки несуть свої води до неї. В лісах Амазонського басейну (Ор'єнте) росте багато цінних і унікальних порід дерев. Так, тут можна побачити бальсове дерево, найлегше у світі (Еквадор заготовляє його найбільше у світі), пальму тагуа, один із найкращих матеріалів для ґудзиків, та інші дерева, навколо яких в'юняться гнучкі ліани. Ліси вкривають понад половину території Еквадору і є справжнім природним багатством, як і їхні дикі мешканці.

Цікавими й монументальними, величними й мальовничими є гірські пасма, що утворюють Сьєрру. Вулкани тут вишикувалися у дві паралельні гряди й утворюють так званий «проспект вулканів», що тягнеться майже через усю країну. Найвищий вулкан (до речі, діючий) є найвищою точкою країни і називається Чимборасо (6310 м). Тут досить часто бувають виверження вулканів і землетруси.

Найбільш спокійною частиною країни є, мабуть, прибережна Коста, тут вирощують тропічні культури (банани, шоколадне та кавове дерева, цукрову тростину), тут розташовані пляжі. В останні роки сюди переїхало чимало людей з внутрішніх районів.

Оброблені лани у міжгірській долині

Однак історично склалося так, що найбільш населеними є долини в межигір'ї, тобто на території Сьєрри. В одній з багатьох долин лежить і красиве столичне місто Кіто (1,4 млн мешканців), що зберігає пам'ять про давні часи, про відважних індіанців.

Індіанці мешкали тут, очевидно, з давніх-давен, однак про це достеменно нічого не відомо. Достовірні відомості починаються з X століття н. е., і свідчать вони про те, що на цих землях існувала індіанська держава Кіту (назва сучасного міста Кіто походить саме від неї). У XV столітті Кіту завоювали інки і включили до складу своєї могутньої імперії. Проте інки самі незабаром були завойовані й переможені європейцями. Перші представники Старого Світу, іспанці, з'явилися тут у 1526 р. і майже відразу стали наводити свої порядки. У 1539 р. територія Еквадору ввійшла

Еквадор — одна з небагатьох країн, де індіанці становлять значну частину населення. Із 12 млн еквадорців приблизно 40% — це чистокровні індіанці (племена кечуа, шаруа, ваорані та ін.), 40% — метиси, 10% — мають африканське походження. І хоча офіційною мовою є іспанська, а панівною релігією католицизм, індіанські мови та вірування теж поширені, й тут їх дуже шанують.

до складу віце-королівства Перу, а через два століття — до віце-королівства Нова Ґранада. На колоніальні землі привезли рабів з Африки, які працювали переважно на бананових плантаціях.

У 1822 р. сталася вирішальна перемога над іспанцями, і колонія ввійшла до федерації Велика Колумбія, яку очолив національний герой, борець за свободу латиноамериканців Симон Болівар. У 1830 р. Еквадор вийшов зі складу цього об’єднання і став повністю незалежною республікою. Потім були довгі часи економічних пошуків, у першій половині XX століття ця країна стала «банановою республікою», вийшовши на перше місце за експортом цих фруктів.

У 1941—1942 рр. сталася трагічна для Еквадору подія — внаслідок війни з сусіднім Перу країна втратила значну частину

Залишки стародавнього міста інків

Церква Сан Франциско в Кіто, збудована в 1540—1650 роках

Еквадор разом з Венесуелою посідає перше місце в світі за кількістю смертельних випадків від інфекційних хвороб і дорожньо-транспортних пригод.

своєї території, понад 200 км^2 в басейні Амазонки. Офіційні дані про власну площу (284 тис. км^2) відтоді вона сприймає хворобливо, досі не може змиритися з тією втратою і намагається повернути собі цю територію, хоч Міжамериканська арбітражна комісія і визнала право Перу на ці землі. У кінці XX століття нерідко відбувалися воєнні сутички з цього приводу, особливо багатим на них завжди видавався січень (саме в цьому місяці арбітраж виніс те своє рішення). Остання значна сутичка сталася у 1995 р. Через три роки президенти ворогуючих країн нібито владнали територіальні суперечки, однак Еквадор все ще не втрачає надії коли-небудь повернути собі ті землі.

Тривалий конфлікт із сусідами, надто коли він ускладнений озброєними сутичками, завжди негативно позначається на економіці. І урядам доводиться потім наполегливо працювати, аби вивести країну з тяжкого стану. В Еквадору є для цього всі можливості. Тут у 70-х роках минулого століття почали активно видобувати «чорне золото» — нафту. Країна стала асоційованим членом ОПЕК (організації країн — експортерів нафти), Всесвітньої торговельної організації, а також увійшла до ООН, Організації американських держав та багатьох латиноамериканських об’єднань. І нині нафта є головною статтею експорту. Тож Еквадор уже не називають «банановою» республікою. Хоч ці фрукти теж експортують, і в чималих обсягах, також за кордон продають каву, какао, морські дари (за експортом креветок Еквадор є одним із світових лідерів). Пшениця, кукурудза, цукрова тростина, овочі вирощуються для власних потреб. Велике значення має і заготівля цінної деревини,

Красиве місто Кіто, що розташоване коло підніжжя високої гори, оголошене ЮНЕСКО одним із центрів світової культури. Дехто віддає йому пальму першості за красою серед південноамериканських міст. Тут збереглося багато старих будівель, мандрівник на вулицях відчуває подих історії. Стара частина міста не має вогнів реклам і зберігає колоніальний колорит. Появу нових будинків, що не вписуються в архітектурний ансамбль, суворо контролює влада. Зазвичай сучасні будівлі зводять в іншій, новій частині Кіто.

на яку багата країна. Із промислових галузей найбільш розвиненими є переробна і текстильна. Головне завдання Еквадору — звільнитися від зовнішнього боргу, на погашення якого працюють і нафта, і банани, і Ґалапаґоські острови. Останнім економічним нововведенням Еквадору стало введення долара США замість місцевої валюти — сукре. Наскільки ефективно це допоможе боротися з інфляцією і піднімати економіку — покаже час.

Колумбія — мрія шукачів пригод

Колумбія — одна з країн, які мають кепську репутацію серед туристів. Деякі іноземні газети навіть називають її шаленою країною, куди можуть заблукати хіба що відчайдушно хоробрі мандрівники. Такої сумної слави вона зажила через нескінченні партизанські війни та ще через наркобізнес. Коли б не ці дві проблеми, Колумбія могла б стати справжнім раєм. Судіть самі: на її землях ростуть майже всі тропічні рослини, надра країни надзвичайно багаті: 90% смарагдів у світі — колумбійського походження, є родовища золота, срібла, платини, природного газу й нафти.

Республіка Колумбія розташована на північному заході Південної Америки. На заході її береги омиває Тихий океан, на сході — Карибське море (тут лежать острови Сан-Андрес та Провіденсія, які належать Колумбії). За площею вона посідає четверте місце серед південноамериканських держав (1139 тис. км^2). Найближчі сусіди Колумбії — Панама, Венесуела, Бразилія, Перу та Еквадор.

Західна частина країни — справжнє гірське царство. Тут проходить хребет Кордильєри-де-лос-Андес (ми називаємо його коротше — Анди), який тягнеться вздовж усієї Південної Америки. В Колумбії хребет розділяється на три гірські пасма — Західний, Центральний і Східний. Між ними розташовані дві долини річок Каука й Маґдалена. Вони течуть точно на північ, аж поки річка Каука не впадає в річку Маґдалену, а потім — у Карибське море.

У Колумбії знаходиться найвищий у світі прибережний хребет Сьєрра-Невада-де-Санта-Марта. Найвища його вершина, гора Кристобаль-Колон (5800 м) названа на честь Х. Колумба. Індіанці вважають цей гірський масив священним і називають його серцем Всесвіту.

Вид на Санта-Марту

На схід від Анд розкинулися плоскогір'я, укриті густими тропічними лісами. З літака вони нагадують яскравий зелений килим, на якому, наче примхливі візерунки, в'ються річки. Але не слід думати, що Колумбія — це нескінченні ліси. На північному сході є й пустелі.

Зоологи жартують, що в лісах Колумбії найвища «густота заселення» в світі. І справді, рослинний та тваринний світ цієї країни напрочуд різноманітний. Птахів тут налічують понад 1500 видів (це більше, ніж у Європі та Північній Америці, разом узятих), рослин — понад 130 тисяч видів! У Колумбії водяться ягуари, тапіри, броненосці, рідкісний очковий ведмідь, маленькі свинки пекарі, колібрі, величезні андські кондори. У річках на необережних рибалок чатують пірані та електричні вугри. Охороні природи надається багато уваги: в Колумбії створено 33 національних парки, два національних заповідники, під особливий нагляд взято шість маленьких районів, де флора й фауна особливо багаті. Разом заповідні землі становлять 7,9% території країни.

Список цивілізацій, які існували колись у межах сучасної Колумбії, справляє велике враження: Тайрона, Сіну, Муїска,

Область Буенавентура в Колумбії дуже потерпає від надто рясних дощів: тут випадає 7000 мм опадів на рік, що призводить до затоплення ланів і будівель.

Кімбая, Тієррадентро... Деякі з них залишили після себе мавзолеї та яскраві малюнки на скелях, інші — золоті прикраси й гончарні вироби. Втім, про життя найдавніших мешканців Колумбії ми знаємо дуже мало.

Колумбія була завойована іспанцями після того, як сподвижник Христофора Колумба — Алонсо де Охеда — в 1499 р. відкрив ці землі. Колумбія була однією з країн, у яких численні шукачі пригод намагалися знайти легендарну країну Ельдорадо. Спочатку індіанці зустрічали прибульців мирно, але після того, як європейці почали відтісняти їх з найкращих земель, повстали. Іспанцям довелося відвойовувати кожний шматок території, і невідомо, хто б переміг, якби загарбники не були набагато краще озброєні. Незабаром іспанці відвоювали велику частину Колумбії. Вони заснували кілька міст, у тому числі Картахену (заснована в 1533 р.). Колумбія тривалий час була найменш розвиненою з іспанських колоній. Перший університет тут був заснований тільки в 1580 р. (для порівняння: в Санто-Домінґо університет Святого Фоми існував уже 40 років). Перший друкарський верстат у Колумбії з'явився в 1738 р., на 200 років пізніше, ніж у Мексиці. Родини аристократів не бажали селитися в цьому районі, тому тут не будувалися величні палаци. Найбільш впливовою та багатою організацією була католицька церква.

У 1544 р. країна була приєднана до віце-королівства Перу і проіснувала в його складі до 1739 р., коли вона стала частиною Нової Ґранади, що включала сучасні Колумбію, Венесуелу, Еквадор та Панаму.

Незалежності від іспанців Колумбія набула 1819 р. завдяки знаменитому венесуельському визволителю Симону Болівару. Якийсь час існувала федерація Венесуели, Колумбії та Еквадору (так звана Велика Колумбія), але потім між країнами виникли суперечки, і союз розпався. Отже, незалежною державою країна вважається з 1830 р. Невдовзі після набуття самостійності в Колумбії виникли дві політичні партії, протистояння між якими призвело до громадянської війни. Протягом XIX століття країна пережила понад 50 повстань, які закінчилися крива-

Кафедральний собор у Боготі

вою Тисячоденною війною в 1899 р. Після недовгого перепочинку громадянська війна спалахнула знову. У 1948 р. розпочалася Ла Віоленсіа — одна з найкривавіших міжусобних війн, у якій загинуло понад 300 тис. чоловік. Ситуація погіршувалася через те, що поряд з революційними арміями сформувалися численні озброєні банди, які воювали проти всіх. Недаремно конфлікт у Колумбії входить до десятки найгостріших у світі. У 80—90 рр. минулого століття здійснювалися спроби встановити внутрішній мир у країні та подолати наркомафію. Проте всі вони лишалися невдалими.

Колумбія є членом ООН і Організації американських держав. Вона входить також до міжнародних об'єднань, діяльність яких спрямована на економічний розвиток регіону, — до Латиноамериканської асоціації інтеграції (ЛАІ) та Андської групи.

Колумбія — аграрно-індустріальна країна. У минулому столітті основу її економіки становило сільське господарство, а культурою номер один була кава (на світовому ринку кави Колумбія посідає друге місце після Бразилії). Рослинництво й досі відіграє помітну роль, хоча лише п'ята частина колумбій-

Боґота

ських земель придатна для землеробства, втім, тільки частина їх використовується. Попри те, що клімат Колумбії змінюється відповідно до висоти над рівнем моря, плідні землі розташовані в різних кліматичних зонах. На морському узбережжі й у долині річки Маґдалена вирощується ряд комерційних культур — банани (колись — одна з основних статей колумбійського експорту), цукрова тростина, бавовник, рис, кукурудза, ґвінейська олійна пальма. Розташовані вище родючі долини рік у межах департаментів Каука і Толіма використовуються переважно для вирощування цукрової тростини і соєвих бобів (Каука), тютюну, рису і кави (Толіма). Ще вище, на схилах Анд, вирощується кава особливих м'яких ароматних сортів, якими славиться Колумбія. У цій області з рівним помірним кліматом практично не буває ні заморозків, які час від часу вражають кавові плантації Бразилії, ні сильних вітрів, від яких страждають деякі інші країни — виробники кави. Ще одна стаття прибутку — квіти, які на колумбійській землі виростають надзвичайно красивими.

Наприкінці XX століття Колумбія наблизилася до провідних експортерів нафти на світовому ринку. За оцінками геологів, на її території знаходиться близько чотирьох відсотків світових запасів нафти. В країні добре розвинені харчова, текстильна,

хімічна і нафтохімічна промисловість, машинобудування. Втім, багато товарів доводиться ввозити з-за кордону.

Іспанська мова є офіційною, але в Колумбії розмовляють ще 75 мовами, якими здебільшого спілкуються індіанці. Традиції місцевого населення тісно переплелися з іспанською та африканською культурою, створивши своєрідну суміш. Прикладом цього може бути колумбійська музика — поєднання африканських ритмів Карибського басейну, кубинської сальси та андської музики з невеликим впливом іспанських танців.

Колумбійська кухня віддає перевагу курятині, свинині, рису, картоплі та бобам. Серед найпопулярніших страв — «ajiaco» (суп із курки з картоплею), «hormiga culona» (основна складова частина цієї страви — підсмажені мурахи) та «lechona» (смажене на вугіллі порося, фаршироване рисом). Предметом національної гордості є колумбійська кава, яку експортують до багатьох країн світу.

Столиця Колумбії має назву Боґота (повна назва — Санта-Фе-де-Боґота), її населення становить близько шести мільйонів мешканців. Боґота вражає контрастами: поруч із чарівними колоніальними церквами та музеями містяться наркопритони, на вулицях з однаковою вірогідністю можна зустріти верхових мулів та сучасні авто. Серед видатних місць столиці виокремлюють Музей золота, в якому зберігаються експонати від доколумбових часів до наших днів, найстаріший район міста Ла-Канделарія, церкви Санта Клара й Сан Іґнасі, Ботанічний сад імені Хосе Селестіно Мутіса. Місцеве населення з великим задоволенням відвідує футбольні матчі та корида.

Параґвай — «порожній квартал Південної Америки»

Параґвай — країна в Південній Америці, що не має виходу до моря. Її площа становить 406,8 тис. км^2. На території Параґваю мешкає понад 6,1 млн чоловік, причому половина з них — жителі міст. В адміністративно-територіальному плані країна поділена на 18 департаментів і столичний округ. Найближчими сусідами держави є Арґентина, Бразилія та Болівія. У Параґваї дві офіційні мови — іспанська і гуарані.

Третя за розміром у Західній півкулі річка Параґвай поділяє державу на дві нерівні за площею частини. На захід від річки лежить Чако, малонаселена область, в якій життя ледве жевріє. Вона займає близько 60% території країни. Більша ж частина населення (95%) мешкає на сході, де є родючі землі і субтропічні ліси (вони тягнуться вздовж кордонів з Арґентиною та Бразилією, а також повз річку Парана). Ця південноамериканська держава розташована на рівнинній місцевості.

Природа країни дуже різноманітна. У параґвайських листопадних вічнозелених лісах, сухих рідколіссях та саванах знайшли притулок численні види птахів, серед яких домінують папуги звичайні й довгохвості, а також лелеки, нанду, ібіси. Тут часто зустрічаються кажани, що ссуть кров тварин. Комах у Параґваї також багато. Деякі з них, такі як москіти, сарана та кліщі, дуже дошкуляють місцевому населенню. А ще для тутешнього пейзажу характерні великі червоні конуси термітників. Тваринний світ країни дуже багатий. Звичайними для цих місць є броненосці й пампасні олені, трохи рідше трапляється капібара (водосвинка). Проте найбільш екзотичні для європейця види — пекарі, бразильський тапір, ягуар, гривастий вовк та гігантський мурахоїд — поступово зникають через ріст насе-

Вид на річку Параґвай

лення в сільських областях. А ось рептилії, схоже, не дуже переймаються сусідством з людиною і почувають себе на території країни досить упевнено. Хоча навряд чи хтось із тутешніх мешканців або приїжджих зрадіє зустрічі з анакондою, боа чи кайманом.

Клімат східного Параґваю тропічний, отже, досить вологий; при цьому дощі випадають протягом усього року, а не під час якогось окремого сезону. Діапазон температур у країні досить широкий. Так, улітку (а воно триває тут з січня по травень) у Параґваї спекотно: температура на більшій частині його території у цей період сягає +35° С (середня температура повітря січня становить +27—+29° С). А ось узимку — з липня по вересень — у країні холодно, температура не піднімається вище +5° С (хоча в середньому в липні тут +17—+19° С); подекуди навіть починаються заморозки, однак снігу зазвичай випадає мало. На заході Параґваю у Чако клімат тепліший, але дощі там випадають значно частіше. Взагалі кількість опадів на території країни коливається від 700 до 2000 мм на рік.

Колись давно східна частина Параґваю була населена напівкочовими племенами гуарані. А область Чако визнали придатною для життя хіба що кілька мисливських племен гуайкуру. Так тривало до XVI століття, до того часу, як Альєхо Ґарсія в 1524 р. першим із європейців наважився за допомогою провідників-гуарані перетнути східний Параґвай. Наступні три роки європейці не турбували корінних мешканців тутешніх територій, а потім Себастіан Кабот ризикнув піднятися річкою Параґвай. Однак білі прибульці знову зникли, навіть не спробувавши залишити на згадку про себе якесь поселення. І тільки згодом, коли Педро де Мендоса втік з Буенос-Айреса, європейці поселилися на місці сучасної столиці країни Асунсьйона. Колонія розвивалася швидко і невдовзі вже панувала над іншими поселеннями іспанців на південному сході Південної Америки.

Прибульці не цуралися місцевої культури. Іспанці легко переймали екзотичні для них звичаї та традиції. Мабуть, через це в Параґваї досить швидко сформувалося дуже своєрідне суспільство, де в політиці головували європейці, що цікавилися культурою гуарані, а метиси (нащадки мішаних шлюбів) охоче засвоювали духовні здобутки іспанської культури.

Звичайно ж, разом з колонізацією на нові території прийшли місіонери. Єзуїти намагалися навернути до католицизму індіанські племена і прилучити місцевих жителів до здобутків цивілізації. Під тиском прибульців корінне населення поступово полишало свої землі й оселялося в співтовариствах — редуксіонес. Там індіанці не тільки допомагали будувати церкви, але й серйозно займалися живописом і скульптурою, а час від часу могли отримувати також класичну освіту. Та коли місіонери були вигнані з параґвайських територій, редуксіонес поступово припинили своє існування, бо їхні мешканці розійшлися й осіли на землях предків, а найталановитіші з них найнялися на роботу до майстрів-іспанців.

Стосунки між Параґваєм та Іспанією для світової практики відношень «колонія — колонізатор» взагалі були нетиповими. Так, коли ця південноамериканська країна в 1811 р. проголосила власну незалежність, Іспанія не стала цьому на заваді, не висловлювала свого невдоволення. Протягом 1814—1840 рр. уряд Параґваю очолював один із керівників боротьби за незалежність Хосе Гаспар Родрігес де Франсія, який закрив кордони країни, маючи на меті запровадження політики самодостатності. Задля цього диктатор конфіскував землі купців, селян і наділи, які здавна належали церквам. Крім того, він примушував іспанців з вищих прошарків суспільства укладати шлюби з метисами. Звичайно, такі заходи не можна було назвати популярними; тож не дивно, що після смерті де Франсія в 1840 р. його колишні підлеглі зітхнули з полегшенням, а пізніше останки диктатора були ексгумовані тільки для того, щоб їх можна було скинути в річку.

Спадкоємець де Франсія Карлос Антоніо Лопес вивів Параґвай з ізоляції й почав модернізувати державу. На жаль, він не встиг закінчити цей проект, а влада перейшла до його сина Лопеса-молодшого. Він виявився психічно неврівноваженою людиною, через те його правління мало важкі наслідки для Параґваю і ледь не закінчилося катастрофою. Новий диктатор вирішив розпочати війну Потрійного альянсу проти Арґентини, Бразилії та Уруґваю. Внаслідок цього за 1864—1870 рр. Параґвай втратив 150 тис. км^2 власної території, а чверть населення країни загинула. Тоді кількість чоловіків у державі ледь сягала 30 000 осіб. Щоправда, серед загиблих опинився і сам Лопес-молодший.

Типова параґвайська ферма

Сільське господарство країни після війни зовсім занепало, але проблему змогли вирішити за допомогою емігрантів з Європи та Арґентини. На межі століть відносний спокій Параґваю був порушений Болівією, яка зайняла область Чако (гадали, що там є родовища нафти). Цей конфлікт призвів до нової війни 1932—1935 рр., упродовж якої Параґвай звільнив більшість окупованих болівійською армією територій. Нарешті, дві країни підписали мирну угоду, згідно з якою Параґвай отримував три чверті західних земель. Під час Другої світової війни влада країни проголосила нейтралітет, однак надавала допомогу Німеччині, а пізніше перетворила Параґвай на притулок для німецьких воєнних злочинців.

Порівняно мирне життя в країні тривало лише до 1949 р., коли почалася коротка громадянська війна, а вже в 1954 р. у Параґваї настали тяжкі часи: до влади внаслідок військового перевороту дірвався генерал Альфредо Стресснер. Новий президент усі реальні й вигадані проблеми вирішував виключно тортурами, вбивствами та політичними переслідуваннями. Для того щоб Стресснер міг залишатися при владі протягом 35 ро-

ків, у країні неодноразово фальсифікувалися результати виборів. Та в 1989 р. диктатора скинули, і президентом Параґваю став генерал Андрес Родрігес. Хоч він і вважався «правою рукою» свого попередника, проте діяв по-іншому: відмінив комендантську годину, реабілітував політичних в'язнів, легалізував опозицію та усунув цензуру. Аж до 1993 р. політична стабільність у Параґваї неухильно зростала.

Коли влада перейшла до рук колишнього члена партії Стресснера Хуана Карлоса Васмоси, країною знову прокотилася хвиля страйків. Новий президент був причетний до тіньового бізнесу. У 1998 р. державу очолив Рауль Кубас, який пізніше був звинувачений у зловживанні службовим становищем. Обставини змусили Кубаса піти у відставку, а після того, як у 1999 р. пост президента Параґваю посів Луїс Гонсалес Макчі, взагалі просити політичного притулку в сусідній країні.

Вищим законодавчим органом Республіки Параґвай є конгрес, що складається з двох палат — сенату і палати депутатів. Країна є членом ООН (з 1945 р.), Організації американських держав (1948 р.) та інших організацій. Параґвайською грошовою одиницею слугує гуарані.

Нині офіційною релігією держави є католицизм, однак вплив церкви тут є не таким сильним, як в інших латиноамериканських країнах. У країні існують різні релігійні течії, наприклад, вчення «Місія Нових Племен», євангелістська група та фундаменталісти-меннонітИ.

Державними святами в Параґваї визнані Різдво, Великдень, свято на честь покровителя країни Діа-де-Сан-Блас, День заснування столиці та свято річниці закінчення Чакської війни — Пас дель Чако.

В основному Параґвай — аграрна країна. Головною галуззю сільського господарства є тваринництво. Крім того, в державі вирощують бавовник, тютюн, тунговий горіх, каву, чай мате, сою, кокосові горіхи, виробляють різноманітні ефірні олії. Непоганий прибуток у бюджет дає також заготівля тропічної деревини. Більшість продукції сільського господарства країни йде на експорт.

Основними галузями місцевої промисловості є харчосмакова, текстильна, цементна, деревообробна, взуттєва. Партнерами Параґваю в зовнішній торгівлі виступають Арґентина, Бразилія та Німеччина.

Столиця Параґваю Асунсьйон — це велике місто, збудоване на пагорбах східного берега річки Параґвай, де мешкає близько 900 тис. людей. Більшість тутешніх культурних і архітектурних пам'яток розташована в прибережній зоні. В Асунсьйоні збереглося кілька будівель колоніального періоду, але більша частина міста, заснованого ще в 1537 р., забудована еклектичними спорудами. Звичайно приїжджих приваблюють такі пам'ятки, як Колона Авеніра, вулиці Хаєго та Естадос Юнідос, президентський палац (Паласіо де Гобієрно). В одному з колоніальних будинків, Каса Віола, сьогодні розташувався музей. Неподалік від нього знаходиться найдавніша споруда міста, Каса де ла Індепенденсія, датована 1772 р. Саме тут уперше була зачитана Декларація незалежності Параґваю. Ще одна визначна пам'ятка столиці — величний собор XIX століття Каса де Культура Параґвайа. Готелі та ресторани, а також сучасні магазини розташовані зазвичай у центрі міста на набережній, а також у східній частині Асунсьйона. Поряд з готелями часто споруджують кінотеатри та культурні центри. У столиці є кілька прекрасних парків, найбільш привабливими з яких вважають Джардин Ботаніко та Музео дель Барро — там представлена

Панорама Асунсьйона

чудова експозиція сучасного мистецтва. Нині провадиться реконструкція місцевого зоопарку, в якому планується надати зручні умови життя представникам унікальної місцевої фауни.

Серед інших великих міст країни — Сьюдад-дель-Есте (майже на кордоні з Бразилією), столичне місто-супутник Сан-Лоренсо, Коронель-Ов'єдо, Вільярріка. А Енкарнасьйон і Консепсьйон — головні річкові порти Параґваю (крім столиці).

Неподалік від Асунсьйона зосереджена велика кількість визначних пам'яток країни. Це насамперед містечко Ітагуа, де виробляють знамениті плетені речі, озерні курорти Арегуа та Сан-Бернардіно. На заході від столиці розташований релігійний центр держави, місце, куди щорічно стікається звідусіль велика кількість паломників, — Каакуупе. А на півдні можна завітати до Національного парку Юбукуй, що розташований в одній з небагатьох областей вологих тропічних лісів на території Параґваю.

Перебуваючи в цій країні Південної Америки, варто з'їздити до каскаду водоспадів Іґуану, який ЮНЕСКО проголосило «надбанням людства». Жоден фільм не здатний передати велич водяної маси, що зривається з висоти 50—70 м, покриваючи

Собор Каса де Культура Параґвайа (XIX ст.)

все навколо тонким райдужним пилом, піною та... неймовірним гуркотом. Десятки таких водоспадів розташовані неподалік один від одного, утворюючи «підкову» довжиною 2700 м. А поряд з ними буяє щедра незаймана природа, спокійно живуть екзотичні тварини. Туристів завжди розчулюють симпатичні коаті (європейцю вони нагадують помісь лисиці й борсука): тваринки спокійно гуляють біля самісіньких ніг людей і підставляють спинки — почухай, мовляв, чи погладь. Головне — не забути пригостити коаті чимось смачним за несподівану розвагу.

На південному сході теж є на що подивитися. Тут досі існує єзуїтський редуксіонес Тринідад, збудований у 1706—1780 рр. У центрі міста розташована стара церква, що добре збереглася до наших днів. Цікаві руїни подібних будівель є також в Сан-Іґнасі Гаузу та в Санта-Марія. Серед інших пам'яток цієї місцевості — національний парк Керрмо Кора — область сухих тропічних лісів і саван, які знаходяться в оточенні суворих пагорбів. Тут можна побачити Колумбійські печери і місце загибелі президента Лопеса-молодшого.

Тим, хто цікавиться історією країни, варто побувати в невеличкому селищі Пірібебай на сході від Асунсьйона. Важко повірити, що це спокійне поселення, знамените завдяки старій церкві, під час війни Потрійного альянсу було тимчасовою столицею держави. Не так давно ветерани Чако наполягли на відкритті в селищі воєнного музею. До речі, доглядачем і гідом у ньому працює один з учасників бойових дій. У ті роки він був тричі поранений, і на одному зі стендів знаходиться його власний мундир, пробитий кулями.

А ось Фортін Толедо — траншейна ділянка під час війни Чако — нині пристосована до цілком мирної мети. Нині там оселилася невеличка популяція пекарі. Ці тварини, які збереглися ще з часів плейстоценової ери, вважалися вимерлими. Але їх знову відкрили в 1975 р. Нині Фортін Толедо набув статусу заповідника. Він існує частково завдяки фінансовій підтримці заповідника Сан-Дієго, де можна одержати спеціальний дозвіл на відвідування зони колишніх траншей. Пекарі живуть поруч з покинутими військовими укріпленнями, а трохи оддалік розташований старий параґвайський військовий цвинтар.

Наприкінці XIX століття австралійські емігранти заснували у східній частині Параґваю поселення Нуева Австралія. Ця колонія була своєрідним соціалістичним експериментом, який проіснував недовго. Спочатку колоністи сподівалися на великий економічний потенціал тутешніх земель, однак їхні плани були утопічними, і в 1896 р. Нуева Австралія розпалася.

Якщо завітати на захід Параґваю в Чако, перед нами постане зовсім інша картина. На цій території мешкають здебільшого представники індіанських племен. У Чако досі існує єдине асфальтоване шосе — Рута Транс-Чако. Колись його прокладали до Філадельфії (релігійної громади, заснованої меннонітами наприкінці 20-х років минулого століття). На заході існують ще дві колонії меннонітів: Лома Плата та Неу-Хальбштадт. Тут можна придбати традиційні вироби корінних жителів Параґваю. Майже біля кордону з Болівією розташований національний парк-заповідник Чако. Це — рівнина, вкрита густим колючим лісом, над якою на висоту 500 м здіймається Кермо Леон. Цю місцину уподобали деякі види місцевої фауни; насамперед тут багато великих представників родини котячих — оцелотів, ягуарів та пум.

Параґвай і донині називають «порожнім кварталом Південної Америки». Оскільки ця країна протягом тривалого часу була відома у світі як поліцейська держава, вона залишалася загадкою навіть для найближчих сусідів. Параґвай недавно почав долати свою економічну, культурну, політичну та географічну ізольованість. Для нього, нарешті, настав час спростувати слова Пі Джея О'Рурка: «Параґваю ніде немає, і ніхто про нього нічого не знає».

Перу — земля інків

Перу — одна з найзагадковіших країн Південної Америки. Вона зажила слави і своєю історією, що досі збуджує уяву тисячів романтиків з усього світу, і надзвичайною красою місцевої природи, і своєрідною культурою. Перу — це руїни імперії інків та височезні Анди, це таємнича пустеля Наска та озеро Тітікака. За віруваннями індіанців, саме тут знаходиться «пуп Землі». А біологи вважають, що тут розташована одна з десяти найрізноманітніших біологічних зон у світі.

Країна Перу розкинулася на заході Південної Америки і межує з Чилі (на півдні), Болівією (на південному сході), Бразилією (на північному сході), Колумбією (на півночі) та Еквадором (на північному заході). Її територія складається з трьох дуже не схожих між собою районів: вузького узбережжя, широкого Андського хребта й рівнини Амазонки. На узбережжі переважають пустелі, але тут знаходяться найбільші міста Перу і знамените Панамериканське шосе.

Анди складаються з двох хребтів: Західного і Східного. На Східному хребті розташована найвища гора в Перу Уаскаран (6770 м над рівнем моря). На сході лежить тропічна рівнина Амазонки і річки Мараньйон та Укаялі. Не можна обійти увагою прісноводне озеро Тітікака, розташоване найвище у світі (3820 м над рівнем моря). Завдовжки воно майже 170 км і з повним правом вважається найбільшим озером у Південній Америці.

А ось іще одна загадка Перу, але вже не природна, а рукотворна: Наска. На цій піщаній рівнині розкидані велетенські геометричні малюнки, які зображують тварин та птахів. Серед

Малюнки Наска

Амазонка — найбільша річка в світі. Щосекунди вона віддає Атлантичному океану 220 тис. м³ води. В її глибинах знайшли притулок понад 2000 видів риб.

них — 180-метрова ящірка, кілька зображень мавп та птахів (по 250 м кожне!) і велетенський малюнок людини 620 м завдовжки. Загальна кількість зображень — 778. Найцікавіше те, що всю цю «картинну галерею» можна побачити тільки з літака або повітряної кулі. Вчені вважають, що знамениті лінії Наска були викарбувані між 900 р. до н. е. та 600 р. н. е., але й досі невідомо, хто й навіщо це здійснив.

У Перу пори року не такі, як у нас. Рік поділяється на два сезони: сухий і вологий. Цікаво, що в різних районах країни сезони неоднакові. Скажімо, на узбережжі та західних схилах Анд сухий сезон настає влітку — з грудня по квітень, а на протилежних схилах він триває з травня по вересень. Середньомісячні температури на узбережжі становлять +15—+25° С, в Андах, на плоскогір'ях, — від +5 до +16° С, на рівнинах — +24—+27° С.

Чи не щороку до Перу приїздять біологічні експедиції з багатьох країн світу. Перуанська флора й фауна є унікальними. Мабуть, у жодній країні неможливо побачити майже поруч пінгвінів та фламінго, пеліканів та морських левів, кондорів та ібісів. На високогірних луках пасуться лами, альпака та гуанако, в лісах бродять ягуари та очкові ведмеді, тапіри. Система національних парків охоплює сім відсотків території Перу.

Територія Перу була населена вже за двадцять тисяч років до нашої ери. Про це свідчать численні археологічні знахідки. Найдавніші предки перуанців були мисливцями, які мешкали в печерах біля узбережжя. Згодом вони почали займатися землеробством. Нам відомо, що бавовну, квасолю, кавуни та гострий перець на землях Перу вирощували за чотири тисячі років до нашої ери. Поступово розвивалися ремесла, гончарство, з'явилася релігія. Одна за одною виникали, розвивалися й занепадали цивілізації Чавун, Салінар, Наска, Паракас, Уарі...

У Перуанських Андах знаходиться найвисокогірніша у світі залізниця. Вона проходить на висоті 4817 м, що перевищує гору Монблан. Із вікна потяга відкриваються пейзажі, що викликають у пасажирів захват.

Найбільшого розквіту ці землі досягли десь у XV столітті, коли весь район опинився під владою могутньої Інкської імпе-

рії, яка поширила свій вплив навіть на сусідні Колумбію й Чилі. Звідки ж взялися інки? Легенда розповідає, що перший інка (його ім'я було Манко Капак) виринув з глибини озера Тітікака, щоб заснувати імперію. Вчені кажуть, що цивілізація інків виникла після XII століття, коли індіанські племена об'єдналися між собою й захопили величезну територію. Втім, деякі дослідники стверджують, що держава інків набагато давніша. Вони вважають її прямою спадкоємицею Атлантиди! На думку цих учених, Атлантида зазнала страшної катастрофи у той час, коли в Південній Америці почалася справжня технологічна революція. Ті, хто зумів урятуватися, почали шукати притулку за океаном. Частина з них дала початок цивілізаціям Месопотамії та Єгипту, а решта припливла до Перу. Це зовсім не так фантастично, як здається на перший погляд. Річ у тім, що єгипетська й інкська цивілізації мають багато спільного: в обох народів існують легенди про Всесвітній потоп, обом були відомі секрети бальзамування, в обох випадках правлячі клани були майже ізольовані від решти населення. І тільки єгиптяни та інки будували піраміди.

Перуанські Анди

Залишки міста інків Мачу-Пікчу

Але повернімося до офіційної версії історії Перу. Держава інків мала назву Тауантісуйу, що означало «Імперія чотирьох сторін світу». Її столицею було місто Куско. Населення Інкської імперії сягало величезної кількості — за різними оцінками, від восьми до 15 млн чоловік! Земля в імперії належала державі на чолі з верховним вождем — Великим інкою, якого вважали сином Сонця й Місяця. Обробляли її селяни-общинники, що становили більшість у державі інків. Держава складалася з окремих провінцій — здебільшого окремих долин з природними кордонами. Провінції в свою чергу поділялися на частини, в яких було 10 тис. господарств. Далі йшли тисячі, сотні й десятки. На чолі кожної з великих одиниць стояв вождь, а малих — староста.

В індіанців Перу та Мексики збереглася легенда про білого бога, якого мексиканці називали Кетцалькоатль, а перуанці — Віракоча. Він нібито прибув на вітрильнику зі Сходу, навчив індіанців ремеслам та архітектурному мистецтву, впровадив закони й релігію, а потім загадково зник.

Головною сільськогосподарською культурою в державі інків була кукурудза, в горах вирощували ще й картоплю, а на узбережжі — томати, квасолю, кавуни, плодові дерева. Тютюн використовували як лікарську рослину.

Інки були справжніми майстрами. Вони видобували руду й виплавляли метали, їхні ковалі володіли дуже складними технологіями. Більшість знарядь праці виплавлялася з бронзи. Архітектура також була добре розвинена. Через всю імперію простягалася вимощена камінням дорога, від якої відходили стежки. Через ущелини інкські архітектори перекидали мости, що спиралися на кам'яні палі.

Медицина в державі інків сягала незвичайних висот. Вони вміли робити складні хірургічні операції, використовували складні суміші з трав. До речі, хінін як засіб проти малярії вперше стали застосовувати саме перуанці.

За деякими даними, релігія відігравала в суспільстві провідну роль. Верховними божествами в інків вважалися Сонце (Інті),

Штучні тераси (андени), створені інками в XV ст.

Грім (Ільяпа) і Місяць (Кілья). Іншими божествами високого рівня були Море (Мамакоча), Мати-Земля (Пачамама) і Творець Світу (Віракоча). У жертву богам приносили дорогоцінні камені й метали, іноді — домашніх тварин. А ось людські жертви, на відміну від ацтеків, інки приносили тільки в надзвичайних випадках, переважно полонених.

Писемності в сучасному розумінні цього слова в інків не було. Замість неї вони використовували «вузликове письмо» — кіпу. Кіпу складалися з кольорових шнурків, на яких були зав'язані вузли. Їхня кількість, розташування та форма були різними, тому цей спосіб дозволяв передавати важливі новини. Щоб навчитися розуміти кіпу, треба було пройти спеціальну підготовку. Діти зі знатних сімей навчалися цьому в школах, до програми яких, крім того, входила державна мова (кечуа), релігія та календарний цикл.

На початку XVI століття влада імператорів-інків ослабла через невпинні чвари між різними претендентами на трон і повстання підкорених племен. У 1532 р. на територію імперії прийшов невеликий загін іспанців на чолі з Франсіско Піссарро. У цей час тривала боротьба між двома претендентами на трон — Атауальпою та Уаскаром. Іспанські конкістадори вміло скористалися цим. Спочатку вони захопили в полон Атауальпу й запросили за нього величезний викуп золотом, а коли отримали жадане, вбили його. Вже наступного року іспанці завоювали столицю імперії — Куско. Індіанці закріпилися в горах і боролися до 1572 р., аж доки не загинув останній правитель держави — Тупак Амару.

Тим часом Іспанія приєднала Перу до своїх володінь (в 1543 р.) і почала впроваджувати політику колонізації. Були організовані помістя, на яких працювали селяни. Для робіт на рудниках з Африки привезли рабів. Почали вирощувати пшеницю й рис, розводити велику рогату худобу.

Наприкінці XVIII століття в країні спалахнуло повстання селян, ватажок якого, Габріель Кондорканкі проголосив себе інкою і прибрав ім'я Тупак Амару II. Повстання було придушене, а ватажок та тисячі його прихильників страчені. Така ж доля спіткала й інші повстання. Лише в 1820 р., після того, як на територію країни вступила армія генерала Хосе де Сен-Мартіна, була проголошена незалежність Перу. Втім, іспанці не

Кінна статуя іспанського конкістадора Франсіско Піссарро (1470—1541) на головній площі Ліми

поспішали покидати останню колонію на континенті. Лише допомога Симона Болівара, командувача колумбійськими військами, допомогла перуанцям перемогти.

Після цієї перемоги країна почала розвиватися. Були скасовані подушні податки, особисті повинності індіанців, звільнені африканські раби, які брали участь у повстанні. Але остаточно рабство скасували тільки в середині XIX століття. В 1864—1866 рр. держава не могла сплачувати зовнішні борги, і Іспанія вирішила повернути втрачений контроль над країною. Але всі її колишні колонії взяли участь у битві, яка дістала назву Першої тихоокеанської війни. Друга тихоокеанська війна почалася в 1879 р., коли Чилі напала на Перу та Болівію. Основною її причиною були економічні конфлікти. Чилійські війська захопили Ліму й поставили на чолі Перу той уряд, який цілком їх влаштовував. Він був скинутий у 1885 р.

Важливим моментом для Перу стало відкриття Панамського каналу та початок Першої світової війни. Потім настала світова економічна криза, що призвела до різкого падіння рівня життя. Невдоволення людей новими умовами життя зростало. Перу довелось пройти через періоди диктатури, на зміну яким

Ліма. Старовинний будинок колоніальних часів

приходили нетривалі етапи стабільності. Нині країна вирішує ряд економічних проблем і поступово стає на шлях демократії. Республіку Перу очолює президент (з 2001 р. А. Толедо). Вищим законодавчим органом є Демократичний законодавчий конгрес. Держава входить до різних міжнародних організацій, зокрема ООН (1945 р.), Організації американських держав.

Столицею країни є Ліма (близько 7 млн чоловік) — місто, яке заснував Піссарро у 1535 р. Клімат у цій місцині аж ніяк не сприяє доброму настрою городян. Дощів тут майже ніколи не буває, тільки інколи місто оповиває вологий туман. У Лімі міститься Музей мистецтва з чудовою колекцією предметів доколумбової епохи та пізніших часів. Гордість музею — витвори перуанського мистецтва останніх чотирьох століть. Доісторич-

не минуле Перу краще вивчати в Національному музеї антропології та археології. Прикрасою міста є церкви Сан Франсіско та Сан Домінґо.

Одним із найбільш відвідуваних місць Перу є Куско — колишня столиця Інкської імперії. Більшість міських вулиць огороджені кам'яними стінами, що їх побудували інки, і заселені їхніми нащадками, що говорять мовою кечуа. У місті представлено багато чудових експозицій творів колоніального мистецтва, є тут і пам'ятки колоніальної архітектури, наприклад, собор (1559) і церква Ла Мерсед. На схід від центру міста знаходяться руїни Корíканчі, що раніше були вкриті золотом (нині залишилася тільки кам'яна кладка), і археологічний музей, серед експонатів якого багато прикрас з коштовних металів, ювелірні, гончарні і прядильні вироби і мумії. Неподалік можна побачити руїни Саксайуаман, Кенко, Пука Пукара, Тамбо Мачау. На захід від Куско знаходиться всесвітньо відома пам'ятка інкської культури Мачу-Пікчу. Туристи з повагою оглядають фортецю й святилище інків, руїни храмів та будинків.

Панорама міста Куско

Руїни стародавніх лазень поблизу Куско

Ще одне велике місто Перу — Ікітос — цікаве тим, що до нього немає жодної дороги. Воно розташоване в джунглях, а зв'язок з навколишнім світом підтримує за допомогою повітряного та водного транспорту. Однак це не заважає Ікітосу бути центром нафтової та гумової промисловості.

Населення Перу становить 28,4 млн чоловік. У дощових лісах мешкає понад 100 племен індіанців, які розмовляють своїми мовами і живуть ізольовано. Дехто переселився до столиці або промислових центрів, де можна і заробити, і відпочити. Державними мовами в країні є іспанська та кечуа, а грошовою одиницею — новий соль.

Перу досі залишається аграрною країною, але велику роль в її економіці відіграє гірничодобувна промисловість. Надра

За видобутком срібла (2, 2 тис. тонн на рік) Перу посідає друге місце після Мексики.

постачають перуанцям цинк, мідь, залізо, срібло та золото. Є також у Перу значні родовища нафти. Головні сільськогосподарські культури — рис, бавовник та цукрова тростина. Вирощують у країні кукурудзу, тютюн та фрукти, а також каву, чай, боби і коку, з якої виробляють кокаїн. Тропічні ліси додають до списку предметів експорту каучук, хінін та деякі лікарські рослини.

Серед домашніх тварин перше місце індіанці відводять ламі. Лам вважають майже членами родини. Їх використовують для перевезення речей, їздять на них верхи. Під час весілля лам прикрашають квітами і запрошують до святкової трапези. А їхнє хутро йде на виготовлення ковдр. Втім, найкращим вважається хутро найближчих родичів лам — альпака. Вироби з нього дуже теплі й легкі, вони навіть експортуються.

Відпочивають перуанці весело, з танцями й піснями. У старовинних піснях збереглася пентатоніка (тобто гама з п’яти нот замість семи). Індіанці дотепер використовують старовин-

Родовище міді у Токепалі

Перуанське селище

ні музичні інструменти — очеретяні флейти кена, великі виті черепашки, окарини. Серед привезених європейцями інструментів добре прижилися гітара, скрипка, арфа та саранга — щось подібне до мандоліни. У лютому—березні в Перу починається карнавал, що супроводжується численними змаганнями, в яких можуть взяти участь усі бажаючі. Інші свята, що їх відзначають особливо пишно, — це інкське свято Інті Раймі, День незалежності Перу, День усіх святих та День Пуно. Якщо під час цих урочистостей вийти на святкові вулиці, заплющити очі та прислухатися до народних пісень і гортанної індіанської мови, здається, що інки зовсім поруч. Треба тільки уважно придивитися...

Суринам — край вічнозелених лісів і дощів

Країни Латинської Америки, на думку європейців, дуже схожі між собою. Більшість із них пройшла шлях від колишньої колонії до самостійної держави. Якщо поглянути на рейтинг таких країн за економічними показниками, латиноаме-

Свою назву країна дістала від індіанського племені суринів, які жили раніше на цих землях до XVI століття; потім їх витіснили інші індіанські племена.

риканські країни опиняться не на перших місцях. Тому вони часто залишаються десь у затінку. Питання «Де знаходиться Суринам?» може викликати подив у багатьох жителів світу. Але якщо ми познайомимося з цією країною ближче, то можемо відкрити для себе багато цікавого.

Республіка Суринам розташована на північно-східному узбережжі Південної Америки. Серед її сусідів — Ґайана, Бразилія, Ґвіана (Французька). Площа країни становить 163,3 тис. км^2. Єдиним великим містом є Парамарібо — столиця Суринаму, у якій мешкає близько 200 тис. людей. Інші значні міста — Ньїв-Ніккері, Албіна й Мунґо.

Узбережжя Суринаму відкрив Христофор Колумб. Це сталося під час його третьої експедиції до Нового Світу, в 1498 році. Втім, ніхто не поспішав колонізувати ці аж ніяк не гостинні землі, на яких жили індіанці. На той час, коли каравели Колу-

На одній з вулиць Парамарібо

мба припливли до цих місць, індіанці жили в невеличких поселеннях, полювали та вирощували маніок.

Наприкінці XVI століття все змінилося. Ґвіаною (саме так тоді називали ці землі) зацікавилися англійці, французи й голландці. Сталося це, як не дивно, завдяки старовинним легендам про Ельдорадо — казкову країну, де золото та дорогоцінне каміння лежать під ногами, як звичайне каміння. Перші європейці, які почули цю легенду, розповсюдили її, додавши безліч подробиць. Іспанець Мартінес, мабуть, мав найбільш багату уяву, бо він розповів про своє майже семимісячне гостювання в Ельдорадо. За його словами, столиця Ельдорадо мала назву Маноа, країною правив король на ім'я Моасо. Щодня він покривав своє тіло позолотою, а ввечері змивав її. Мартінес так докладно описав розкішний королівський палац, устрій країни та звичаї місцевих мешканців, що на пошуки Ельдорадо вирушили тисячі шукачів пригод. Майже 250 років не вщухав інтерес до країни, де можна за кілька годин стати мільйонером. Але все марно...

Типове сільське житло

Маніок — це рослина з родини молочайних. Усього їх нараховується більш ніж 160 видів, але спеціально вирощували тільки кассаву — їстівний маніок. З його крохмалистих бульб виготовляли тапіоку — щось на зразок крупи або саго. Тапіока була основною стравою індіанців.

Коли європейці пересвідчилися, що країна золота — це міф, вони все ж таки вирішили залишити нові землі за собою. Перше поселення було засноване голландцями біля річки Суринам в 1551 р. Але вже наприкінці XVI століття його захопили іспанці. В 1630 р. їх змінили англійці. Втім, англійці вирішили обмінятися з голландцями. У 1667 р. вони віддали їм Суринам, а самі почали освоювати Новий Амстердам (нам це місто відоме як Нью-Йорк). Серед перших колоністів було багато євреїв, які шукали порятунку від переслідування інквізиції. В 1685 р. була заснована колонія Йоденсаванне («Єврейська Савана»).

До 1975 р. Суринам був колонією Нідерландів і називався Нідерландською Ґвіаною. Основою економіки країни були плантації, на яких привезені з Африки раби вирощували цукрову тростину, кавові та шоколадні дерева, індиго, бавовну та зернові культури.

У 1785 р. на території Суринаму існувало 590 сільськогосподарських плантацій; на 452 з них вирощували продукцію, яку потім вивозили з країни, інші плантації забезпечували потреби внутрішнього ринку.

Рабство в Суринамі було дуже жорстоким. Раби не мали жодних прав, їхні господарі мали над ними необмежену владу, тому багато рабів тікало в ліси. Вони засновували поселення, які були майже відірвані від цивілізації. Рабство в Суринамі було скасоване в 1863 р., але невільники мусили ще десять років відробити на плантаціях. Умови роботи на плантаціях були такими поганими, що все менше суринамців погоджувалося працювати на них. Плантації почали занепадати, тому їхні власники укладали контракти з мешканцями Азії. У період з 1853 по 1873 р. до Суринаму було привезено 2,5 тис. китайців, трохи пізніше до них приєдналося 34 тис. індійців, потім — 33 тис. індонезійців. Нащадки цих мігрантів тепер становлять більшість населення Суринаму. Цікаво, що за релігійними віруваннями суринамці чітко поділяються на майже рівні за чисельністю групи. Тут є прихильники індуїзму, ісламу, протестантської та католицької церкви.

Державною мовою Суринаму є голландська. Втім, дехто з тутешніх жителів її не знає. Тут можна почути англійську, китайську, індонезійську, хінді, а також пап'яменто.

25 листопада 1975 р. Суринам проголосив незалежність, після чого близько 40 тис. людей емігрувало до Нідерландів. Країна є членом ООН, МВФ, Всесвітнього банку, Організації американських держав. Республіку очолює президент, а законодавчу владу має Національна асамблея (однопалатний парламент). Грошовою одиницею держави є суринамський гульден.

Територія Суринаму складається з болотистої прибережної рівнини близько 80 км завширшки і центрального плато. На півдні розташовані гори, що поросли густим лісом (до речі, площа вічнозелених лісів становить 90% країни). З корисних копалин видобувають боксити, нафту, золото. Промисловість переробляє боксити та сільськогосподарську продукцію. Основні сільськогосподарські культури, які вирощують у Суринамі, — цукрова тростина, рис, цитрусові та банани.

Головні річки країни — Мароні, Корантей і Коппенейм. У 60-х роках минулого століття в місті Афобак була побудова-

Суринамський хлопчик

Рибальські човни на Мароні

на гідроелектростанція, яка дає дешеву електроенергію, що її використовують у виробництві алюмінію. Крім неї існує низка державних і приватних теплових електростанцій. Клімат країни тропічний, вологий. Дощі йдуть 200 днів на рік. Сезон дощів триває з грудня по квітень, у цей час вони часто викликають повені. Середньорічна температура становить +27° С. Висока температура й вологість перетворюють Суринам на справжню лазню. Але місцеві жителі добре пристосувалися до таких умов.

Більшість видатних місць знаходиться в столиці Парамарібо. Центр міста має довгу назву Онафханкелійнсплейн («Площа Незалежності»). Над нею підіймається президентський палац. Відразу за палацом розташований Палментуїн — міський парк із високими пальмами, населеними численними тропічними птахами. До сходу від Онафханкелійнсплейну є форт Зеландія, прибережна укріплена цитадель XVII століття. Головний ринок міста лежить на бульварі Ватеркранц, що простягається вздовж прибережної смуги до поромної переправи Меєрзоґ. Серед визначних пам'яток столиці — національний музей з археологічними експонатами, виставками з історії суринамської культури та історії регіону.

Національний парк Браунсберґ — велика область гірського тропічного лісу, один з найбільших у світі «диких» масивів вічнозеленого тропічного лісу.

Тринідад і Тобаґо — острів нафти й острів Робінзона

Кажуть, що протилежності притягуються. Вони часто утворюють сім'ї, а інколи й об'єднуються в держави. Як Тринідад і Тобаґо. Яскраві й цікаві у своїй несхожості, вони вдало відтінюють і доповнюють один одного. Тринідад — острів промисловий, із великими запасами нафти, із бурхливим насиченим життям, відомий серед туристів. А Тобаґо — робінзонівський, замріяний і тихий, з рожевим піском і романтичними краєвидами. Його обожнюють молодята, сюди приїздять одружуватися закохані, але він вільний від туристичних натовпів. Разом ці острови — колоритний тандем, що вирізняється серед держав Карибського басейну високим рівнем розвитку.

Тринідад і Тобаґо входять до архіпелагу Малих Антильських островів. Провідним у цій парі є острів Тринідад, він більший і солідніший. Його площа становить 4828 км^2. Невеличкий Тобаґо розмістився на 300 км^2. Їх розділяє майже 35 км Атлантичного океану. Підводний світ островів приваблює багатьох дайверів та любителів підводної фотографії. Та й на суходолі є що подивитися. І це не тільки відомі пляжі з надзвичайно чистим піском. Гостю відкриваються чудові краєвиди, поєднані на Тринідаді з промисловими пейзажами й багатьма адміністративними будівлями (тут знаходиться і столиця країни Порт-оф-Спейн, де мешкає понад 50 тис. чол.), і майже незаймані місця на Тобаґо. Більша частина цього острова і десь 40% території Тринідаду вкриті лісами. Тут поширені сухі вічнозелені ліси, а в деяких місцях збереглися вологі тропічні, трапляються також ділянки саван. Сандалове й червоне дерево, кипарис і бальсове дерево є давніми представниками різноманітної місцевої флори. Фауна теж не відстає від неї за видовим різнобарв'ям. Тут стрибають мавпи, хизуються різнокольоровим пір'ям птахи, виходить на полювання оцелот, вишукують комах мурахоїди, підстерігає здобич найбільша у світі змія — анаконда. А люди створили багато заказників, щоб пильнувати

Колись давно індіанці араваки назвали Тринідад «країною колібрі». І нині тут живе приблизно 40 видів цих малесеньких барвистих пташок. Колумб же, наближаючись до острова, помітив три гірські верхівки, що навели його на думку про трійцю. І він, не вагаючись, назвав острів Тринідадом (що перекладається з латини як «трійця»).

довколишню природу, таку цікаву, сповнену небезпек і разом з тим таку тендітну. Настільки тендітну, що багато чого вже втрачено назавжди. Очевидно, колись вологих лісів було тут набагато більше, а тепер їх можна побачити лише на значних висотах, і то не скрізь. Хоча визначення «значні» можна вживати для місцевих висот лише відносно. Так, горі Аріпо, що знаходиться на Північному гірському хребті Тринідаду, вистачило 940 м, щоб стати найвищою точкою країни. Головний гірський хребет на Тобаґо має висоту до 600 м.

Взагалі рельєф островів являє собою численні групи пагорбів, які перетинають річки та струмочки. Людська діяльність менше позначилася на Тобаґо, він досі справляє враження незвіданого куточка. Мешканці цього острова, до речі, стверджу-

Мальовничі пляжі

Столиця країни — Порт-оф-Спейн

ють, що Даніель Дефо саме Тобаґо описав у своєму знаменитому романі про Робінзона Крузо. Вони з гордістю говорять, що живуть на острові Робінзона.

Однак у справжній історії визначити хазяїна острова було дуже важко. Колумб відкрив його в 1498 р., але іспанці чомусь барилися освоювати ці землі. Так і не освоїли. Тобаґо був островом карибів, островом французів, англійців, голландців. Три європейські держави запекло за нього сперечалися. Лише в 1814 р. можна було впевнено сказати, що Тобаґо — острів Британської імперії (тоді він офіційно став її володінням). У 1889 р. його об'єднали з Тринідадом в одну колонію, і з того часу ця пара нерозлучна.

Тринідад, відкритий одночасно з Тобаґо, іспанці активно освоювали. Але перед цим треба було приборкати непокірних, агресивних карибів, які тривалий час жили тут. Майже три століття іспанці хазяйнували на Тринідаді, а в 1802 р. ним заволоділа Британія. Їй дістався острів, де вже було відкрито запаси асфальту, розбито плантації цукрової тростини, завезено багато рабів.

XIX століття для Тринідаду і Тобаґо (тоді вже об'єднаних) стало періодом міграцій на їхні землі різних народів з усіх ку-

точків світу. Саме в цей час сформувалася та етнічна суміш, якою нині так дивує ця держава. Сюди приїздили французи, португальці, китайці, сирійці та особливо багато індусів. Індуси добре прижилися на цій території і нині становлять 40% всього населення країни, афро-американців мешкає тут приблизно стільки ж (усього в країні проживає 1,3 млн чол.). І не дивно, що маючи офіційною англійську мову, Тринідад і Тобаґо говорить також іспанською, хінді, патуа (специфічний діалект французької) і навіть китайською. Такими ж різноманітними є й релігійні уподобання нинішніх мешканців островів: тут живуть і католики, і протестанти, і індуїсти з мусульманами.

Незалежною державою Тринідад і Тобаґо стала в 1962 р. (до того були періоди самоврядування та членство у Вест-Індській федерації), вона обрала для себе республіканську форму правління. Ця країна входить до Британської Співдружності, ООН, Організації американських держав. А от до ОПЕК (організація країн—експортерів нафти) Тринідад і Тобаґо не потрапила. Хоча нафту країна має. Поклади важкої нафти та природного газу зосереджені на півдні Тринідаду. Експорт газу та нафтопереробні підприємства дають їй великі прибутки. Окрім цього, країна має найбільші у світі запаси природного асфаль-

Старовинний будинок у мавританському стилі в Порт-оф-Спейн

Тринідад і Тобаґо є батьківщиною каліпсо — оригінального музичного жанру, що чимось нагадує наші частівки. Ці коротенькі пісні виконуються під африканські ритми, вони гострі, смішні і завжди відображають насущні проблеми.

ту, а також поклади залізної руди, бурого вугілля, гіпсу, сірки та інших корисних копалин. Все це Тринідад активно розробляє. На першому плані в економіці країни — видобування та переробка «чорного золота». Швидко набирає обертів промисловість. Розвиненими є хімічна (велике значення має виробництво добрив на експорт), металургійна, деревообробна, цементна, текстильна, легка та харчова галузі. На Тобаґо, на якому немає корисних копалин і якого майже не торкнувся промисловий бум, головною галуззю залишається, як і раніше, сільське господарство. Найважливіші для країни культури — цукрова тростина і шоколадне дерево — вирощуються переважно на його просторах. Окрім цукру-сирцю та какао-бобів, експортують цитрусові, кокоси й каву. Для власних потреб вирощується багато овочів, зернових та інших культур.

Важливе джерело прибутку держави — туристи. Хоча більше спопуляризованим на туристичному ринку є Тринідад, що перебуває у гущавині подій і пропонує екзотичний відпочинок, Тобаґо теж має своїх прихильників. Усе залежить від смаків: комусь — шумний Тринідад, комусь — робінзонівський Тобаґо. Пляжі і мальовничі пейзажі є на обох островах. Єдине,

Нафтопереробне підприємство

Центральна площа Порт-оф-Спейна

що може зіпсувати свято відпочинку на Тринідаді й Тобаґо — це урагани. Коли вони «відвідують» острови, вітер не шкодує сили, а дощ ллє так, що не можна розгледіти не те що птахів на гілках чи особливостей архітектури, а й того, хто поруч. Урагани зазвичай приходять із червня по грудень, а потім настає затишшя. І гостю здається таким приємним тутешній субекваторіальний клімат з температурою +24—+27° С і легким подувом вітерцю. І він ладен заплатити чимало грошей (в обігу перебувають долари Тринідаду і Тобаґо), щоб цей приємний відпочинок тривав якомога довше...

Уруґвай — країна, що обожнює футбол

«Я бачу гору!» — на радощах закричав іспанський моряк, коли корабель нарешті підплив до материка. «Монте віде еу» — так це прозвучало його рідною мовою. «Монтевідео» — пронеслося одним словом, немов луною, над морськими хвилями та узбережжям. І нове слово прижилося на цих землях, згодом стало назвою столичного міста, одного з найбільш відомих у Латинській Америці. Країна, де воно знаходиться, називається Уруґвай і славиться своїми пасовиськами, футбольною командою та гарними пляжами.

І футбол, і скот, і культ пляжного відпочинку — все це прийшло на уруґвайські землі зі Старого Світу. До появи європей-

Високий рівень урбанізації — характерна риса Уруґваю. Більшість його населення мешкає в містах, причому понад 40% всіх громадян країни живуть в Монтевідео (1,4 млн мешканців). Не дивно, що їх тягне сюди, як магнітом, — столиця є не тільки адміністративним і фінансовим центром, а й культурним осередком, головним портом і просто мальовничим містом — колоритна архітектура в оточенні зелені завжди милує око. Крім того, тут виробляють більшість промислових товарів, а значить, є робочі місця. Пляжі ваблять у це місто чимало туристів.

ців тут на правах господарів мешкали індіанці чарруа. Вони збирали дари природи і ловили рибу. Найбільшу річку на своїй території «червоношкірі» назвали Уруґвай. Перекладають це слово по-різному: «річка різнобарвних пташок» або, за іншою версією, — «річка равликів». Чарруа дуже не хотіли пускати будь-кого на свої землі. Першими з європейців на їхніх територіях опинилися іспанці на чолі з дослідником Хуаном Діасом Солісом.

Столиця країни — Монтевідео

Він, однак, був дещо розчарований цими землями через відсутність на них корисних копалин. Ця обставина й потужний опір індіанців затримали початок колонізації уруґвайських земель. Тільки в середині XVII століття іспанці почали активно будувати тут фортеці. А в 1726 р. вони спорудили місто Монтевідео.

У 1776 р. уруґвайські землі ввійшли до складу віце-королівства Ла-Плата (зі столицею в Буенос-Айресі). Подальші сторінки історії наповнені боротьбою з різними народами — з англійцями, португальцями, арґентинцями. Національним героєм країни є генерал Хосе Артіґас, який у 1810—1820 рр. очолював боротьбу проти Буенос-Айреса. Щоправда, мешканці Уруґваю з арґентинцями не тільки боролися, а інколи були й союзниками. Так, у 1825 р. арґентинсько-уруґвайська армія вигнала із країни португальців, які прагнули приєднати Уруґвай до своєї Бразилії; після цієї перемоги Уруґвай став частиною Арґентини. В 1828 р. було проголошено очікувану незалежність Східної республіки Уруґвай (таку офіційну назву країна має і нині). Однак самостійність не змінила географічного положення країни, що залишилася «буфером» між двома ворогуючими сторонами — Арґентиною і Бразилією.

Повна назва країни поєднує в собі і індіанську спадщину (Уруґвай), і європейську (східна республіка). Іспанці довго називали Уруґвай «Східним поясом річки Ла-Плата», помилково вважаючи цю затоку в Атлантичному океані, що глибоко вдається у територію країни, за річку. Тільки цим можна пояснити появу в назві незалежної республіки слова «східний».

Із здобуттям незалежності воєнні сутички з іншими країнами не припинилися: в 1839—1851 рр. гриміла війна з Арґентиною, у 1865— 1870 рр. — із Параґваєм. Серед калейдоскопу внутрішніх подій найбільш визначним є протистояння прибічників першого та другого президентів країни, через що неодноразово спалахували громадянські війни. Відрізнити цих людей було дуже просто: одні носили на капелюхах червоні стрічки, а інші — білі. Іспанською ці кольори називаються «колорадо» і «бланко», так стали називати й ці угруповання. Згодом на їхньому ґрунті з'явилися найвпливовіші уруґвайські партії — «Колорадо» і «Бланко», відповідно з ліберальними та консервативними поглядами. У 1973 р. в Уруґваї стався воєнний переворот, а громадянське правління було поновлено тільки в 1985 р.

Уруґвай знається на тваринництві

Нині на уруґвайській політичній арені все так само діють «червоні» та «білі», які час від часу змінюють один одного при владі. Однак поки що ні тим, ні іншим не вдалося вирішити проблему перевищення витрат над прибутками і віддати зовнішній борг. Хоча слід зауважити, що останнім часом економічні реформи дають результати і рівень життя в Уруґваї вважається одним із найвищих у Латинській Америці.

Свого часу Уруґвай приєднався до ООН, Організації американських держав, Південноамериканського спільного ринку. Саме країни Південної Америки, а також США є головними торговими партнерами цієї держави. Їм вона традиційно пропонує продукти тваринництва: м’ясо та м’ясопродукти, молоко, вовну, шкурки (хутро нутрій, яких вирощують в Уруґваї, має славу одного з найкращих у світі).

Справді, ця країна знається на тваринництві. Тут розводять корів, овець, кіз, свиней. А колись, у «індіанський» період, таких тварин на цій території взагалі не було. Їх завезли спритні європейці. І тваринам тут сподобалося. Ще б пак: широчінь простору із соковитою травою, коровам і вівцям тут пастися досхочу. Три чверті території Уруґваю (його загальна площа

Уруґвайці обожнюють футбол. Перший чемпіонат світу з цього виду спорту пройшов 1930 р. саме в Монтевідео. Більше того, уруґвайська команда стала переможницею і назавжди залишилася в історії як перший чемпіон світу з футболу. Та й тепер футбольна команда країни показує на полі неодмінно високий клас гри.

становить 176,2 тис. км^2) відведено під луки й пасовиська. Типовий уруґвайський пейзаж уявити не важко: на пагорбах пасеться скот, неподалік тече річка, щебече птаство, і навкруги — трав'яна (злакова) савана, тільки зрідка виростає на її просторах якесь велике дерево. Лісів в Уруґваї незвично мало для Південної Америки, вони займають менше чотирьох відсотків території країни і ростуть переважно біля річок, які всі впадають до головної річки Уруґвай. Річки ці ніколи не замерзають, адже морозів у країні не буває. Її субекваторіальний клімат досить м'який. Взимку не буває надто холодно (найнижча температура року +10° С), влітку ж стовпчик термометра повзе до позначки +30° С, однак спека не дошкуляє, бо лагідні вітри її пом'якшують. Країна отримує порівняно небагато опадів, але їх вистачає, щоб живити луки, і, відповідно, худоба тут так добре почувається. Кілька століть тому на уруґвайських землях так само добре почувалися дикі звірі, тепер, через активну людську діяльність, їх стало набагато менше. Зате, зрозуміло, кількість поголів'я худоби стала більшою. Таким чином, хижих пум майже витіснили травоїдні корови.

Є на території Уруґваю і поля. На них вирощують пшеницю, кукурудзу, овес, сорго, ячмінь та жито, соняшник, арахіс, овочі тощо — для власних потреб, а також рис, частина якого іде на експорт. Продають за кордон і текстиль. Окрім текстильної, розвинена переробна (її спеціалізація — сільськогосподарська сировина), хімічна та інші промислові галузі. В країні видобувають напівкоштовне каміння агат та аметист, невелику кількість золота.

Красиві пляжі на океанському узбережжі відкривають широкі можливості для туристичної діяльності. Уруґвайці такі можливості використовують, додають до них хороший сервіс і отримують непогані прибутки від іноземних гостей. Ця держава, хоча і не є лідером туристичних маршрутів Латинської Америки, вважається однією з найбільш екологічно чистих та безпечних країн континенту. А дехто жартує, що Уруґвай є ще й найбільш «білою» (або європейською) країною Латинської

Сборна Уруґвая по футболу 2001 р.

Америки. Це пов'язано з тим, що абсолютна більшість населення (всього тут мешкає 3,3 млн чол.) — нащадки європейців, переважно іспанців та італійців, хоча свого часу емігрували сюди й представники багатьох інших європейських націй. Тож державна іспанська мова, католицизм у ролі панівної релігії і грошова одиниця уруґвайське песо цілком закономірні для цієї території. Тут невисокий відсоток навіть метисів та мулатів, що так характерно для деяких американських країн. Річ у тім, що індіанців на цих територіях було знищено, а рабів сюди завозили порівняно з іншими колоніями дуже мало, оскільки плантацій, де їх можна було використати, майже не було. Адже вже тоді стало зрозуміло, що сюди треба завозити корів та овечок, які зможуть принести великі прибутки.

Чилі — край «географічного божевілля»

Республіка Чилі — держава, яка розташована на південно-західному узбережжі Південної Америки між гірськими хребтами Анд та Тихим океаном. Земля Чилі простяглася від міста Аріка до мису Горн на 4025 км, а її загальна площа становить 756 600 км^2. При цьому ширина території цієї держави ніде не перевищує 360 км. Найближчим сусідом Чилі є Перу (на півно-

чі), на заході та півдні країна підходить до самісінького Тихого океану, а на сході від Арґентини та Болівії її відмежовують хребти Анд. Ця республіка має також вихід до Атлантичного океану (через Маґелланову протоку). Крім материкової частини, до її складу входять кілька невеликих островів у Тихому океані; серед них — Сала-і-Гомес, Сан-Фелікс, Сан-Амбросіо, острови Дієго-Рамірес, архіпелаг Хуан-Фернандес (тут є острів Робінзона Крузо) та знаменитий острів Пасхи (Рапа-Нуї). Територія Чилі поділяється на 13 областей, куди входять 50 нових провінцій та місто Сантьяґо з передмістям, яке утворює окрему столичну область.

Легенда говорить, що коли Господь уже створив землю, у нього залишилось потроху всього: лісів, озер, піску, рік та льоду. Щоб добро не пропадало, Бог подумав, перемішав ретельно усі залишки й охайно склав їх, як підказав настрій, десь далеко, аж на околиці світу. Так на крайньому півдні Америки утворилася країна контрастів — Чилі.

До того, як на цій землі з'явилися іспанці, тут мешкали численні індіанські племена (переважно кочові). Найбільш впливовими були араукана (мапуче), що населяли центральну частину країни. Оскільки араукана були надто войовничими, вони згодом залишилися єдиними серед індіанців, хто не під-

Кам'яні ідоли острова Пасхи

корився завойовникам. Тільки наприкінці XIX століття норовистих тубільців витіснили в ліси на півдні Чилі та хоч якось привели їх до покори.

Перші спроби завоювати цю територію належать ще до 1535 р. Тоді Дієго де Альмагро здійснив велику військову експедицію через Анди в Центральну долину. Іспанці сподівалися відшукати скарби тубільців, але так нічого й не знайшли. Зате добряче попсували собі нерви через індіанців. У 1540 р. до країни «завітав» Педро де Вальдівія, який на початку наступного року заснував на березі річки Мапочо майбутню столицю, Сантьяґо.

Золото в Чилі все ж таки було, і його виявилося достатньо для того, щоб європейці захотіли захопити ці землі. Однак дорогоцінного металу явно бракувало, щоб сюди перебралася велика кількість поселенців. Так що країна досить довго відігравала роль «бідної родички» для іспанської корони.

Початок XIX століття приніс із собою кілька серйозних повстань креолів (іспанців, що народилися в Чилі). В результаті в 1818 р. країна проголосила свою незалежність. Спокійні часи досить швидкого розвитку чергувалися роками анархії, поки в 1833 р. в Чилі не була встановлена автократична республіка на чолі з президентом; згодом вона пройшла багато стадій — ліберальну, парламентську, республіку радикалів. Потім держава пережила тривалу диктатуру. Її встановив у 1973 р. Аугусто Піночет. Протягом сімнадцяти років його уряд мав необмежену владу над Чилі, але пізніше країна повернулася до демократичного ладу. Щоправда, поправки до конституції й досі часто залишаються тільки на папері. Що ж до серйозних політичних та суспільних реформ, їх час, схоже, ще не настав. До речі, Піночет продовжував керувати справами сухопутних сил Чилі аж до 1998 р., поки, нарешті, не змушений був залишити свою посаду і втекти за межі республіки: колишнього диктатора хотіли притягти до суду.

Кожен чоловік-чилієць, коли йому виповнюється 19 років, іде служити до армії. Для тих, хто потрапляє до сухопутних військ, строк служби становить один рік, а для військових моряків та льотчиків — два роки. Територія держави поділена на чотири військові округи, кожен з яких може оперувати дивізією.

Чилі є членом ООН (у Сантьяґо розташована штаб-квартира Економічної комісії цієї організації), Організації американ-

ських держав та Міжамериканського банку розвитку. Крім того, ця держава є одним з найвпливовіших членів Латиноамериканської асоціації інтеграції. Нині республіка підтримує торговельні стосунки з багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки.

Чилі має кілька цікавих особливостей. Зокрема, те, що країна, попри свій досить невеликий розмір, поділяється на три кліматичних та географічних зони. Письменник Б. Суберкасеу назвав вузеньку смугу Чилі «географічним божевіллям», і недаремно. За широтою ця територія поділяється на три області, що мають великі відмінності між собою. Північна пустеля та холодний південь досі повністю не освоєні і майже безлюдні. А ось волога область Середнього Чилі — територія найбільш розвинена, там зосереджено близько 75% населення країни. У цій зоні розташовані великі міста, де функціонує більшість державних установ, великих навчальних закладів та фінансових центрів. Більш-менш вивченою є також територія Південного Чилі.

В Андах

Рельєф країни нараховує три зони — тільки вже меридіональні: давні геологічні плато, що крутими «сходами» спускаються до самісінького океану, структурну западину Центральної долини, яку Анди поділяють на кілька окремих западин, та власне хребти величних Анд.

Тож завітаймо спочатку до Середнього Чилі. Анди займають тут майже третину площі й утворюють гігантський ланцюг, над яким подекуди здіймаються вулкани Льюльяйльяко (6739 м), Майпо (5290 м), Тупунгато (6570 м) та пік Охос-дель-Саладо (6893 м). Останній є другим за висотою в західній півкулі. Гірські схили сходу країни, що мають висоту від 3500 до 4500 м, завжди вкриті товстим шаром снігу. На заході від основної гряди Анд майже безперервно куряться тривожними димками конуси діючих вулканів.

Прибережна зона займає третину площі Чилі. Тут давні плато досягають висоти від 600 до 2150 м і подекуди прорізані спадистими долинами невеликих річок, які беруть свій початок на східних схилах Анд. Великі річки (наприклад, Мауле та Біо-Біо), що також беруть свій початок в Андах, за тривалий час свого існування встигли сформувати широкі долини. Плато утворюють здебільшого стрімчаки, що круто спадають в океан, але місцями їх все ж таки «прорізують» зручні гавані. На жаль, тут їх небагато.

Центральна долина, що відділяє власне Анди від прибережної зони, поділена відрогами гір на кілька окремих западин. Кожна з них може похвалитися своєю власною річкою (а то й не однією!). Ці блакитні дороги починаються високо в горах і несуть із собою вниз велику кількість дрібних уламків. Там, де така річка нарешті дістається западини, з часом накопичуються величезні конуси з виносів; їхні західні схили є чудовими родючими полями. Взагалі Центральна долина має суттєвий нахил на південь (від 600 до 120 м). Більшість сільськогосподарських територій містяться саме в цій частині Чилі, а для того, щоб зернові не відчували нестачу вологи, для зрошення полів використовується знов-таки вода андських річок.

Центром політичного, соціального, економічного та культурного життя держави є місто Сантьяґо. Населення столиці разом з передмістями становить близько 5,6 млн чоловік. Крім того, у Середньому Чилі розташовані також головний порт країни та

Панорама Сантьяґо

місцеперебування Національного конгресу — місто Вальпараїсо, такі великі міста, як Віньядель-Мар, Кільпуе, Ранкагуа, Талька, Чильян, Консепсьйон, Талькауано, Ла-Серена. Взагалі ця республіка є найбільш урбанізованою країною Латинської Америки (близько 86% її населення мешкає в містах).

Кліматичні умови цієї зони досить приємні. Зима тут м'яка (+8—+12° С), а літо сухе й тепле (+18—+21° С). Сезон дощів припадає на зиму; щороку на цій території випадає від 100 до 300 мм опадів. Але якщо від узбережжя податися ближче до центру Чилі, тут можна відчути «собачий» холод узимку (аж −1° С!) та добряче «підсмажитися» влітку при +31° С.

У центральній зоні непогано себе почувають вічнозелені широколисті рідколісся, чагарники та злаки. А трохи південніше — розріджені листопадні ліси з буку.

А тепер рушимо на північ країни. Уздовж західного узбережжя Чилі тягнеться найменш гостинна територія. Це — область-пустеля, яка має назву Атакама. Солонці, сухі западини, галька — усе створює відчуття, що життя тут немає, і це враження не здатні розвіяти кілька оаз та річок. Найбільшою водною артерією в цій місцині є Лоа. Узбережжя океану теж вра-

жає своєю суворістю. Але й тут — біля підніжжя гірських схилів, на високих морських терасах — існують портові міста Антофаґаста, Ікіке та Кальдера. З суходолу до них можна потрапити, здійснивши подорож залізницею, яка зв'язує узбережжя з зоною гірничих розробок у центрі Чилі. От тільки треба мати досить снаги, щоб петляти у вагоні стрімкими скелями, — відчуття таке, ніби катаєшся на «американських гірках» (тільки швидкості, звичайно, не ті). У цій негостинній місцевості поширений видобуток солі, натрієвої селітри та мідних руд. Близько одного мільйона чилійців живуть у збудованих серед пустелі містечках. Це — шахтарі та їхні родини. Крім того, в різних районах середньої зони оселилися сотні спеціалістів із різних країн, які працюють на мідних рудниках. На півночі країни іноді трапляються оази, але вони здебільшого утворюють «ланцюг», який простягається долинами річок Коп'япо, Лімарі, Уаско та Єлькі аж на територію Середнього Чилі.

Опадів у цій зоні майже зовсім не буває — від самісінького океану до вічних снігів (4600 м над рівнем моря). Наприклад, в

У пустелі Атакама

Пустеля Атакама — найсухіше місце на Землі. Тут опади випадають в середньому 1—2 рази на 100 років! А в деяких районах Атаками за всю її історію не було ні краплі дощу.

Ікіке за останні 20 років випало всього 28 мм вологи. Щоправда, в портових містах бувають тумани. Вони густими пасмами піднімаються над холодними водами і підтримують середню вологу 81%. Крім того, тумани забезпечують також відносно невисоку, комфортну температуру: взимку тут стовпчик термометра сягає +16° С, а влітку — +21° С. А от внутрішні райони Атаками досить суворі. Тут здебільшого сухо, взимку температура часто падає до мінусової (в цей час вранці на землі лежить густий туман), рослинності майже ніде немає. Хіба що ближче до узбережжя прижилися трави та смолисті багаторічники, а на висоті 2400—3000 м над рівнем моря схили Анд покриває ковила, чагарник та ще кілька місцевих видів рослин.

На території південної частини країни можна побачити густі ліси. Ферми тут трапляються дуже рідко: ця зона майже непридатна для сільськогосподарських робіт. У Південному Чилі Центральна долина дуже сильно посмугована льодовиками, пагорбами та озерами. Неподалік від Пуерто-Монта долина взагалі опускається нижче рівня океану. Далі протягом 1000 км над поверхнею води здіймаються хіба що окремі скелі, які розділяє лабіринт вузьких заток. На південь від ріки Біо-Біо головними містами є Темуко, Осорно, Пуерто-Монт, Вальдівія. На крайньому півдні є одне-єдине місто — це Пунта-Аренас, що виросло на березі Маґелланової протоки.

Анди на півдні сягають висоти 3000 м. Там можна побачити дуже красиві водоспади, озера, величні гірські піки та льодовикові долини. Межа вічних снігів у цій частині Чилі коливається десь 1500—700 м над рівнем моря, проте подекуди льодовики сягають аж вершин вузьких фіордів і часто стають причиною виникнення айсбергів. Тваринний і пташиний світ льодовиків досить різноманітний: тут можна побачити котиків, тюленів, чайок, альбатросів.

Справжніми господарями півдня країни є західні вітри. Вони приносять із собою сильні зливи, і якщо в Атакамі вологи дуже не вистачає, то на півдні її явно через край: протягом року в різних місцях цієї зони випадає від 480 до 5100 мм опадів. На

Річка Сімпсон

відкритих схилах зливи, звісно, лютують частіше (там взагалі сонце виглядає всього 51 день на рік!). А от захищені від вітру місцини більш-менш гостинні. До речі, Чилійський архіпелаг, відкритий усім вітрам, є одним з найбільш вологих і дощових місць планети.

Зими тут теплі (+2—+8° C), а влітку температура повітря становить +11—+17° C. Саме на півдні в зимові місяці досить часто випадає сніг. Такі температурні умови дуже сприятливі для рослинності. Чилі — це зона густих лісів помірного типу, що складаються з південного буку, хвойних та лаврових дерев, непролазних чагарників. Подекуди зустрічаються заболочені місця, але й тут трапляються різноманітні хвойні дерева. Одначе з просуванням на південь дерева стають не такими високими. У зоні Маґелланової протоки та на острові Вогняна Земля вітри настільки сильні, а дощів випадає так мало, що більш-менш зручно себе почувають там тільки трави, верес, мохи, папороть та невелика кількість карликових дерев.

Тваринний та пташиний світ країни досить різноманітний. Найбільш цікавими для європейців є лами, вікуньї, кондори, рожеві фламінго та нанду (страуси Анд).

Населення Чилі становить 15 млн чоловік, причому його приріст є найнижчим у Латинській Америці й дорівнює всього 1,7% на рік. Дві третини чилійців — метиси, що походять від шлюбів індіанців та європейських переселенців. Крім того, на півдні країни мешкають представники індіанського народу араукана, на крайній півночі — невелика кількість індіанців аймара, а на острові Пасхи — окрема група людей, рапануйці (над тим, хто ж був їхніми предками, спеціалісти й досі сушать голову). Проте, якщо вірити даним останнього перепису населення, 10% чилійців вважають себе корінними мешканцями цієї землі.

Офіційною мовою країни визнана іспанська, якою говорить більшість жителів. Багато чилійців також володіють мовою араукано, німецькою, англійською та іншими мовами міжнаціонального спілкування.

Хоча церква Чилі згідно з законом відділена від держави, 80% тутешніх жителів є католиками. Тільки в останні 40 років місцеві священики стали відігравати велику роль у проведенні соціальних реформ у республіці. Раніше вони намагалися не втручатися в політичне життя. Крім католиків, у Чилі багато протестантів (13% населення) та іудеїв.

На жаль, заробітна платня, яку отримують 80% чилійців, не дає змоги людям утримувати сім'ї. Саме тому більшість укладених шлюбів розпадається і в країні існує високий відсоток покинутих дітей та сиріт. Дуже часто жінки завдяки тимчасовим заробіткам утримують дітей самі, поки хлопці та дівчата не зможуть заробляти собі на життя. Зате середній та вищий прошарки суспільства найчастіше мають великі родини — це данина традиції.

До Першої світової війни Чилі імпортувала тільки каву, чай, цукор, бавовну та харчові жири. Усі інші продукти харчування в необхідному обсязі вирощували та виробляли в країні. А мінеральну сировину, селітру, руди міді та заліза навіть експортували в значній кількості. Після війни республіка була відрізана від контактів з іноземними фірмами, тому структура місцевої економіки зазнала значних змін. У державі була налагоджена переробка корисних копалин, і Чилі вступила в нову фазу індустріалізації та урбанізації.

Сьогодні в країні ведеться видобуток руд металів, селітри, солі, вугілля, золота та срібла, нафти, міді, марганцю, молібдену, сірки, вольфраму, алюмінію та цинку.

Для вирощування сільськогосподарських культур у державі відведено вісім відсотків території. При цьому три чверті її займають зернові (пшениця, ячмінь, овес) та величезна кількість різноманітних овочів. Серед овочів лідирують картопля та цукрові буряки. Кукурудза (маїс) є кормовою культурою. Крім того, у країні вирощують також люцерну, віку, рис, перець та бобові. На півночі Чилі непогано себе почувають фруктові дерева будь-яких відомих сортів, ягоди та виноградники (місцеві вина експортуються до Європи та США). Навіть ківі спеціально завезли сюди з Нової Зеландії і тепер це — місцевий продукт!

Значну роль в економіці республіки відіграє також тваринництво: на півдні, в районі Пунта-Аренаса, вирощують овець, а в середній зоні — велику рогату худобу.

Оскільки ліси займають у країні великі площі, тут набула значного розвитку заготівля деревини; окремою статтею експорту Чилі є продаж буку, сосни та лавру. Республіка може також похвалитися дуже розвиненою сучасною рибною про-

Чилійський селянин

мисловістю. Цю країну знавці кулінарії вважають місцем, де можна знайти найсмачніші у світі морепродукти. Більша частина риби йде на виготовлення муки, яку експортують як добриво. Крім того, щорічно в Чилі добувають 170 000 тонн морських водоростей — з них отримують агар-агар, необхідний для харчової промисловості.

Сучасні промислові підприємства забезпечують країну пальним, текстилем, деревиною, цементом, радіоелектронікою, холодильниками, продукцією хімічної та харчової промисловості, морепродуктами. Перша велика транспортна компанія, яка почала здійснювати регулярні рейси між портами західного узбережжя Чилі та Ліверпулем, була заснована в 30-х роках XIX століття. Нині торговельний флот держави — п'ятий за розміром в Латинській Америці. Він здійснює як міжнародні перевезення, так і місцеві рейси.

У 1852 р. в республіці завершилося будівництво першої в Південній Америці залізниці. Протягом наступних років кількість маршрутів значно зросла, а в 1910 р. в країні почала діяти трансандська залізниця. Сьогодні система залізничних шляхів Чилі є однією з кращих в Латинській Америці, її довжина становить 6300 км. А найвисокогірніша лінія перетинає Анди на висоті 4500 м. У республіці досить багато автомобільних доріг, але заасфальтовано хіба що восьму частину з них. Зате велика кількість внутрішніх та міжнародних авіаліній обслуговують усю територію держави і дають змогу швидко та зручно дістатися до багатьох інших країн.

Система освіти Чилі вважається кращою в Латинській Америці. Восьмирічна освіта є обов'язковою. Після закінчення початкових класів учні можуть продовжити навчання в ліцеї (державній середній школі) чи в коледжі (приватному чи духовному навчальному закладі). Їхня програма розрахована на шість років. У республіці діють 20 університетів, Школа мистецтва (найдавніший навчальний заклад Західної півкулі), численні професійні училища та технікуми.

Що стосується місцевої культури, то вона має переважно іспанські корені. Але такого розмаїття пам'яток архітектури колоніального періоду в Чилі, на відміну від Перу, Еквадору чи Мексики, немає. До того ж більша частина споруд початку колонізації країни була зруйнована численними землетрусами.

Вони бувають у республіці часто й призводять до руйнування споруд і загибелі людей.

Сучасний уряд країни підтримує бібліотеки, музеї, культурні центри. Національна столична бібліотека є однією з найкращих у Латинській Америці. Понад сто провінційних бібліотек теж добре обладнані і мають значний фонд літератури. З музеїв найбільш цікавими є Національний історичний, Національний природничої історії, Національний музей мистецтв (тут експонуються переважно колекції чилійського живопису та місцевої скульптури). Туристам варто побувати також і в музеях міст Вальпараїсо, Тальке, Консепсьйон.

Але найкрасивішими та найзнаменитішими місцями цієї республіки є все ж таки не музеї, а природні утворення: озера Чунгара, Місканті та Сурірe (останнє є солоним і мовою індіанців аймара означає «страус»), вулкани Парінакота, Осорно (ця гора має ідеальну конічну форму), Кальбуко та Тронадор, Сан-Педро-де-Атакама, знаменита Долина гейзерів серед північної пустелі, археологічні пам'ятки Копакілья та Сапауїра, величні гранітні вежі Торрес-дель-Пайне, великі заповідники. А один з них, який вважається чи не найкрасивішим у світі, Патаґонія, вартий окремої розповіді. Там збереглися останні куточки незайманої природи, вражаючі ландшафти та багато видів тварин і птахів. Ще одне диво знаходиться неподалік від порту Ікіке. Це — невідомого походження величезні наскельні малюнки IX століття.

Якщо ви потрапите до Чилі, нарікати щодо свого вибору вам не доведеться. Тут усе цікаво: рослинність, тварини, будівлі, люди. Місцеві жителі, до речі, на диво спокійні, навіть трохи флегматичні, добрі. Але самі вони про себе говорять не дуже чемно: «Чилійці — суміш іспанців з індіанцями. Перші — ледацюги, другі — п'яниці. Так що ми — ледащо й п'яниці водночас».

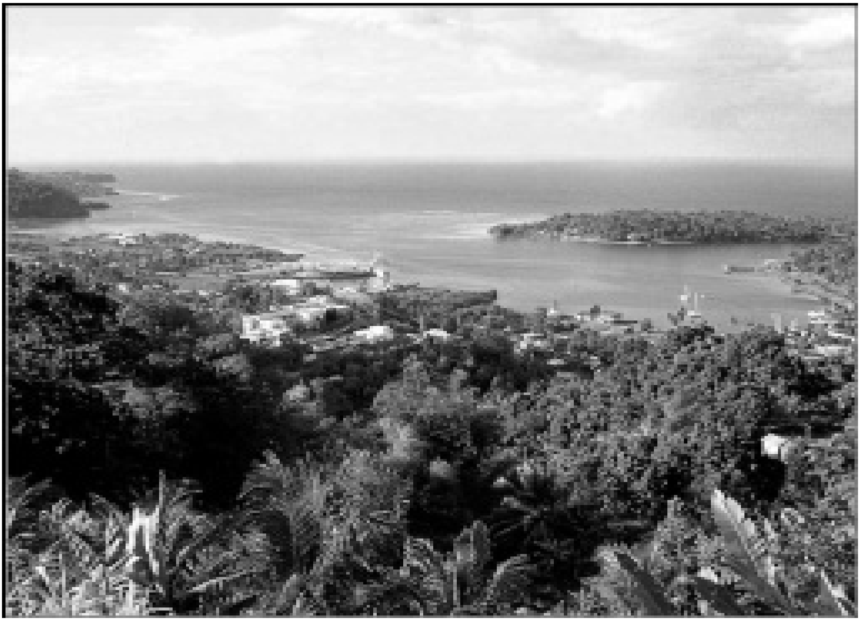
Ямайка — земля, що танцює в ритмі реггі

Припікає щедре сонце, тануть у роті екзотичні фрукти, милує око пейзаж і співає душа. А море підспівує їй, і здається, що слухняні хвилі гойдаються в ритмі реггі. Так, це чарівна Ямайка, де відчувається романтика піратства, де немає суму і створені всі умови для відпочинку. Тут зберігають спогади про ко-

Реггі має глибоке африканське коріння, проте народився цей своєрідний музичний напрямок саме на Ямайці. Його батьком був відомий музикант Боб Марлі, якого на острові нині піднесли до рангу богів (або національних героїв, кому як подобається). Та й в інших країнах є немало його прихильників. Як вправний кухар із відомих складових створює нову страву, так і він, додавши до африканських музичних традицій майстерно підібрані «приправи» (трохи року, трохи джазу, багато натхнення), подарував світові реггі.

лоніальну епоху й обожнюють музику реггі. Скрізь майорять неймовірно яскраві капелюшки-беретки (в різнокольорову смужку), в'ється солодкий димок, ллється славнозвісний ямайський ром — весела сонячна Ямайка запрошує в гості.

«Нема проблем!» — за таким девізом живуть мешканці цього казкового острова, який весь належить однойменній країні. Здається, більшість ямайських громадян перебувають поза політичним та економічним контекстом. Їм до душі повна розслабленість, їм подобається просто пливти за течією, нікуди не поспішаючи. Здається, їх не хвилює великий зовнішній борг країни, хистке економічне становище, перевага витрат на ім-

Місто Порт-Антоніо на північному узбережжі острова Ямайка

порт над доходами від експорту. Та й далеко не кожен знає, що ж їхня країна експортує. А це боксити, цукор, банани, імбир, цитрусові. Для внутрішнього споживання вирощують численні овочі, тропічні фрукти, маніок та інше. Якимось дивом працює промисловість із найбільш розвиненими легкою та харчовою галузями. Виконує свої функції й законодавчий орган — двопалатний парламент (главою держави є британська королева, яку представляє генерал-губернатор). Проте зовні здається, що мешканці острова (принаймні ті, з якими доводиться спілкуватися відвідувачам) якось не дуже всім цим переймаються, живуть ніби в іншому світі. Карибське море, що оточує Ямайку з усіх боків, сонце, що гріє цілий рік, розкішні пляжі, відомі на весь світ, і музика реггі, відома не менше за них, — суєтність буття не для цього куточка світу.

Музика реггі тісно пов’язана з ямайською культурою, значне місце в якій посідає ще одне місцеве «ноу-хау», яке має прихильників у всьому світі. Йдеться про своєрідний релігійний напрямок растафаріанізм. Саме ним можна пояснити безтурботність багатьох жителів Ямайки, їх відірваність від життєвих проблем. Названа релігійна течія (або ідеологія, або світосприйняття — точно класифікувати це явище нелегко) вчить пацифізму (осудження будь-яких війн, навіть заради доброї ідеї) і передбачає ритуальне куріння марихуани. Останнє й дає змогу бачити світ у рожевих барвах і повністю розслабитися. Цей так званий «легкий наркотик» виготовляється з коноплі, цілі «ліси» якої спокійнісінько ростуть на острівних просторах. Хоча марихуана не є офіційно легалізованою (як, скажімо, в Амстердамі), її продають досить відкрито, а уряд тільки формально інколи влаштовує облави. Проте вдаватися до куріння, як це роблять деякі туристи (причому без всілякої релігійної забарвленості), зовсім не обов’язково, аби відчути атмосферу Ямайки і розчинитися в ній.

Незважаючи на очевидне поширення растафаріанізму на острові, статистика стверджує, що більшість ямайських мешканців є християнами. Однак немало тих, хто за статистикою є протестантами (понад 30% населення) або баптистами (25%), спокійно можуть поєднувати растафаріанське світосприйняття і «основну» релігію. Кажуть, такий синкретизм (поєднання навіть неоднорідних елементів у одне ціле) характерний для

африканців — вони ж довго вірили одночасно в багатьох богів і, можливо, остаточно так і не сприйняли єдинобожжя. А більшість сучасного населення Ямайки (всього тут мешкає 2,7 млн чол.) саме і є нащадками африканських рабів, примусово завезених на цей далекий карибський острів у XVII—XVIII століттях — із їхніми віруваннями, забобонами, світосприйняттям і музичними традиціями.

А до того на острові Ямайка, який належить до групи Великих Антильських островів, була зовсім інша атмосфера, інші боги, інша музика. На початку нашої ери тут розселилися індіанці араваки. Це вони назвали так острів. У перекладі з їхньої мови слово «хаймайка» означає «край джерел», «край струмочків, річок». Очевидно, що тисячолітня людська діяльність позначилася на природі, проте і нині острів відповідає своїй давній назві. Більше того, вона так пасує йому, що про назву, що її дав 1494 р. Ямайці великий Колумб (острів Фердинанда й Ізабелли), сьогодні мало хто згадує.

Більшу частину острова займає вапнякове плато, в якому численні річки, великі й малі, фігурно прорізають живописні ущелини. Територією країни-острова (це 10 990 км^2) течуть понад сто річок. На сході країни здіймаються гірські хребти

Будинок театру в Кінґстоні

Голубі гори

Ґранд-Рідж та Блу-Маунтінс (Голубі гори) із найвищою точкою 2256 м. Хребет Блу-Маунтінс особливо популярний серед туристів, адже його вершини і справді міняться на сонці неповторним відтінком. А можливо, це тільки здається... На заході країни пролягли райони саван, вкриті злаками, з окремими маяками-деревами. Бамбук, евкаліпт, орхідеї, цейба (бавовняне дерево) — типові представники рослинного світу Ямайки. В центральних важкодоступних районах країни збереглися тропічні ліси, хоча не так давно їх активно нищили. Найкрасивіші пляжі острова лежать уздовж північного узбережжя і захищені від хвиль кораловими рифами. Тут завжди тепло, і опадів — всього 630 мм на рік, проте погода в умовах тропічного пасатного клімату залежить від напрямку вітрів, що там панують, та висоти місцевості. Так, у горах на південному сході кількість опадів сягає 7500 мм.

Пишна рослинність, таємничі печери, яскраві птахи, грайливі струмочки, численні бухти — хіба не для відпочинку створений цей острів? Ні, — вирішили європейці і розгорнули тут бурхливу діяльність. Іспанці до 1655 р. наполегливо, але безрезультатно шукали в острівних надрах золото. Коли колонія перейшла до англійців, вони взялися за сільське господарство.

Місто Кінґстон, побудоване британцями, було відомим «ринком рабів» в Америці. Коли землетрус зруйнував тодішнє серце економічного життя Ямайки Порт-Ройял, Кінґстон взяв на себе його функції, а згодом додав до них ще й столичні. Це місто хоча і було зруйноване силами природи, що стерли його колоніальний колорит, відновилося і досі залишається на чолі Ямайської землі. Тут мешкає 100 тис. жителів.

Точніше, «впрягли» до нього привезених із Африки рабів, вигнавши перед цим піратів, які впродовж десятиліття хазяйнували на острові. Великі прибутки давала колоністам цукрова тростина, а зі скасуванням рабства виникли великі проблеми: виробництво цукру скорочувалося, з робітниками виникало багато непорозумінь. Згодом цукор поступився першим місцем у експорті бокситам.

На початку XX століття негритянське населення почало все більш активно вимагати рівних прав, проводити численні акції протесту проти расистськи налаштованої британської влади. Проте англійську мову воно сприйняло настільки, що згодом зробило її державною на острові.

Куточок Кінґстона

Ямайські долари можуть прикрасити будь-яку колекцію. Вони потішать і того, хто збирає паперові гроші, і того, хто захоплюється монетками. Першим обов'язково сподобаються яскраві купюри із зображенням ямайських «економічних краєвидів» — бокситових рудників, пляжів, готелів та ін. А другі, без сумніву, будуть у захваті від незвичайних монет у формі семикутника із зображенням екзотичних тварин.

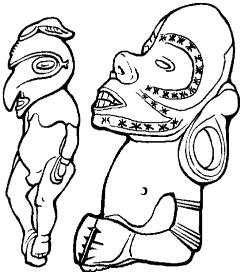
Незалежною Ямайка стала тільки в 1962 р. Цьому передував період наданого Британією самоврядування, а також перебування у складі Вест-Індської федерації. Незалежне життя будувати було важко, надто складно виявилося збалансувати однобоку економіку (вона ж раніше працювала на задоволення потреб зовсім іншої держави). Незважаючи на фінансові вливання США, рівень життя падав, тож діючі уряди здебільшого не мали шансів перемогти на виборах.

Ямайка входить до складу Британської Співдружності, а також до ООН, Організації американських держав та інших об'єднань. Нині англійці охоче їздять сюди відпочивати. І не тільки англійці. Ямайка неодноразово визнавалася кращим курортом на Карибах. Це й не дивно, туристична інфраструктура тут добре розвинена, пропонується відпочинок на будь-який смак: і пасивний, і активний, з пізнавальними екскурсіями (наприклад, на невеличку фабрику, що виготовляє ром). Туристи є джерелом основних прибутків Ямайки. Не випадково ж бокситові копальні зображені на місцевій купюрі у десять доларів, а готелі — на стодоларовій.

II

П'ЯТИЙ КОНТИНЕНТ (АВСТРАЛІЯ ТА ОКЕАНІЯ)

Terra Australis incognita

Terra Australis incognita — Невідома Південна земля. Так багато століть, починаючи з античних часів, називали вчені материк, який, на їхню думку, мав бути на півдні Землі. У пошуках цього материка провідні європейські країни — Іспанія, Португалія, а потім Голландія та Англія — влаштовували географічні експедиції. Крім цього, іспанці, англійці, голландці, до яких на початку XIX століття приєдналися росіяни, здійснювали експедиції для пошуку нових торгових шляхів,

Будинок австралійського парламенту

колонізації і для здобуття нових знань. Наслідком стало відкриття Австралії та багатьох архіпелагів і окремих островів у Тихому океані. Останні згодом набули назви Океанія.

Австралію відкрив у 1606 р. голландський мореплавець Віллем Янсзон (Янц). За наказом голландської Ост-Індської компанії, де він служив, Янсзон здійснив плавання до району Нової Ґвінеї. Він мав знайти багаті на золото землі, але замість цього відкрив новий материк. Берег, де висадилася його команда, Янсзон назвав Новою Голландією. Втім, він так і не збагнув масштаби свого відкриття, бо вважав невідомий берег частиною Нової Ґвінеї. Пізніше Австралією заволоділи англійці. Вони почали називати її Південною Землею, тобто Австралією.

Австралія лежить у Південній півкулі і займає площу 7631,5 тис. $км^2$. Її східні береги омиває Тихий океан, а північні, західні та південні — Індійський. Поблизу материка знаходяться два великі острови — Нова Ґвінея і Тасманія.

Австралія — це материк пустель і напівпустель та сухого рідколісся. Вони розкинулися на великих внутрішніх просторах. Це — Велика піщана пустеля, велика пустеля Вікторія, пустеля Гібсона та інші. Пустелі облямовані напівпустелями з колючими чагарниками. Тут їх називають скребом. На півночі, сході і південному сході напівпустелі переходять у савани. Вони у свою чергу змінюються на ліси з акацій, евкаліптів, пляшкового дерева. А в горах та на узбережжі росте багато пальм та деревовидних папоротей.

Повз східне узбережжя Австралії здіймається невисоке гірське пасмо Великого Вододільного хребта із найвищою точкою материка горою Косцюшка у 2228 м заввишки. А вздовж східного узбережжя в океані майже на 2000 км тягнеться скупчення дрібних островків, підводних узвиш і коралових рифів. Воно називається Великим Бар'єрним рифом.

Великий Бар'єрний риф, що простягнувся на 2 тис. км біля австралійського узбережжя, включений до списку світового спадку ООН. Він є найбільшою рифовою системою світу, створеною живими організмами — коралами. Його вважають «підводною Меккою» всіх аквалангістів світу.

На заході материка знаходиться плоскогір'я висотою від 400 до 500 м з окремими хребтами і столовими плато. Середню частину займає

Великий Бар'єрний риф

низина з глибокою западиною на півдні, заповненою солоним озером Ейр. Його площу точно виміряти дуже важко, бо вона сильно коливається залежно від пори року. Влітку, коли йдуть дощі, вона сягає 15 тис. км^2. В цей час глибина озера становить 20 м. Але взимку, під час посухи, озеро пересихає і перетворюється на солончак. Такою ж поведінкою характеризуються й інші пустельні озера Австралії — Торренс і Ґарднер.

Материк Австралія є найспекотнішим районом Південної півкулі. Тут переважає пустельний і напівпустельний клімат. Більша частина материка лежить у тропічному поясі, лише північ знаходиться у субекваторіальних широтах, а південний захід — у районі субтропіків.

Середні температури червня тут коливаються від +12 до +20° C, а січня — від +20 до +30° C і вище. Кількість опадів зменшується зі сходу на захід від 1500 мм на рік до 300—250 мм і менше.

Річки Австралії не дуже великі. Найповноводнішою вважають Муррей довжиною 2570 км. Взимку річка сильно міліє. Її притока Дарлінґ значно довша — 2740 км. Але більшу частину року води в ній теж небагато. У посушливу пору в нижній течії

Австралійський кенгуру

вона навіть пересихає. Більшість інших річок наповнюється водою тільки час від часу, коли йдуть дощі.

Тваринний світ Австралії дуже відрізняється від фауни інших куточків світу. Тільки тут живуть сумчасті ссавці (кенгуру, коала, сумчастий кріт та інші), а також єхидна і качконіс. Ці дивні тварини несуть яйця і вважаються протозвірями, тобто тваринами, що збереглися від тих часів, коли розвинутих сучасних ссавців ще не існувало. Є й рідкісні птахи — ему, казуари, папуги какаду. Для збереження унікальної фауни Австралії створені національні парки і заповідники — Маунт-Баффало, Косцюшко, Саут-Вест та інші.

Корінне населення Австралії (аборигени) — це люди унікальної австралоїдної раси. Для них характерні темна шкіра, широкий ніс, кучеряве волосся. Представники цієї раси зустрічаються також на островах Океанії. Нині їхня кількість становить приблизно 170 тис. чоловік. Для спілкування вони використовують численні австралійські діалекти, а також англійську мову та її спрощений варіант піджин-інгліш.

Присутність європейців вплинула на релігійні уявлення аборигенів. Серед них багато протестантів і католиків. Втім, є й

такі, що зберегли віру предків. А взагалі навіть християни з числа корінного австралійського населення поряд з вірою в Христа не відмовляються від віри своїх предків у Матір-землю Кунапіпі та Змію-райдугу.

Але основне населення материка становлять англо-австралійці — нащадки англійських та ірландських колоністів. Цікаво, що першими європейцями-колоністами тут стали каторжники, яких позбувся англійський уряд, відправивши злодіїв на материк з дуже несприятливим кліматом.

Сьогодні населення Австралії становить близько 18 млн чоловік. З них тільки 15% належать до корінних австралійців, які живуть у центрі материка. Але і англо-австралійці, і аборигени є підданими Австралії — єдиної держави, що обіймає весь материк.

Океанією називають сукупність островів у центральній і південно-західній частинах Тихого океану між Австралією, Малайським архіпелагом на заході і широкою, позбавленою островів смугою океану на півночі, сході і півдні. Іноді її виділяють в окрему частину світу.

Океанія підрозділяється на Меланезію, Мікронезію і Полінезію, а іноді окремо виділяють Нову Зеландію.

Австралія. Місто Дарвін

Нова Зеландія. Англіканський собор XIX ст. у місті Крайсчер

Меланезія вважається найбільшою з островних груп Океанії. Вона займає площу в 1 млн км^2 і включає Нову Ґвінею, архіпелаг Бісмарка, Соломонові острови, Нові Гебриди, Нову Каледонію, Фіджі. Усі ці острови вкриті тропічними лісами і мають гірський ландшафт. На Новій Ґвінеї знаходиться найвища точка регіону гора Джая у 5029 м заввишки. Втім, на деяких островах зустрічаються савани.

Мікронезія обіймає близько 1,5 тис. дрібних, переважно коралових островів у західній частині Тихого океану. Вона включає Маріанські, Каролінські, Маршаллові острови, острови Гілберта, Банаба, Нару та інші. Усі вони займають площу 2,6 тис. км^2. Більшість островів укриті тропічними лісами, але деінде зустрічаються і савани.

Полінезія знаходиться в центральній частині Тихого океану. Вона тягнеться від Гавайських островів на півночі до Нової Зеландії. До її складу відносять групи Гавайських островів, архіпелаги Туамоту, Самоа, Лайн, острови Товариства. Для них характерні тропічні ліси, савани, а також вулканічне (для високих) або коралове (для низьких) походження і здебільшого гірський рельєф. Найвищими в Полінезії є Гавайські острови, де рекордною вважається висота 4205 м. Тут існують діючі і дуже активні вулкани. Серед них найвідомішим є вулкан Кілауєа на острові Гаваї висотою 1247 м. Останнє виверження тут відбулося у 1983—1985 рр.

Вулкан Кілауєа здавна був місцем релігійного поклоніння тубільців. Вони досі вважають його оселею вогняної богині Пеле. Разом з нею, на їхню думку, тут живуть її родичі, повелителі грому та блискавки. Коли богиня починає гніватися, вулкан реве й палає. Жителі Гаваїв приносять у дар богині плоди, скляне намисто, черепашки та корали. А в сиву давнину до кратера вулкана кидали й тіла небіжчиків, сподіваючись, що дорогі родичі будуть після смерті жити серед богів.

Можливо, що підстави для виникнення вірувань про Пеле слід шукати в цілком реальному факті. Лава Кілауєа є дуже рідкою. Під тиском вітру вона застигає у вигляді тонких ниток, які нагадують волосся. Ці утворення полінезійці називають «волоссям Пеле».

Загальна площа островів Полінезії складає 1,26 млн км^2. Тут панує океанічний, здебільшого субекваторіальний і екваторіаль-

ний клімат. Опадів у середньому випадає близько 1 тис. мм на рік, але на навітряних схилах великих островів — до 10 тис. мм на рік.

У тропічних лісах і саванах Океанії мешкає велика кількість тварин, що ніде більше не зустрічаються. Це, наприклад, казуари — великі птахи із шоломами на голові, жителі Нової Зеландії ківі, що нагадують кудлатих звірів, але насправді є птахами, лірохвости, райські птахи, яскраві метелики та інші. Дуже популярними є гігантські черепахи. Різні види цих дивовижних істот ще зустрічаються на деяких островах, наприклад, слонова або ґалапаґоська черепаха, вага якої сягає до 400 кг. Але найзнаменитішим серед тварин Океанії, безумовно, є «дракон острова Комодо» — гігантський варан. Це — найбільша з сучасних ящірок, яка перевищує 3 м завдовжки, а важить до 150 кг. Харчується варан оленями, які живуть на острові Комодо. Менш відомою, але такою, що дає нам уявлення про розвиток життя на Землі, вважається гатерія (туатара). Це — найдавніша із сучасних рептилій. Вона існує в незмінному вигляді вже 165 млн років і була сучасницею динозаврів.

В Океанії розташовані невеличкі держави Вануату, Західне Самоа, Кірібаті, Маршаллові острови, Науру, Палау, Папуа — Нова Ґвінея, Північні Маріанські острови, Соломонові острови, Тонга, Тувалу, Федеративні Штати Мікронезії, Фіджі. Іноді до цього регіону планети відносять і Нову Зеландію. Значну частину Океанії складають також володіння Австралії, Великої Британії, Нової Зеландії, США і Франції.

Країни Океанії і Австралії не створили окремого міжнародного об'єднання, але входили і входять до багатьох міжнародних організацій, які об'єднують Тихоокеанський і Азійський регіони.

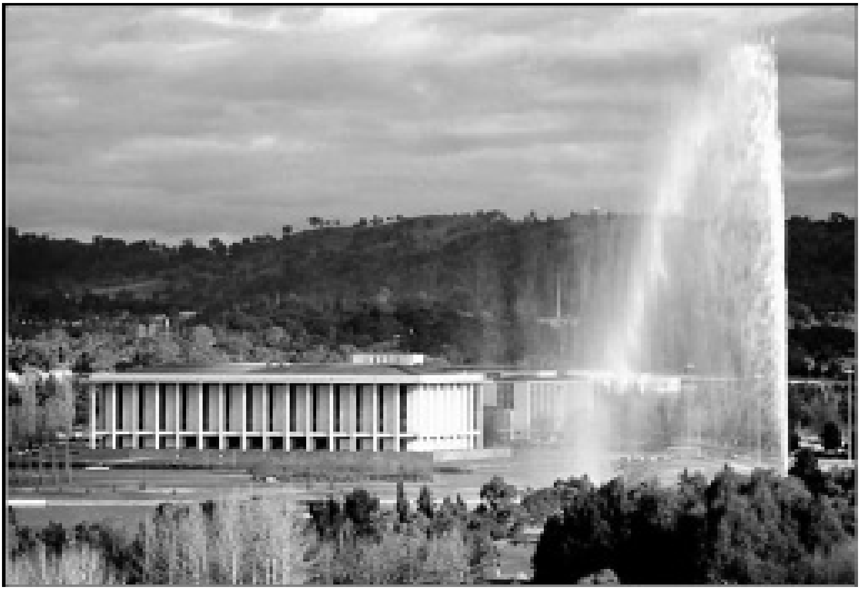
Найактивнішою у прагненні до кооперації у вирішенні політичних і економічних проблем у Тихоокеанському регіоні є Австралія. Ще в 1951 р. у Вашинґтоні вона разом із США й Новою Зеландією уклала угоду про створення Тихоокеанського пакту безпеки (АНЗЮС), а у 1954 р. стала одним з фундаторів створення Організації угоди Південно-Східної Азії (СЕАТО — South-East Asia Treaty Organization — SEATO). Втім, у 1977 р. організація припинила своє існування.

Рух до створення в цих регіонах організацій з економічного співробітництва почався ще в 1967 р. В той час була започат-

кована Тихоокеанська економічна рада (ТЕР). Наступного року виникла Тихоокеанська конференція з торгівлі та розвитку. Нарешті, у 1980 р. з'явилася Рада з тихоокеанського економічного співробітництва (РТЕС). Всі ці організації були неурядовими і прагнули до співробітництва у регіоні. Саме вони заклали основу для створення АТЕС — міжурядового форуму економічного співробітництва, що сьогодні вважається найвпливовішою економічною організацією в регіоні.

Офіційна назва АТЕС звучить як Форум азійсько-тихоокеанського економічного співробітництва. На відміну від переважної більшості міжнародних і регіональних організацій він віддає перевагу суто бізнесовим проблемам, зокрема розвитку малого і середнього бізнесу. Форум був створений у 1989 р. внаслідок прагнення країн до економічного зростання, стимулювання торгівлі, підвищення життєвого рівня в Азійсько-тихоокеанському регіоні.

На цей час до Форуму входить 21 держава Азії, Океанії, Америки і навіть Росія. Австралія та Океанія представлені Австралією, Новою Зеландією, Папуа—Нова Ґвінея. З 1997 р. про-

Австралія. Національна бібліотека в столиці Австралії Канберрі — джерело інформації про континент

голошено мораторій на подальше розширення складу членів Форуму.

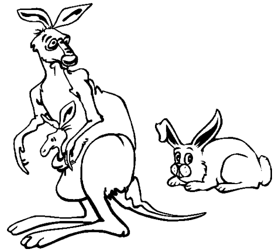
Від інших міжнародних організацій Форум відрізняє відсутність великого бюрократичного апарату. Його виконавчий орган — Міжнародний секретаріат АТЕС має штаб-квартиру в Сінґапурі і має 21 представника, тобто по одному від кожної держави-учасниці.

Форум формально зберігає консультативний статус, але на практиці перетворився на механізм вироблення регіональних правил ведення торгівлі та інвестиційної діяльності. За допомогою АТЕС здійснюється активне залучення країн Тихоокеанського регіону до процесів інтеграції, створення зони вільної торгівлі, формування принципів ведення бізнесових операцій, єдиних для країн-учасниць.

Нарівні з секретаріатом, найважливішими органами АТЕС вважаються саміт лідерів держав-учасниць, зустрічі міністрів іноземних справ, торгівлі і економіки, різноманітні зустрічі посадових осіб, відповідальних за економіку.

АТЕС очолює його голова, котрий змінюється щорічно і визначається на ротаційній основі з числа представників країн-учасниць.

Економічні проблеми розв’язують Ділова консультативна рада, Комітет з торгівлі і інвестицій, Економічний комітет. З 1990 р. існує також Група АТЕС з енергетики (EWG — Energy Working Group). Вона сприяє максимальному збільшенню внеску енергетичного сектора до соціально-економічного добробуту регіону.

Австралія — край, де люблять кенгуру і ненавидять кроликів

Австралія — країна незвичайна. Вона унікальна вже тим, що займає цілий материк, хоча і найменший з усіх. Колись опинитися тут — було в прямому розумінні слова справжньою каторгою та важким випробуванням. Тепер поїздка до цих місць перетворюється на свято, яскравий веселий калейдоскоп з кенгуру, страусом ему, величезними евкаліптами, вражаючими хвилями і островами та сучасними містами у розсипах вогнів. Величезний шматок суходолу, який ще п'ять століть тому був напівлегендою, став сучасною красивою реальністю, блискав-

Острів Різдва

кою увірвався у світову економіку і нині посідає одне з перших місць за рівнем життя.

Однак Австралія далеко не скрізь — приємне веселе місце, є тут і позбавлені життя пустелі, і гарячі або холодні скелі, і складні природні умови. Одне слово, вона має багато чого, що залишається поза туристичними спокусами. Адже Австралія — велика і різноманітна, з різним рельєфом, кліматом та природним світом. Все це розмаїття зумовлене історією материка, яку слід би розповідати, починаючи оповідь з давніх-давен, з того часу, коли не було ще й натяку на людину.

Учені стверджують, що дуже давно Австралія, Південна Америка, Антарктида і, можливо, Індія складали один величезний материк. Йому згодом дали ім’я Гондвана. Приблизно 160 млн років тому цей материк розколовся, і його величезні шматки розійшлися-розпливлися в різні частини земної кулі. Підтвердження цього зв’язку палеонтологи, зокрема, вбачають у тому, що на території Південної Америки, Африки та Австралії часто знаходять залишки схожих динозаврів. Однак на сучасному етапі природа австралійського материка унікальна, оскільки вже довгі роки цей континент розвивається відокремлено, далеко від інших. Звичайно, Австралія за ці роки змінилася — дуже високі колись гори стали меншими, вимерли деякі тварини, завдяки виверженням вулканів з’явилися острови. І тепер вона є такою, якою ми її знаємо. Австралія має площу 7682,3 $км^2$ (це з урахуванням острова Тасманія, що разом з меншими островами належить цій країні) і омивається Індійським та Тихим океанами.

На її території виокремлюють три великих природних райони (вони у свою чергу поділяються на безліч менших) — Західне плато, гори Східної Австралії та Центральна низовина між ними. Західне плато часто називають ще Австралійським щитом. Це саме ті не надто приємні райони, які рідко потрапляють до туристичних буклетів. Монотонний рельєф із скелями, спекотні піщані пустелі, солоні озера — виявляється, Австралія може бути і такою. Клімат тут важкий, у пустелях дуже мало опадів, озера і річки часто пересихають. Утім, декого якраз і приваблюють червоні піски та суворі скелі. Тут особливо гарно в сезон дощів або відразу після нього, адже поверхня ненадовго вкривається яскра-

Найбільша скеля на планеті — Айєрз-Рок в Австралії — 335 м заввишки, 2,4 км завдовжки і 305 км по колу. Аборигени вважають цю скелю священною.

вою квітучою ковдрою, на якій полум’яніють червоні квіти стурту — гороху пустелі.

Район Східних австралійських гір (або Великий Вододільний хребет) має більш мальовничі краєвиди. Тут розташовані переважно плато й гори, висота місцевості коливається від 300 до 2000 м. Найвища точка країни, пік Косцюшка (2228 м), височить у Сніжних горах (Австралійські Альпи). Названі вони так через те, що це єдине в Австралії місце, де взимку бувають сильні снігопади. Правда, незначні морози навідуються майже в усі куточки Австралії. У цьому ж районі знаходяться Голубі гори, що зустрічаються на сході з узбережною рівниною Камберленд. Люди значно зменшили території лісів, однак і нині не є рідкістю схили гір, укриті непролазними хащами. В районі Східних гір розташована місцевість з найбільшою на материку кількістю опадів, 4500 мм на рік (Квінсленд). Взагалі тільки райони неподалік від узбережжя, а також південний схід материка і Тасманія більш-менш забезпечені опадами, отримуючи їх понад 500 мм на рік.

Священна скеля Айєрз-Рок

Скелясте узбережжя острова Кенгуру

Третій район, Центральна низовина, є ніби коридором між Австралійським щитом та Вододільним хребтом. Тут дефіцит опадів, характерний для більшості території, відчувається найбільш гостро. Так, місця навколо озера Ейр отримують за рік усього 125 мм опадів, що менше, ніж у пустелі.

А ще в австралійській пустелі живе незвичайне жабенятко, що може обходитися без води протягом двох років. Після першого ж дощу воно прокидається від сплячки і виходить зі свого кокона, який укривав його від посухи.

Флора Австралії різноманітна і неоднорідна, що є закономірним для такої великої території. Рослин тут нараховується до 20 тисяч, причому більше половини з них не зустрічається в

Сумчастий ведмідь коала — дуже рідкісна істота. Харчується він виключно листям евкаліпта, здираючи з нього навіть кору (щодобовий раціон не перевищує 500 г). Від цього евкаліпт засихає і гине. А щезнуть усі евкаліпти — вимруть і всі коали. Тож австралійцям доводиться не тільки охороняти коал, а ще й насаджувати для них евкаліпти. Унікальними істотами є й качконоси та єхидни. Вони несуть яйця, але годують потомство молоком.

інших куточках земної кулі. Рослинне вбрання країни змінюється залежно від місцевості — в Австралії можна побачити сухі пустельні кущі, квітучі акації (в цій країні росте понад 500 їх видів), зелені евкаліпти, соковите листя яких так полюбляє коала. Цього милого ведмедика немає на інших континентах, як немає там і страусів ему, і стрибучих кенгуру (їх існує кілька десятків видів), качконосів з єхиднами. І багатьох інших австралійських тварин. Наприклад, вомбатів, дивних звірків, чимось схожих на бобрів. Австралійці піклуються про охорону природи, обожнюють усілякі екологічні акції і легко приєднуються до різних екологічних організацій. Місцеві жителі пишаються кенгуру, а туристи-очевидці стверджують, що цих тварин можна побачити на дорозі навіть у порівняно великому місті. Не кажучи вже про папуг на гілках.

Цей вельми схожий з іграшковим ведмедиком звір — коала

Австралійські аборигени

Однак людські поселення можна зустріти далеко не у всіх куточках Австралії. Найбільше людей живе на краще зволоженому узбережжі у південно-східних районах, сухі центральні райони практично не заселені. Хіба що якийсь абориген забреде туди у своїх мандрівках. Щоправда, аборигенів залишилося зовсім мало, вони становлять усього два відсотки від майже двадцятимільйонного населення Австралії. Абсолютна ж більшість мешканців країни не є корінними жителями материка. Історію держави творили емігранти, які стали господарями на цих землях.

На території Австралії ніколи не було війн. І тільки з одним суперником вже довгі роки триває виснажлива боротьба. Цей сильний супротивник — звичайні кролики, найстрашніші тварини для австралійців. Їх сюди завезли в середині XIX століття, і вони стали бичем австралійських фермерів. То була справжня навала кроликів. Вони знищували поля, і люди не знали, що з ними робити. Кролики шкодили як австралійській природі, так і фермерським господарствам. Досі ще остаточного стопроцентного «антивірусу» проти них не знайшли.

А колись, 40—70 тис. років тому, материк повністю заселяли давні племена аборигенів. Вони, віддалені від цивілізації, жили собі спокійно, займались збиранням

За статистикою кожен п'ятий австралієць народився не в Австралії. Він або його батьки прибули сюди з-за кордону.

та полюванням, охоче малювали на скелях. Саме вони винайшли бумеранг. Одні їхні племена вірили, що кенгуру — це людиноподібна істота, а інші, що кенгуру — хитра тварина, яка прикидається людиною (!). Аборигенів Австралії вважають найдавнішою і найменш дослідженою з існуючих на Землі цивілізацій.

У 1606 р. (порівняно недавно для історії) голландці першими дісталися цього материка. У 1642 р. Абель Тасман відкрив острів, що його згодом назвали на його честь Тасманією (нині він відомий здебільшого завдяки сумчастій істоті, тасманійському «дияволу»). У 1770 р. славнозвісний англійський капітан Джеймс Кук, відвідавши східні береги материка, оголосив його британськими володіннями. Спочатку ці землі були названі Новою Голландією, а потім вже Австралією (від латинського слова *australis* — «південний»).

У 1788 р. на австралійській території виросло перше англійське поселення, Сідней (нині 3,7 млн людей), що й досі є

Сідней

Мельбурн

Другим за розмірами містом Австралії є Мельбурн, який ще називають австралійським Клондайком. Річ у тім, що у 1851 р. це невеличке приморське містечко стало столицею нового штату Вікторія, який захворів на золоту лихоманку. За десять років золотого буму найменша англійська колонія на материку перетворилась на найбагатшу і найвпливовішу. На той час вона забезпечувала третину світового видобутку золота. Мельбурн став промисловим і фінансовим центром, в якому нині мешкає 16% населення країни (3,5 млн людей). Міжнародним співтовариством місту були присвоєні звання «Найзручніше для життя місто на землі» (1992) і «Краще місто в світі для життя» (2002). Всесвітня організація охорони здоров'я вважає його найменш забрудненим серед великих міст планети.

лідером країни (навіть столиця Канберра якось тьмяніє на його тлі). Англійці спочатку використовували Австралію дуже своєрідно — як каторгу для злочинців. Життя тут було справді каторжним, часто нависала загроза голоду (англійці не відразу знайшли ділянки, на яких можна було збирати добрі врожаї). Через якийсь час Австралія перетворилася з материка каторжан на материк золотошукачів. Золота лихоманка розгорілася у 1851—1861 рр., перше золото було знайдено на південному сході країни. Сюди потягнулися романтики і авантюристи. Їх ніщо не лякало. В цей час склад населення істотно змінився, до англійців додалися представники інших національностей. Особливо великим був наплив китайців.

У 1901 р. окремі англійські колонії на материку та на острові Тасманія об'єдналися в Австралійський союз (таку офіційну назву країна має і тепер), якому Британія надала статус домініону. Довгий час, описуючи економіку країни, гострі язики говорили, що «Австралія скаче на вівці». Вівчарство було основою господарства країни і головним джерелом прибутків. Тут навіть вивели свою особливу породу овець, австралійських мериносів. Спочатку за кордон продавали тільки вовну, а потім, коли винайшли спосіб заморожування м'яса, почали відправляти за моря і баранину. На вівцях Австралія «скакала» приблизно до 20-х років минулого століття, а потім почалося зростання промисловості, активна розвідка корисних копалин. У надрах цього материка було знайдено кам'яне вугілля, залізну руду, боксити, цинк та ін. Британці й не помітили, як їхня колись голодна колонія набрала обертів і стала квітучим материком.

Брісбен — великий промисловий центр країни

Окрім того, австралійці все відчутніше усвідомлювали свою відокремленість і унікальність. Утворювалося австралійське братство, особлива нація, не схожа на британську, яка, проте, багато чого від неї перейняла. У 1931 р. за Вестмінстерським статутом Австралія одержала повну самостійність. Однак номінально головою держави залишилася британська королева, яку представляє генерал-губернатор. І нині діє ця схема, Австралія входить до Британської Співдружності Націй (а також до ООН, Азійсько-тихоокеанської економічної співдружності та інших організацій), однак найбільшу вагу в країні має двопалатний парламент і особисто прем'єр-міністр, хоча і королеву, і генерал-губернатора всі поважають.

Певний час самостійна молода держава провадила політику «білої Австралії». Австралійське громадянство надавалося тільки представникам європеоїдної раси, була заборонена еміграція з азійських країн. Звичайно, до «білої Австралії» ніяк не вписувалися її корінні жителі, аборигени. Вони отримали на

Провідні галузі австралійської економіки XIX століття зберегли своє місце донині. Країна посідає перше місце в світі з виробництва натуральної вовни: понад сім тисяч тонн на рік. А видобуток золота тут щорічно сягає 300 тонн.

своїй землі громадянство тільки в 1967 р., коли вимоги про «білу Австралію» були зняті. До того їх дуже пригнічували і витіснили у важкодоступні райони. Сьогодні вже кажуть, що аборигеном бути вигідно, їхню культуру держава намагається підтримувати і навіть надає певні пільги. Нині в країні точиться дискусія щодо надання їй статусу республіки і остаточного прощання з британським пануванням (хоча й номінальним).

Однак усе це проходить цивілізовано, досить спокійно і не має негативного впливу на економіку. Австралія вражає світ темпами зросту. Її мешканці впевнено дивляться в майбутнє. Адже і запасів корисних копалин багато, і до особливостей місцевого ґрунту вже пристосувалися, і промисловість працює добре. Не забувають і про овечок, тут досі стрижуть найбільше в світі вовни. Крім того, Австралія є одним з головних постачальників вівса на світовий ринок. Експортує вона й багато фруктів. У щедрих долинах для власного споживання вирощують рис, кукурудзу, бавовник, овочі та ін. Аналізуючи це, навіть не віриться, що більшість території материка — то неродючі землі. Велике значення, зокрема й експортне, має рибний промисел. Тут уже дивуватися не доводиться — стільки води навколо...

Типовий австралійський будинок

Найбільша галузь видобувної промисловості цієї країни — кам'яновугільна. Вугілля дає десять відсотків австралійського експорту. За експортом бокситів держава посідає друге місце у світі, за експортом золота — третє. Австралія є одним із головних виробників нікелю й алмазів. На цьому материку знаходиться більша частина світових запасів рутилу, циркону, торію, що містяться в пісках на східному узбережжі, а також вона має до 30% світових запасів урану.

І, звичайно, її безцінне багатство — унікальна флора і фауна. Заради них їдуть сюди тисячі туристів зі всього світу. Зелена Австралія вабить їх. Національні парки з незвичайними для туристів тваринами раді зустріти їх і продемонструвати свої живі скарби. Серед місць, які найбільш до вподоби гості країни, лідирує Великий Бар'єрний риф, що включений до списку світової спадщини ООН. Цей риф являє собою ланцюжки з багатьох островів неподалік північно-східного узбережжя, які вражають багатим природним світом і мальовничими морськими пейзажами. Відомий на весь світ і національний парк Улуру, в якому знаходиться найбільший на планеті камінь-моноліт, куль-

Оперний театр у Сіднеї

това річ для тих, хто захоплюється містикою. Його висота — майже 350 м, а довжина кола сягає 9 км. На цій древній кам'яній горі розташоване святилище аборигенів. А когось, можливо, приваблять червоні пустелі або австралійські міста, які увібрали в себе і європейські, і азіатські, й американські риси. Особливо популярними у туристів є Сідней з його прославленим Опера-хаус, та деякі інші містечка на узбережжях. У 2000 р. у Сіднеї пройшли літні Олімпійські ігри (країна достойно витримала цей іспит), і весь світ побачив Австралію в її неповторній красі.

Жителі Австралії наділені певним привілеєм — вони можуть побачити велику Зіркову хмару в сузір'ї Стрільця. Вона є центром нашої галактики, і відчуття від її споглядання, кажуть, не передати словами. Особливо вражає це видовище, якщо розглядати центр галактики з гори Улуру — відчуваєш себе маленькою частиною якогось великого і невідомого задуму.

А щоб відчути австралійський дух та стиль життя, треба приїхати сюди. Австралійці — приємні та доброзичливі люди, які люблять невимушено спілкуватися і насолоджуватися життям. Вони розмовляють англійською, сповідують християнство, розплачуються доларами (австралійськими), в яких упевнені на сто відсотків. Вони, подолавши примару «білої Австралії», стали відкритим суспільством, яке може з радістю сприйняти будь-яку культуру. І... відправити її до свого «плавильного котла», аби вона додала ще щось до особливої і неповторної, строкатої, але гармонійної австралійської культури.

Нова Зеландія — «земля довгої білої хмаринки»

Неймовірно зелені простори, гірські вершини, стрімкі річки та водоспади, прозорі мінеральні озера, гейзери, густі ліси... Схоже на красиву казку, де можуть трапитися неймовірні пригоди. Чи це не та земля, де відомий письменник Джон Толкієн розташував своє Середзем'я, в якому поселив ельфів, гномів, хобітів та інших казкових істот зі своєї знаменитої трилогії «Володар кілець»? Принаймні фільм про них знімався саме тут, у Новій Зеландії. Однак ніяка кіноплівка не може передати новозеландську красу, бо й повітря тут особливе, з пахощами хвої, місцевих трав та океанського бризу. Прихильники Толкієна

Новозеландський краєвид з пташиного польоту

стверджують, що він описав саме ці острови, і знаходять багато «значущих» збігів, та й мешканці країни стверджують, що саме на їхній землі трапилися всі ці неймовірні пригоди.

Але ще задовго до Толкієна уявлення про Нову Зеландію подарував світові інший письменник — Жуль Верн. Саме до цієї країни помилково потрапили діти капітана Ґранта, і войовничі аборигени — маорі — захопили у полон неуважного і симпатичного вченого Жака Паганеля.

Звичайно, про хобітів і пригоди жуль-вернівських героїв новозеландська історія мовчить. Вона починається з того часу (приблизно 750 р.), коли сюди з Полінезії прибули пращури маорі і назвали острови співучим словом Аотеароа.

Мовою маорі «Аотеароа» означає «земля довгої білої хмаринки». Очевидно, коли перші мешканці островів підпливли до берега, то побачили велику білу хмаринку, яка нависла над деревами, і відразу ж зафіксували це у назві. Такий пейзаж нерідко відкривається й очам сучасних мандрівників і захоплює їх не менше.

У 1642 р. острови відкрив голландський мореплавець Абель Тасман, однак місцеві жителі не пустили

чужинців на свої землі, навіть з'їли кількох моряків. У другій половині XVIII століття острови досліджував відомий англійський капітан Джеймс Кук. У 1839 р. на новозеландських землях виросло перше європейське (точніше, британське) поселення Веллінґтон, яке згодом стало столицею держави (нині тут мешкає понад 300 тис. людей). У 1840 р. було підписано доленосний договір Вайтанґі (за назвою місцевої річки), за яким близько п'ятдесяти вождів маорі визнали верховну владу британського монарха в обмін на захист і закріплення за ними їхніх земель. Однак з'ясувалося, що текст англійською і мовою маорі різнився, тож дві сторони у спірних питаннях трактували договір по-різному. Обстановка виходила з-під контролю. У 60-х роках XIX століття відбувалася війна між маорі та пахека (так називали і називають тут європейців), і це завдало удару по ще слабкій економіці країни. До кінця XIX століття економічне становище стабілізувалося,

Різьблена дерев'яна скульптура маорі

Маорійський військовий човен

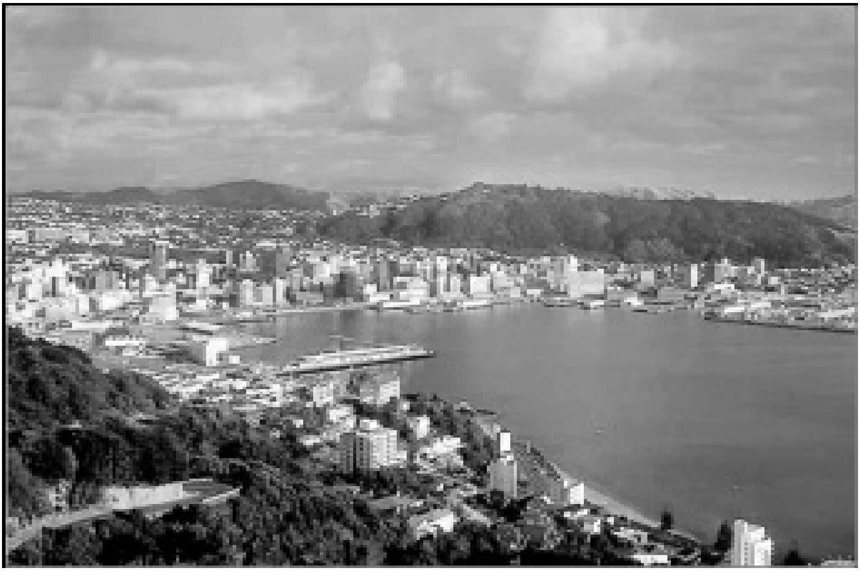
були відкриті поклади золота й досягнуті успіхи в тваринництві. Крім того, в цей час Нова Зеландія здивувала світ соціальними реформами. Ця країна першою надала виборче право жінкам і однією з перших ввела пенсії та визначила мінімальні зарплати. У 1907 р. Нова Зеландія отримала від Британії статус домініону. А в 1931 р. за Вестмінстерським статутом їй було надано незалежність.

І сьогодні країна відома гарантованим соціальним забезпеченням, високим рівнем життя і стабільною економікою. Вона й нині входить до Британської Співдружності (а також до ООН та інших союзів). Сільське господарство здавна домінувало в її економіці й давало більшу частину експорту. Нині до традиційних м'яса (баранина й яловичина), молока, вершкового масла, сирів та вовни в експорті додалися овочі та фрукти. Новозеландські яблука та ківі відомі на весь світ. Із промислових галузей найбільш розвиненою є харчова, однак і інші активно працюють на задоволення внутрішніх потреб. Задля цього ж вирощують пшеницю, кукурудзу, ячмінь, картоплю та інші

Веллінґтон, названий на честь британського фельдмаршала Веллінґтона, — надзвичайно красиве і затишне місто, що вражає численними мостами, віадуками, парками, чудовими витворами архітектури. Серед них передовсім вирізняється колишній палац уряду — друга в світі за розмірами будівля з дерева, сучасний круглий будинок парламенту, собор Святого Павла тощо.

культури. Велике значення мають і дари моря (тунець, лосось, морський окунь), а ось природних копалин тут не дуже багато (є золото, кам'яне вугілля, невеликі поклади нафти). Останнім часом Нова Зеландія впевнено заявила про себе і як значний експортер електронної продукції та програмного забезпечення.

Значні прибутки дає Новій Зеландії і туризм. Останнім часом сюди приїздять близько двох мільйонів туристів на рік. І треба віддати їй належне — країна пропонує чимало цікавого, на будь-який смак. У містах багато розваг, працюють музеї, дискотеки тощо. Справжнім центром туризму вважається Окленд (понад 900 тис. мешканців). Заснований в 1840 р., він до 1865 р. був столицею держави. І нині Окленд залишається головними повітряними і морськими ворітьми Нової Зеландії.

Панорама Веллінґтона

Нова Зеландія — один із світових лідерів з виробництва вовни

А ще його часто називають «Містом вітрил», позаяк воно пронизане атмосферою моря, морських мандрів, яхтового спорту. Тут відбувається більшість міжнародних вітрильних регат, зокрема найпрестижніше з них дороге змагання на Кубок Америки. Взагалі слід зазначити, що мати власний катер або яхту для оклендців — все одно, що мати своє авто.

Але більшість гостей країни цікавить у першу чергу новозеландська природа, заповідники та вся та краса, якої так бракує мешканцям сучасних мегаполісів. Природа тут справді прекрасна і різноманітна, і національний символ країни — пташку ківі — вам більше ніде не пощастить побачити.

Нова Зеландія, що лежить на хвилях Тихого океану у південній його частині, складається з двох великих островів (Північного і Південного) та купки маленьких. Загальна їхня площа становить 268,7 тис. км^2.

Для більшої частини її території характерний пагористий і гірський рельєф, тут багато річок, озер та гейзерів. Вищим є Південний острів. У західній його частині простяглися Новозеландські Альпи з найвищою точкою країни піком Кука

В Окленді не тільки багато води, але й зелені: парки Вікторія, Західний, Майєрс, Альберт-парк, Окленд-Домейн надають місту чудової мальовничості. Недарма за результатами багатьох досліджень місто входить до десяти найкращих міст для життя на планеті. А ще воно пишається своєю телебаштою — Скай-Скі-Тауер, яка за розміром (328 м) посідає восьме місце в світі. З її оглядових майданчиків можна як на долоні побачити не тільки все місто, а й Тихий океан і Тасманове море.

(3754 м). Цей пік завжди має головний убір — велику снігову шапку. На сході цього острова розташована Кетерберійська рівнина, що є найбільшою в країні низовиною. На Південному острові різниця у висотах менша, майже весь він пагористий, іноді трапляються вулкани. Нова Зеландія звикла до підземних поштовхів і вже мало зважає на них.

Ще одним цікавим місцем країни є печери Ваїтамо, де можна поплисти на човні підземним озером й подивитися на міріади світлячків, що населяють це печерне царство.

Окленд — «Місто вітрил»

Гарячі джерела на Північному острові

Колись майже вся територія країни була вкрита лісами (можливо, тоді герої Толкієна і мандрували тут), нині вони вкривають менше 30% території. Однак і досі місцеві ліси вражають первозданністю, як і тоді, коли людина ще не чинила такого згубного впливу на природу, як тепер. І новозеландська флора привертає увагу своєю різноманітністю. Тут ростуть дивовижні великі папороті і знамените новозеландське різдвяне дерево, що саме під Різдво вкривається великими червоними квітами. А от місцева фауна — досить бідна. Тут майже немає місцевих ссавців, єдиний їхній представник — кажан. Зате тут, окрім рідкісного птаха ківі, який, до речі, не вміє літати, живе дуже й дуже багато пернатих. Туристи спеціально приїздять до заповідників, аби побачити пухнастого ківі, що оселився і на гербі країни (у дикій природі його вже немає). Це майже обов'язкове паломництво, без цього, вважайте, Нової Зеландії ви не бачили.

Новозеландська долина гейзерів Вакареварева — унікальне природне явище, схожі є лише у трьох місцях планети — на Камчатці, в Ісландії і Єлловстоунському парку США. Тут все кипить, наче в пекельній куховарні, а повітря насичене сірководневими парами.

У Новій Зеландії є чимало рідкісних рослин і тварин. Тільки тут водяться великі цвіркуни, що важать аж 70 г, а листя кропиви ульмації таке насичене токсинами, що від його опіку може загинути тварина.

До речі, фрукт ківі новозеландці теж назвали на честь свого птаха і так захопилися вирощуванням цих фруктів і виведенням нових сортів, що рідко хто згадує тепер їхню першу назву — китайський аґрус.

А далі мандрівникам пропонують довільну програму, що кому подобається. Гірські сходження, відпочинок на пляжах, відвідання мінеральних озер, розмаїте нічне життя новозеландських міст. Тільки треба пам'ятати, що ця країна, хоча й розташована на півдні, не є країною вічного літа. Тут буває й досить холодно, коли на пляжах аж ніяк не зігрієшся. У горах є гірськолижні курорти. Більш суворий клімат на Південному острові, де часто трапляються заморозки (він лежить далі від екватора, висоти більші, ближче до вод холодних морів). На Північному острові та на північній частині Південного острова клімат субтропічний морський, з незначними коливаннями температур та значними опадами.

Про близькість Антарктиди в Новій Зеландії нагадує не тільки клімат, а й цікаві музеї та інші пам'ятки. Однією з них є океанаріум «Підводний світ Келлі Тарлтон».Тут є підводні тунелі, басейни й акваріуми з акулами та іншими морськими мешканцями і окремий павільйон «Зустріч з Антарктикою».

Нова Зеландія — батьківщина багатьох екстремальних видів спорту. Це дозволяє її природа. Тут дуже популярні карінг (мандри печерами), небезпечні спуски гірськими річками, стрибки з парашутом, альпінізм, в тому числі скелелазання вниз головою та «гонки на виживання». Із «звичайних» видів спорту в країні поширеними є регбі й крикет.

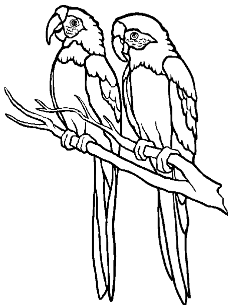
В ньому можна побачити унікальних представників антарктичної фауни, зокрема пінгвінів, дізнатися багато цікавого про Антарктиду, її першовідкривачів і сучасних дослідників. В одному із залів відтворена хатина видатного британського мандрівника Р. Скотта, в якій його експедиція провела зимівлю в 1911 р.

Є така особливість: щойно людина потрапляє до Нової Зеландії і знайомиться з її природою, як її уже не треба переконувати, що ця країна є однією з екологічно найчистіших на планеті, вона сама це відчуває, дихаючи на повні груди.

Це найбільше дерево в Новій Зеландії має назву «Бог лісу». Заввишки воно сягає понад 50 м, його стовбур — 14 м

Мандруючи островами, туристи неодмінно зустрінуть представників корінного населення — маорі. Нині країна переживає справжній етнічний бум, намагаючись відродити культуру маорі, поширити і вивчити її (державною мовою є англійська і маорі). Маорі становлять 14% населення. І що цікаво, їхня кількість в останні роки збільшується швидше, ніж кількість пахека. Всього ж тут мешкає 3,8 млн людей. Усі вони доброзичливі до гостей на своїй землі. А гостям доведеться взяти тривалу відпустку, аби дослідити ці острови. У мандрах лісами, можливо, пощастить зустріти ельфа або гнома... Різне буває на світі. І Нова Зеландія — саме такий куточок світу, де казка може стати реальністю.

ЗМІСТ

Розділ 1. СПАДОК ХРИСТОФОРА КОЛУМБА

ПІВДЕННА АМЕРИКА

Розділ 2. П’ЯТИЙ КОНТИНЕНТ (АВСТРАЛІЯ ТА ОКЕАНІЯ)